

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

Mgr. Jana Ondrovičová

**Humanitárna intervencia z pohľadu medzinárodného
práva**

Dizertačná práca

Praha 2012

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra mezinárodního práva

Mgr. Jana Ondrovičová

**Humanitárna intervencia z pohľadu medzinárodného
práva**

Dizertačná práca

Školiteľ:

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Praha 2012

Prehlásenie

Čestne prehlasujem, že som dizertačnú prácu na tému „*Humanitárna intervencia z pohľadu medzinárodného práva*“ spracovala samostatne a všetky použité pramene a literatúru som riadne citovala. Zároveň prehlasujem, že táto práca nebola použitá k získaniu rovnakého alebo iného titulu.

V Prahe, dňa 27.4.2012

.....

Mgr. Jana Ondrovičová

Pod'akovanie / Acknowledgement

Na tomto mieste by som rada pod'akovala vedúcemu Katedry mezinárodného práva PF UK a môjmu školiteľovi, prof. JUDr. Pavlovi Šturmovi, DrSc., za príležitosť absolvovať doktorandské štúdium na zmienenej katedre, za vedenie počas celého môjho štúdia, za jeho pomoc a odborné rady.

Veľké pod'akovanie patrí mojej milovanej rodine, ktorá mi je nesmiernou oporou nielen počas celej doby štúdia, ale celý môj život. Moji najdrahší stoja celý čas po mojom boku, tešia sa z mojich úspechov, pomáhajú mi v ťažkých chvíľach a najmä sa mi snažia vždy porozumieť, čo si vyžaduje ich veľké pochopenie a lásku.

I would like to express my gratitude to Leon Matheus who has shown me that the real wisdom does not come from our brains but from our hearts.

Obsah

Obsah	i
Zoznam použitých skratiek	v
Úvod	1
1. Kapitola: Úvod	3
1.1 Pozadie	4
1.2 Ciele práce	6
1.3 Konceptuálne vysvetlenie	8
1.3.1 „Humanitárna intervencia“	8
1.3.1.1 „Intervencia“ vo všeobecnosti	8
1.3.1.2 Kto môže zasiahnuť?	10
1.3.1.3 Prostriedky intervencie	10
1.3.1.4 Cieľ intervencie: Odlíšenie humanitárnej intervencie od príbuzných konceptov	11
a) Humanitárna intervencia vs. intervencia na ochranu štátnych občanov v zahraničí	16
b) Humanitárna intervencia vs. intervencia na uľahčenie sebaurčenia	16
c) Humanitárna intervencia vs. prodemokratická intervencia	17
d) Odlíšenie humanitárnej intervencie od intervencie so súhlasom	18
e) Odlíšenie humanitárnej intervencie od individuálnej a kolektívnej sebaobrany	19
f) Odlíšenie humanitárnej intervencie od peacemakingu, peacekeepingu a vynucovania mieru	20
g) Humanitárna intervencia založená na zmluvnom základe vs. humanitárna intervencia podľa obyčajového medzinárodného práva	21
h) Odlíšenie donucovacej akcie na humanitárnom základe od humanitárnej intervencie	23
1.3.1.5 Pracovná definícia „humanitárnej intervencie“	25

1.4	Opodstatnenosť tejto práce	27
1.5	Výskum už existujúci v tejto oblasti	29
1.6	Metodológia výskumu a <i>modus operandi</i>	32
1.7	Prehľad jednotlivých kapitol	32
1.8	Obmedzenia pri spracovávaní práce	33
	Kapitola 2: Právny základ humanitárnej intervencie	35
2.1	Úvod	36
2.2	Historický vývoj humanitárnej intervencie	37
2.3	Zmluvné právo a humanitárne intervencia	41
2.3.1	Charta OSN	42
2.3.1.1	Ustanovenia Charty relevantné pre otázku legality humanitárnej intervencie	42
	a) Použitie ozbrojenej sily	42
	b) Ochrana ľudských práv	44
2.3.1.2	Ustanovenia Charty relevantné pre otázku zmocnenia k humanitárnej intervencii	48
	a) Bezpečnostná rada OSN	48
	b) Valné zhromaždenie OSN	50
2.3.2	Dohovor o genocíde	52
2.3.3	Zakladajúci akt Africkej únie	55
2.3.4	Prípady dovolávania sa Charty OSN pre odôvodnenie humanitárnej intervencie	59
	2.3.4.1 Irak (1991)	59
	2.3.4.2 Somálsko (1992 – 1993)	60
	2.3.4.3 Bosna (1992)	62
	2.3.4.4 Rwanda (1994 – 1996)	66
	2.3.4.5 Haiti (1994 – 1997)	68
2.4	Obyčajové medzinárodné právo a humanitárna intervencia	70
2.4.1	Prax štátov (<i>usus</i>)	71
	2.4.1.1 Sýria (1860 – 1861)	72

2.4.1.2 Macedónia (1903 – 1912)	73
2.4.1.3 Čechy a Morava (1939)	73
2.4.1.4 Kongo (1964)	74
2.4.1.5 Dominikánska republika (1965)	75
2.4.1.6 Pakistan (1971)	76
2.4.1.7 Kambodža (1978)	78
2.4.1.8 Uganda (1979)	79
2.4.1.9 Stredoafrická republika (1979)	81
2.4.1.10 Kosovo (1999)	82
2.4.1.11 Záver	84
2.4.2 <i>Opinio juris</i>	85
2.4.3 Novovznikajúca obyčajová norma týkajúca sa humanitárnej intervencie	89
2.5 Humanitárna intervencia a medzinárodné právo v 21. storočí	92
Kapitola 3: Právne námietky voči humanitárnej intervencii	98
3.1 Úvod	98
3.2 Právne námietky voči humanitárnej intervencii	99
3.3 Zmena charakteru štátnej suverenity	106
3.3.1 Suverenita vs. humanita: Dilema	106
3.3.2 Faktory prispievajúce k narušeniu štátnej suverenity	108
3.3.2.1 Internacionalizácia ľudských práv	109
3.3.2.2 Globalizácia	112
3.3.2.3 Úloha médií a informačných technológií	114
3.3.2.4 Individualizácia v medzinárodnom práve a noví aktéri na medzinárodnom poli	114
3.3.2.5 Zmena charakteru ozbrojeného konfliktu	116
3.3.3 Následok narušenia: Suverenita ako zodpovednosť	117
3.4 Záver	118
Kapitola 4: Kritériá pre humanitárnu intervenciu	121
4.1. Úvod	121
4.2 Potreba vypracovania kritérií pre humanitárnu intervenciu	122

4.3 Zásady pre humanitárnu intervenciu	124
4.3.1 Prvenstvo preventívnych prostriedkov	124
4.3.2 Potreba uznania primárnej úlohy BR OSN	127
4.3.2.1 BR OSN – aspekty inštitucionálnej reformy	127
4.3.3 Ktoré štáty sú oprávnené intervenovať?	133
4.3.4 Kedy by mala byť intervencia dovolená?	135
4.3.5 Aké podmienky musia byť naplnené počas intervencie?	141
4.3.5.1 Proporcionalita	141
4.3.5.2 Rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva	143
4.3.5.3 Súlad s cieľmi OSN	144
4.3.5.4 Súlad s cieľmi intervenujúcej medzivládnej organizácie	144
4.3.6 Kedy a ako má dôjsť k ukončeniu humanitárnej intervencie?	145
4.4 Záver	146
Kapitola 5: Závery a odporúčania	149
5.1 Úvod	149
5.2 Závery práce	150
5.2.1 Záver 1: Charta OSN	150
5.2.2 Záver 2: Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia	155
5.2.3 Záver 3: Zakladajúci akt AU	156
5.2.4 Záver 4: Obyčajová norma humanitárnej intervencie	156
5.2.5 Záver 5: Responsibility to Protect	157
5.2.6 Záver 6: Právne námietky voči humanitárnej intervencii	159
5.2.7 Záver 7: Úloha BR OSN	161
Abstrakt	164
Abstract in English	166
Zoznam použitej literatúry a prameňov	169
Prílohy	182
Príloha č. 1 - Situácia v Rwande	182
Príloha č. 2 – Situácia v Líbii	185
Príloha č. 3 - Humanitárna intervencia v. medzinárodný mier a bezpečnosť	186

Zoznam použitých skratiek

AU		Africká Únia
BR OSN		Bezpečnostná rada Organizácie spojených národov
ECOWAS	Economic Community of West African States	Hospodárske spoločenstvo západoafrických štátov
EU		Európska únia
GA Res	General Assembly Resolution	Rezolúcia Valného zhromaždenia
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty	Medzinárodná komisia pre intervenciu a štátnu suverenitu
ICJ	International Court of Justice	Medzinárodný súdny dvor
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda	Medzinárodný trestný tribunál pre Rwandu
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia	Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu
ILC	UN International Law Commission	Komisia OSN pre medzinárodné právo
JAR		Juhoafrická republika
MHP		Medzinárodné humanitárne právo
MMF		Medzinárodný menový fond
MSD		Medzinárodný súdny dvor
MTS		Medzinárodný trestný súd
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Organizácia Severoatlantickej zmluvy
NGO	Non-governmental Organization	Mimovládna organizácia
OSN		Organizácia spojených národov
RES	Resolution	rezolúcia
R2P	Responsibility to Protect	Zodpovednosť za ochranu
SADC	South African Development Community	Spoločnosť pre rozvoj Južnej Afriky
SB		Svetová banka
SC Res	Security Council Resolution	Rezolúcia Bezpečnostnej rady
SDMS		Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti
SG	Secretary General	Generálny tajomník OSN
SN		Spoločnosť národov
UN	United Nations	Organizácia spojených národov
UNDP		
UNGA	United Nations General Assembly	Valné zhromaždenie Organizácie spojených národov
UNSC	United Nations Security Council	Bezpečnostný rada Organizácie spojených národov
USA	United States of America	Spojené štáty americké
VZ OSN		Valné zhromaždenie OSN

Úvod

Spracovávaná dizertačná práca sa zameriava na problematiku humanitárnej intervencie. Humanitárna intervencia predstavuje jav či koncept, ktorý je na medzinárodnej scéne známy už niekoľko storočí, napriek tomu zvýšená pozornosť sa mu venuje až v posledných dvadsiatich rokoch, k čomu prispeli následky prvej a druhej svetovej vojny a všeobecne úsilie o obmedzenie používania sily, umocnené dôrazom na suverenitu štátov a následne mohutný rozvoj ľudských práv a ľudskoprávna dimenzia medzinárodného práva vôbec. Paradoxom sa stal fakt, že práve vôľa a ochota štátov zavádzať humanitu do noriem tak medzinárodných ako aj vnútroštátnych, spôsobil kontradiktórnosť s vymedzením ich vlastnej suverenity – čo si štát môže ešte dovoliť na svojom území a aké konanie je už v rozpore s normami medzinárodného práva a kedy sa takéto konanie nestáva iba jeho vnútroštátnou záležitosťou, ale ide o konanie, do ktorého majú práva vstupovať aj ďalšie štáty ako členovia medzinárodného spoločenstva. Ani načrtnutie problematiky nie je jednoduché, pretože už z predchádzajúcej vety možno vyviesť niekoľko predmetných úvah. To, že porušovanie ľudských práv štátmi na svojom území nie je vnútroštátnou záležitosťou by v dnešnom medzinárodnom práve v zásade nevyvolávalo žiadne polemiky, otázne však zostáva či ostatné štáty majú práva alebo povinnosť postaviť sa voči takémuto hrubému porušovaniu ľudských práv. O tejto otázke prebiehali diskusie hlavne po skončení studenej vojny a štátom bolo často vyčítané, že na interpretáciu práva či povinnosti používajú „dvojaký meter“. Do 21. storočia medzinárodné spoločenstvo vstúpilo s niekoľkými skúsenosťami s praktickou aplikáciou humanitárnej intervencie bez ohľadu nato, či ju v danej situácii skutočne využilo alebo nie a nesie si tak svoje „dedičstvo“ minimálne z udalostí v Juhoslávii či Rwande. Medzinárodnou oblasťou začala rezonovať potreba zaujať postoj k humanitárnej intervencii a keďže z posledných rokov bolo zrejmé, že ide o koncept ťažko prijateľný štátmi, vzniklo niekoľko teórií, ktoré sa snažili vyriešiť základný problém humanitárnej intervencie, a to vytvorenie

pomerného vzťahu medzi suverenitou štátu a ľudskými právami ako aj otázku práva - povinnosti intervencie. Najviac prijateľný sa zdá byť koncept zodpovednosti za ochranu (R2P), ktorý bol vypracovaný Medzinárodnou komisiou pre intervenciu a štátnu suverenitu zriadenú ako ad hoc komisiu kanadskou vládou v roku 2001. Tento vypracovaný koncept začal rezonovať aj na pôde OSN a v roku 2006 sa stal predmetom dvoch rezolúcií Bezpečnostnej rady OSN, ktoré sa naň priamo odvolávajú. Mohlo by sa zdať, že štáty konečne prejavili vôľu a diskutovaná humanitárna intervencia našla svojho nástupcu v akceptovanejšej podobe konceptu R2P. Obdobie od 2001 až 2006 síce predstavuje „iba“ päť rokov, ktoré hlavne pri zmenách v oblasti medzinárodného práva nie sú dlhou periódou, ktorá by na jeho platnosť mala zásadnejší vplyv, ale zdá sa, že R2P predstavuje určitú výnimku. Za spomenutých päť rokov R2P zaznamenalo nevídaný rozvoj, čo ale spôsobilo, že vo svojej terajšej podobe získal úplne iný rozmer ako bol pôvodne koncipovaných v záverečnej správe Medzinárodnej komisie pre intervenciu a štátnu suverenitu. Hoci nie je presne možné povedať, ako sa bude vyvíjať ďalej a či má tento koncept šancu na udržanie sa na medzinárodnej scéne, je možné skonštatovať, že v súčasnej podobe sa koncept R2P výrazne odklonil od problematiky humanitárnej intervencie, a teda neposkytuje jej riešenie. Mám za to, že R2P v súčasnosti nie je možné považovať za nástupcu humanitárnej intervencie, ale tieto dva koncepty, hoci spolu súvisia a majú spoločnú základnú myšlienku a určitú dobu spoločného vývoja, predstavujú dva rozdielne koncepty. Rozhodne nie je možné humanitárnu intervenciu považovať za problém obsolétny, ale nanajvýš stále aktuálny, a preto je mu potrebné venovať patričnú pozornosť.

Kapitola 1: Úvod

1.1 Pozadie

1.2 Ciele práce

1.3 Konceptuálne vysvetlenie

1.3.1 „Humanitárna intervencia“

1.3.1.1 „Intervencia“ vo všeobecnosti

1.3.1.2 Kto môže zasiahnuť?

1.3.1.3 Prostriedky intervencie

1.3.1.4 Cieľ intervencie: Odlíšenie humanitárnej intervencie od príbuzných konceptov

a) Humanitárna intervencia vs. intervencia na ochranu štátnych občanov v zahraničí

b) Humanitárna intervencia vs. intervencia na uľahčenie sebaurčenia

c) Humanitárna intervencia vs. prodemokratická intervencia

d) Odlíšenie humanitárnej intervencie od intervencie so súhlasom

e) Odlíšenie humanitárnej intervencie od individuálnej a kolektívnej sebaobrany

f) Odlíšenie humanitárnej intervencie od peacemakingu, peacekeepingu a
vynucovania mieru

g) Humanitárna intervencia založená na zmluvnom základe vs. humanitárna
intervencia podľa obyčajového medzinárodného práva

h) Odlíšenie donucovacej akcie na humanitárnom základe od humanitárnej intervencie

1.3.1.5 Pracovná definícia „humanitárnej intervencie“

1.4 Opodstatnenosť tejto práce

1.5 Výskum už existujúci v tejto oblasti

1.6 Metodológia výskumu a *modus operandi*

1.7 Prehľad jednotlivých kapitol

1.8 Obmedzenia pri spracovávaní práce

1.1 Pozadie

V roku 1994 bolo v Rwande, v jednom z najhorších prípadov genocídy vo svetových dejinách od holokaustu, zabitých odhadom približne 800 000 obyvateľov.¹ Počas genocídy bolo voči civilnému obyvateľstvu páchané hrubé porušovanie ľudských práv, mnohí z nich boli mučení predtým, ako došlo k ich zabitiu s ručne vyrobenými zbraňami ako mačety alebo palice s pribitými klincami. Napriek publicite, ktorá bola daná genocíde páchanej v tejto oblasti, tak novinami ako aj televíziou či elektronickými médiami po celom svete, medzinárodné spoločenstvo zlyhalo v úlohe ochrany rwandského obyvateľstva pred krutosťami, ktoré sa tam odohrali.²

Rwandská genocída, jej devastujúce následky a neschopnosť medzinárodného spoločenstva zabrániť, obmedziť alebo zastaviť krutosti prišlo v čase, keď množstvo afrických krajín bolo a stále je zmietaných v rozsiahlych ozbrojených konfliktoch, z ktorých prevažná väčšina má vnútroštátny charakter (*intra-state in origin*).³ Táto situácia taktiež prišla v neobyčajnom čase, kedy sa histórii zdalo, že množstvo myšlienok, vzťahov a inštitútov získalo pevné základy, no

¹ Presné číslo tých, ktorí boli počas genocídy v Rwande zabitých nie je dodnes známe, pohybuje sa v rozsahu od 500 000 do 1 000 000 osôb. Pozri *Final Report of the Committee of Experts Established Pursuant to UN Security Council Resolution 935 (1994)*, S/1994/1405 z 9. septembra 1994 a 1995, *1996 Reports of the United Nations Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Rwanda*, UN Docs E/CN.4/1995/7 a E/CN.4/1996/68

² Zlyhanie medzinárodného spoločenstva v zabránení genocídy bolo opísané v *Report of Eminent Personalities to Investigate the Genocide in Rwanda and the Surrounding Events*, CM 12048 (LXVII) 29. mája 2000. Pozri tiež International Panel of Eminent Personalities (2000) Rwanda: The Preventable Genocide U/IPEP/PANEL vytlačené v roku 2001, 40 ILM 141, tiež dostupné online: <http://www.oau-oau/Document/ipep/rwanda-e/EN.htm> (otvorené 28.3.2011). Generálny tajomník OSN Kofi Annan počas návštevy Rwandy v roku 1999 priznal, že medzinárodné spoločenstvo zlyhalo a ku genocíde by nebolo bývalo došlo, ak by jej bolo zabránené včasnou akciou.

³ Pre detailnejší pohľad na medzinárodné ozbrojené konflikty v Afrike a ich vplyv pozri Minta, Ike; *The Rwanda Conflict: with the Failure of Peacekeeping, is Peacemaking still possible?*; In: African Yearbook of International Law; Vol. 4; 1996; str. 34, kde uvádza fakt, že zo 48 genocíd spáchaných po celom svete v rokoch 1945 až 1995 20 z nich sa odohralo v Afrike. Prevažná väčšina z nich bola vnútroštátneho charakteru. Podľa *Report of the UN Secretary-General Regarding the Causes and Effects of Armed Conflicts in Africa* z roku 1998 14 z 53 afrických štátov bolo zainteresovaných do ozbrojených konfliktov v tomto období, čo malo za následok viac ako 8 miliónov utečencov, navrátilcov a vnútorne premiestnených osôb.

napriek tomu došlo k ich rapídne mu otraseniu. Po situácii, ktorá nastala v Rwande vyvstali neútechajúce debaty, či existujú „núdzové“ normy upravujúce kedy a ako je medzinárodné spoločenstvo oprávnené zasiahnuť na zabránenie alebo zlepšenie vnútroštátnych konfliktov a voči zneužívaniu ľudských práv.

Vyvstala otázka či je prípustné pre ďalšie štáty, aby zasahovali s použitím ozbrojenej sily do vnútroštátnych záležitostí suverénneho štátu. Zodpovedanie tejto otázky naráža na množstvo teórií. Prevažná väčšina z nich vychádza z toho, že na takúto intervenciu by bolo potrebné nazerať, ako na porušenie medzinárodného práva. Legálny ozbrojený konflikt, podľa zástancov klasického medzinárodného práva, je taký, v ktorom sa krajina snaží ubrániť seba alebo spojenca proti útočiacemu nepriateľovi.⁴ V roku 1999 však dochádza k zmene v pohľade na túto problematiku. V tomto roku došlo k ozbrojenému konfliktu, ktorý dodnes vyvoláva kontroverziu no napriek tomu predstavuje úspešný zásah na území Kosova. Ďalším konfliktom podobného charakteru, ktorým bolo tiež dosiahnuté jeho účelu predstavuje oblasť Východného Timoru.⁵

Práca poukazuje na početnosť dilem, ktoré predstavuje problematika kolektívnej medzinárodnej intervencie majúcej na zreteli otázky štátnej suverenity, nezasahovania (*non-intervention*) a nepoužitia sily. Práca sa taktiež zaoberá otázkou či tzv. právo alebo povinnosť humanitárnej intervencie má základ v súčasnom medzinárodnom práve a ak áno tak, kedy, ako a kto má

⁴ Pre analýzu tejto klasickej doktríny medzinárodného práva pozri napr. Brownlie, Ian; *Principles of public international law*; Oxford; Clarendon Press; 1998; Verwey, W.D; *Protection of the environment in times of armed conflict: in search of a new legal perspective*; In: Leiden journal of international law; vol. 8, afl. 1.;1995; Kritsotis, Dino; *Developing Approaches Towards Legitimising Intervention on Humanitarian Grounds*; In: Journal of Armed Conflict Law, 1364-1382; vol. 4, afl. 1;1997

⁵ V roku 1999 potom ako sa vo voľbách prevažná väčšina obyvateľov Východného Timoru postavilo proti zachovaniu tejto časti ako územia patriaceho Indonézii vypukli v tejto oblasti rozsiahle násilnosti páchané ozbrojenými jednotkami. Množstvo ľudí bolo zabitých a stotisíce z nich premiestnených. Indonézska milícia nielenže zlyhala v prevencii pred násilnosťami, ale taktiež zjavne doprevádzala ozbrojené jednotky prejavmi podpory.

právo alebo povinnosť sa jej dovoľávať.⁶ Práca taktiež vychádza z faktu, že nájdenie konsenzu v súvislosti s intervenciou nie je len otázkou rozhodnutia, kto by ju mal autorizovať a kedy je takáto intervencia legitímna. Taktiež je však potrebné stanoviť, aby výkon takejto intervencie nebol realizovaný neadekvátnymi prostriedkami. Predkladaná práca vychádza z nasledujúcich predpokladov:

- implicitne zo súčasných noriem medzinárodného práva vyplýva, že kolektívna (ako opak jednostrannej) humanitárna intervencia, ktorá je vykonávaná na základe zmluvného alebo obyčajového medzinárodného práva, je dovolená za extrémnych a ojedinelých okolností hrubého porušovania ľudských práv, ako situácie kedy dochádza k páchaniu genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti
- v období po ukončení Studenej vojny dochádza k predefinovaniu absolutistického pohľadu na základné ľudské práva, ktorý sa dostáva do kolízie s tradičnými paradigmami štátnej suverenity (*state sovereignty*), nezasahovania (*non – intervention*) a zákazu použitia ozbrojených síl (*the prohibition of the use of force*) v medzinárodnom práve
- normy platné v rámci medzinárodného práva sú ovplyvňované potrebou dosiahnuť najvyšší benefit pre čo najväčšiu časť medzinárodného spoločenstva

1.2 Ciele práce

Táto práca chce prispieť k akademickým debatám v súvislosti s otázkou, ktoré hodnoty by mali prevážiť, ak dôjde k rozsiahlemu porušovaniu ľudských

⁶ Obidva koncepty „povinnosti“ a „práva“ v súvislosti s humanitárnou intervenciou sú predmetom akademických debát nejednotných záverov. V tejto práci je uprednostňovaný pojem „povinnosti“, pretože právo ľudských práv predstavuje povinnosť chrániť, presadzovať a vykonávať základné práva. Táto povinnosť je primárne na štáte a v prípade, ak štát zlyhá v garantovaní týchto práv, povinnosť sa presúva na medzinárodné spoločenstvo konajúce prostredníctvom štátov, napr. Prostredníctvom mechanizmu medzinárodného monitorovania ľudských práv alebo vo výnimočných prípadoch vážneho porušenia ľudských práv prostredníctvom ozbrojených síl medzinárodných organizácií. Taktiež ak úmyslom humanitárnej intervencie je dosiahnutie ochrany ľudských práv, je nemysliteľné aby štáty mali „právo“ dodržiavať medzinárodné právo ľudských práv. Preto prevažnou väčšinou náuky je uznané, že štáty majú v tejto oblasti povinnosti (*duties*) alebo záväzky (*obligations*).

práv v rámci vnútroštátnej jurisdikcie štátu. Na jednej strane je vnútroštátnej jurisdikcii garantovaná štátna suverenita, nezasahovanie a zákaz použitia sily ako princípy, ktoré konštituuju základ súčasného medzinárodného práva. Na druhej strane tu však existujú rovnocenné právne normy v oblasti medzinárodného práva ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva, ktoré je taktiež potrebné dodržiavať.

Jedna z hlavných otázok, na ktoré sa práca snaží nájsť odpoveď je: Ktorý z dvoch stanovených hodnotových systémov by mal prevážiť v prípade masového porušovania ľudských práv? V tejto súvislosti práca vyzdvihuje a pomeruje dilemu medzi konkurujúcimi záujmami humanity *vis-a-vis* v potrebe dodržiavať tradičné paradigmy, ktoré tvoria základ medzinárodného práva. Zároveň sa práca bude zaoberať otázkou kedy a či vôbec má medzinárodné spoločenstvo konajúce spoločne právo alebo povinnosť vykonať intervenciu s použitím ozbrojených síl z humanitárnych dôvodov a či takéto právo alebo povinnosť existuje, kedy a kým by malo byť vykonávané. Práca sa taktiež zameriava na rozobratie predpokladov týkajúcich sa efektívnosti legality a legitimacy kolektívnej humanitárnej intervencie.

Špecifickými cieľmi tejto práce sú:

- poskytnutie teoretickej analýzy konceptu humanitárnej intervencie
- preskúmať právny status humanitárnej intervencie podľa zmluvného práva
- stanoviť postavenie humanitárnej intervencie podľa obyčajového medzinárodného práva preskúmaním relevantnej praxe štátov a *opinio juris*
- objasniť postavenie humanitárnej intervencie v súčasnom medzinárodnom práve a tak prispieť k právnej istote či neistote
- jasne stanoviť kritériá súvisiace s tým, kedy a ako prichádza v praxi do úvahy otázka intervencie

- vypracovať závery a odporúčania v súvislosti s právnym a inštitucionálnym postojom k tejto otázke majúci na zreteli právo alebo povinnosť humanitárnej intervencie

1.3 Konceptuálne vysvetlenie

Práca rozpracováva jeden z významných termínov medzinárodného práva. Týmto termínom je „humanitárna intervencia“ ako inštitút súčasného medzinárodného práva. Vzhľadom na účel tejto práce, ktorým je bližšie rozpracovanie toho pojmu vo svetle súčasného medzinárodného práva považujem za potrebné v úvode tejto práce venovať časť, ktorá sa zameria na základné terminologické rozpracovanie tohoto pojmu.

1.3.1 „Humanitárna intervencia“

Pojem „humanitárnej intervencie“ pozostáva z dvoch prvkov. Prvým z nich je „intervencia“, ktorá sa zameriava na formu zásahu a prostriedky použitia. Ďalším prvkom je „humanitárny“ týkajúci sa účelu alebo motívu akcie alebo situácie vyžadujúcej si zásah. Tieto dva koncepty sú podrobnejšie rozpracované nižšie.

1.3.1.1 „Intervencia“ vo všeobecnosti

Napriek opisu tohto pojmu ako existujúceho starodávneho fenoménu vo svetle súčasného medzinárodného práva je potrebné konštatovať, že koncept intervencie predstavuje rozporuplnú otázku charakteristickú nedostatkom jasnosti pojmu. Všeobecný význam pojmu intervencia je odvodený z latinského slova *intervenire* čo znamená „krok medzi“, „narušenie“ alebo „zasiahnutie“. V medzinárodnom práve prvá definícia intervencie bola ponúknutá Vattelom v roku 1758 ako: „porušenie suverenity štátu, voči ktorému je zameraná“. Oppenheim taktiež nazeral na intervenciu ako zásah do štátnej suverenity, ktorú definoval ako:⁷

⁷ Oppenheim, L; *International law : Treaties* ; Vol. 2: War and neutrality; Longmans; 1906;str. 272

„...diktátorský zásah štátom do záležitostí iného štátu s cieľom udržať alebo zmeniť aktuálne podmienky existujúceho stavu.“

Taktiež je možné uviesť názor Geldenhuysa, ktorý definoval intervenciu ako:⁸

„...plánovaná činnosť štátu, skupiny štátov, medzinárodnej organizácie alebo iných medzinárodných aktérov z dôvodu ovplyvnenia politického systému iného štátu vrátane štruktúry právomoci orgánov a jeho vnútroštátnej politiky...“

Definitívny názor alebo univerzálne prijatá definícia „intervencie“ však do súčasnosti absentuje,⁹ a to aj napriek množstvu pokusov o definovanie tohto pojmu zostáva tento stav nemenný a bezvýsledný. Vo všeobecnosti koncept predstavuje širokosiahle spektrum aktivít, ktoré je možné brať do úvahy v súvislosti s touto problematikou. A tak práve tento koncept sa stal oblasťou, ktorá predstavuje „šedú zónu“, kde sa k slovu dostávajú moc, sebazáujmy, medzinárodné právo a morálka tvoriace prvky medzinárodného systému. V tejto práci „intervencia“ má význam ozbrojeného zásahu vonkajšou autoritou do sféry jurisdikcie suverénneho štátu.

V súvislosti s rozobratím významu „intervencie“ sa teraz zameriam na koncept „humanitárnej intervencie“, ktorý, ako bolo zmienené vyššie, je jedným z typov intervencie. Definície „humanitárnej intervencie“ je možné klasifikovať do dvoch kategórií: tradičné (klasická, užšia definícia) alebo liberálne (širšia definícia) definície. Tieto prístupy sa predovšetkým koncentrujú na poskytnutie odpovedí na dve súvisiace otázky, a to kto môže zasiahnuť a akými prostriedkami.

⁸ Geldenhuys, Deon; *Foreign political engagement : remaking states in the post-cold war world*; Macmillan Press; 1998; str. 8

⁹ ale pozri prípad Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)* (1986) ICJ Rep 14 par. 205 – kde sa súd snažil vymedziť všeobecné konceptuálne poňatie tohto termínu.

1.3.1.2 Kto môže zasiahnuť?

V súvislosti s entitami oprávnenými zasiahnuť klasické definície prisudzujú právo alebo povinnosť humanitárnej intervencie výlučne štátom. Tesón prijíma tento definičný rozsah a definuje humanitárnu intervenciu nasledovne:¹⁰

„...[je to] primeraná medzihraničná pomoc zahrňujúca vojenskú pomoc vykonávaná vládami vo vzťahu k jednotlivcom nachádzajúcim sa na území iného štátu, ktorým boli odmietnuté ich základné ľudské práva...“

Liberálne definície zahrňujú humanitárne aktivity prostredníctvom aj iných entít ako štátov. Dobrým príkladom takýchto aktivít v súlade s humanitárnou intervenciou sú niektoré činnosti zverované medzinárodným organizáciám. Chápané v tomto zmysle humanitárna intervencia predstavuje akúkoľvek humanitárnu akciu vykonávanú akoukoľvek medzinárodnou autoritou tak dlhým humanitárnym impulzom k takejto akcii je výhradne autoritatívny základ.

1.3.1.3 Prostriedky intervencie

Klasické a liberálne definície sa tiež odlišujú podľa toho, aký typ akcie dáva za vznik humanitárnej intervencie. Klasický pohľad vychádza z názoru, že intervencia musí zahrňovať použitie sily. Je však potrebné poznamenať, že aj v rámci klasického pohľadu sa niektorí autori obmedzili na chápanie humanitárnej intervencie ako na také aktivity, ktoré zahŕňajú použitie ozbrojenej sily.¹¹ Ostatní argumentujú, že humanitárna intervencia zahŕňa donucujúce prostriedky zároveň však tvrdia, že intervencia môže byť efektívna

¹⁰Tesón, Fernando R.; *Humanitarian intervention: an inquiry into law and morality*; 3rd; Transnational Publishers; 2005; str. 5

¹¹ pozri Verwey; *op.cit*; str. 57 – 59

nielen prostredníctvom ozbrojenej akcie, ale taktiež prostredníctvom nevojenských prostriedkov ako je politický alebo ekonomický nátlak.¹²

V kontraste s týmto klasickým prístupom sú liberálne definície na akúkoľvek formu intervencie nazývanej humanitárnou, ak jej účelom zásahu je ochranu ľudských práv v štáte, ktorý je predmetom útoku.¹³ Kwakwa napr. vychádza práve z tohto uhľ'a pohľadu a súhlasí, že humanitárna intervencia môže nadobudnúť rôzne formy od „veľmi jemných a nenásilných prostriedkov použitia“ až „po verejnú kritiku a presvedčovanie, priame satelitné vysielanie, financovanie politických strán, donucujúce prostriedky zahŕňajúce použitie ozbrojenej sily.“¹⁴ V súvislosti s týmito prístupmi práca vychádza z užšej definície teda z ponímania humanitárnej intervencie, ktorá sa týka použitia ozbrojených síl. Prostriedky bez použitia sily, ako ekonomické sankcie, doplnenie podmienok pri darcovských fondoch či iné formy sú mimo rámca chápania humanitárnej intervencie v užšom slova zmysle.

1.3.1.4 Cieľ intervencie: Odlíšenie humanitárnej intervencie od príbuzných konceptov

Cieľom humanitárnej intervencie je predísť, obmedziť alebo zastaviť ďalekosiahle porušovanie ľudských práv vedúce alebo pravdepodobne vedúce k rozsiahlym stratám na životoch v cielenom štáte. Porušené práva by mali predstavovať „jadro“ alebo „základ“ práv teda tie práva, ktoré sú nederogovateľné.¹⁵ Derogačné klauzuly v medzinárodných dokumentoch

¹² Verwey; *op.cit*; str. 75, pozri tiež Farer, Tom J.; *Humanitarian intervention before and after 9/11: legality and legitimacy*; In: *Humanitarian intervention*; 2003; str. 185 „Humanitárna intervencia je hrozba alebo použitie ozbrojenej sily štátom proti inému štátu za účelom ukončenia porušovania práv jeho obyvateľstva“. Správa Komisie pre intervenciu a štátnu suverenitu stanovuje, že (... [č]asť kontroverzie ohľadne [humanitárnej] intervencie sa odvodzuje z potenciálnej šírky aktivít, ktoré tento termín môže zahŕňať a to aj vrátane ozbrojenej intervencie.) pozri ICISS (2001)

¹³ pozri Kwakwa, Edward; *Internal conflicts in Africa: is there a right of humanitarian action?*; In: *African Yearbook of international law*; vol. 2; 1994; str. 9 – 15

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ V čase stavu núdze, ktorý ohrozuje život národa (ako napr. medzinárodný ozbrojený konflikt, občianska vojna a ďalšie vážne prípady vnútorných nepokojov, prírodných alebo človekom spôsobeným prírodným nešťastím) štáty môžu pristúpiť k opatreniam, na základe ktorých môžu derogovať niektoré ľudské práva. Aby došlo k ochrane pred zneužitím derogačných klauzúl

o ochrane ľudských práv ako aj vo vnútroštátnej právnej úprave dovoľuje suspendovanie niektorých práv s výnimkou tých, ktoré predstavujú jadro občianskych a politických práv.¹⁶ Takéto derogačné klauzuly však nie je možné nájsť v medzinárodných dokumentoch o ochrane hospodárskych a sociálnych práv¹⁷, ako aj vo vnútroštátnych dokumentoch obdobného charakteru.¹⁸ Práve neexistencia derogačnej klauzuly, ktorá by umožňovala suspendovanie hospodárskych a sociálnych práv predstavuje dôvod, prečo mnohí autori vychádzajú z názoru, že humanitárna intervencia je reakciou na rozsiahle porušovanie „jadra“ alebo „základu“ občianskych a politických práv, ktorých prejavenie nastáva v prípade genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.¹⁹

Avšak je možné argumentovať, že porušenie hospodárskych a sociálnych práv v značnom rozsahu môže viesť k masovej strate životov, ktorá môže

dokumenty ustanovujúce ľudské práva často obsahujú derogačné ustanovenia o možnosti obmedzenia práv v nich stanovených. Napr. čl.4 (1) Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach prijatého 16.decembra 1966, ktorý vstúpil v platnosť 23.marca 1976 stanovuje, že za mimoriadnej situácie, ktoré je úradne vyhlásená, je ohrozený život národa, môžu štáty, zmluvné strany Paktu. Prijat' opatrenia zmierňujúce ich záväzky podľa Paktu v rozsahu, ktorý si vyžadujú potreby takejto situácie za podmienky, že tieto opatrenia nie sú v rozpore s ich inými záväzkami podľa medzinárodného práva a neznamenajú diskrimináciu podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva alebo sociálneho pôvodu.

¹⁶ pozri napr. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach čl. 4, Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd čl. 15 (1) prijatého 4.novembra 1950, vstúpil do platnosti 3.septembra 1953.

¹⁷ napr. Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práva prijatý 16.decembra 1966, vstúpil do platnosti 3.januára 1976 neobsahuje derogačnú klauzulu.

¹⁸ Takýto zásah sa opiera o tzv. teóriu výnimočných okolností, ktorou sa rozumie situácia, kedy je vážne ohrozený život národa, existencia štátu, vnútorná bezpečnosť a poriadok, verejné zdravie, morálka, atď. Na jej základe je možné uskutočniť derogáciu základných práv a slobôd; nie však derogáciu absolútnu. Na základe medzinárodných záväzkov nie je možné niektoré práva za žiadnych okolností derogovať (napr. právo na život, právo nebyť mučený ani podrobený neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu, zákaz otroctva a nevoľníctva). Pozri bližšie Pavlíček, Václav a kol; *Ústavní právo a státověda, II.díl, Ústavní právo České republiky, Část 2*; Linde Praha; 2004 ; str. 72

¹⁹ pozri napr. Verwey; *op.cit*; str. 57 – 59; Teson; *op.cit*; str. 5 a Charney, Jonathan I.; *Anticipatory humanitarian intervention in Kosovo*; In: American journal of international law; vol. 93, afl. 4;1999; 1231, 1245-1246. V týchto a ďalších štúdiách je možné konštatovať konsenzus v súvislosti s názorom, že humanitárna intervencia by mala byť reakciou na páchanie genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.

oprávňovať k humanitárnej intervencii. Príkladom situácií zhrňujúcich porušovanie hospodárskych a sociálnych práv, ktoré môžu viesť k masovej strate na životoch možno vidieť v rozsiahlej nedostupnosti potravín pre populáciu v prípade hladomoru ako aj iných prírodných nešťastí či nedostatku zdravotníckej starostlivosti, ktoré vedú alebo pravdepodobne môžu viesť k rozsiahlym úmrtiam. Ak hrozba alebo použitie ozbrojenej sily sú použité na zabezpečenie prístupu k potravinám alebo zdravotníckej starostlivosti v krajine, kde vláda nie je ochotná dovoliť regionálnu alebo medzinárodnú humanitárnu asistenciu, je možné takúto aplikáciu ozbrojenej sily klasifikovať ako humanitárnu intervenciu.

Pokiaľ ide o úlohu vlády v štáte, ktorý je predmetom útoku, tento štát môže zaujať postavenie toho, kto udržuje alebo toleruje porušovaniu ľudských práv. Môže nastať situácia, že vláda sama je vykonávateľom týchto porušení, je neschopná zastaviť ich alebo nie je schopná alebo nemá vôľu umožniť regionálnu lebo medzinárodnú pomoc na ich zastavenie. Humanitárna intervencia tak môže spadať medzi tieto teoretické parametre a nie je teda iba akciou vonkajšieho činiteľa na zmiernenie humanitárnej krízy, za ktorú je územná autorita zodpovedná alebo ktorú nie je schopná zvládnuť.

Mám za to, že často pri rozoberaní problematiky humanitárnej intervencie dochádza k nesprávnej interpretácii či chápaniu podstaty tohto konceptu. Pojem humanitárnej intervencie sa používa väčšinou v situáciách:

- a) poskytnutie pomoci, bez udelenia súhlasu štátu, ktorého sa to týka, v prípade ohrozenia veľkého množstva životov
- b) použitie právomocí BR OSN podľa Kapitoly VII Charty OSN v súvislosti s rozsiahlym porušovaním ľudských práv v danej krajine
- c) intervencie, bez zmocnenia BR, štátom alebo skupinou štátov zahŕňajúcu použitie alebo hrozbu použitia sily na území iného štátu ako odpovede na rozsiahle porušovania ľudských práv na jeho území.

Hoci vo všetkých týchto prípadoch je v nebezpečenstve veľké množstvo životov, mám za to, že je veľký rozdiel v druhu akcie, ktorá je predmetom prípadného zásahu ako aj rozdiel v právnom základe takéhoto konania.

Situácia zmienená vyššie ako prvá (a) predstavuje situáciu humanitárnej asistencie. Za určitých okolností ak vláda daného štátu odmietne ponúkanú humanitárnu asistenciu je možné pristúpiť k jednému z ďalších opísaných krokov. V každom prípade samotná humanitárna asistencia predstavuje oddelený inštitút, ktorý nie je predmetom tejto práce a ktorej právny základ na prevedenie je možné nájsť v rezolúcii VZ OSN upravujúcej podmienky spolupráce pri medzinárodnej asistencii uskutočňovanej zo strany OSN.²⁰

Základnou otázkou, ktorá vzniká v prípade druhej zmienenej situácie (b) je otázka, či je možné aplikovať čl. 39 Charty OSN, teda či daná situácia vytvára situáciu ohrozenia medzinárodného mieru alebo bezpečnosti. Ak je odpoveď kladná dochádza k uplatneniu právomocí BR OSN a mechanizmu, ktorý je zakotvený v Kapitole VII Charty OSN t.j, k prijatiu rozhodnutia, ktoré vedie k donucovacej akcii. Rozhodnutie pristúpiť k donucovacej akcii ako odpovede na rozsiahle porušovanie ľudských práv nie je ničím viac ako špecifickou aplikáciou všeobecného prostriedku donútenia. Preto by som sa v tomto smere zamerala predovšetkým na hovorenie o „donucovacej akcii na humanitárnom základe.“

Zastávam názor, že o humanitárnej intervencii môžeme hovoriť len v prípade situácie tretieho typu (c) teda prípady, kedy jeden alebo viacero štátov intervenuje bez predchádzajúcej autorizácie BR OSN použitím alebo hrozbou použitia sily na území tretieho štátu za účelom ukončenia rozsiahleho porušovania ľudských práv.

²⁰ pozri UNGA Res 46/182 z 19. decembra 1991 (*Strengthening of the cooperation of humanitarian assistance of the United Nations*)

Humanitárnu intervenciu je potrebné odlišovať od príbuzných konceptov ako je „humanitárna akcia“, „humanitárna operácia“ alebo „humanitárna asistencia“.²¹ Humanitárna akcia alebo operácia predstavuje celé spektrum humanitárnych reakcií na konflikt alebo krízové situácie a mnohé z týchto reakcií nemusia nevyhnutne obsahovať použitie ozbrojenej sily.²² Humanitárna asistencia je akt poskytnutia pomoci vláde alebo obyvateľstvu štátu za účelom zmiernenia ľudského utrpenia.²³

Asistencia sa môže dostať na scénu v prípade hladomoru, prírodného nešťastia, úteku utečencov alebo za predpokladu poskytnutia potravín obyvateľstvu ako aj prístrešku alebo zdravotníckej starostlivosti.²⁴ A hoci vo všetkých týchto prípadoch prezentovaných konceptov dôvodom zásahu je skutočnosť, že veľká skupina osôb a ich životov sú ohrozené, je potrebné si uvedomiť veľké rozdiely v spôsobe týchto jednotlivých druhov intervencií a ich právneho základu, na ktorých každá z nich je alebo by mala byť postavená.²⁵

Humanitárnu intervenciu je taktiež potrebné odlišovať od intervencie založenej na iných cieľoch, ako je napríklad potreba ochrany vlastných občanov v zahraničí, obnovenie demokracie alebo asistovanie utláčanému obyvateľstvu v dosiahnutí sebaurčenia. Tieto druhy intervencií predstavujú osobitné druhy konceptov, ktoré sú rozpracované v nasledujúcej časti.

²¹ Tieto pojmy boli prijaté účastníkmi workshopu po zážitou Academic Council on the UN System, Windhoek, Namíbia 5. – 18. augusta 2001. pozri ACUNS (2001)

²² ACUNS (2001) par.4

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

Avšak ak ozbrojená sila bola použitá na zaistenie neprerušenia dodávky potravín obyvateľstvu, takéto použitie sily bude charakterizované ako humanitárna intervencia.

²⁵ Pozri Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 6

a) Humanitárna intervencia vs. intervencia na ochranu štátnych občanov v zahraničí

Tam, kde je neoprávnene zaobchádzané so štátnymi občanmi v zahraničí, je opodstatnený zásah štátu v súvislosti so zastaveným takéhoto zlého zaobchádzania.²⁶ Tento typ intervencie je potrebné odlišovať od humanitárnej intervencie. Uplatňuje sa tam, kde sú štátni príslušníci v bezprostrednom ohrození straty ich životov, alebo je im spôsobovaná vážna ujma. Potreba ochrany majetku štátnych príslušníkov v zahraničí môže byť taktiež klasifikovaná ako odôvodnenie intervenciu na území iného štátu.²⁷

Pod pojmom intervencia na ochranu štátnych občanov v zahraničí sa mieni použitie ozbrojenej sily jedným štátom voči inému štátu, na území ktorého sa daní občania intervenujúceho štátu nachádzajú, a to za účelom zaistenia ochrany ľudských práv týchto občanov. Dôvodom pre odlíšenie medzi humanitárnou intervenciou a ochranou štátnych občanov v zahraničí spočíva v štátnej príslušnosti tých, ktorí sú ochraňovaní. V prvom prípade jednotlivci pod ochranou sú štátnymi príslušníkmi intervenujúceho štátu, zatiaľ čo v druhom prípade sú to obyvatelia štátu, voči ktorému je vedený zásah a ktorých práva sú ochraňované pred ich vlastnou vládou.

b) Humanitárna intervencia vs. intervencia na uľahčenie sebaurčenia

Doktrína 19. a začiatku 20. storočia odlíšila rozdiel medzi humanitárnou intervenciou a intervenciou v mene útlaku národov. Z historického pohľadu humanitárna intervencia predstavuje predchodcu intervencie uľahčujúcej sebaurčenie. Implementácia princípu sebaurčenia sa tak javí, ako nutný predpoklad požívania ďalších ľudských práv; požívanie ďalších práv by nebolo možné bez sebaurčenia. Znamená to, že pokiaľ účelom humanitárnej

²⁶ Na sebaurčenie a ochranu štátnych príslušníkov v zahraničí v medzinárodnom práve pozri vo všeobecnosti Green, L.C.; *Humanitarian law and the man in the field*; In: *The Canadian yearbook of international law*; vol. 14; 1976

²⁷ Argument ochrany vlastníctva štátnych príslušníkov v zahraničí bol navrhnutý, keď Spojené kráľovstvo vylodilo námorné sily v Egypte v roku 1976. Toto práva bolo prijaté taktiež v Južnej Afrike v roku 1976, keď boli vyslané ozbrojené sily do Angoly na ochranu staveniska vo vlastníctve ich štátneho príslušníka, ktorý bol uznaný jedným zo základných stimulom ekonomiky v Namíbii (v tom čase pod kontrolou Južnej Afriky).

intervencie je obnovenie základných ľudských práv, intervencia pre uľahčenie sebaurčenia predstavuje tzv. poddruh humanitárnej intervencie so sebaurčením ako s najzákladnejším a elementárnym humanitárnym právom.

Na základe uvedeného sa zdá, že je veľmi ťažké vymedziť rozdiel medzi humanitárnou intervenciou a intervenciou za účelom uľahčenia sebaurčenia. Napriek tomu je potrebné ich navzájom rozlíšiť. Predovšetkým je potrebné konštatovať, že právo odporu je garantované osobám bojujúcim za sebaurčenie a vymanenie sa spod koloniálnej, rasovej či nepriateľskej nadvlády, ale takéto právo nie je garantované tým, ktorých základné práva sú porušované vládou.

Navzdory potrebe rozlíšiť oba pojmy je pozoruhodné, že uplatnenie týchto termínov sa v určitom momente môže prekryvať. Napríklad rasizmus predstavuje široký pojem, ktorý môže mať za následok diskrimináciu na základe etnického pôvodu. Vychádzajúc z tohto pohľadu, je presvedčivé argumentovať, že obeť genocídy v Rwande v roku 1994, ktoré boli prevažne príslušníci etnickej skupiny Tutsiov, boli oprávnené siahnuť po sebaurčení ako obeť rasizmu. V rovnakom čase systematické vyhladzovanie príslušníkov tejto etnickej skupiny spadlo do rámca genocídy tak, ako je definovaná podľa medzinárodného práva²⁸ a oprávňovala tak k humanitárnej intervencii.

c) Humanitárna intervencia vs. prodemokratická intervencia

Najviac príbuzná k humanitárnej intervencii je prodemokratická intervencia - intervencia, ktorá má za úlohu nastoliť demokratickú vládu v štáte, ktorý je cieľom takejto intervencie. Účelom tohoto druhu intervencie je zosadiť nedemokratický, koloniálny alebo rasistický režim. V polovici 80.rokov 20.storočia, keď koniec Studenej vojny ešte nebol v dohľade, sa viedli rozsiahle debaty o otázke legitimacy aktívneho použitia ozbrojených síl za účelom potlačenia vojenských síl a napomôcť utláčanému obyvateľstvu dosiahnuť právo na demokratickú vládu. Základné rozlíšenie prodemocratickej intervencie a humanitárnej intervencie spočíva predovšetkým v tom, že

²⁸ Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia, 8. decembra 1948

prodemokratická intervencia sa nevyužíva za účelom masového porušovania ľudských práv obyvateľstva na území daného štátu, ale iba v prípade ich menšieho útlaku spôsobeného nedemokratickou vládou.

V roku 1986 vznikla príležitosť uznania toho princípu medzinárodného práva. Nikaragua sa považovala za obeť nelegálneho použitia ozbrojenej intervencie a tak predložila prípad proti USA pred Medzinárodný súdny dvor (*ICJ – International Court of Justice*) ako hlavného súdneho orgánu OSN.²⁹ Súd explicitne odmietol obe prehlásenia týkajúce sa legitimacy prodemokratickej intervencie a tvrdenia, že podpora USA počas povstania v Nikaragui vytvárala oprávnenie k takémuto zásahu. Na základe uvedeného prodemokratickú intervenciu je potrebné jednoznačne odlišovať od humanitárnej intervencie a nebude tak predmetom ďalšieho spracovania v tejto práci.

d) Odlišenie humanitárnej intervencie od intervencie so súhlasom

Humanitárnu intervenciu je taktiež potrebné odlišovať od intervencie so súhlasom legítimnej vlády štátu, ktorý je predmetom takejto zásahu. Podľa medzinárodného práva je dovolené, aby štát v rámci výkonu jeho suverenity požiadal o asistenciu zo strany iného štátu alebo skupiny štátov. Takýto súhlas môže byť daný *ad hoc* alebo na základe zmluvy. Súhlas je v mnohých prípadoch spojený s prostriedkami použitia ozbrojených síl alebo dodávok vojenského vybavenia. Jedinou podmienkou by malo byť, aby vláda, ktorá odpovedá na takúto žiadosť, by mala reagovať primerane a akceptovať, že takéto jej konanie sa dostane pod podrobný dohľad medzinárodného spoločenstva.

V histórii existuje veľké množstvo prípadov, kedy štát pristúpil k uzatvoreniu zmluvy s inými štátmi z dôvodu vojenskej asistencie. Napr. Turecko vstúpilo do zmluvy s Veľkou Britániou, Francúzskom a Rusko, na základe ktorej Turecko súhlasilo, že tieto tri krajiny budú môcť zasiahnuť do jeho vnútorných

²⁹ pozri prípad Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits)* (1986) ICJ Rep 14, 25 ILM 1023

záležitostí na obnovenie právneho poriadku (1863). Podobnú zmluvu predstavuje aj zmluva z roku 1960 o garanciách vo vzťahu k Cypru, na základe ktorej Grécko, Turecko a Veľká Británia si vyhradili právo vojenskej intervencie v prípade potreby udržania práv obyvateľov Cypru. Zmluvy takéhoto druhu často obsahujú všeobecné ustanovenia, ktoré podrobne špecifikujú, aký druh intervencie je prípustný.³⁰ Je však potrebné skonštatovať, že hoci takéto zmluvy poskytujú právo intervencie na pomerne rozsiahlom právnom základe, takýto druh zmlúv je veľmi zriedkavý.

V súčasnosti ako príkladom ozbrojenej intervencie založenej na súhlase daného štátu je vyjadrený v Zakladajúcom akte Africkej únie.³¹ Členské štáty AU ratifikovaním tohto zakladajúceho aktu súhlasia, že Africká únia môže zasiahnuť v členskom štáte za účelom zaistenia mieru a bezpečnosti na území tohoto štátu.

e) Odlíšenie humanitárnej intervencie od individuálnej a kolektívnej sebaobrany

Podľa čl. 51 Charty OSN nič nebráni realizácii prirodzeného práva na individuálnu alebo kolektívnu sebaobrany, ak dôjde k ozbrojenému útoku proti členovi Organizácie. Čl. 52. Charty stanovuje, že nijaké ustanovenie Charty nebráni existencii oblastných dohôd alebo orgánov na riešenie takých otázok udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti, ktoré sú vhodné pre akcie oblastného charakteru.

Na základe týchto ustanovení je individuálna a kolektívna sebaobrana legálna a odlíšená od humanitárnej intervencie. Medzinárodný súdny dvor v prípade

³⁰ V tejto súvislosti je možné uviesť ako príklad zmluvu (nie je viacej v platnosti) medzi USA a Mexikom z 29. júla 1882, ktorá dávala právo pozorovať štátne územia oboch štátov za účelom dolapenia skupiny Indiánov, ktorí rabovali pozdĺž štátnych hraníc oboch štátov.

³¹ Zakladajúci Akt AU, čl. 4 (j)

Nikaragua³² však uznal, že sebaobrana môže predstavovať akciu, ktorá v určitom momente môže dať za vznik neoprávnenej intervencii.³³

f) Odlíšenie humanitárnej intervencie od peacemakingu, peacekeepingu a vynucovania mieru

Humanitárnu intervenciu je potrebné odlíšiť od príbuzných konceptov ako peacemaking, peacekeeping a vynucovanie mieru. Konceptuálne peacekeeping má za následok prevenciu, obmedzenie, zmiernenie a ukončenie nepriateľstva medzi štátmi prostredníctvom mediácie vykonávanej tretím nestranným subjektom riadenej na medzinárodnom poli za použitia multinacionálnych síl z radov vojakov, policajtov a obyvateľstva pre obnovenie a udržanie mieru. Peacekeeping na rozdiel od humanitárnej intervencie si nekladie za cieľ poraziť agresora. Namiesto toho, jeho cieľom je predchádzať bojom, vykonať poistné opatrenia a udržať poriadok a klud zbraní.

Napriek tomu, že sily vykonávajúce peacekeeping môžu použiť zbrane k sebaobrane, podstatou ich misie je udržať mier prostriedkami vzdialenými od ozbrojenej sily. Podmienkou efektívnosti pôsobenia peacekeepingových síl je obdržanie súhlasov štátov alebo aspoň jedného z nich za tolerancie všetkých ostatných. Pri humanitárnej intervencii podmienka konsenzu nie je nevyhnutná. Taktiež peacekeepingové sily počas svojho pobytu mali zostať nestrannými, vojenské sily zapojené do humanitárnej intervencie majú predovšetkým za primárny účel bojovať proti ozbrojeným silám, ktoré sa

³² Ibid. ICJ Rep (1986) 14

³³ Ibid. pozri par.193 „Všeobecne uznané pravidlo zákazu použitia sily pripúšťa určité výnimky... V súvislosti s existenciou práva na sebaobranu Súd poznamenal, že zo znenia článku 51 Charty OSN neodmysliteľne vyplýva právo, ktoré je dané štátu v prípade ozbrojeného konfliktu a zahŕňa možnosť použitia oboch a to individuálnej ako aj kolektívnej sebaobrany. Je teda možné vyvodiť, že samotná Charta dokazuje existenciu práva na sebaobranu v obyčajovom medzinárodnom práve.“ Avšak čo všetko tvorí náplň pojmu sebaobrana je stále predmetom rôznych interpretácií. Napr. niektoré štáty majú snahu legalizovať otázku sebaobrany v prípade snáh zabránenie prílivu utečencov cez ich hranice. Také isté tvrdenie sa snažia presadiť aj štáty v reakcii na útoční akt agresie.

dopúšťajú rozsiahleho porušovania ľudských práv až do ukončenia tohoto porušovania.

Peacekeeping a vynucovanie mieru pri jeho ohrození (ktoré spolu vytvárajú peacebuilding) spolu s ďalšími stratégiami predstavujú stratégie celkového vytvárania mieru (*peacemaking process*). Peacemaking predstavuje širší proces. Zatiaľ čo peacekeeping má zastaviť nepriateľstvo a tak vytvoriť podmienky, v ktorých bude peacemaking prosperujúci.

g) Humanitárna intervencia založená na zmluvnom základe vs. humanitárna intervencia podľa obyčajového medzinárodného práva

Významné konceptuálne rozlíšenie predstavuje zmluvne založená intervencia na jednej strane a humanitárna intervencia podľa obyčajového medzinárodného práva na strane druhej. Bezpečnostná rada OSN môže, v súlade s ustanovenia Kapitoly VII Charty OSN, autorizovať akciu (vrátane vojenskej), kde na základe posúdenia situácie je možné konštatovať, že štát dáva za vznik podmienke „ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti“.³⁴

Na základe mnohých rezolúcií, ktoré obsahujú takéto zmocnenie použitia sily Bezpečnostná Rada OSN zachádza nad určenie, že situácia by mala „ohrozovať medzinárodný mier a bezpečnosť“ a vytvára nové odkazy na „rozsiahle porušovanie ľudských práv“, „výrazné straty na životoch“, „humanitárna kríza“, „humanitárna núdza“ alebo ďalších podobných odvolaní týkajúcich sa situácie a územia daného štátu. Na základe uvedeného je možné konštatovať, že z pohľadu BR OSN ozbrojené sily môžu byť použité aj v situácii, kedy nedochádza len k ohrozeniu medzinárodného mieru a bezpečnosti, ale aj vtedy ak cieľom použitia takejto sily je záchrana životov a ochrana veľkého počtu obyvateľstva pred rozsiahlym porušovaním ľudských práv. Ak sú ozbrojené

³⁴ Pozri Charta OSN čl.24 a 39

sily použité na základe týchto určení, potom je možné uviesť, že humanitárna intervencia sa vykonáva pod záštitou BR OSN.³⁵

Na základe uvedeného možno konštatovať, že zmocnenie pre humanitárnu intervenciu BR OSN sa skladá z dvoch prvkov. Po prvé, musí dôjsť k autorizácii použitia sily proti štátu po tom, ako bolo nevyhnutne potrebné skonštatovať, že situácia v danom štáte je ohrozením pre medzinárodný mier a bezpečnosť. Po druhé, špecifická rezolúcia BR OSN, z ktorej autorizácie pre použitie sily musí byť jasný odkaz na humanitárnu krízu, humanitárnu núdzu alebo rozsiahle porušovanie ľudských práv, straty na životoch alebo obdobné situácie v danom štáte.

Prameňom, ktorý zmocňuje BR OSN pre autorizovanie použitia ozbrojených síl za okolností popísaných vyššie, je Charta OSN. Majúc na vedomí, že Charta OSN je zmluva a použitie sily je autorizované v súvislosti s humanitárnou krízou zahŕňajúcou rozsiahle porušovanie ľudských práv, takéto použitie sily môže byť označené ako zmluvne založené autorizovanie humanitárnej intervencie. V tejto práci bude v ďalších kapitolách venovaná pozornosť možnosti zmluvne založenej humanitárnej intervencie pod záštitou BR OSN.

V právomoci BR OSN autorizovať použitie sily sú zdieľané s regionálnymi organizáciami.³⁶ V súlade s dodržiavaním čl. 53 Charty OSN regionálne a subregionálne organizácie sú oprávnené autorizovať použitie ozbrojenej sily po schválení BR OSN, a teda takéto konanie má čisto legálny (zmluvný) základ.

³⁵ Avšak pozri všeobecne Garrié Faget, Rodolfo; *Organismos militares interamericanos*; Depalma; 2000, ktorý argumentuje, že ak raz BR OSN autorizuje použitie sily voči štátu potom ako vyhodnotila túto situáciu ako „ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti“, právnym základom pre takéto použitie ozbrojenej sily nie je humanitárna intervencia. Tvrdí, že v tomto prípade právnym základom pre použitie sily je, že situácia, ktorá nastala v danom štáte predstavuje „ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti“.

³⁶ Pozri Charta OSN čl. 52, 53

Ak rezolúcie autorizujú ozbrojenú intervenciu taktiež dôsledne používajú termíny ako „humanitárna kríza“, „humanitárna núdza“, „hrubé porušovanie ľudských práv“ alebo „rozsiahle straty na životoch“, je možné na základe znenia Charty OSN obdobné konanie regionálnych a subregionálnych organizácii pod záštitou OSN.

Zmluvne založená humanitárna intervencia sa odlišuje od humanitárnej intervencie podľa obyčajového práva. V druhom zmienenom prípade intervencie je potrebné poznamenať, že je možné hovoriť o existencii čiastočného práva vychádzajúceho z obyčaje stojaceho nad právom zakotveného v zmluvnej forme, ktorý oprávňuje štát alebo štáty zasiahnuť voči inému štátu alebo štátom, ak na ich území dochádza k porušovaniu základných ľudských práv, ktoré vedie k rozsiahlym stratám na životoch.

V súvislosti s ustanovením takejto obyčaje, ktorá existuje nezávisle od zmluvných ustanovení, musia byť naplnené dva prvky; prax štátov (*usus*) a *opinio juris* predstavujúcej podmienku, kedy prax štátov musí byť založená na viere, že štáty svoje konanie odvodzujú z právnej nevyhnutnosti a nie z existujúcej morálky, politiky alebo etickej slušnosti.³⁷ Humanitárna intervencia na obyčajovom základe medzinárodného práva sa v tejto práci alternatívne zmieňuje aj ako „neautorizovaná humanitárna intervencia“.

h) Odlíšenie donucovacej akcie na humanitárnom základe od humanitárnej intervencie

V súčasnosti dochádza predovšetkým k zamieňaniu humanitárnej intervencie a donucovacej akcie na humanitárnom základe. Pre posúdenie ich rozdielností je potrebné vychádzať najmä z právneho základu týchto dvoch inštitútov. Právny rámec je široko vymedzený najmä Chartou OSN. Odkaz je potrebné urobiť predovšetkým k čl. 2(4) Charty, ktorý zakazuje použitie sily. Charta samotná obsahuje iba tri výnimky zo všeobecného zákazu použitia sily. Je to čl. 42, ktorý poskytuje BR OSN právomoci použiť alebo zmocniť

³⁷ Prvok *opinio juris* obyčajového medzinárodného práva je zakotvený v obecnej zásade *opinion juris et necessitatis*.

k použitia ozbrojenej sily a to v prípade ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti deklarovaného na základe čl. 39 Charty. Druhou výnimkou je čl. 51 v zmysle použitia prirodzeného práva na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu. Čl. 107 obsahuje tretiu výnimku, ak ide o akciu proti štátu, ktorý bol počas druhej svetovej vojny nepriateľom ktoréhokoľvek signatára tejto Charty. Tento článok je však v súčasnosti prakticky bez významu. Zo znenia čl. 2(4) je teda relevantné dôvodiť, že obsahuje zákaz hrozby alebo použitia sily, čo je potvrdené aj množstvom rezolúcií prijatých VZ OSN.³⁸ Podľa čl. 2(2) všetky členské štáty svedomite plnia záväzky, ktoré prevzali podľa Charty OSN. Popri noriem týkajúcich sa mieru a bezpečnosti ide v tejto súvislosti aj o štandardy medzinárodnej ochrany a podpory ľudských práv, ktoré sú prijaté v množstve rezolúcií a dohovorov. Tento vývoj posunul chápanie ochrany ľudských práv nad rámec čl. 2(7) Charty a základné ľudské práva sa tak vyvinuli do podoby univerzálneho záväzku vzťahujúceho sa na každý štát medzinárodného spoločenstva jednotlivo alebo kolektívne. Tento záväzok výrazne ovplyvnil vývoj a aplikáciu medzinárodného práva ako takého.

Pokiaľ ide o donucovaciu akciu na humanitárnom základe, ako bolo uvedené, k takejto situácii dochádza vtedy, ak BR SON vyhodnotí situáciu v danom štáte podľa čl. 39 ako situáciu ohrozujúcu medzinárodný mier a bezpečnosť. Vymedzenie vzťahu medzi udržaním medzinárodného mieru a bezpečnosti na jednej strane a ochranou a podporou ľudských práv na druhej strane však nie je vždy jasný. Vo všeobecnosti je zložité posúdiť či porušovanie ľudských práv akéhokoľvek rozsahu ohrozuje alebo by mohlo ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť. V posledných obdobiach sa BR OSN pri posudzovaní tohto vzťahu zameriava napríklad na posudzovanie medzinárodných následkov vnútroštátneho konfliktu, ktorého obsahom je porušovanie ľudských práv a to najmä v súvislosti s prihliadaním na prípadné dôsledky pre okolité štáty či daný región. Samozrejme pokiaľ hovoríme o tomto druhu použitia sily, donucovania

³⁸ Deklarácia o neprípustnosti intervencie (res 2131 (XX), 1965); Deklarácia o princípoch medzinárodného práva týkajúceho sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi (res 2625 (XXV), 1970); Definícia agresie (res 3314 (XXIX), 1974)

akcia môže byť uskutočnená aj regionálnou organizáciou alebo v rámci regionálnej dohody za autorizácie BR OSN a to v súlade s Kapitolou VII Charty OSN.

Jeden z možných právnych základov pre humanitárnu intervenciu sa odkazuje na čl. 2(6) ako teória v prípade zlyhania systému kolektívnej bezpečnosti podľa Charty OSN, čo by spôsobilo obnovenie pravidla na oprávnenú humanitárnu intervenciu, pri ktorej sa predpokladá existencia zodpovedajúceho obyčajového práva existujúceho pre Chartou OSN. Uplatnením tejto teórie (známej ako link theory)³⁹ vychádza z aplikácie zásady *rebus sic stantibus* na ustanovenia Charty OSN týkajúce sa ochrany a podpory medzinárodného mieru a bezpečnosti, čo by v tomto prípade vytvorilo novú výnimku zo zákazu použitia sily podľa čl. 2(4).

Z uvedeného vyplýva, že súčasné medzinárodné právo neposkytuje jasný právny základ pre použitie alebo hrozbu použitia ozbrojenej sily bez odkazu na Kapitolu VII Charty OSN v prípade zásahu pri rozsiahlom porušovaní ľudských práv. Taktiež je však potrebné poznamenať, že súčasná interpretácia a aplikácia medzinárodného práva nemôže už dlhšie ignorovať existenciu situácií, za ktorých dochádza k rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv bez akéhokoľvek kroku k zastaveniu zo strany medzinárodného spoločenstva alebo zabráneniu zhoršenia situácie v budúcnosti.

1.3.1.5 Pracovná definícia „humanitárnej intervencie“

Ako už bolo zmienené vyššie, táto práca vychádza z užšej koncepcie „humanitárnej intervencie“, a to z pohľadu klasického konceptu humanitárnej intervencie. Pojem tak, ako je v práci používaný vychádza z vymedzenia vzťahujúceho sa na použitie ozbrojenej sily štátom, skupinou štátov alebo medzinárodnou organizáciou v treťom štáte za účelom ochrany osôb nachádzajúcich sa na tomto území pred rozsiahlym porušovaním základných

³⁹ Reisman, W.M; *Humanitarian Intervention to Protect the Ibos*, op.cit., supra, str. 177; viz ďalej napr. Higgins,R.; *Problem and Process: International Law and How We Use It*, op.cit., supra, str. 245; Tesón, F.; *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*, op.cit., supra, str. 150-151.

ľudských práv a to najmä páchaním rozsiahleho vyvražďovania, genocídou, zločiny proti ľudskosti, vojnových zločinov. Obete nie sú obyvateľmi štátu/štátov, ktoré zasahujú. Teda štátna príslušnosť nie je rozhodujúca. A čo je podstatné, štát, voči ktorému je vedený zásah, nedal na takéto konanie súhlas.

V tejto práci má pojem „humanitárnej intervencie“ nasledujúce definičné prvky:

- zahŕňa hrozbu alebo použitie ozbrojenej sily štátom alebo skupinou štátov, ktorá je spravidla (ale nie je to nevyhnutnosťou) vykonávaná prostredníctvom medzinárodnej organizácie. Prostriedky bez použitia sily (ako napr. odvolanie diplomatov, ekonomické sankcie, ...) nespadá pod rámec spracovávanía humanitárnej intervencie v tejto práci
- cieľom takéhoto útoku je suverénny štát
- môže sa vykonávať na zmluvnom základe alebo podľa obyčajového medzinárodného práva⁴⁰
- jej účelom je ochrana, obmedzenie alebo zastavenie vážneho porušovania ľudských práv v takom rozsahu, ktorý môže viesť k masovým stratám na životoch na území daného štátu, vláda ktorého sa dopúšťa takýchto násilností, alebo je neschopná alebo neochotná zastaviť tieto násilnosti
- intervencia by mala byť motivovaná humanitárnymi zámermi hoci je potrebné brať zreteľ aj na skutočnosť, že za humanitárnym motívom sa môžu skrývať aj iné motívy. Motívy by mali byť skúmané objektívne a nie v subjektívnom

⁴⁰ Napriek tomu, že najmä na začiatku 20.storočia bola náukou humanitárna intervencia akceptovaná, čo vychádzalo predovšetkým z vtedajšej praxe štátov, a teda založená na obyčajovom práve. Neskôr bol tento záver zpochybný. Niektorí z moderných autorov namietajú, že predmetná doktrína bola pomerne vágna a jednotlivé štáty ju využívali iba na zastretie svojich vlastných hegemonistických cieľov; prax štátov bola veľmi sporadická a zďaleka nereprezentovala konštantný a jednotný *usus*. K vytvoreniu obyčajového práva preto, podľa názoru týchto autorov, nemohlo dôjsť.

pozri napr. Brownlie, I., *Humanitarian Intervention*; in J.N.Moore (ed), *Law and Civil War in the Modern World*; 1974; Ganji, M.; *International Protection of Human Rights*; in: *International Human Rights Problems of Law, Policy, and Practise*; Little Brown and Company; 3rd ed; 1995; str. 627-633. Obdobné stanovisko zastála aj Lauterpacht, H.; *The Grotian Tradition in International Law*; op.cit., supra; str. 46

svetle pohľadu, pretože štát síce môže predložiť humanitárnu oprávnenosť na jeho použitie sily, ale môžu tu existovať aj dôkazy, že skutočné dôvody sú rozdielne.⁴¹

- hrozba alebo použitie sily sa uskutočňuje bez predchádzajúcej autorizácie zo strany orgánov OSN alebo súhlasu legitímnej vlády štátu, voči územiu ktorého je intervencia zameraná

Existujú dva typy humanitárnej intervencie. Prvým je jednostranná intervencia (intervencia vykonávaná jedným štátom) a druhým je kolektívna intervencia, ktorá sa uskutočňuje prostredníctvom skupiny štátov. Táto práca sa zameriava výhradne na kolektívnu humanitárnu intervenciu. Dôvodom je predovšetkým výrazná kritika vo vzťahu k jednostrannej intervencii vo všeobecnosti ako aj skutočnosť, že kolektívna humanitárna intervencia vykonávaná niekoľkými štátmi má väčší predpoklad na dosiahnutie potrebného cieľu pri kombinácii dostatočných zdrojov, adekvátnej rýchlosti zásahu a vyhovujúcej sile pri minimálnych civilných stratách.

1.4 Opodstatnenosť tejto práce

Hoci „humanitárna intervencia“ je koncept, ktorý je predmetom odborných debát už niekoľko rokov, jeho postavenie v rámci medzinárodného práva stále predstavuje veľkú kontroverziu. Hlavným dôvodom pre takýto stav vecí je fakt, že súčasná teória „svetového poriadku“ je stále značne udržiavaná „právom národov“ a jeho službou zdôrazňujúcou štátnu suverenitu, nezasahovanie a nepoužitie sily. Vo svojej podstate v rozpore s tými normatívnymi hodnotami humanitárna intervencia musí vyvolávať, ako aj vyvoláva, právnu kontroverziu. Legalita humanitárnej intervencie tak naráža na stálu pozornosť a vyvoláva dokonca viacej intelektuálnych debát, ale pokračuje

⁴¹ V tejto súvislosti je možné sa zmieniť nemeckej okupácii v Čechách a na Morave v roku 1939. Hitler prehlasoval, že samotná okupácia je činená z dôvodu potreby ochrany pre hrubým porušovaním ľudských práv v Čechách a na Morave. Nemecká okupácia v Čechách a na Morave je rozpracovaná bližšie v kapitole 2 tejto práce, časti 2.4.1.3

vo vzdorovaní pred dosiahnutím presvedčivého určenia tohto konceptu ako takého.

Táto kontroverzia pokračuje v naberaní väčšieho rozsahu v súvislosti s vývojom medzinárodného práva so zameraním sa na ochranu ľudských práv ako predmetu so zvýrazneným medzinárodným záujmom. Bez ohľadu na kontroverziu, humanitárna intervencia môže hrať významnú úlohu na zmiernenie ľudského utrpenia a ukončenie porušovania ľudských práv v niektorých regiónoch sveta,

Táto práca sa zameriava na kolektívnu humanitárnu intervenciu vo všeobecnosti ako aj jej aspekty v rámci afrického kontinentu. Generálny tajomník OSN Kofi Annan v jeho správe z roku 1998 adresovanej BR OSN týkajúcej sa príčin a následkov konfliktov v Afrike kritizoval až prílišné množstvo príkladov značného porušovania základných práv, ktoré predstavujú hlavnú prekážku ekonomického vývoja na kontinente.⁴² Práca je taktiež inšpirovaná zmenami vo svetovom dianí v súčasnosti, a to predovšetkým zmenami po Studenej vojny, kedy dochádza k zameraniu spoločnosti na medzinárodné právo a to predovšetkým na právnu úpravu tých oblastí, ktorým dovtedy nebola venovaná pozornosť.

Súčasný dianie posledných rokov ukazuje obrovský potenciál pre vývoj a aplikáciu medzinárodného práva dokonca aj v oblastiach, ktoré sú najväčšími výzvami pre medzinárodné právo, akým je napr. aj použitie sily.

⁴² Annan tak len preformuloval obavy Výboru predstaviteľov štátov a vlád Organizácie AU z roku 1993, kedy tento výbor poznamenal v jeho deklarácii (Cairo Declaration): „Žiaden faktor neprispieva viac k súčasným sociálno-ekonomickým problémom na kontinente ako problematika konfliktov v rámci alebo medzi našimi krajinami. Prinášajú smrť a ľudské utrpenie, vyvolávajú nenávisť a rozdeľujú národy a rodiny. Konflikty spôsobujú miliónom našich ľudí, že vedú život ako utečenci a vnútorne premiestnené osoby zbavené ich prostriedkov na živobytie a ľudskej dôstojnosti...“ (*The Declaration [...] on the Establishment, within the OAU, of a Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution – Decl AHG/Decl.3 XXIX Rev 1 of 29 June 1993*). Po zopakovaní postojov predstaviteľov Organizácie AU Annan pokračoval vo vyzdvihnutí faktu, že nikde vo svete nie je globálny záväzok zabrániť hrubému porušovaniu ľudských práv potrebný viac ako v Afrike, pretože „žiaden región sveta nie je sužovaný väčším ľudským utrpením.“ V ďalšom dokumente z roku 1999 Annan dospel k záveru, že je najvyšší čas, aby medzinárodné spoločenstvo dosiahlo konsenzus nielen o ustanovení princípu monitorovania systematického porušovania ľudských práv kdekoľvek na svete, ale taktiež v rozhodnutí stanoviť podmienky, kedy je nevyhnutné konať, akým spôsobom a kým (*Secretary-General’s Speech to the 54th Session of the General Assembly, 20.septembra 1999, SG/SM/7136 GA/9596, par.147*).

Práca využíva tieto zmeny práve na preskúmanie zlepšení postojov medzinárodného spoločenstva vo vzťahu k reakciám a efektívite zabrániť opakovaniu „Rwandy“ kdekoľvek inde na svete, zahŕňajúc možnú reformu BR OSN ako aj ďalších aktérov, preskúmava alternatívne formy konania týkajúce sa štátov v prípade, ak je BR OSN zablokovaná a to najmä prostredníctvom Valného zhromaždenia OSN a regionálnych či subregionálnych medzinárodných organizácií.⁴³

Vo všeobecnosti je nevyhnutné nájsť riešenia problému ozbrojených konfliktov, a to od obdobia prevencie až po post-konfliktné prostriedky riešenia situácie zamerané na záruku neopakovania sa takéhoto konfliktu. Humanitárna intervencia, ktorá je predmetom tejto práce, je odpoveďou na hromadné porušovanie ľudských práv. Neustále hromadné porušovanie ľudských práv je spôsobované v kontexte ozbrojených konfliktov, a preto je táto práca relevantná v otázke práva ozbrojených konfliktov, problémom, ktoré spôsobujú ako aj jej špecifické zameranie sa na Afriku.

1.5 Výskum už existujúci v tejto oblasti

Pokus o poskytnutie relevantnej literatúry spracovanej a dostupnej v oblasti humanitárnej intervencie predstavuje významný počin, a to najmä vzhľadom na početnosť článkov, správ a kníh, ktoré boli napísané o prevažnej väčšine aspektov intervencie a debát o nej za posledné dve dekády.⁴⁴ Táto podkapitola sa snaží zmieniť o najvýznamnejších prácach vykonaných v tejto oblasti, ako aj poukázať na medzery v dostupnej literatúre.

Vzhľadom na skutočnosť, že v tejto práci je venovaná časť aj špecifikám otázky humanitárnej intervencie v Afrike je možné podotknúť, že nájsť

⁴³ Valné zhromaždenie OSN môže napr. zasiahnuť prostredníctvom „Rezolúcie na zjednotenie mieru“. Regionálne a subregionálne organizácie sú niekedy najvhodnejšie k vojenskému zásahu, pretože narušenie práv a poriadku v danom štáte najpravdepodobnejšie zasiahne susedné štáty, a to napr. prostredníctvom prílevu utečencov.

⁴⁴ V tejto oblasti môžeme nájsť rozpracovanie danej problematiky z rôznych uhlov odborného záujmu, a to tak z medzinárodného práva ako aj medzinárodných vzťahov, etiky, politickej vedy, vojenskej vedy, atď...

prístupnú literatúru, ktorá by rozpracúvala aj tento aspekt humanitárnej intervencie naráža na značný problém. A to aj napriek tomu, odvážim sa tvrdiť, že humanitárna intervencia sa k slovu hlási predovšetkým na africkom kontinente, ako aj práve na tomto kontinente dochádza k najväčšiemu zlyhaniu efektivity tohto konceptu medzinárodného práva.

Literatúra venovaná humanitárnej intervencii môže byť rozdelená do troch kategórií. Po prvé, sú to tí, ktorí sa pri rozpracovávaní tohto konceptu stotožňujú s klasickým uhlom pohľadu. Týchto autorov zahŕňa Oppenheim, Brownlie, Verwey, Kritsiotis a Barrie. Títo autori rozumejú humanitárnu intervenciu ako prostriedok použitia ozbrojenej sily štátmi z dôvodu ochrany najzákladnejších ľudských práv.⁴⁵ Po druhé, ide o autorov, ktorí nahliadajú na konceptuálne vymedzenie humanitárnej intervencie voľnejšie a medzi nich zahŕňame napr. Kwakwa, Harriss a Reisman. Kategória týchto autorov do pôsobnosti humanitárnej intervencie zahŕňa použitie ozbrojenej sily ako aj prostriedky bez použitia ozbrojenej sily štátmi alebo medzinárodnými organizáciami zameraných na ochranu ľudských práv voči suverénnemu štátu.

Posledná kategória prístupnej literatúry pozostáva zo správ komisií expertov vytvorených vládami na vypracovanie štúdií o právnom rámci humanitárnej intervencie. Takéto komisie sú na vzostupe predovšetkým v posledných rokoch. Pokračujúc v konaní, ktoré zahájil Kofi Annan množstvo štátov poverilo expertov vypracovaním štúdií o humanitárnej intervencii. Veľká Británia napr. vypracovala takúto správu v roku 2001 s odporúčaniami špecifických kritérií adresovaných BR OSN v súvislosti s jej rokovaniami o intervencii.⁴⁶ Podobné odporúčania boli vypracované v štúdiu poverenej

⁴⁵ pozri napr. Verwey; *op.cit.*; ktorý tvrdí, že humanitárna intervencia zahŕňa „ochranu základných ľudských práv štátom alebo skupinou štátov a to vo všeobecnosti právo na život, právo na určenie štátnej príslušnosti, právo na pobyt na území iných štátov zahŕňajúc použitie alebo hrozby použitia sily a takáto ochrana sa uskutočňuje buď n základe autorizovania príslušných orgánov OSN alebo na základe súhlasu legitímnej vlády daného štátu.“

⁴⁶ Správa obsahujúca šesť základných princípov: <http://fco.goc.uk/news/newstext.asp>; (otvorené 24.5.2011)

dánskou vládou⁴⁷ a Švédskom prostredníctvom jeho medzinárodnou komisiou pre Kosovo (2000), ktorej predsedali Richard Goldstone a Carl Tham.

V roku 2000 holandský Výbor pre otázky medzinárodného práva verejného publikoval detailnú správu o právnych aspektoch humanitárnej intervencie, ako aj správa z roku 2001 Komisie pre intervenciu a štátnu suverenitu sponzorovaná kanadskou vládou.⁴⁸ Proliferácia štátni sponzorovanými štúdiami je jasným svedectvom o narastajúcej potrebe štátov vyriešiť otázku humanitárnej intervenciu v najkratšej dobe.

V rámci literatúry nie je možné nájsť jednotný názor na túto problematiku a teda je potrebné rátať s existenciou množstva názorov na právny základ humanitárnej intervencie. Napriek tomu sa budem v tejto práci snažiť vypracovať nezávislý záver založený nielen na existujúcich poznatkoch, ale aj na vlastnej interpretácii relevantných medzinárodných právnych dokumentov ako Charta OSN a ďalších zmlúv.

Zároveň by som sa na tomto mieste rada zmienila o zaujímavej skutočnosti, ktorá sa mi naskytla k poznaniu pri študovaní rôznych prameňov k dizertačnej práci. Keďže som k príprave tejto práce využila aj možnosť strávenia niekoľkých mesiacov na africkom kontinente, môžem podotknúť, že prevažné africké vnímanie problematiky humanitárnej intervencie a to najmä otázky právneho základu, či už zmluvného alebo obyčajového, sa výrazne odkláňa od argumentácie v kontinentálnej a anglosaskej právnej kultúre⁴⁹. A hoci som pôvodne s takýmto obohatením nerátala, určite môžem povedať, že ma podnietilo v zamýšľaní sa nad problematikou opäť z ďalšieho uhľa pohľadu.

⁴⁷ Dánsky inštitút pre medzinárodné záležitosti (1999)

⁴⁸ Správa má dva zväzky, a to ICISS 2001a, ICISS 2001b

⁴⁹ Kwakwa, Edward; *Internal conflicts in Africa : is there a right of humanitarian action ?*; In: African Yearbook of international law; vol. 2, pag. 9-45; 1994
Murungu, Chacha; *Prosecuting International Crimes in Africa*; Pretoria University Law Press (PULP); 2011

1.6 Metodológia výskumu a *modus operandi*

V tejto práci boli údaje získavané z primárnych a sekundárnych zdrojov. Relevantné primárne zdroje ako zmluvy, rezolúcie medzinárodných organizácií a správy sú analyzované s možnosťou ponúknutia interpretácie nevyhnutnej na výskum vykonávaný touto prácou. Sekundárne zdroje zahŕňajú knihy, články v odborných časopisoch a informácie získané z internetu. Pri analýze obidvoch primárnych aj sekundárnych údajov boli použité kvantitatívne a kvalitatívne techniky výskumu. Analyzované dokumenty poskytujú náhľad na konceptuálne, historické, empirické a normatívne otázky, ktoré sú predmetom spracovania tejto práce.

Práca má tak deskriptívny ako aj preskriptívny charakter. Deskriptívna časť analyzuje doktrinálne aspekty humanitárnej intervencie, jej právny základ a predovšetkým právne podmienky aplikácie humanitárnej intervencie. V súvislosti so zameraním sa na africký aspekt, práca obsahuje časti, ktoré sa príležitostne zmieňujú aj o aspektoch dotýkajúcich sa tohto regiónu. Jednotlivé časti práce sa zoberajú prípadovými štúdiami, kritériami pre intervenciu, otázkami kodifikácie a odporúčaniami. Tieto časti tak majú viac preskriptívny charakter.

1.7 Prehľad jednotlivých kapitol

1. kapitola predostiera základnú obsahovú náplň celej práce. Predstavuje problém ktorý je predmetom skúmania, stanovuje ciele a definuje kľúčový termín potrebný pre ďalšie rozpracovanie. Kapitola taktiež poskytuje pracovnú definíciu pojmu „humanitárnej intervencie“ a odlišuje ju od príbuzných konceptov. Opisuje metodológiu práce, prehľad dostupnej literatúry a načrtáva problémy, na ktoré práca naráža.

2. kapitola rozpracováva právny základ humanitárnej intervencie a to z pohľadu zmluvného ako aj obyčajového práva. Zároveň je doplnená prípadmi, ktoré sú preukázaním opodstatnenosti či neopodstatnenosti týchto právnych základov.

3. kapitola spracováva právne námietky voči humanitárnej intervencii a dilemu medzi normatívmi humanitárnej intervencie o ochranou ľudských práv.

4. kapitola sa venuje kritériám pre vymedzenie definičného rámca humanitárnej intervencie a v 5. kapitole sú zhrnuté jednotlivé závery a odporúčania k súčasnému stavu platného medzinárodného práva a prípadnej úlohy humanitárnej intervencie v budúcnosti.

1.8 Obmedzenia pri spracovávaní práce

Ako už bolo zmienené vyššie otázka humanitárnej intervencie predstavuje oblasť rozsiahlych akademických debát ako aj možnosť prístupu k spracovaniu jednotlivých teórií. Táto práca sa z dôvodov, ktoré boli zmienené vyššie, snaží nie len o všeobecné vymedzenie humanitárnej intervencie ako inštitútu medzinárodného práva, ale aj jej užšie zameranie na africký kontinent. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť jedno z významných obmedzení, a to nedostatok primárnych zdrojov, ktoré by spracovávali takýto špecifický pohľad na danú problematiku. V tejto súvislosti by som rada vyjadrila vďačnosť za možnosť strávenia niekoľkých mesiacov na UNI Pretoria v Juhoafrickej republike, ktorý mi umožnil prístup k sekundárnym zdrojom ako aj osobné stretnutia s odborníkmi Frans Viljoen, Gus Waschenfort a Chacha Murungu, ktorí sú expertmi práve na túto konkrétnu oblasť medzinárodného práva na africkom kontinente.

Ďalším obmedzením pri písaní práce je skutočnosť existencie neustáleho vývoja v oblasti nových inštitútov a noriem medzinárodného práva. Tým, že táto oblasť nepredstavuje stálu veličinu, je možné, že niektoré normy časom od napísania tejto práce stratia svoju relevanciu. Vzhľadom na stály vývoj v tejto oblasti je tiež potrebné podotknúť, že pri spracovaní niektorých oblastí tejto práce bolo nutné vychádzať zo špekulatívnych záverov.

Taktiež je dobré zdôrazniť, že humanitárnu intervenciu je možné priblížiť z pohľadu medzinárodného práva, medzinárodných vzťahov, medzinárodnej politiky ako aj vojenskej vedy. Všetky tieto prístupy k danej problematike sú

dôležité a navzájom sa prelínajú. Napríklad určite by bolo zaujímavé zistiť dôvody vypuknutia ozbrojených konfliktov alebo porušovania ľudských práv z pohľadu politickej vedy. Avšak táto práca sa zameriava na medzinárodné právo, medzinárodné právne prostriedky a medzinárodný právny vývoj a jeho význam pre humanitárnu intervenciu. Tento postoj do istej miery je pre prácu obmedzujúci, ale nevyhnutný vzhľadom na skúmanie problematiky na poli medzinárodného práva.

Kapitola 2: Právny základ humanitárnej intervencie

2.1 Úvod

2.2 Historický vývoj humanitárnej intervencie

2.3 Zmluvné právo a humanitárne intervencia

2.3.1 Charta OSN

2.3.1.1 Ustanovenia Charty relevantné pre otázku legality humanitárnej intervencie

a) Použitie ozbrojenej sily

b) Ochrana ľudských práv

2.3.1.2 Ustanovenia Charty relevantné pre otázku zmocnenia k humanitárnej intervencii

a) Bezpečnostná rada OSN

b) Valné zhromaždenie OSN

2.3.2 Dohovor o genocíde

2.3.3 Zakladajúci akt Africkej únie

2.3.4 Prípady dovolávania sa Charty OSN pre odôvodnenie humanitárnej intervencie

2.3.4.1 Irak (1991)

2.3.4.2 Somálsko (1992 – 1993)

2.3.4.3 Bosna (1992)

2.3.4.4 Rwanda (1994 – 1996)

2.3.4.5 Haiti (1994 – 1997)

2.4 Obyčajové medzinárodné právo a humanitárna intervencia

2.4.1 Prax štátov (*usus*)

2.4.1.1 Sýria (1860 – 1861)

2.4.1.2 Macedónia (1903 – 1912)

2.4.1.3 Čechy a Morava (1939)

2.4.1.4 Kongo (1964)

2.4.1.5 Dominikánska republika (1965)

- 2.4.1.6 Pakistan (1971)
- 2.4.1.7 Kambodža (1978)
- 2.4.1.8 Uganda (1979)
- 2.4.1.9 Stredoafriická republika (1979)
- 2.4.1.10 Kosovo (1999)
- 2.4.1.11 Záver

2.4.2 *Opinio juris*

2.4.3 Novovznikajúca obyčajová norma týkajúca sa humanitárnej intervencie

2.5 Humanitárna intervencia a medzinárodné právo v 21. storočí

2.1 Úvod

Humanitárna intervencie nemá jasne a všeobecne akceptovaný právny základ. Táto kapitola predstavuje výskum v otázke týkajúcej sa možností pre právnu podporu existencie humanitárnej intervencie v medzinárodnom práve na základe formálnych prameňov medzinárodného práva tak, ako stanovuje čl. 38 (1) Štatútu Medzinárodného súdneho dvora (MSD). Táto kapitola poukazuje na miesto humanitárnej intervencie v zmluvnom a obyčajovom práve, ktoré tvoria základné pramene medzinárodného práva.⁵⁰ Súdne

⁵⁰ „Prameň medzinárodného práva“ sa v tejto súvislosti rozumie prameň, v ktorom je možné nájsť podporný obsah medzinárodného práva. V medzinárodnom práve neexistuje medzinárodný súdny alebo legislatívny orgán, na ktorý by sa všetky štáty boli povinné obracať. Taktiež tu neexistuje ani medzinárodná ústava ani svetová vláda. Napriek týmto „obmedzeniam“ pramene medzinárodného práva sú vo všeobecnosti stanovené v čl. 38 (1)Štatútu MSD. Tento článok ustanovuje ako pramene medzinárodného práva nasledujúce:

- medzinárodné zmluvy či už všeobecné alebo osobitné ustanovujúce pravidlá výslovne uznané štátmi v spore
- medzinárodnú obyčaj ako dôkaz všeobecnej praxe prijímanej za právo
- všeobecné právne základy uznané civilizovanými národmi
- z výhradou ustanovenia čl. 59 (Štatútu MSD) súdne rozhodnutia a náuku najviac kvalifikovaných odborníkov rôznych národov, ako pomôcku pri určovaní právnych pravidiel

Napriek tomu, že nie všetky štáty používajú identický zoznam prameňov, ako vymedzuje čl. 38 (1) Štatútu MSD, v zásade výpočet týchto prameňov je rovnaký a tento článok je mnohými autormi

rozhodnutia ako aj náuka sú tiež predmetom rozpracovania a to v súvislosti s poukázaním na príslušné ustanovenia zmlúv a obyčajového práva. Celkovým cieľom tejto kapitoly je preskúmať či existuje dostatočný právny základ pre humanitárnu intervenciu.

Z právneho pohľadu je humanitárna intervencia otázkou vzťahu medzi štátnou suverenitou – ľudskými právami – použitím (resp. zákazom použitia) sily. Ide o vyjadrenie či pokus vyjadrenia súvzťažného vzťahu. Ako už bolo zmienené v prvej kapitole, snahy o podporu pre existenciu humanitárnej intervencie je možné nájsť tak v zmluvnom ako aj obyčajovom práve. Táto kapitola sa zameriava na preskúmanie otázky legality humanitárnej intervencie tak, ako vyplývajú z oboch hlavných prameňov práva, a to oddelene ako aj vo vzájomnej súvzťažnosti.

2.2 Historický vývoj humanitárnej intervencie

Táto časť práce bude venovaná prehľadnému historickému vývoju otázky, ktorá je predmetom jej spracovania. Zameranie sa na historický aspekt je nevyhnutnou a neodmysliteľnou súčasťou práce, a to najmä z dôvodu komplexnejšieho podania problematiky a získania uceleného pohľadu na

akceptovaný ako článok identifikujúci pramene medzinárodného práva hoci nikde v článku nie je ustanovený pojem „prameňov“. Toto ustanovenie bolo vytvorené pre funkčné potreby MSD, ale čl. 38 (1) je všeobecne prijatý ako vymedzenie prameňov medzinárodného práva.

Jedna otázka, ktorá vyvstáva zo znenia čl. 38 (1) je otázka postupného usporiadania, teda či toto ustanovenie predstavuje implicitnú hierarchiu prameňov. Zo znenia článku je zrejmé, že prvé dva pramene sú považované za primárne pramene zatiaľ čo súdne rozhodnutia a náuka a obecné právne zásady predstavujú tzv. subsidiárne pramene. Zatiaľ čo čl. 38 (1) nehovorí o ustanovenej hierarchii, ale je presvedčivé povedať, že článok zodpovedá procedurálnej hierarchii pre aplikovanie medzinárodného práva pri rozhodovaní medzinárodných sporov a v určitom rozsahu pre aplikáciu pri skúmaní otázky právnej istoty. Pri otázke posudzovania právneho základu by mala byť predovšetkým aplikované ustanovenia relevantnej zmluvy.

V prípade neexistencie ustanovení takejto zmluvy, východiskom by mal byť obyčaj, ktorý je akceptovaný ako právne záväzný. Obyčajové právo a zmluvné právo majú rovnaké postavenie ako primárne (základné) ramene práva. Avšak ak zmluvná a obyčajová norma existuje v tej istej otázke, potom by mali byť prednostne použité ustanovenia zmluvy iba ak by obyčajové právo v danej otázke predstavovalo *ius cogens*. Toto tvrdenie vyplýva z platného pravidla *lex specialis derogat legi generali*, pričom zmluvné právo tvorí špeciálne pravidlo, zatiaľ čo obyčajové právo je chápané ako všeobecné pravidlo. Tento záver bol prijatý Stálym dvorom medzinárodnej spravodlivosti v prípade *Wimbeldon*.

spracovávanú materiú. Napriek zdaniu, spracovanie historického vývoja humanitárnej intervencie nepatrí medzi jednoduchý krok. Je nanajvýš zložitú zmapovať počiatky humanitárnej intervencie v oblasti medzinárodného práva, ktoré aj v súčasnosti patrí medzi dynamicky sa rozvíjajúce odvetvie práva. Nehovoriac o výraznej odlišnosti právnej úpravy v takých oblastiach ako vojnové právo, resp. právo ozbrojených konfliktov či použitie, resp. zákaz použitia zbraní, ktoré sú imanentnou súčasťou spracovávanej problematiky. Napriek tomu je možné približne stanoviť datovanie humanitárnej intervencii avšak nie v absolútnom chápaní zhodnom v súčasnom poňatí.

Humanitárna intervencia vo svojej podstate je známa približne od 15. storočia⁵¹ a jej existencia sa odvodzuje od teórie spravodlivej vojny⁵². Aj keď pojem ako taký ešte známy nebol.

Od 19. storočia dochádza k používaniu už aj samotného pojmu humanitárnej intervencie. Jeho obsahové naplnenie však bolo o niečo odlišné od súčasného. Približne do 20. stor. sa týmto pojmom označovalo použitie ozbrojenej sily k zásahu na územie iného štátu, aby zasahujúci štát ochránil svoje vlastné obyvateľstvo na území cudzieho štátu. Samozrejme bolo by mylné sa domnievať, že všetky tieto zásahy mali humanitárny charakter, ale tiež by nebolo správne myslieť si, že všetky útoky boli uskutočňované so skrytým cieľom. Hoci často sa tieto zásahy využívali predovšetkým na šírenie

⁵¹ Toto obdobie sa považuje za éru, v ktorej vznikli základy humanitárnej intervencie, a to vďaka vplyvu náboženstiev a teórie spravodlivej vojny. Viktória (1492-1546) sa na ozbrojenú intervenciu dívala ako na povinnosť civilizovaných štátov zasiahnuť voči „zaostalým“ štátom a ukončiť tak nehumánne praktiky ako kanibalizmus a prinášanie ľudských obetí a zároveň k šíreniu kresťanstva v týchto krajinách. Hugo Grotius (1583-1645) pridal k týmto kritériám ešte aj potláčanie ikonizmu, ateizmu a sexuálnej nemorálnosti.

⁵² Teória spravodlivej vojny má svoj pôvod už v období starovekého Ríma, ale k jej výraznému prepracovaniu dochádza až pod vplyvom kresťanských filozofov najmä Tomáša Akvinského. Do teórie medzinárodného práva bola uvedená zásluhou Huga Grotiusa. Teória spravodlivej vojny sa v období, v ktorom bola uvedená na medzinárodnú scénu snažila o humanizáciu vojny a to tým, že chopiť sa zbrane síce bolo možné, ale k takémuto konaniu mohlo dôjsť iba za naplnenia určitých podmienok. *Jus ad bellum* vzniklo za kumulatívneho splnenia týchto podmienok: spravodlivý dôvod, správny úmysel, oprávnená autorita, predpokladaný úspech, posledná možnosť, proporionalita a komparatívna oprávnenosť.

kresťanstva v nekresťanských krajinách, alebo ako bolo v tej dobe zaužívané delenie na civilizované a necivilizované krajiny.⁵³

V tomto období sa považovalo za menej sporné názorové radenie intervencie medzi obyčajové právo. Je však potrebné pripomenúť, že prax štátov⁵⁴ a *opinio iuris* v tej dobe vychádzalo zo správania sa Európskych mocností a medzinárodné právo bolo produktom rozhodnutí, ktoré vzišli z Kongresov, na ktorých sa tieto mocnosti z času načas stretávali.

Koncom 19. stor. dochádza k triešteniu názorov na humanitárnu intervenciu. Tieto názorové prúdy je možné rozdeliť na anglosaské a kontinentálne. Zatiaľ čo anglosaské poňatie podporovalo humanitárnu intervenciu na základe dôvodu jej prirodzenoprávneho pôvodu, kontinentálne, tvoriace niekoľko názorových prúdov, sa viac-menej prikláňalo k odmietaniu humanitárnej intervencie.⁵⁵ Hlavné dôvody pre takéto stanovisko videlo najmä v nesúlade s pozitívnym právom a s princípom rovnosti štátov, ako aj v nenachádzaní opodstatnenosť jej legality, aj keď súhlasili, že určité morálne dôvody pre jej podporu existujú.

Na prelome 20. stor. sa aj na európskom kontinente začali ozývať hlasy o pripustení možnosti považovať humanitárnu intervenciu za legálnu, ale pod podmienkou jej vykonávania z dôvod humanity, ale nie za predpokladu jednostranného, ale len za kolektívneho použitia sily modifikovaného podmienkou účasti čo možno najviac štátov, ktoré sa považovali za civilizované.

⁵³ Odkaz zaužívaného delenia na civilizované a necivilizované krajiny môžeme v konečnom dôsledku ako pozostatok tejto doby nájsť aj v súčasnom Štatúte MSD čl. 38 ods. 1 pís. c).

⁵⁴ Ako príklad intervencií v tomto období možno uviesť: zásah Veľkej Británie, Francúzska, Rakúska, Pruska a Ruska v Sýrii po masakroch 6 tis. Kresťanov (1860); zásah Európskych mocností na Kréte (1866), v Bosne (1875), v Bulharsku (1877) proti prenasledovaniu na týchto územiach páchaného Turkami; zásah USA na Kube (1898)

⁵⁵ Kolb, Robert; *Note on humanitarian intervention; International review of the Red Cross*; vol. 85, afl. 849; 2003; str. 122

Pre prvú polovicu 20. storočia je vývoj v tomto smere zrejmy. Medzinárodné spoločenstvo začalo tendovať k smerovaniu, ktorého dôsledkom má byť obmedzenie možnosti použitia sily.⁵⁶ Tento započatý vývoj bol potvrdený aj prijatím Charty OSN, ktorá potvrdila zákaz použitia sily a stanovila iba dve výnimky pre možnosť použitia ozbrojenej sily⁵⁷. Takže navzdory očakávaniam, že by sa tvorcovia mohli prikloniť k možnosti existencie obyčaje v tejto oblasti a zohľadniť ju pri formovaní Charty, nestalo sa tak.

Otázka humanitárnej intervencie sa počas obdobia studenej vojny dostala do úzadia hoci aj v tomto období sa uskutočnilo pár akcií, ktoré boli obhajované humanitárnym účelom, neboli označené vyslovene ako humanitárna intervencia.⁵⁸

⁵⁶ Dôkazom smerovania k zakotveniu zásady nezasahovania (*the principle of non-intervention*) je viacero dokumentov, ktoré boli prijímané od 30.rokov 20.storočia ako príklad možno uviesť Dohovor týkajúci sa práv a povinností štátov počas občianskych nepokojov z roku 1928, ktorý zakazuje národu jedného štátu zasahovať do záležitostí iného štátu (pozri *Convention concerning the Duties and Rights of States in the Event of Civil Strife*; 20.február 1928; čl. 1), Montevidejský dohovor o právach a povinnostiach štátov z roku 1936 zakazujúci akémukoľvek štátu zasahovať do vnútorných aj vonkajších záležitostí iného štátu (pozri *Montevideo Convention on Rights and Duties of States*; 26.decembra 1933; čl. 8), Medziamerická dohoda o vzájomnej pomoci z roku 1947, ktorá potvrdzuje neporušiteľnosť suverenity, teritoriálnej integrity a politickej nezávislosti každého zmluvného štátu (pozri *Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance*; 2.septembra 1947; čl. 1 a 6). Obdobné ustanovenia sa nachádzajú tiež v chartách jednotlivých regionálnych organizácií ako Organizácia Africkej jednoty (dnes Africká únia), v Pakte Ligy arabských štátov či v Zmluve o priateľstve, spolupráci a vzájomnej pomoci (pozri *Charter of the Organization of American States*; 30.apríla 1948; čl. 15; *Charter of the Organization of African Unity*; 25.máj 1963; čl.3; *Pact of the League of Arab States*; 22.marca 1945; čl. 8; *Treaty of the Friendship, Co-operation and Mutual Assistance*; 14.mája 1955; čl. 8). V roku 1965 OSN prijalo Deklaráciu o neprijateľnosti zásahov do vnútorných záležitostí štátov a ochrane ich nezávislosti a suverenity (pozri UN Doc. A/6220; *Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty*; 1965). Princípy vymedzené v tejto deklarácii boli vyhlásené za základné princípy medzinárodného práva v roku 1970 v Deklarácii o priateľských vzťahoch a spolupráci medzi štátmi (pozri UN Doc. A/8018; *Declaration on Principles of Law Governing Friendly Relations and Co-operation Among States*; 1970).

⁵⁷ Nanda, Ved P.; *Humanitarian Intervention under International Law and U. N. Charter*; In: *International Law : Issues and Challenges*, vol. 1; Gurgaon : Hope India Publications; 2009; str. 111

⁵⁸ Podstatu humanitárnej intervencie v tomto období predsa len naplnili tri zásahy: India v Bangladéši (1971-72); Tanzánia v Ugande – oslobodenie krajiny od režimu diktátora Idiho Amina; Vietnam v Kambodži – eliminovanie režimu Červených Kmérov.

Od 90. rokov 20. stor. sa humanitárne intervencie uskutočňovali pod záštitou OSN. A práve v súvislosti s touto skutočnosťou sa dostáva humanitárna intervencia opäť do popredia, a to za účelom rozhodnutia, či sa použitie ozbrojenej sily z dôvodu humanitárnej intervencie považovať za konanie, ktoré je dovolené. Pri posudzovaní tejto spornosti je možné vychádzať buď z obyčajového práva⁵⁹ alebo zo zmluvného práva.⁶⁰ Aspektom právneho rámca spracovávanej problematiky bude podrobne venovaná samostatná tretia časť predkladanej práce.

V úvode tejto časti bolo vymedzené obsahové naplnenie pojmu humanitárnej intervencie na počiatku 19. storočia. Z napísaného je možné jednoznačne vidieť výrazné zmeny vo vývoji a v pohľade na jej chápanie a samotnú realizáciu. K tomuto posunu dochádza aj v rámci obsahového naplnenia. Čo je teda humanitárna intervencia podľa súčasného medzinárodného práva? Vývoj, ktorý v tejto oblasti prebiehal či prebieha by nepochybne mohol viesť k záveru jej jednoznačného obsahového vymedzenia. Otázka humanitárnej intervencie však predstavuje spornú otázku nielen v súvislosti s jej právnym základom realizácie či realizáciou samotnou, ale aj v súvislosti so samotným obsahovým vymedzením. Pre poskytnutie definície by sme potrebovali legálnu definíciu prijatú medzinárodným spoločenstvom. Prezentácia definície však nie je možná, pretože k jej prijatiu medzinárodným právom do dnešného dňa neprišlo. Existuje nespočetné množstvo vymedzení obsahového rámca humanitárnej intervencie, ktoré sa odvíjajú od širšieho či užšieho aspektu chápania problematiky.

2.3 Zmluvné právo a humanitárna intervencia

Na preskúmanie právneho základu humanitárnej intervencie z pohľadu zmluvného práva bude zameraná pozornosť na Chartu OSN, Dohovor o genocíde a Zakladajúci Akt Africkej únie (AU). Okrem intervencií

⁵⁹ Pri posudzovaní otázky obyčajového práva nie je však jeho existencia v tejto otázke potvrdená.

⁶⁰ Podpora humanitárnej intervencie vychádzajúca zo zmluvného práva prichádza do úvahy. Pričom zmluvný základ tvorí predovšetkým Charta OSN.

založených na vyššie uvedených zmluvách existujú aj ďalšie príklady, v ktorých sa štáty zmluvne konkrétne dovolávajú v obmedzenom zmysle opodstatnenosti výkonu humanitárnej intervencie.

2.3.1 Charta OSN

Charta OSN bola prijatá ako výsledok konferencie, ktorá sa konala v San Franciscu a vstúpila do platnosti 24. októbra 1945. Členstvo v OSN do dnešného dňa dosiahlo počet 193 štátov.⁶¹ Charta bola výsledkom spolupráce medzi akademikmi a poznatkami vyplývajúcimi zo súdnej praxe predchádzajúceho obdobia, čoho výsledkom je jej existencia počas 62 rokov. Okrem samotného znenia je taktiež prijatých veľké množstvo rezolúcií OSN orgánmi OSN, ktoré dopomáhajú osvetleniu niektorých ustanovení Charty.

2.3.1.1 Ustanovenia Charty relevantné pre otázku legality humanitárnej intervencie

a) Použitie ozbrojenej sily

Charta predstavuje zmluvu zakladajúcu právo, ktorá vytvára povinnosti pre obe zmluvné strany ako aj pre strany, ktoré nie sú zmluvnou stranou.⁶² Charta OSN presadzuje doktrínu štátnej suverenity a jej následok koncept nezasahovania.⁶³ Taktiež zakazuje použitie sily.⁶⁴ Na základe tohoto

⁶¹ Poslednými členmi OSN sa zatiaľ stalo Švajčiarsko a Čierna Hora. Ich vstupom sa počet členov navýšil zo zakladajúcich 51 členských štátov na 193. Švajčiarsko sa stalo členom v roku 2002 po dlhodobo uplatňovanej politike neutrality. Vstupom Švajčiarska do OSN sa inštitút tradičnej trvalej neutrality stáva sotva zlučiteľný so súčasným systémom kolektívnej bezpečnosti a teda v súčasnosti už nemôže ani pojmovo plniť svoje tehdašie ciele. pozri bližšie Čepelka, Šturma; *Mezinárodní právo veřejné*; 1. vyd. Praha; C.H.Beck; 2008; str. 824

Čierna Hora sa stala doteraz posledným členom, a to v roku 2006 po vyhlásení nezávislosti na Srbsku na základe vyhlásenia referenda uskutočneného 21. mája 2006

⁶² pozri Charta OSN čl 2(6) „Organizácia sa postará o to aby aj štáty, ktoré nie sú jej členmi konali podľa týchto zásad, pokiaľ je to potrebné na udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.“ Pre diskusiu o zmluvách zakladajúce práva pre tretie strany, zmluvy zakladajúce právo, pozrie Brownlie (1998) str. 620-630. V zásade zmluvy zakladajúce právo predstavujú zmluvy, ktoré vstupujú v platnosť medzi viacerými štátmi ako zmluvnými stranami, pre ktorých sa táto zmluva potom stáva právom *per se* a zároveň rozširuje povinnosti dokonca aj na tretie štáty.

⁶³ pozri napr. Charta OSN čl. 2 (1) a 2(7)

⁶⁴ Charta OSN čl.2 (4)

ustanovenia niektorí autori vychádzajú z tvrdenia, že články 2(4) a 2(7) Charty OSN znemožňujú akýkoľvek typ intervencie, ktorý nie je výslovne vymedzený ustanoveniami Charty a toto vyňatie zahŕňa aj humanitárnu intervenciu.⁶⁵ Tiež však súhlasia, že Charta výslovne neustanovuje právo alebo povinnosť humanitárnej intervencie.

Avšak ozývajú sa aj tvrdenia, ktoré vychádzajú zo stanoviska, že humanitárna intervencia má svoju oporu v Charte OSN, ak sa Charta vykladá progresívne. Argument progresívnej interpretácie spočíva v základnom tvrdení, že humanitárna intervencia, ak sa dotýka zabezpečenia ochrany ľudských práv, čo je jeden zo základných princípov OSN, neohrozuje nezávislosť a územnú integritu daného štátu.⁶⁶ Iba použitie sily, ktoré ohrozuje územnú integritu a politickú nezávislosť štátu je postavené mimo zákona, podľa čl. 2(4) Charty. Moore používa tento argument k presvedčeniu, že hrozba rozsiahlej straty ľudských životov sa môže javiť ako jasné oprávnenie pre humanitárnu intervenciu vyplývajúce z ustanovení Charty OSN.

Vychádzajúc z garantovania suverenity a princípu nezasahovaniu v čl. 2(7) Charty OSN je možné argumentovať, že navzdory dôležitosti postavenia suverenity v medzinárodnom právnom systéme, vývoj za posledných 60 rokov postúpil a neodvratne zmenil pôvodný koncept tejto doktríny. Norma stanovená čl. 2(7) bola modifikovaná a interpretovaná vo svetle vývoja v oblasti medzinárodného práva.

Kritici dôvodia, že intervencia je zakázaná aj v prípade rozsiahleho porušovania ľudských práv, pretože podľa čl. 2(7) toto sú otázky, ktoré výslovne patria do jurisdikcie štátu. Avšak zdá sa, že prax štátov vo vzťahu k čl. 2(7) sa odchyľila od pôvodného prevažujúceho názoru na konferencii

⁶⁵ pozri napr. Charney; *op.cit.*; str. 1234 „ Použitie sily bombardovaním územia iného štátu porušuje jeho územnú integritu bez ohľadu na motív a ... frázy „územná integrita“ a „nezlučiteľné s cieľmi OSN“ boli pridané do čl. 2(4) pre uzatvorenie debát o všetkých potencionálnych medzerách pre použitie sily a nie pre otvorenie takýchto dohadov.“

⁶⁶ pozri Moore, John Norton; *The lawfulness of United States assistance to the Republic of Vietnam*; s.n.; 1966; str. 205, 262 „ ... je nanajvýš možné argumentovať, že humanitárna intervencia neohrozuje územnú integritu alebo politickú nezávislosť štátov.“

v San Franciscu v roku 1945 nakláňajúc sa k širšej interpretácii princípu nezasahovania a zodpovedajúci zdôrazneniu práva OSN zasahovať do vnútorných záležitostí štátov.⁶⁷ Tak BR OSN ako aj VZ OSN konštantne uznávajú, že porušovanie ľudských práv na území štátov nie sú „veci, ktoré svojou podstatou patria do vnútornej právomoci štátov.“ V každom prípade medzinárodný koncept „vecí, ktoré svojou podstatou patria do vnútornej právomoci štátov“ je právnym konceptom, ktorého obsah sa mení s vývojom samotného medzinárodného práva.

b) Ochrana ľudských práv

Podstatnou úlohou OSN je „uchrániť budúce pokolenie pred metlou vojny⁶⁸ udržaním medzinárodného mieru a bezpečnosti.⁶⁹“ Avšak primárnym účelom OSN je taktiež ochrana základných práv a slobôd jednotlivca⁷⁰. Interpretácia Charty by sa tak mala zamerať na vytvorenie rovnováhy medzi týmito dvoma cieľmi. Nikde v Charte nie je ustanovené, že jeden cieľ je nadradený voči druhému.⁷¹ Takže argument, že ochrana ľudských práv má

⁶⁷ Kwakwa; *op.cit*; str.32 uvádza, že „Charta nie je nič iné, ako ústava medzinárodného spoločenstva a ústavy sa môžu vyvíjať a meniť v závislosti od podmieneného vývoja“, pozri tiež Poltak, Celeste; *Humanitarian Intervention : A Contemporary Interpretation of the Charter of the United Nations ; University of Toronto Faculty of Law review*; 2002; str. 9-12 argumentuje, že „úlohou medzinárodného práva a medzinárodných právníkov nie je rétorické opakovanie „mŕtvych udalostí“, ktoré už viac nie sú v súlade so skutočnosťou.“

⁶⁸ Charta OSN, preambula

⁶⁹ Charta OSN čl. 1(1)

⁷⁰ Podľa čl. 1(2) Charty OSN ochrana základných práv a slobôd jednotlivca je opísaná ako jeden s cieľov OSN. Pozri tiež Charty OSN, preambula („My, ľud spojených národov, odhodlaní ... vyhlásiť znovu svoju vieru v základné práva v dôstojnosť a hodnotu ľudskej osobnosti, v rovnaké práva mužov a žien ...“) čl. 1(3) („Ciele Spojených národov sú ... uskutočniť medzinárodnú spoluprácu riešením medzinárodných problémov hospodárskeho, sociálneho, kultúrneho alebo humanitárneho charakteru podporovaním alebo posilňovaním úcty k ľudským právam ...“) čítaj v súlade c čl. 55, 56, 62 a 68 Charty OSN.

Tiež je však potrebné skonštatovať, že vychádzajúc z Charty, všetky otázky týkajúce sa ochrany ľudských práv boli podriadené výborom VZ OSN alebo Hospodárskej a sociálnej rady. Nenachádza sa tu žiadne ustanovenie, ktoré by vyjadrovalo vzťah medzi ľudskými právami a udržaním medzinárodného mieru a bezpečnosti.

⁷¹ ale pozri Charney; *op.cit*; str. 1234 „Ochrana ľudských práv taktiež patrí medzi primárne ciele Charty, hoci subsidiárne vo vzťahu k cieľu obmedzenia vojny a použitia sily v medzinárodných vzťahoch“ ; podobne pozri Nezávislá komisia pre Kosovo (2000) str. 168 „Ľudským právam bola daná podradená a marginálna úloha v systéme OSN v roku 1945 – úloha, pre ktorú bolo

subsidiárnu úlohu pri dodržiavaní medzinárodného mieru a bezpečnosti je neobhájiteľná. Charney, ktorý je sám kritikom názoru, že humanitárna intervencia má právny základ v medzinárodnom práve, pripúšťa, že súčasné medzinárodné právo zakazuje porušovanie ľudských práv, ktorých sa dopúšťajú štáty voči svojmu obyvateľstvu.⁷² Sám správne dodáva, že táto povinnosť má charakter *erga omnes* vo vzťahu k celému medzinárodnému spoločenstvu.⁷³

Podľa čl. 55 a 56 Charty členské štáty sa zaväzujú postupovať spoločne alebo jednotlivo, aby sa v spolupráci s OSN dosiahli ciele „podpory v zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov“ zahrňujúc „všeobecný rešpekt a dodržiavanie ľudských práv“. Z tohto znenia je možné vyvodzovať, že situácie rozsiahleho porušovania ľudských práv môžu oprávňovať k jednostrannej alebo kolektívne humanitárnej intervencii, pokiaľ takéto konanie prebieha v spolupráci s OSN.⁷⁴

Oblasť úpravy ľudských práv pokračuje čl. 68, podľa ktorého Hospodárska a sociálna rada „si zriaďuje komisie ... na podporu ľudských práv“. Čl. 76(c) stanovuje, že základnou úlohou poručeneckej sústavy je „posilňovanie rešpektu k ľudským právam a základným slobodám pre všetkých“. Podľa zmlúv OSN o ľudských právach schválených v súlade s ustanoveniami Charty OSN, ľudské práva dnes predstavujú jasnejší dôvod k zásahu do vnútroštátnych záležitostí štátu ako kedykoľvek predtým a normy dosiahli bodu, v ktorom môžu byť implementované a vynútené. Vynucovací mechanizmus zahŕňa:

charakteristické úsilie pre lepšie postavenie ... Avšak nie je možné nájsť čokoľvek v Charte, čo by podporovalo takéto tvrdenia

⁷² Charney ; *op.cit*; str. 1232

⁷³ Ibid. Pojem „povinnosť *erga omnes*“ znamená povinnosť na dodržaní ktorej má záujem celé medzinárodné spoločenstvo. Táto interpretácia pojmu vychádza z činnosti MSD v prípade *Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited* (Belgicko v. Španielsko) (1970); I.C.J. Rep 53 par 33

⁷⁴ Podľa rezolúcie „zjednotenia pre mier“, UNGA Res 377 (V) z 3.novembra 1950, VZ OSN je zmocnené autorizovať použitie sily v prípade zablokovania BR OSN ako výsledok uplatnenia veta. V tomto prípade výslovné zmocnenie BR OSN pre použitie sily nemusí byť vyžadované.

- ustanovenie rôznych špecifických mechanizmov, ako sú pracovné skupiny a spravodajcovia ⁷⁵
- vytvorenie a rozvoj činností komisií pre dohľad na monitorovanie dodržiavania ľudsko-právnych zmlúv ⁷⁶
- podstatné rozšírenie poradenstva, ktoré poskytuje asistenciu v oblasti ľudských práv ⁷⁷
- rozvoj rozširovania informácií o ľudských právach v rámci svetovej kampane vytvorenej OSN pre šírenie povedomia o právach a mechanizmu OSN prostredníctvom ktorého sa jednotlivci môžu dovolávať svojich práv ⁷⁸

Z uvedeného je možné konštatovať, že na jednej strane je možné poukázať na celkový nárast v oblasti ochrany ľudských práv, na druhej strane je však potrebné povedať, že žiaden z nástrojov pre ochranu ľudských práv neuvažuje s možnosťou použitia sily pre vynútenie ich dodržiavania. ⁷⁹

⁷⁵ napr. prevažná väčšina práce Komisie OSN pre ľudské práva sa vykonáva prostredníctvom pracovných skupín a spravodajcov. Mandát špeciálnych spravodajcov je vždy obmedzený na určitú krajinu. Tak spravodajcovia ako aj pracovné skupiny sa vždy obmedzujú na určité otázky súvisiace s ľudskými právami.

⁷⁶ Každá zo šiestich hlavných zmlúv OSN na ochranu ľudských práv má vytvorenú komisiu pre dohľad pre monitorovanie dodržiavania ustanovení konkrétnej zmluvy. Sú to: Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie – 1965, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach – 1966, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach – 1966, Dohovor o obmedzení všetkých foriem diskriminácie žien – 1977, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu – 1984 a Dohovor o právach dieťaťa – 1989.

⁷⁷ Väčšinou sú vykonávané prostredníctvom kancelárie Vysokého komisára OSN pre ľudské práva, ktorého mandát zahŕňa poskytovanie prostredníctvom vhodných mechanizmov poradenskej služby a technickej a finančnej asistencie poskytnutej na žiadosť štátu. Pozri VZ OSN Res 48/141 z 20.decembra 1993

⁷⁸ podľa par. 4(e) Res 48/141 z 20.decembra 1993 Kancelária Vysokého komisára OSN pre ľudské práva je zmocnená koordinovať relevantné vzdelávacie a verejné informačné programy OSN v oblasti ochrany ľudských práv. Vysoký komisár v spolupráci s Organizáciou pre vzdelávanie, vedu a výskum (UNESCO) vytvárajú spoločné programy na zaistenie najefektívnejšieho spôsobu šírenia vzdelanosti v oblasti ľudských práv.

⁷⁹ pre podporu podobného argumentu pozri Nezávislá komisia pre Kosovo (2000) str. 167 - 168 „... ustanovenia Charty OSN týkajúce sa ľudských práv boli ponechané ako vágne a bez akéhokoľvek úmyslu vymedziť akýkoľvek prostriedok pre ich vynútenie, ako aj uvoľnené ponechanie otázky mandátu pre vojenskú intervenciu bez schválenia BR OSN“.

Tento názor môže dávať odpoveď v dvoch smeroch. Po prvé čl. 56 vyzýva členské štáty OSN „postupovať spoločne a jednotlivo“.⁸⁰ Charakter akcie členov nie je definovaný, a teda by mohol zahŕňať aj prostriedky obsahujúce silu. Po druhé, humanitárna intervencia je obvyčajne odpoveďou na výnimočné a extrémne udalosti zahŕňajúce rozsiahle porušovanie základných ľudských práv. Humanitárna intervencia tak nemôže prichádzať do úvahy, ako odpoveď na porušovanie akýchkoľvek ľudských práv.

V súvislosti s vážnosťou okolností, na ktoré humanitárna intervencia odpovedá, použitie sily je nevyhnutné. Je tomu tak, pretože rozsiahle porušovanie ľudských práv, ktoré vedie k masovému stratám na životoch, k páchaniu ktorých dochádza v kontexte ozbrojeného konfliktu. V takýchto situáciách, kedy sú nepriatelia ozbrojení, je praktickým následkom ukončenia tohto druhu porušení spojený s použitím proporčionej ozbrojenej sily.

V prípade, ak sa humanitárna intervencia rozumie ako vojna na obranu ľudských práv, je možné nájsť argumenty pre podporu takéhoto názoru. Predovšetkým oprávnenie štátu na výkon suverenity nad svojim územím je odvodené od predpokladu, že štát bude pri výkone tejto suverenity ochraňovať základné ľudské práva. Ak vláda, ktorá zlyhá v poskytnutí najzákladnejších práv prevažnej väčšine svojej populácie, môže byť na ňu nahliadané ako na vládu, ktorá stratila svoju suverenitu a medzinárodné právo môže byť vyzvané k opätovnému naplneniu stanovenej povinnosti dodržiavať ľudské práva. Suverenita zanikne na základe neschopnosti vlády predchádzať rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv.

Po uvážení relevantných ustanovení Charty OSN je možné dôjsť k predbežnému záveru, na základe ktorého pri progresívnej interpretácii je možné obhajovať existenciu humanitárnej intervencie v extrémnych a za výnimočných okolností páchania rozsiahleho porušovania ľudských práv.

⁸⁰ Charta OSN čl. 56 „Všetci členovia Organizácie sa zaväzujú postupovať spoločne a jednotlivo, aby v spolupráci s Organizáciou dosiahli ciele ustanovené v čl. 55.“

Právne je logicky ťažko argumentovateľné, že ľudskoprávne ustanovenia obsiahnuté v Charte spolu s množstvom ľudsko-právnych zmlúv, ktoré boli prijaté od roku 1945 je možné ignorovať v prospech princípov štátnej suverenity a nepoužitia sily.

Taktiež je možné pristúpiť k argumentu, že Charta OSN nijakým spôsobom nebráni humanitárnej intervencii. Ak sa Charta výslovne nevyjadruje k humanitárnej intervencii, je prípustné tiež argumentovať, že tá istá Charta nestavia humanitárnu intervenciu mimo práva⁸¹. Majúc na pamäti uvedené, je možné otvoriť pre takéto chápanie humanitárnej intervencie interpretáciu článkov 2(4) a 2(7) Charty OSN v kontexte so zvyšnými ustanoveniami Charty, predovšetkým tých, ktoré sa vzťahujú k ľudským právam⁸², ako aj ľudskoprávnym zmluvám prijatých pod záštitou OSN od roku 1945.

2.3.1.2 Ustanovenia Charty relevantné pre otázku zmocnenia k humanitárnej intervencii

a) Bezpečnostná rada OSN

V súlade s ustanoveniami Charty BR OSN je primárne zodpovedná za autorizovanie použitia sily, čo zahŕňa aj použitie sily pre humanitárne účely.⁸³ Funkcie BR OSN sú dvojaké. Prvou je právomoc rozhodnúť o „existencii hrozby mieru, porušenia mieru alebo útočného činu“ tak, ako je stanovené čl. 39. Druhou, v prípade takéhoto rozhodnutia, môže rozhodnúť, ktoré prostriedky je nevyhnutné použiť na riešenie vzniknutej situácie.⁸⁴ Na rozdiel od Paktu Spoločnosti národov, kde bola Rada oprávnená len

⁸¹ V súvislosti s touto interpretáciou, ide o zastávanie názoru, že pokiaľ humanitárna intervencia nporušuje ani územnú celistvosť ani politickú nezávislosť daného štátu, sleduje navyše naplnenie cieľov Charty vyhlásených v jej preambuli, ochranu základných ľudských práv a ľudskej dôstojnosti.

pozri napr. Tesón, F.; *Humanitarian Intervention: An Inquiry into Law and Morality*, op.cit., supra, str. 151 a nasl.; Farer, T.J.; *An Inquiry into the Legitimacy of Humanitarian Intervention*; in: *Law and Force in the New International Order*; Westview Press; 1991; str. 190

⁸² viz. najmä čl. 55 a 56 Charty OSN

⁸³ pozri Charta OSN, články 24 a 39

⁸⁴ Tieto prostriedky zahŕňajú opatrenia bez použitia ozbrojenej sily podľa čl. 41 alebo opatrenia podľa čl. 42, ktoré môžu predstavovať aj opatrenia s použitím vojenskej sily.

k odporúčeniu na prípadný zásah, podľa Charty BR OSN, v súlade s čl. 42, vydáva záväzné rezolúcie týkajúce sa otvoreného použitia ozbrojenej sily a to za predpokladu, že ostatné mierové opatrenia neboli dostatočné alebo by sa ukázali ako nedostatočné. Zároveň k výkonu takéhoto rozhodnutia podľa čl. 42 má dochádzať po dobu trvania ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti.

Základným problémom pri interpretácii relevantných ustanovení je otázka: čo je „ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti“? Definíciu tohto pojmu, ktorý predstavuje jeden zo základných kameňov, na ktorom je postavená Charta OSN a OSN samotná, nie je nikde v Charte definovaný. Vychádzajúc z interpretácie ustanovení Charty doplnkovou interpretačnou metódou⁸⁵, v čase konferencie v San Franciscu sa porušením mieru, vzhľadom na okolnosti vytvorenia samotnej OSN, rozumelo obmedzenie sa výslovne na cezhraničnú agresiu. Občianske vojny sa považovali za vnútornú záležitosť každého štátu a boli mimo záujmu OSN. Navyše aj porušovania ľudských práv boli počas Studenej vojny prehliadané BR OSN. Z toho je zrejmé, že počiatočný zámer pri tvorbe Charty OSN jednoznačne vylúčil možnosť humanitárnej intervencie prostredníctvom všeobecného zákazu použitia sily.

Vymedzenie tejto právomoci, ktorá je daná BR OSN Chartou OSN je rozšírená konkrétnymi rezolúciami autorizujúcich použitie sily, na základe ktorých BR OSN pri činení takéhoto rozhodnutia by mala navyše prísť k záveru, že situácia je nielen „ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti“, ale taktiež ide o situáciu „humanitárnej krízy“, „humanitárnej nutnosti“, „rozsiahleho porušovania ľudských práv“ alebo „rozsiahle straty na životoch“ či ďalšie obdobné situácie v cieľovom štáte ako základ pre autorizáciu pre použitie sily.

Napriek počiatočnému všeobecnému nezasahovaniu BR OSN počas Studenej vojny, aj v tomto období svojimi rezolúciami vytvorila dva precedensy. Boli to rezolúcie vydané vo vzťahu k Rhodézii (1965) a Južnej Afrike (1977) v súvislosti s možnou intervenciou do vnútroštátnych záležitostí štátu, ak

⁸⁵ pozri Viedenský dohovor o zmluvnom práve (1966), čl. 32

dochádza k porušovaniu základných ľudských práv⁸⁶. Po skončení Studenej vojny je BR OSN relatívne voľná pri rozhodovaní o použití sily pre humanitárne účely a urobila tak už v množstve prípadov.⁸⁷ Tento postup zo strany BR OSN odráža zvyšujúci sa význam otázky ľudských práv v medzinárodnom právnom poriadku. Či však takýto vývoj prispel k potrebe vytvorenia právnej normy v prospech humanitárnej intervencie je diskutabilne a prevažne je možné sa prikloniť k zápornej odpovedi na takúto otázku.⁸⁸

b) Valné zhromaždenie OSN

Okrem BR OSN humanitárna intervencia podľa Charty OSN môže byť dosiahnutá aj prostredníctvom VZ OSN ako jedného z hlavných orgánov OSN,⁸⁹ aj keď predsa len s obmedzenejšími kompetenciami ako má BR OSN. VZ OSN je Chartou OSN zmocnené na výkon sekundárnej úlohy pri dodržiavaní medzinárodného mieru a bezpečnosti.⁹⁰ V súlade s čl. 11 môže VZ „prerokovať“ všetky otázky týkajúce sa udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti a urobiť odporúčania vo všetkých týchto otázkach. Avšak, ako vyplýva z čl. 12 odporúčania nie sú právne záväzné pre členské štáty. Navyše pokiaľ BR OSN vykonáva úlohy, ktoré jej zverila Charta, VZ nemôže urobiť nijaké odporúčanie v predmetnej otázke. Postupy, ktoré VZ OSN vedie

⁸⁶ V oboch týchto prípadoch BR OSN deklarovala formy apartheidu v Južnej Rhodézii a v Južnej Afrike ako zločin proti ľudskosti, porušenie medzinárodného práva a, ako najpodstatnejšie, situáciu, ktorá ohrozuje medzinárodný mier a bezpečnosť

⁸⁷ Tieto prípady zahŕňajú zapojenie OSN podľa Charty VII pri ukončovaní represálií týkajúcich sa Kurdov v severnom a južnom Iraku, hlad v Somálsku, etnické čistky v Bosne a Kosove a genocída v Rwande.

⁸⁸ Napriek tomu, že od roku 1945 a od obdobia vypracovania a prijatia Charty OSN prešlo medzinárodné spoločenstvo značným vývojom a zmenami, ktoré zasahujú ustanovenia samotnej Charty, v otázke humanitárnej intervencie ide stále skôr o postoj skúmania každého prípadu zvlášť. To vedie buď k rozhodnutiu na základe možného mechanizmu danej Chartou alebo k nečinnosti v danej veci. Takéto rozhodovanie nie je riadené len výhradne medzinárodnými právnymi normami, ale aj geo-politickým kontextom a národnými záujmami rozhodujúcich štátov.

⁸⁹ Charta OSN, čl. 7

⁹⁰ Charta OSN, čl. 10, 11a 12

k naplňaniu tejto úlohy sú obsiahnuté v Rezolúcii zjednotenie pre mier z roku 1950.⁹¹

Text tejto rezolúcie ustanovuje, že tam, kde BR OSN, z dôvodu nedostatočnej zhody stálych členov, zlyhala pri výkone jej primárnej zodpovednosti v akomkoľvek prípade, ktorý sa týka hrozby alebo porušenia mieru, VZ OSN môže okamžite takúto situáciu posúdiť s možnosťou predloženia vhodných odporúčaní členským štátom OSN zahŕňajúc použitie ozbrojenej sily tam, kde je to nevyhnutné. Podľa ustanovení tejto rezolúcie, pre VZ OSN nie je požadované procedurálne rozhodnutie, že takáto situácia je „ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti.“⁹² Ak vyvstane otázka, ktorú je potrebné riešiť takýmto spôsobom a VZ OSN práve nezasadá, jeho zasadnutie môže byť zvolané do 24 hodín, a to buď na žiadosť väčšiny členov OSN alebo na žiadosť najmenej 9 členov BR OSN. Keďže ide o procesnú otázku, právo veta sa neuplatňuje.⁹³

Účasť VZ OSN spôsobom, ktorý je tu opísaný je logickým krokom pri zohľadnení sekundárnej zodpovednosti tohto hlavného orgánu OSN pre udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti (súčasne s primárnou

⁹¹ pozri Rezolúcia zjednotenia pre mier, UNGA Res 377 A(V) z 3.novembra 1950

K prijatiu tejto rezolúcie došlo potom ako na základe zmocnenia zo strany BR OSN došlo k ozbrojenému odrazeniu Severnej Kórei do južnej v roku 1950. USA a ich spojenci predložili návrh zmocňujúci VZ OSN legitimovať intervencie OSN, keď dôjde k zablokovaniu BR OSN z dôvodu uplatnenia veta.

Táto rezolúcia bola prvýkrát použitá počas Suezskej krízy v roku 1954, keď Francúzsko a Veľká Británia vetovali rozhodnutie BR OSN. Od toho obdobia dochádza k jej využitiu málokedy a to hlavne z dôvodu nedostatočného konsenzu medzi členmi VZ v otázke prostriedkov realizácie.

⁹² Hoci rezolúcia sa vo svojich ustanoveniach zmieta, že situácia by sa mala týkať „udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti“ Charta OSN nevyžaduje, aby VZ OSN za takýchto okolností rozhodlo, že diskutovaná otázka je ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti.

⁹³ Právomoc použiť vetu prislúcha iba pri prejednávaní BR OSN materiálnych otázok. Pozri Charty OSN, čl. 17 a 18.

zodpovednosťou BR OSN) a s opakovaným úsilím VZ OSN na ochrane ľudských práv v minulosti.⁹⁴

2.3.2 Dohovor o genocíde

Okrem Charty OSN za zmluvný základ humanitárnej intervencie by bolo možné považovať aj Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia („Dohovor o genocíde“).⁹⁵ Vyhladenie Židov a príslušníkov ďalších národnostných, etnických a náboženských skupín počas holokaustu v čase 2.svetovej vojny primälo štáty k prijatiu takéhoto dohovoru.

Genocída bola postavená mimo záležitosti, ktoré spadajú do vnútornej jurisdikcie daného štátu podľa čl. 2 ods. 7 Charty OSN a hľadá sa na ňu ako na medzinárodný zločin. Dohovor zaväzuje zmluvné štáty k zabráneniu a trestaniu genocídy, ktorá v súlade s dohovorom predstavuje zločin proti medzinárodnému právu, dokonca vtedy ak je nariadené štátom proti jeho vlastnému obyvateľstvu.⁹⁶ Na základe určitých úvah je možné rozviesť toto ustanovenie, že v prípadoch, keď vnútroštátny ozbrojený konflikt zahŕňa páchanie genocídneho skutku alebo úmyslu, unilaterálnu alebo kolektívnu humanitárnu intervenciu je možné považovať za legálne ustanovenú na základe dohovoru o genocíde.

Podľa tohto dohovoru sa genocídou rozumie ktorýkoľvek z nižšie uvedených činov, spáchaných v úmysle zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu:⁹⁷

a) usmrtením príslušníkov takejto skupiny

⁹⁴ Pod záštitou VZ OSN bolo prijatých množstvo nástrojov na ochranu ľudských práv. Príklady zahŕňajú Všeobecnú deklaráciu ľudských práv z roku 1948 a dva pakty z roku 1966 – jeden na ochranu občianskych a politických práv a ďalší na ochranu hospodárskych a sociálnych práv.

⁹⁵ Tento dohovor bol prijatý VZ OSN 9.decembra 1948 Res 260 (III) a vstúpila do platnosti 12.januára 1951

⁹⁶ Dohovor o genocíde, čl. 1

⁹⁷ Dohovor o genocíde, čl. 2

- b) spôsobením ťažkého telesného ublíženia alebo duševných porúch členom takejto skupiny
- c) úmyselné uvedenie ktorejkoľvek skupiny do takých životných podmienok, ktoré majú privodiť jej úplne alebo čiastočné fyzické zničenie
- d) opatrenie smerujúce k tomu, aby sa v takej skupine zabránilo rodeniu detí
- e) násilný presun detí z jednej skupiny do druhej⁹⁸

Je však skutočne možné v Dohovore o genocíde nájsť oporu pre legalitu humanitárnej intervencie v medzinárodnom práve? Podľa čl. 1 Dohovoru štáty sú povinné trestať genocídu v rámci ich vlastného územia a nie v rámci územia iných štátov. Dohovor taktiež nerieši otázku, že v prípadoch, keď štát netrestá páchanie genocídy, ku ktorému dochádza na jeho vlastnom území, ostatné štáty nie sú zmocnené k zásahu s použitím sily, ale môžu predmetnú otázku iba predložiť kompetentným orgánom OSN, takže prípadný zásah môžu vykonať na základe ustanovení Charty OSN, ak je takéto konanie posúdené ako vhodné.⁹⁹

Hoci vyššie uvedené je možné považovať za pravdivé, taktiež je potrebné konštatovať, že štáty nemajú veľmi na výber, ak ide o otázku trestania genocídy. Povinnosť stíhania genocídy, ktorá je „medzinárodným zločinom“ je povinnosťou *erga omnes* a tí, ktorí spáchali genocídu, môžu byť potrestaní ktorýmkoľvek štátom.

⁹⁸ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide* (Bosnia and Hercegovina v. Serbia and Montenegro); 26.2.2007; ICJ Reports 2007; § 187. MSD konštatoval, že definícia genocídiá v čl. 2 Dohovoru o genocíde zahŕňa „činy“ a „úmysel“. Činy vymenované v čl. 2 samy o sebe zahŕňajú subjektívnu stránku. Okrem toho však čl. 2 vyžaduje ešte ďalší subjektívny prvok, a to preukázanie „úmyslu zničiť úplne alebo čiastočne niektorú národnú, etnickú, rasovú alebo náboženskú skupinu ako takú“. Toto je časť, ktorá sa nazýva špeciálny úmysel (*dolus specialis*). Nestačí, aby boli členovia skupiny cieľom útoku, pretože patria k takejto skupine. Činy uvedené v čl. 2 sa musia spáchať s úmyslom zničiť chránenú skupinu.

⁹⁹ Tento argument vychádza z ustanovení čl. 8 Dohovoru o genocíde.

Ak štát je z akéhokoľvek dôvodu neschopný alebo nechotný zabrániť alebo trestať genocídu,¹⁰⁰ táto zodpovednosť sa presúva na ďalšie štáty v rámci medzinárodného spoločenstva, ktoré má právny záujem na predchádzaní a trestaní zločinu genocídiu¹⁰¹. Toto dôvodenie môže byť podporené záujmom tvorcov Dohovoru o genocíde a taktiež princípom obyčajového medzinárodného práva, ktorý možno aplikovať na problematiku genocídy a je zahrnuté v zásade *aut dedere aut judicare*. V stručnosti tento princíp vyžaduje od štátov, v prípade neschopnosti alebo neôle potrestať osobu podozrivú z páchania medzinárodného zločinu, akým je genocída, vydať túto osobu do právomoci iného štátu, alebo medzinárodného tribunálu na potrestanie.¹⁰² Ide v podstate o rozšírenie doktríny univerzálnej jurisdikcie na medzinárodné zločiny.

Napriek tomu, že žiadne ustanovenie Dohovoru o genocíde neobsahuje jasný právny základ pre humanitárnu intervenciu, jeho ustanovenia nemôžu v spojení s touto problematikou zostať opomenuté. Napríklad v prípadoch etnického konfliktu je možné použiť silný *prima facie* argument proti danému štátu vychádzajúc z niekoľkých ustanovení čl. 2 Dohovoru o genocíde. Ak napr. je preukázateľné, že určitá etnická skupina je cieľom vyhladenia v konflikte potom takáto skupina je oprávnená požívať ochranu podľa Dohovoru o genocíde. Avšak v prípadoch, kedy štáty intervenujú ozbrojenou silou na

¹⁰⁰ *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Hercegovina v. Serbia and Montenegro)*; 26.2.2007; ICJ Reports 2007; § 430-431. V otázke zodpovednosti štátu za porušenie záväzku zabrániť zločinu genocídiu MSD poznamenal, že sa jedná o záväzok za konanie a nie za dosiahnutie výsledku. Štát nemá zodpovednosť za všetkých okolností zabrániť genocídiu, ale ide najmä o využitie všetkých dostupných prostriedkov, aby pokiaľ možno genocíde zabránil. Štát nenesie zodpovednosť len preto, že nebolo dosiahnutého žiadneho výsledku, ale nesie zodpovednosť pokiaľ zjavne opomenul prijať všetky opatrenia, ktoré boli v jeho moci a ktorými mohol prispieť k zabráneniu genocídy. pozri tiež: Šturma, Pavel; *MSD k aplikaci Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*; Právní zpravodaj; 10/2007; str. 11-15

¹⁰¹ pozri čl. 8 Dohovoru o genocíde; pozri tiež rozsudok MSD vo veci *Armed Activities on the Territory of the Congo (DRC v. Rwanda)*; rozsudok z 3.2.2006, kde Súd považuje zákaz genocídy za normu *ius cogens* (ods. 64)

¹⁰² Dohovor o genocíde; čl. 6

území iného štátu dovoľávajú sa práva alebo povinnosti humanitárnej intervencie, intervenujúce štáty sa len málokedy odvolávajú na Dohovor.¹⁰³

2.3.3 Zakladajúci akt Africkej únie

Snáď najväčšie úsilie k legalizácii humanitárnej intervencie zahŕňa prijatie Zakladajúceho aktu Africkej únie (AU). Akt predstavuje zakladajúcu zmluvu AU, kontinentálnej medzivládnej organizácie, ktorá nahradila Organizáciu Africkej únie (OAU) v roku 2002. Pri pohľade na ľudské práva, Akt AU reprezentuje pôsobivý odklon od Charty OAU, ktorý čelil výraznej kritike pre nedostatočný záujem o ľudské práva a regresnému zameraniu sa na nedotknuteľnosť štátnej suverenity.

Akt zaraďuje ľudské práva priamo do centra záujmu AU. Jej preambula vyzdvihuje záujem AU na presadzovaní a ochrane ľudských práv a práv národov, posilnenie demokratického zriadenia, kultúry a zaistenie správneho riadenia a úlohy práva.¹⁰⁴ Prostredníctvom čl. 3 ciele AU zahŕňajú presadzovanie mieru, bezpečnosti a stability, ochrana a presadzovanie ľudských práv a práv národov, presadzovanie demokratických princípov a inštitúcií, účasť verejnosti na správe.¹⁰⁵ Množstvo princípov, ktorým je AU podriadená, sú relevantné pri presadzovaní a ochrane ľudských práv v ich explicitnom význame. Týmito princípmi sú rešpekt pre demokratické princípy a inštitúcie, ľudské práva, panstva práva a dobrej správy, presadzovanie sociálnej spravodlivosti, rešpektovanie posvätnosti ľudského života a odsúdenie a neprijatie beztrestnosti, ako aj neústavné zmeny vlád.¹⁰⁶ Akt garantuje právo Afričanov na podieľaní sa na záležitostiach AU¹⁰⁷

¹⁰³ Pozri napr. Mortimer, Edward; *Under what circumstances should the UN intervene militarily in a "domestic crisis"*; In: Peacemaking and peacekeeping for the new century, 1998; str. 120, ktorý argumentuje, že takéto konštatovanie je možné použiť proti Iraku ako príklad genocídnych aktov voči Kurdom v roku 1991. Avšak žiaden z intervenujúcich štátov sa v danom období neodvolával na Dohovor o genocíde.

¹⁰⁴ Zakladajúci akt AU, Preambula par. 9

¹⁰⁵ Zakladajúci akt AU, čl. 3(f), 3(g), 3(h)

¹⁰⁶ Zakladajúci akt AU, čl. 4(m), 4 (n), 4(o) a 4 (p)

¹⁰⁷ Zakladajúci akt AU, čl. 4 (c)

a presadzovanie genderovej rovnosti.¹⁰⁸ AU má tiež slúžiť princípom zvrchovanej rovnosti, vzájomnej previazanosti a rešpektu hraníc za dosiahnutie nezávislosti¹⁰⁹ a usilovať sa o spoločnú obrannú politiku afrického kontinentu.¹¹⁰ Ďalej má byť ustanovený panafrický parlament, ktorý má predstavovať prvok zastúpenia.¹¹¹ Podobne aj Hospodárska, sociálna a kultúrna rada by mala pozostávať z rôznych sociálnych a profesijných skupín členských štátov AU.

Hoci obrana „suverenity, územnej integrity a politickej nezávislosti“ členských štátov by mal byť jedným z cieľov AU, Akt sa prekvapivo zmieňuje o ochrane „nezávislosti“ a nie „politickej nezávislosti“, ako bolo úlohou OAU.¹¹² Toto je jasný normatívny odklon od režimu AU a mal by byť predpokladom, že nová AU nebude, tak, ako to robila OAU, ochraňovať vodcov, ktorí porušujú ľudské práva. Ďalšie ustanovenia vyjadrujú snahu, že AU nebude tolerovať ani beztretnosť¹¹³ a neústavné zmeny vlád.¹¹⁴

Bezprecedentným ustanovením¹¹⁵ Aktu, ktorým poskytuje „právo“ AU „zasahovať v členskom štáte podľa rozhodnutia Zhromaždenia (hláv štátov a vlád) v súvislosti s taxatívne vymedzenými závažnými okolnosťami.“¹¹⁶ Podľa pôvodného znenia čl. 4(h) išlo o: genocídu, vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti. Prípady, na ktoré sa vzťahuje ustanovenie čl. 4(h) bolo rozšírené Protokolom o dodatkoch k Zakladajúcemu aktu AU a to o: vážne

¹⁰⁸ Zakladajúci akt AU, čl. 4 (l)

¹⁰⁹ Zakladajúci akt AU, čl. 4 (a), čl. 4 (b)

¹¹⁰ Zakladajúci akt AU, čl. 4 (d)

¹¹¹ pozri Zakladajúci akt AU, čl. 5 (1) spolu s čl. 17

¹¹² porovnaj Charta OAU čl. 2 a 3, Zakladajúci akt AU čl. 3(b)

¹¹³ Zakladajúci akt AU, čl. 4(o)

¹¹⁴ Zakladajúci akt AU, čl. 4 (p)

¹¹⁵ Tak Charta OSN ako aj jednotlivé zakladajúce dokumenty iných regionálnych medzivládnych organizácií (Rada Európy, Organizácia amerických štátov, Liga arabských štátov atď) neobsahujú podobné ustanovenie minimálne týkajúcej sa spôsobu vyjadrenej formulácie.

¹¹⁶ Pozri Zakladajúci akt AU, čl. 4 (h)

ohrozenie zákonného poriadku a obnovenie mieru a stability. Hoci akt výslovne nestanovuje, aké prostriedky intervencie by mala AU použiť, ale pri uvážení, že k páchaniu takýchto skutkov (najmä v prípade genocídy, vojnových zločinov a zločinov ľudskosti) dochádza v kontexte ozbrojených konfliktov, je možné vyvodiť záver, že Akt predvída intervenciu použitím ozbrojenej sily.

Vyššie uvedené tvrdenie, že čl. 4 (h) predvída ozbrojenú intervenciu je podporený ustanoveniami Protokolu týkajúceho sa zriadenia Mierovej a bezpečnostnej Rady AU, ktorý zriaďuje Mierovú a bezpečnostnú Rady pod záštitou AU.¹¹⁷ Na základe Protokolu funkcie Mierovej a bezpečnostnej Rady AU by mali zahŕňať „operácie a intervencie podporujúce mier podľa čl. 4(h) ... Zakladajúceho aktu AU“.¹¹⁸ V súlade s oprávnením Rady vykonávať takúto zodpovednosť, Protokol predvída zriadenie afrických pohotovostných jednotiek pozostávajúcich z multidisciplinárnych zástupcov, tak civilných ako aj vojenských, pripravených k rýchlemu nasadeniu.

Vsadením do kontextu vsunutie čl. 4 (h) do Zakladajúceho aktu AU je pochopiteľným následkom udalostí Rwandskej genocídy z roku 1994. V tej dobe tak OSN ako aj OAU boli obvinené z prizerania sa na masaker páchaného na civilistoch. A v takejto súvislosti by malo byť nahliadané na čl. 4 (h). Tento článok je ojedinelý svojho druhu a poskytuje najväčší normatívny právny základ pre humanitárnu intervenciu na africkom kontinente a vo svete vôbec. Z toho však vyplýva nielen konštatovanie, že v súčasnom svetovom právnom poriadku môžeme nájsť ustanovenie, ktoré je právne záväzné a priamo odkazuje na humanitárnu intervenciu, len taktiež je potrebné si uvedomiť, čo z takto formulovaného práva je možné dovodiť jeho zasadením do platného medzinárodného práva.

¹¹⁷ Protokol bol prijatý na prvom riadnom zasadnutí Zhromaždenia hláv štátov a vlád AU, 10.júl 2002, Durban, JAR

¹¹⁸ Protokol čl. 6 (d)

Predovšetkým vychádzajúc z ustanovení čl. 4(h) je možné konštatovať, že nie je jednoznačne možné konštatovať, že sa jedná o možnosť použitia sily, keďže nie sú definované prostriedky na realizáciu tohto článku. Na jednej strane pôvodné znenie článku jednoznačne vychádza z toho, že ide o porušovanie noriem *jus cogens* a použitie sily sa javí ako jednoznačný prostriedok zásahu. Problém však nastáva, ak uvážime, že rozšírením tohto článku došlo k pridaniu skutku „vážne ohrozenie zákonného poriadku“. Ak by aj v tomto prípade došlo voči danému štátu k použitiu sily, jednoznačne sa takéto konanie dostáva do rozporu s čl. 2(7) Charty OSN.

Taktiež z čl. 4(h) vyplýva, že intervencia je formulovaná ako právo a nie ako povinnosť v prípade naplnenia skutkovej podstaty. Takáto formulácia jednoznačne vedie k veľmi voľnému uváženiu pri rozhodovaní Mierovej a bezpečnostnej rady AU. Tiež sa ozývajú hlasy, že AU má právo zasiahnuť, pretože toto právo je odvodené z požiadavky, že k takémuto zásahu musí dať súhlas štát, voči ktorému by mala byť takáto intervencia vedená¹¹⁹. Hoci táto požiadavka nemá žiadne explicitne právne zakotvené ustanovenie, ak by to bolo tak, potom ovšem nie je možné hovoriť o inštitúte humanitárnej intervencie, ktorý sa v žiadnom prípade neviaže na predchádzajúci súhlas daného štátu.

Konanie podľa predmetného článku ešte nebolo uvedené do praxe, ale už teraz je možné vidieť niekoľko problematických bodov a predovšetkým porušení záväzkov, ktoré štátom vyplývajú z členstva OSN. OSN je jediná medzinárodná organizácia, ktorá môže rozhodovať o operáciách s použitím sily na základe Kapitoly VII. Charty OSN. Predovšetkým nie je jasné vymedzenie obsahu pojmu „vážne ohrozenie zákonného poriadku“ a konanie na základe rozhodnutia Mierovej a bezpečnostnej rady AU podľa predmetného článku by znamenalo nedovolené zasahovanie do politickej nezávislosti štátu. Vo všeobecnosti všetky členské štáty majú povinnosť zdržať sa použitia sily (čl.

¹¹⁹ Kwakwa, Edward; *Internal conflicts in Africa : is there a right of humanitarian action ?*; In: African Yearbook of international law; vol. 2, pag. 23; 1994

2(4) Charty OSN). Len BR OSN má oprávnenie rozhodnúť o použití sily a zároveň môže rozhodnúť, že k takémuto konaniu môže zmocniť regionálnu organizáciu podľa Kapitoly VIII. Charty OSN. Použitie sily akýmkoľvek iným spôsobom, ktorý obchádza takéto konanie BR OSN podľa Kapitoly VII. Charty je absolútne neprípustné.

2.3.4 Prípady dovolávania sa Charty OSN pre odôvodnenie humanitárnej intervencie

Po vstupe Charty OSN do platnosti v roku 1945 tvrdenia štátov týkajúce sa legality humanitárnej intervencie pokračovali.¹²⁰ Hoci takýchto dovolaní sa bolo niekoľko, navzdory opakovanému rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv a faktu, že štandard medzinárodnej ochrany ľudských práv nadobudol rozsiahly rámec, ako tomu bolo v predchádzajúcich storočiach. Napriek uvedenému, štáty od vstupe Charty OSN do platnosti uskutočňovali množstvo vojenských intervencií, ktoré boli odôvodňované na základe humanitárnej intervencie, hoci o týchto druhoch zásahoch hovoríme až od 90.rokov 20.storočia. Štyri príklady, ktoré sa citujú ako príklady humanitárnych intervencií založených Chartou OSN sú bližšie rozpracované práve v tejto časti. Týmito intervenciami sú: Irak (1991), Somálsko (1992 – 1993), Bosna (1992), Rwanda (1994 – 1996) a Haiti (1994 – 1997).

2.3.4.1 Irak (1991)

Utláčanie kurdskeho obyvateľstva zo strany Iraku predchádzalo vojne v Golfskom zálive v roku 1991a jej následkom. Po zániku Osmanskej ríše na konci prvej svetovej vojny Sévreska zmluva (1920) poskytla Kurdom možnosť existencie nezávislého kurdskeho štátu. Ustanovenia tejto zmluvy neboli nikdy implementované a boli ignorované Lausanskou zmluvou z roku 1923, ktorá rozdelila kurdske územie medzi Irán a Irak. Následné povstanie Kurdov proti Bagdadu bolo kruto potlačené a útlak sa znásobil následne po vojne v Golfskom zálive vo februári 1991.

¹²⁰ Tieto tvrdenia štáty opierali buď výslovne alebo čiastočne sa dotýkajúc humanitárnej intervencie.

Závažnosť represíí Iraku voči jeho kurdskému obyvateľstvu a hromadný odchod utečencov do Turecka a Iránu viedol BR OSN k akcii a jednoznačnému postaveniu sa proti politike nezasahovania do vnútornej záležitosti štátov. Prostredníctvom rezolúcie 688 z roku 1991 BR OSN posúdila iracké represie ako ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, požadovala, aby Irak ukončil tieto represie a trvala na to, aby Irak okamžite povolil vstup medzinárodným humanitárnym organizáciám pre tých, ktorí potrebovali túto asistenciu na celom území Iraku.

Intervencia do Iraku za účelom ochrany Kurdov sa uskutočnila vojenskými jednotkami z USA, V. Británie, Francúzska a ďalších štátov. V. Británia, Francúzsko a USA vyhlásili bezletovú zónu na severnej časti Iraku. Základom BR OSN pre zmocnenie k ozbrojenej intervencii v Iraku bolo ustanovenie, že situácia v Iraku je „ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti“. Navyše v rezolúcii 688 sa taktiež odvoláva na humanitárnu krízu v Iraku. Práve táto rezolúcia, hoci sama vo svojom obsahu nehovorí o humanitárnej intervencii, sa stala prostriedkom, ktorý sa používa na priblíženie sa ku konceptu humanitárnej intervencii a to najmä z politických ako právnych dôvodov.

2.3.4.2 Somálsko (1992 – 1993)

Medzinárodná odpoveď na tragédiu v Somálsku bola oveľa komplexnejšou ako intervencia na severe Iraku, vzhľadom na to, že Somálsko v tom čase nemala fungujúcu vládu. Udalosti v Somálsku dávajú jednoznačne za príklad, že etnicky homogénny štát nie je garanciou stability. Hoci Somálsko patrí medzi jednu z etnicky najhomogénnejších krajín v Afrike¹²¹, bolo zachvátené situáciou civilných nepokojov od roku 1990 a počas celého tohto obdobia s krajina prešla cez jednu z najdramatickejších skúseností, aké kedy postihli ktorúkoľvek nezávislú Africkú krajinu.

¹²¹ Obyvatelia Somálska sú etnicky a lingvisticky homogénni a majú veľký zmysel pre rešpektovanie ďalších kultúr.

Humanitárna tragédia, ktorá zachvátila obyvateľov Somálska v 1991 – 1992, bola následkom zdĺhavej civilnej vojny a následného rozpadu štátu, ktorý nasledoval po páde vlády po Said Barre v roku 1991. Barre prišiel k moci v 60. rokoch 20. storočia a uviedol Somálsko do násilného a diskriminačného režimu. Potláčanie akejkoľvek kritiky, väznenie a vojenské represálie voči jeho oponentom, manipulácia, presadzovanie záujmov určitých skupín udržovali Barreho pri moci.

Koniec Studenej vojny oslabil vplyv superveľmocí v Somálsku a spôsobil prudké boje medzi záujmovými skupinami, ktoré oslabili Afriku. Barreho 21 rokov trvajúca diktatúra skončila v januári 1991 a vytvorila mocenské vákuum v krajine. Jeho zosadenie malo za následok anarchiu, rabovanie, plienenie a znásilňovanie žien. V tejto vážnej situácii BR OSN prijala rezolúciu 733 z roku 1992 nariaďujúci Generálnemu tajomníkovi, aby pristúpil k nevyhnutnému konaniu pre zvýšenie humanitárnej asistencie obyvateľstva v Somálsku.¹²²

V marci 1992 najväčšie frakcie v občianskom konflikte súhlasili so zložením zbraní ako výsledkom mediácie OSN, ktorý viedol v apríli k ustanoveniu vojenskej operácie OSN v Somálsku (UNOSOM I). UNOSOM I mali mandát obnoviť mier a podporiť humanitárny základ operácie. Napriek dočasnému prímeriu, situácia sa neustále zhoršovala, a to viedlo BR OSN k vydaniu rezolúcie 794 z 3. decembra 1992¹²³. Táto rezolúcia zašla ďalej z požiadavku umožnenia humanitárnej asistencie. Rada uznala situáciu v Somálsku za „výnimočnú“ a deklarovala túto situáciu ako situáciu, ktorá spadá pod kapitolu VII Charty OSN. Rezolúcia zmocnila použitie vojenskej sily vedené USA k „použitiu všetkých nevyhnutných prostriedkov pre vytvorenie, čím skôr, ako je možné, bezpečného prostredia pre mierové operácie v Somálsku.“¹²⁴

¹²² pozri UN Doc S/Res/733 (1992)

¹²³ UN Doc S/Res/794 (1992)

¹²⁴ Rezolúcia ďalej poznamenala, že prekážka pre humanitárnu asistenciu porušuje medzinárodné humanitárne právo. Stanovuje, že obyvatelia Somálska majú právo na získanie asistencie od

Vyššie uvedená situácia viedla k ustanoveniu vojenských jednotiek UNITAF pod vedením USA, ktoré malo vytvoriť bezpečné prostredie pre dodávku potravín a zdravotníckych potrieb pre obyvateľov Somálska.¹²⁵ UNITAF boli vo svojej úlohe úspešné. Rezolúcia 814 z roku 1993 ustanovila UNOSOM II pre dokončenie práce UNITAF. Vo všeobecnosti UNOSOM II mali mandát použiť všetky nevyhnutné prostriedky vrátane sily pre obnovenie mieru, stability a poriadku v Somálsku. V júni 1993 24 členov peacekeepingových síl OSN a v októbri toho istého roku ďalších 12 vojakov bolo zabitých, 75 zranených a 6 nezvestných počas prebiehajúcej vojenskej akcie. USA, Francúzsko, Taliansko a ďalšie západné štáty sa následne stiahli zo Somálska, čo viedlo k rozpadu UNOSOM II.

Tragédia v Somálsku predstavuje reálny príklad pre humanitárnu intervenciu. Tak ako v prípade Iraku, ľudské práva a humanitárny účel z obsahov rezolúcií BR OSN je zrejmý. Rezolúcia 733 z roku 1992 všeobecne vyzdvihla „vážne znepokojenie“ Rady v prípade „zhoršenia situácie v Somálsku“ vrátane rozsiahlych strát na ľudských životoch, ktoré majú za následok ohrozenie stability v regióne.¹²⁶ Situácia v Somálsku bola podľa kapitoly VII Charty OSN ohrozením medzinárodného mieru a bezpečnosti ako aj situáciou dovolávajúcej sa humanitárneho základu. Taktiež BR OSN vydvihla násilnosti voči pracovníkom OSN a ďalšie porušenia medzinárodného humanitárneho práva ako ďalšie opodstatnenie pre vojenský zásah.¹²⁷

2.3.4.3 Bosna (1992)

Medzinárodná intervencia v Bosne začiatkom 90.rokov 20.storočia veľmi úzko nasledovala po somálskom „debakli“. Po smrti juhoslovanského

medzinárodného spoločenstva a ktokoľvek, kto zasahuje do výkonu takejto humanitárnej asistencie bude za takéto konanie bráni na zodpovednosť.

¹²⁵ Ustanovenie UNITAF predznamenovalo vznik „Operácie na obnovenie nádeje“ charakteristickej rozsiahlou spoluprácou mimovládnych organizácií pri dodávkach potravín a zdravotníckej starostlivosti v Somálsku.

¹²⁶ S/RES/733 (1992)

¹²⁷ pozri Res 794/1992, preambula

prezidenta maršála Tita v roku 1980 nasledoval rozpad Juhoslávie v roku 1991. Po období smrti Tita dochádza k zmene politickej štruktúry, ktorá bola vytvorená pre stanovenie rovnováhy medzi existujúcimi etnickými skupinami a záujmami.¹²⁸ Pád komunizmu spôsobil nárast nacionalizmu Srbov, ktorý viedol k deklasovaniu ich nezávislosti od Belehradskej vlády. Vyhlásenie nezávislosti Slovinska a Chorvátska v roku 1991 predstavovalo ďalšie štáty, ktoré sa rozhodli pre sukcesiu. Následkom bolo vypuknutie vojny vo všetkých štátoch bývalej federácie vrátane Bosny a Hercegoviny.

Vypuknutie občianskych nepokojov v Bosne a Hercegovine v roku 1991 bol neodvratný, a to kvôli nestabilnej etnickej situácii v regióne.¹²⁹ Srbské obyvateľstvo v regióne bojkotovalo referendum v roku 1992 a boli vytvorené podmienky pre etnické čistky, genocídu a násilné vyst'ahovania.

V reakcii na nekončiace násilnosti BR OSN vydala rezolúciu 713 z roku 1991, v ktorej vyjadrila presvedčenie, že pokračovanie vojnové stavu zakladá ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.¹³⁰ Prostredníctvom rezolúcie 743 z 21.februára 1992 Rada ustanovila vojenské jednotky UNPROFOR. UNPROFOR mali mandát udržať pokoj zbraniam a uľahčiť vyjednávanie konečného urovnania.¹³¹

Napriek týmto rezolúciám došlo k zhoršeniu situácia a BR OSN vydala rezolúciu 752 z roku 1992, ktorú vyzývala strany k zastaveniu bojov.¹³² Následne bola vydaná rezolúcia 757 z roku 1992, ktorá ustanovila ekonomické sankcie voči Srbsku, ktorého ozbrojené jednotky začali kontrolovať značnú

¹²⁸ Táto rovnováha spočívala v rotácii prezidentského úradu medzi 6 republikami, ktoré tvorili bývalú Juhosláviu, a to Slovinsko, Chorvátsko, Srbsko, Bosna a Hercegovina, Čierna hora a Macedónsko. Navyše bývalá Juhoslávia pozostávala z dvoch „autonómnych“ režimov: Kosova a Vojvodiny.

¹²⁹ V roku 1991 bosnianska populácie sa odhadovala na 4 364 000, z čoho 43,7% boli Moslimovia, 31,3% Srbi a 17,2% Chorváti.

¹³⁰ pozri UN Doc S/Res/713 (1991)

¹³¹ UNPROFOR boli vytvorené na základe odporúčania Generálneho tajomníka OSN; pozri UN Doc S/Res/743 (1992)

¹³² UN Doc S/Res/725 (1992) prijatá 15.mája 1992

časť územia Bosny a Hercegoviny.¹³³ Prostredníctvom rezolúcie 770 z roku 1992 Rada označila situáciu v Bosne za ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti a zmocnila štáty k použitiu všetkých nevyhnutných prostriedkov na uľahčenie dodávok humanitárnej asistencie do Bosny a Hercegoviny.¹³⁴

Čeliac niekoľkým neúspešným pokusom na ochranu bosnianskych Moslimov BR OSN vydala rezolúciu 781 z roku 1992, ktorá nariadila zavedenie bezletovej zóny nad Bosnou na zabránenie útokov Srbov, ktoré bránili doručovaniu humanitárnej pomoci.¹³⁵ Ako sa ukázalo, bezletová zóna sa stala čímkoľvek, len nie bezpečnou, a preto Rada na základe rezolúcie 816 z roku 1992 zmocnila členské štáty použiť všetky nevyhnutné prostriedky vo vzdušnom priestore Bosny a Hercegoviny v prípade ďalšieho porušenia pri zaistení zákazu použitia zbraní.¹³⁶ Napriek postupu, ktorý BR OSN zaujala, vyvražďovanie pokračovala a vyústilo až do masakru v Srebrenici v júli 1995.

Konajúc na základe právomoci podľa uvedených rezolúcií, NATO začalo stíhačkami sériu bombových vojenských akcií proti bosnianskym Srbom, čo narušilo „bezpečné nebo“ udržiavané OSN k odrazeniu pre ďalšími útokmi. Použitie ozbrojenej sily NATO malo ukončiť páchanie ďalších krutostí a uľahčiť realickejšie ciele k ukončeniu vojny. V novembri 1995 boli podpísané Daytonské mierové dohody, ktoré priniesli koniec vojny v Bosne.

Akcie uskutočnené na základe zmienených rezolúcií BR OSN viac zvyrazňovali zabezpečene humanitárnej asistencie ako potreby ochraňovať tých, ktorí sú v núdzi. Napriek tomu humanitárne posúdenie hrá významnú úlohu pri posudzovaní medzinárodnej odpovede na konfliktnú situáciu. Napríklad rezolúcia 752 z roku 1992 vyzývala „všetky zmluvné strany

¹³³ UN Doc S/Res/757 (1992)

¹³⁴ UN Doc S/Res/770 (1992)Prostredníctvom tejto rezolúcie BR OSN vyjadrila „hlboké znepokojenie“ nad správami o porušovaní ľudských práv, predovšetkým tých, ktoré boli páchané vo väzniciach a zberných táboroch. Rezolúcia taktiež rozšírila mandát UNPROFOR.

¹³⁵ UN Doc S/Res/770 (1992)

¹³⁶ UN Doc S/Res/816 (1992)

a všetkých zainteresovaných na zaistenie podmienok, ktoré sú nevyhnutné pre efektívnu dodávku humanitárnej pomoci obetiam konfliktu“.¹³⁷

Humanitárny základ pre intervenciu v Bosne vystúpil na povrch výraznejšie predovšetkým v ďalších rezolúciách. V rezolúcii 757 z roku 1992 Rada zdôraznila „potrebu efektívnej ochrany ľudských práv a základných slobôd vrátane tých pre etnické menšiny“. V rezolúcii 758 z roku 1992¹³⁸ Rada odsúdila pokračujúce boje v Bosne a Hercegovine, ktoré učinili dodávky humanitárnej asistencie do Sarajeva a jeho okolia nemožnými.¹³⁹

V rezolúcii 770 z roku 1992¹⁴⁰ Rada zdôraznila potrebu zastaviť porušovania ľudských práv a humanitárneho práva. Vyjadrila „hlboký zármutok“ nad správami „so zlým zaobchádzaním s civilistami zadržovaných v táboroch, väzniciach a detenčných centrách“.¹⁴¹ Požadovala aby bol umožnený neobmedzený a neustály prístup Medzinárodného výboru Červeného kríža a ďalších relevantných medzinárodných organizácií do všetkých táborov, väzníc a detenčných centier a aby všetkým osobám tak držaným bolo poskytnuté ľudské zaobchádzanie, vrátane adekvátnej stravy, prístrešia a zdravotníckej pomoci.¹⁴² A v rezolúcii 771 prijatej v ten istý deň Rada „hlboko odsúdila porušovania medzinárodného humanitárneho práva“¹⁴³ a požadovala „okamžité skončenie tohto porušovania.“¹⁴⁴

Konečne Rada v rezolúciách 780 a 787 z roku 1992 obhájil intervenciu v Bosne a to za potreby ukončenia rozsiahleho porušovania základných ľudských

¹³⁷ Rezolúcia 752/1992, čl. 8

¹³⁸ Prijatá jednomyseľne 8.júna 1992

¹³⁹ Rezolúcia 758/1992, preambula par. 5

¹⁴⁰ Prijatá 1.augusta 1992

¹⁴¹ Rezolúcia 770/1992, preambula par. 9

¹⁴² Rezolúcia 770/1992, čl. 3

¹⁴³ Rezolúcia 771/1992, čl. 2

¹⁴⁴ Rezolúcia 771/1992, čl. 3

práv.¹⁴⁵ Rada vyjadrila jej „vážne znepokojenie nad pokračujúcimi správami o rozsiahlych porušovaniach ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva ...v Bosne ... vrátane správ o masových vraždách“.¹⁴⁶ Taktiež bolo poznamenané, že správa Zvláštneho spravodajcu ustanoveného pre vyšetrovanie situácie ľudských práv v bývalej Juhoslávii prišiel k záveru, že na tomto území dochádza k rozsiahlemu a systematickému porušovaniu ľudských práv a závažnému porušovaniu medzinárodného humanitárneho práva.¹⁴⁷

2.3.4.4 Rwanda (1994 – 1996)

Genocída v Rwande z roku 1994 predstavovala ďalšiu obrovskú príležitosť pre humanitárnu intervenciu. Či táto príležitosť bola alebo nebola využitá je posúdené nižšie. Boje prepukli 6.apríla 1994 krátko po páde lietadla s prezidentom Juvenalom Habyarimanom blízko letiska v Kigali. Rozpútala sa vlna teroru, ktorá vyústila do najbrutálnejšieho a systematického masakru obyvateľstva, ktorému kedy bol africký kontinent svedkom.¹⁴⁸ Počiatočná medzinárodná odpoveď na túto humanitárnu krízu nevídaného rozsahu bola tichá. Hoci už od roku 1993 sa v súvislosti s násilnosťami v Rwande nachádzala tzv. Pomocná misia OSN pre Rwandu (UNAMIR), rezolúciou 912 z 21.apríla 1994 pár dní po vypuknutí genocídy v Rwande BR OSN náhle znížila počet jednotiek UNAMIR v dôsledku vrážd členov tejto misie.¹⁴⁹ Avšak BR OSN neskôr posilnila kapacitu UNAMIR prostredníctvom rezolúcie 918 z 17.mája 1994. Zvýšením počtu jednotiek na 5500 a vyzvaním *inter alia* pre vytvorenie bezpečnej humanitárnej zóny a pre podporu humanitárneho účelu operácií.¹⁵⁰ Úsilie, ktorého sa domáhala BR OSN na základe rezolúcie 918 však

¹⁴⁵ pozri UN SC Res 780 zo 6.októbra 1992 a UN SC Res 787 zo 16.novebra 1992

¹⁴⁶ Rezolúcia 780/1992 par. 3

¹⁴⁷ Rezolúcia 787/1992, preambula par.10

¹⁴⁸ pozri UN Doc E/CN.4/1994/7

¹⁴⁹ pozri UN DOC S/Res/912 (1994)

¹⁵⁰ pozri UN DOC S/Res/918 (1994)

nebolo v dohľade, keďže žiaden z členských štátov OSN neprebral záväzok poskytnúť potrebný počet vojenských jednotiek.

Francúzsko následne jednostranne prevzalo zmocnenie OSN prostredníctvom rezolúcie BR OSN 929 z roku 1994 a vyhlásilo bezpečnostnú zónu na juhozápade Rwandy.¹⁵¹ Francúzske vojenské jednotky sa neskôr stiahli, odovzdajúc kontrolu nad bezpečnostnou zónou peacekeepingových jednotkám OSN (UNAMIR II), ktoré vo výraznej miere zlyhali pred úlohou zastaviť genocídu. Napriek tomu operácia, hoci obmedzená vo svojom mandáte, vykonaná francúzskymi jednotkami slúžila výraznému humanitárnemu účelu prostredníctvom poskytovania bezpečnostnej a logistickej podpory pre humanitárnu asistenciu tak v Rwande ako aj v utečeneckých táboroch na území Zairu.

Francúzsky minister zahraničných vecí Alain Juppé napísal v denníku *Liberation*, že Francúzsko malo „skutočnú povinnosť pomôcť v Rwande ... pre ukončenie masakrov a ochrany obyvateľstva pre vyhladením“. Neskôr prezident Francúzska Francois Mitterand vyhlásil, že francúzska prítomnosť zachránila „desatisíce životov“.

¹⁵¹ pozri UN DOC S/Res/929 (1994); Ich mandát bol nasledovný:

- (a) contribute to the security of Kigali;
- (b) monitor the ceasefire which called for the establishment of cantonment, assembly zones and the demarcation of the new demilitarised zone;
- (c) monitor the security situation during the final period of the transitional government's mandate in the lead up to elections;
- (d) assist in demining;
- (e) investigate non-compliance with the Arusha Accords;
- (f) monitor repatriation of Rwandan refugees and resettlement of displaced persons;
- (g) assist in the co-ordination of humanitarian assistance;
- (h) investigate and report on incidents regarding the activities of the gendarmerie and police.

Situácia v Rwande predstavuje jeden z mála príkladov, ktorý dáva za vznik doslova „učebnicovej“ ukážke situácie, ktorá je predzvesťou humanitárnej intervencie v čistej podobe daného konceptu. Na základe uvedených skutočností je však zrejmé, že naplnenie všetkých znakov k humanitárnej intervencii nie je dôvodom k tomu, aby k jej samotnému vykonaniu aj došlo. Toto tvrdenie je podložené predovšetkým na základe charakteru mandátu jednotiek UNAMIR, ktorý nebol postačujúci pre zásah, aký si vyžaduje situácia zakladajúca zásah z dôvodu humanitárnej intervencie.

2.3.4.5 Haiti (1994 – 1997)

Prípado Haiti hoci v mnohých aspektoch odlišný od predchádzajúcich zmienených prípadov je s nimi spojený zložkou rozsiahleho porušovania ľudských práv. Zosadenie prezidenta Jeana-Bertranda Aristida v septembri 1991 a následné porušovania ľudských práv vojenskou vládou privedili krízu. Aristid bol prvým demokraticky zvoleným prezidentom Haiti po takmer dvoch dekádach diktátorského režimu.

Bezprostredná medzinárodná odpoveď prišla zo strany Organizácie amerických štátov, ktorá prijala rezolúciu požadujúcu plné obnovenie práva a okamžité opätovné dosadenie Aristida do funkcie prezidenta. Počiatočnou odpoveďou zo strany BR OSN bolo vyjadrenie, že ide o otázku patriacu do vnútorných záležitostí štátu.¹⁵² Avšak VZ OSN odsúdilo nelegálne zosadenie Aristida.

Dovolávaním sa Kapitoly VII Charty OSN BR OSN jednohlasne prijala rezolúciu 841 z júni 1993, na základe ktorej uložila ďalekosiahle sankcie voči Haiti.¹⁵³ V júli toho istého roku bola dosiahnutá sprostredkovateľská dohoda OSN. Rezolúciou 940 z júla 1994 zmocnila BR OSN členské štáty pre vytvorenie medzinárodných jednotiek a použitie všetkých nevyhnutných

¹⁵² Napriek kritike zo strany predstaviteľov Haiti týkajúcej sa nekonania BR OSN v tejto otázke, Rada trvala na to, že kríza na Haiti je čisto vnútroštátnou a nemôže žiadnym spôsobom ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť.

¹⁵³ Haiti má dlhú historickú tradíciu diktátorských režimov od získania nezávislosti v roku 1804.

prostriedkov na uľahčenie odchodu vojenského vedenia z Haiti.¹⁵⁴ Po tejto skutočnosti nasledovalo ukotvenie vojnových lodí USA na pobreží Haiti a následne dohoda, na základe ktorej došlo k opätovnému dosadeniu Aristida do funkcie.

Medzinárodné jednotky na Haiti vedené USA boli vystriedané misiou OSN na Haiti (UNMIH) v marci 1995 vybavené mandátom pre asistenciu Haiti pri udržiavaní bezpečného a stabilného prostredia, ochrana medzinárodného personálu, vytvorenie podmienok pre nové voľby a ustanovenie nových profesionálnych policajných síl.

Pre niektorých autorov situácia na Haiti nie je príkladom humanitárnej intervencie, ale došlo k nej z dôvodu prodemokratickej intervencie.¹⁵⁵ V každom prípade humanitárne posúdenie tejto situácie hrá významnú úlohu v súvislosti s rezolúciou 940 z roku 1994, v ktorej je vyjadrené hlboké znepokojenie v súvislosti so zhoršením sa humanitárnej situácie na Haiti.

Všetkých päť vyššie zmienených prípadov vojenskej intervencie pod záštitou Charty OSN majú svoj teoretický základ pre humanitárnu intervenciu. Podstatou však zostáva, že akýkoľvek zásah pod záštitou OSN podľa súčasne platného medzinárodného práva nepredstavuje konanie na základe humanitárnej intervencie. Ide o konanie, ktoré je výsledkom niekoľkých skutočností. Predovšetkým vývoj na poli medzinárodnoprávnej ochrany ľudských práv, ktorý ľudské práva vyradil z pôsobnosti čl. 2(7) Charty OSN, čo sa prejavilo v konaní BR OSN. A teda pri zohľadňovaní situácie podľa čl. 39 podružne priznáva, že k jeho naplneniu môže dôjsť aj rozsiahlym porušovaním ľudských práv a je tak oprávnená siahnuť po donucovacom

¹⁵⁴ pozri UN DOC S/Res/940 (1994)

¹⁵⁵ Paradigma prodemokratickej intervencie, ktorá ide nad rámec predkladanej práce predpokladá oprávnenosť zásahu do vnútorných záležitostí štátu za účelom obnovenia demokracie a ľudských práv. Táto paradigma sa vzťahuje k „intervencii na uľahčenie sebaurčenia“. Pre podrobnejší popis tohto druhu intervencie a príbuzných konceptov pozri Kapitulu 1 (časť 1.2.1.4 g) tejto práce.

opatrení, ktoré má k dispozícii podľa čl. 42, hoci s presne špecifickým dôvodom, ako je humanitárna kríza či humanitárna nutnosť.

2.4 Obyčajové medzinárodné právo a humanitárna intervencia

Prax štátov vychádzajúca z obyčaje je najstarším prameňom medzinárodného práva¹⁵⁶. Pri absencii medzinárodnej výkonnej a legislatívnej právomoci, obyčaj predstavuje významnú úlohu pri formovaní medzinárodného práva. Obyčaj je potrebné odlišovať od praxe štátov, ktorá je založená na zdvorilosti, priateľstve a užitočnosti. Pri obyčaji hovoríme o takom správaní sa štátov, ktoré vyplýva z ich presvedčenia o existencii právneho záväzku. Na základe uvedeného obyčajové medzinárodné právo musí napĺňať dve kritériá:

- musí tu existovať prax štátov (*usus*)
- viera medzi štátmi, že takáto prax je právne záväzná, doktrína *opinio juris et necessitatis*

Vyhodnotenie k oprávnenosti humanitárnej intervencie znamená predpoklad existencie oboch uvedených kritérií. Musí byť preukázaná stálosť a všeobecnosť praxe.

Hoci v teórii môžeme nájsť prístupy, ktoré potvrdzujú existenciu obyčajového pravidla humanitárnej intervencie, ešte stále sa prevažná väčšina názorov na túto doktrínu prikláňa k presvedčeniu, že činy, ktoré sú dnes volané na pomoc pre podporu humanitárnej intervencie, boli v prevažnej väčšine, ak nie všetky, motivované politickými faktorom a s ľudskými právami nemali nič spoločné. Otázne tiež je či vôbec tzv. humanitárna intervencia bola kedy uznaná právom národov. Je však potrebné podotknúť, že aj v období Charty OSN, je stále existujúci predpoklad, kedy pri preukázaní existencie obyčajových pravidiel

¹⁵⁶ Už Grotius považoval zlé zaobchádzanie suveréna zo subjektami práva patriacich do jeho suverenity za *iusta causa* pre oprávnenie k vojne. Vattel uznával právo na intervenciu proti vláde, ktorá utláča vlastné obyvateľstvo.

legalizujúcich použitie sily (týkajúc sa aj humanitárnej intervencie), je takéto pravidlo stále v platnosti.

Problém tohto prístupu však vyvstáva v otázke vzťahu obyčaje, čl. 2(4) Charty OSN a ustanoveniami Viedenského dohovoru o zmluvnom práve¹⁵⁷. Je možné aby obyčaj mal prednosť pred ustanoveniami čl. 2(4) Charty? Vychádzajúc z čl. 64 Viedenského dohovoru: „Ak vznikne nová imperatívna norma všeobecného medzinárodného práva, každá zmluva, ktorá je v rozpore s touto normou, sa stane neplatnou a zanikne“, by takáto interpretácia prichádzalo do úvahy iba v prípade, ak by išlo o normu povahy *jus cogens* (čo sa týka humanitárnej intervencie a ozbrojeného zásahu). Až vtedy by mohol dostať obyčaj prednosť pred v súčasnosti relevantným znením čl. 2 (4) Charty OSN.

Táto časť sa zaoberá preskúmaním či existuje právny základ humanitárnej intervencie podľa obyčajového medzinárodného práva¹⁵⁸ a to tým, že najskôr sa zaoberá skúmaním príkladov štátnej praxe a následne otázkou existencie *opinio juris*.

2.4.1 Prax štátov (*usus*)

Táto časť rozoberá príklady, ktoré sú často citované ako situácie, za ktorých k použitiu sily došlo na základe humanitárneho účelu v súlade s obyčajovým medzinárodným právom. Tieto ozbrojené intervencie boli: Sýria (1860 – 1861), Kuba (1998), Macedónia (1903 – 1912), Čechy a Morava (1939), Kongo (1964), Dominikánska republika (1965), Pakistan (1971), Kambodža (1978), Stredoafriická republika (1979), Uganda (1979) a Kosovo (1999). Každý z týchto príkladov je stručne rozpracovaný nižšie vrátane uváženia či je alebo nie je možné ich považovať za príklad praxe štátov v oblasti humanitárnej intervencii tak, ako je definovaná v tejto práci.

¹⁵⁷ Viedenský dohovor o zmluvnom práve z 23.5.1969

¹⁵⁸ Vychádzajúc zo správ ILA jednoznačne vyplýva: „Doktrína humanitárnej intervencie sa zdá byť jasne ustanovené obyčajovým medzinárodným právom, teda nie jej existencia, ale podmienky výkonu a obmedzenia sú predmetom debát.“ pozri: <http://www.ilahq.org/en/publications/newsletter.cfm> (otvorené 17.11.2011)

Je potrebné tiež uviesť, že pre uznanie skutočného príkladu humanitárnej intervencie by takáto intervencia mala napĺňať štyri kritériá:

- a) na území daného štátu musí byť bezprostredne a rozsiahle porušované ľudské práva spojené z hrozbou alebo bezprostrednými rozsiahlymi stratami na životoch;
- b) špecifický účel intervencie musí byť podstatne obmedzený na ochranu základných ľudských práv
- c) akcia sa nemôže uskutočňovať na základe pozvania legitímnej vlády alebo explicitného súhlasu tejto vlády
- d) intervencia sa nemôže uskutočniť na základe zmocnenia BR OSN

2.4.1.1 *Sýria (1860 – 1861)*

Intervencia v Sýrii (1860 – 1861) sa všeobecne považuje za štátnu prax v otázke humanitárnej intervencie. Sýria, ktorá bola súčasťou Osmanskej ríše od 16.storočia do 2.svetovej vojny, bola vojensky napadnutá Francúzskom, ktoré tak konalo v mene Svätá aliancia¹⁵⁹. Francúzska intervencia v Sýrii bola autorizovaná tak Svätou alianciou ako aj Osmanskou ríšou. Právnym základom tejto intervencie bol teda súhlas štátu, ktorý bol cieľom tohto útoku navzdory faktu, že cieľom takejto intervencie bolo ukončenie prenasledovania kresťanov zo strany moslimského obyvateľstva, a preto intervencia v Sýrii v rokoch 1860 – 1861 nie je príkladom praxe štátov vo vzťahu k humanitárnej intervencii. Dôvod, ktorý je proti intervencii je taktiež zmluva, ktorá bola v roku 1856 (Parížska zmluva) podpísaná medzi zúčastnenými štátmi a odkazuje sa na ňu ako na právny základ intervencie v tomto prípade.

¹⁵⁹ Svätá aliancia bola vojenskou koalíciou európskych štátov, ktorá vznikla po Viedenskom kongrese v roku 1815 a v podstate fungovala až do 1.svetovej vojny. V čase, keď Francúzsko intervenovalo v Sýrii, členmi Svätej aliancie boli Rakúsko, V. Británia, Francúzsko, Prusko a Rusko.

2.4.1.2 Macedónia (1903 – 1912)

Intervencia v Macedónii pôvodne vedená Rakúskom, Maďarskom, Ruskom a neskôr Gréckom, Bulharskom a Srbskom (1903 – 1912) zakladá relevantný precedens pre humanitárnu intervenciu. Podľa odôvodnenia dané zo strany Grécka tieto štáty sa uchýlili k použitiu sily z dôvodu ukončenia údajného zlého zaobchádzania s kresťanmi v Macedónii.

V súvislosti s pokusom prekonvertovania kresťanov v Macedónii, turecké vojenské jednotky sa opakovane dopúšťali útokov na civilné obyvateľstvo a ničenie ich obydli. Intervencia vyústila v roku 1913 do uzatvorenia Londýnskej zmluvy, na základe ktorej Turecko cedovalo prevažnú časť Macedónie k rozdeleniu medzi balkánskych spojencov. Londýnska zmluva bola ukončením tejto intervencie a nebola dôvodom na dovolávanie sa ďalšej vojenskej akcie. Samotné motívy intervencie však vychádzali predovšetkým z teritoriálnej a náboženskej hegemonie.

2.4.1.3 Čechy a Morava (1939)

Počas obdobia, ktoré nasledovalo po vstupe do platnosti Paktu o Spoločnosti národov a Briand-Kellogov Pakt v roku 1919 resp. 1928 sa štáty nedovoľovali práva, alebo povinnosti humanitárnej intervencie za účelom ospravedlnenia použitia sily.¹⁶⁰ Jedinou výnimkou je odôvodnenie Nemecka v prípade jeho okupácie Čiech a Moravy v roku 1939 a pre vytvorenie protektorátu na tomto území. Vo svojom vyhlásení z 15.marca 1939 Hitler vyjadril, že na základe „excesov“, ktorá sa dejú na území Československa je spôsobovaní rozsiahla ujma obyvateľstvu nemeckého pôvodu. Ako sa ďalej vyjadril vo svojom vyhlásení útok bol taktiež zamierený na odstránenie tohto „ohrozenia miera“ raz a navždy a vytvoril tak základy „pre nevyhnutnú reorganizáciu tejto oblasti“ pre Nemecko. Účelom vstupu nemeckých

¹⁶⁰ Ale pozri Brownlie, Ian; *International law and the use of force by states*; Clarendon Press; 1963; str. 341 – 342, v ktorom autor vyjadruje názor, že ani Briand-Kellogov Pakt ani Charta OSN výslovne neodmetajú inštitút humanitárnej intervencie.

vojenských jednotiek do Československa bolo údajné odzbrojenie „teroristických skupín a českých vojenských jednotiek“, ktoré boli „v tichom súhlase“ s týmito skupinami. Hitler taktiež tvrdil, že vstup nemeckých vojenských jednotiek do Československa bol nevyhnutný na ochranu nemeckého obyvateľstva v Československu, ktoré bolo „predmetom brutálneho zničenia zo strany Čechov“ a ktorých správanie bolo „bláznivé“ a viedlo okolo 120 000 utečencov von z krajiny ... zatiaľ čo bezpečnosť viac ako 3mil. ľudí bola „v stávke“.¹⁶¹

Napriek Hitlerovmu odôvodneniu nemecká okupácia Čiech a Moravy nie je považovaná za humanitárnu intervenciu, pretože samotné Nemecko spôsobovalo rozsiahle porušovania ľudských práv, ale najmä zločin agresie, ktorý vyústil do 2.svetovej vojny. A preto hoci intervenciu je možné kvalifikovať ako humanitárnu zo subjektívneho hľadiska, nenapĺňa objektívny test motívov, ktoré sú definičným prvkom jedným z vedúcich faktorov humanitárnej intervencie.¹⁶²

2.4.1.4 Kongo (1964)

Belgická intervencia v Kongo v roku 1964 nasledovala potom, ako povstalci zaútočili na vládu Konga a zajali 2 000 zahraničných občanov ako rukojemníkov v Stanley Ville (teraz Kinshasa) a Paulis. A to za účelom získania určitých ústupkov od centrálnej vlády. Keď vláda odmietla ich požiadavky povstalci zabilí 45 rukojemníkov a hrozili ďalšími popravami. Belgické jednotky s pomocou amerických lietadiel a za použitia britského vojenského príslušenstva intervenovali v Kongu a evakovali ohrozené osoby prostredníctvom záchranej misie, ktorá trvala 4 dni. Hoci intervencia v Kongu

¹⁶¹ Citované z oficiálneho stanoviska k odôvodneniu použitia sily v liste od nemeckého ríšskeho kancelára Hitlera predsedovi vláde V. Británii Chamberlainovi o kríze v ČSR, 24.apríl – 31.október 1938

¹⁶² pozri Kapitola 1 tejto práce, časť 1.3.1.4 h)

je často citovaná ako príklad humanitárnej intervencie, fakty však ukazujú na to, že išlo skôr o príklad záchrany svojich občanov v zahraničí.¹⁶³

Humanitárny motív intervencie je možné vzhládnuť vo vyhlásení vlády USA.¹⁶⁴ Napriek humanitárnym motívom, intervencia v Kongu z roku 1964 je príkladom ochrany občanov v zahraničí. Taktiež je hodnotné poznamenať, že táto intervencia sa uskutočnila zo súhlasom *de facto* vlády Konga. Z tohto dôvodu tento príklad je možné považovať za príklad súhlasu daného štátom a doktríny ochrany štátnych občanov v zahraničí. Tento prípad je potrebné jednoznačne vylúčiť z kategórie *bona fide* humanitárnych intervencií.

2.4.1.5 Dominikánska republika (1965)

Udalosti, ktoré predchádzali intervencii v Dominikánskej republike sú na rozdiel od situácie v Kongu oveľa komplikovanejšie. V stručnosti, dočasná vojenská vláda, ktorá zosadila ústavnú vládu prezidenta Boscha v roku 1963, následne čelila povstaniu, ktoré vypuklo 24.apríla 1965. Následkom vypuknutia občianskeho povstania bolo zanechanie republiky bez efektívnej vlády, čo následne vyústilo do zlyhania práva a poriadku. 28.apríla 1965 americké námorníctvo zakotvilo v Santa Domingu z dôvodov ochrany svojich štátnych občanov a občanov iných krajín v dôsledku negatívneho rozvinutia sa situácie.

Z opisu udalostí je možné konštatovať, že základom pre odôvodnenie intervencie v Dominikánskej republike bolo uplatnenie práva na ochranu štátnych občanov v zahraničí. V tej dobe USA taktiež deklarovali v rozpore s vyššie uvedeným, že dôvodom takéhoto konania bolo zabránenie prevzatíu moci komunistami. Z toho dôvodu intervencia v Dominikánskej republike nie je precedensom pre humanitárnu intervencie, ale ako je ilustrované, išlo

¹⁶³ Prevažná väčšina rukojemníkov boli občanmi troch intervenujúcich štátov a bol evakuovaní najmä na základe ich národnosti.

¹⁶⁴ Z tohto vyjadrenia z roku 1965 vyplýva, že „táto operácia bola humanitárna a nie ozbrojená. Jej účelom bolo zabránenie krvi prelievania a nie angažovanie sa do samotného povstania. Cieľom bolo dosiahnuť tento účel rýchlo a stiahnuť sa – bez obsadenia alebo zadržiavania územia ...“

o ochranu štátnych občanov v zahraničí alebo prípadne o prodemokratickú intervenciu.

2.4.1.6 Pakistan (1971)

3.decembra 1971 po pakistanskom útoku na leteckú základňu v západnej Indii indické vojenské sily zahájili pozemnú, leteckú a námornú ofenzívu proti východnému Pakistanu na území Bengali. Odôvodnením Indie pre intervenciu bolo tvrdenie, že obyvatelia východného Pakistanu sa domáhali „asistencie pre dosiahnutie slobody“ a že intervencia sa taktiež snažila zabrániť „genocíde, ktorá bola taktiež páchaná vojenskými jednotkami západného Pakistanu proti obyvateľom Bengali“. Intervencia Indie vo Východnom Pakistane mala za následok vytvorenie nezávislého štátu – Bangladéš. Množstvo akademikov sa odvoláva práve na tento prípad ako archetypálny príklad okolností ospravedlňujúcich humanitárnu intervenciu.¹⁶⁵

Tesón napríklad charakterizuje intervenciu Indie v Pakistane ako jasný príklad humanitárnej intervencie. V tejto intervencii taktiež čiastočne vzhláda prevedenie zahraničnej asistencie obyvateľom bojujúcich za ich právo na sebaurčenie ako kolektívne ľudské právo a čiastočne ako intervenciu za účelom ukončenia aktov genocídy, ktorá predstavuje samotnú humanitárnu intervenciu.¹⁶⁶ Fonteyne stanovuje, že „ situácia v Bangladéši vytvorila najjasnejší príklad ozbrojenej humanitárnej intervencie v 20.storočí“.¹⁶⁷

¹⁶⁵ pozri napr. Ronzitti, Natalino; Demilitarization and neutralization in the Mediterranean; In: The Italian yearbook of international law; vol. 6;1985; str. 95; „Intervencia Indie vo východnom Pakistane je často citovaná ako významný precedens pre autorov na poukázanie legálnosti humanitárnej intervencie“.

¹⁶⁶ Pozri Tesón; *op.cit*; str. 206-207

¹⁶⁷ Fonteyne, J.P.L.; *The customary international law doctrine of humanitarian intervention : its current validity under the U.N. charter*; In: California Western international law journal; vol. 4; 1974; str. 204; ale pozri Escudero Espinosa, Juan Francisco; *Aproximación histórica a la noción de intervención humanitaria en el derecho internacional*; Universidad de León ; 2002; str. 275-276 „Prípad Bangladéša ... nevytvára základ pre definovateľné, realizovateľné alebo vhodné nové pravidlo práva, ktoré by v budúcnosti predstavovalo určitý druh povolenia pre jednostrannú vojenskú intervenciu“.

Samotná India sa nedovoľavala humanitárnych dôvodov pre zásah v Pakistane.¹⁶⁸

Touto otázkou sa taktiež zaoberala BR OSN, hoci ani India ani Pakistan neboli členmi Rady, Rada povolila ich účasť na prejednávaní podľa čl. 31 Charty OSN.¹⁶⁹ Veľvyslanec Sen sa vyjadril pred Radou, že „vojenský útlak“ vo východnom Pakistane bol na požadovanej úrovni „šokovania svedomia ľudstva“.¹⁷⁰ Vo svojom vyjadrení sa otázal „čo sa stalo s našimi dohovormi o genocíde, ľudských právach, právu na sebaurčenie atď.?“¹⁷¹ Taktiež poukázal na skutočnosť, že členovia BR OSN boli „plachí hovoriť o ľudských právach“.¹⁷²

Pri pohľade na indicko-pakistanskú krízu je možné dôvodiť, že na základe masového porušovania ľudských práv na intervenciu zo strany Indie môže byť nahliadané ako na intervenciu za účelom zastavenia porušovania ľudských práv, ktoré bolo páchané. Skutočnosť, že OSN neodsúdila takúto intervenciu, môže byť interpretovaná ako nepriame uznanie humanitárnej intervencie. Na prípad indickej intervencie vo východnom Pakistane sa často nahliada ako na „jasný precedens“ pri podpore humanitárnej intervencie. Je však potrebné zohľadňovať názory, ktorý sa ozývajú zo strany námietok voči tomuto príkladu humanitárnej intervencie a rozoberajú práve „nehumanitárne“ motívy tejto intervencie, ktoré majú byť zohľadňované ako rozhodujúce. Medzi ne patria motívy: 1) Politický záujem Indie na secesii západného Pakistanu; 2) potreba Indie oslobodiť sa od ťažkého ekonomického bremena, ktoré bolo spôsobené

¹⁶⁸ Vo vyjadrení pre VZ OSN India stanovila, že „reakcia obyvateľov Indie na masové zabíjanie neozbrojeného obyvateľstva vojenskými jednotkami dlhodobo pretrvávala ... ako aj rozsiahly smútok a šok nad vládou teroru a spoločné puto vychádzajúce z rasy, náboženstva, kultúry, histórie a geografie vo vzťahu k obyvateľstvu východného Pakistanu susediaceho zo západnou Indiou, ktoré prospeli k tomuto konaniu...“ pozri UN GAOR 2002th, UN Doc A/PV 2002 (1971), str. 14

¹⁶⁹ Charta OSN, čl. 31 stanovuje, že každý člen Organizácie, ktorý nie je členom BR OSN sa môže bez hlasovacieho práva zúčastňovať na rozprave o každej otázke predloženej BR OSN kedykoľvek usúdi, že záujmy tohoto člena sú osobitne dotknuté.

¹⁷⁰ UN SCOR, 1606th Mtg, 4.decembra 1971

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

prílivom utečencov z Pakistanu; 3) Potreba Indie odpovedať Pakistanu na použitie sily namierenej proti nej. Zároveň počas debát BR a VZ OSN reakcie štátov na podporu použitia sily zo strany Indie poskytli slabý alebo žiadny základ pre podporu legality humanitárnej intervencie. Na takúto reakciu, ale samozrejme môže byť nahliadaná aj ako výslovný alebo tacitný súhlas medzinárodného spoločenstva s konaním Indie.¹⁷³ Ospravedlnenie indickej „humanitárnej intervencie“ prichádza do úvahy aj vo vzťahu s neschopnosťou OSN zaoberať sa touto situáciou v čase prebiehajúcich masakrov.

2.4.1.7 Kambodža (1978)

V roku 1978 existoval spor pozdĺž hranice medzi Kambodžou a Vietnamom- Po sérii vzájomných obvinení Vietnam vojensky zasiahol a zvrhol režim Červených kmérov, ktorý Vietnam obvinil z vedenia „genocídnej politiky“. V rámci troch rokov predpokladanej moci režim Červených kmérov prostredníctvom jeho „reorganizačného programu“ páchal masové porušovania ľudských práv proti obyvateľom Kambodže. Počas tohto obdobia okolo 2 mil. ľudí z celkovej populácie 7.mil. bolo hlásených mŕtvych ako výsledok vyhladovania, chorôb a vyvraždenia.

Vietnam pristúpil k použitiu sily, pretože OSN zlyhalo v tejto situácii. Hoci intervencia Vietnamu požíva kontroverznosť, niekoľko akademikov tvrdí, že existuje možnosť ospravedlnenia tejto intervencie na humanitárnom základe, a to z dôvodu existencie páchania zverstiev v tomto regióne.¹⁷⁴ Taktiež tvrdia, že zmiešané reakcie medzinárodného spoločenstva v tomto prípade nezaložili negovanie doktríny humanitárnej intervencie hoci súperenie počas Studenej vojny vytvára názory tak na podporu ako aj proti tomuto druhu intervencie. Iní autori sa prikláňajú k názoru, že Vietnam v žiadnom prípade nevytvoril opodstatnenosť dovoľávať sa humanitárneho základe, v tomto prípade použitia

¹⁷³ Jediné dva štáty, ktoré označili Indiu za agresora boli Číny a Albánsko, pozri 26 UNGAOR plenárne zasadnutie, 2003th, 7.decembra 1971; par. 311 a 112 pre vyjadrenia Číny a Albánska

¹⁷⁴ pozri napr. Abiew, Francis Kofi; *The evolution of the doctrine and practice of humanitarian intervention*; Kluwer Law International; 1999; str. 130

sily.¹⁷⁵ Vietnam sa vo svojich vyjadreniach nesnažil odôvodniť použitie sily z dôvodu ľudsko-právnej ochrany, ale ako zásah voči režimu Pol Pota, ktorý sa v tej dobe pre neho stal dôvodom na realizáciu svojho politického účelu s použitím argumentu sebaobrany.

Až z následného analyzovania prípadu sa niekoľko akademikov začalo prikláňať k presvedčeniu skutočného príkladu humanitárnej intervencii hoci v čase použitia sily Vietnamom k takémuto argumentu na odôvodnenie konania nielenže nedošlo, ale aj následné debaty vedené na pôde OSN sú dôkazom toho, že žiaden štát nenahliadal na takéto konanie ako na humanitárnu intervenciu v právnom slova zmysle. Prevládal súhlas štátov, že konania Vietnamu bolo v rozpore s právom. Z uvedeného je možné konštatovať, že intervencia Vietnamu nemôže byť klasifikovaná ako humanitárne intervencie to práve na základe subjektívneho odôvodnenia tohto zásahu zo strany Vietnamu.

2.4.1.8 Uganda (1979)

Diktatúra prezidenta Idi Amina skončila v apríli 1979 jeho zvrhnutím ugandskými rebelmi za pomoci vojenských jednotiek Tanzánie.¹⁷⁶ Vzťahy medzi oboma krajinami sa pokazili n základe cezhraničného prenikania na územia oboch štátov, ktoré vyvrcholili okupáciou, kedy Uganda zabrala 710 km² rozsiahli pás tanzánskeho územia na severe rieky Kagera. Následná invázia Tanzánie bola vysvetlená trochu nejasnými spôsobmi, ale základným dôvodom bol odkaz na rozsiahle porušovanie ľudských práv páchané Aminihou vládou.

Na začiatku konfliktu Tanzánia dôvodila jej intervenciu ako reakciu na agresiu voči nej na konci októbra 1978 poukázaním hlavne na okupáciu územia v okolí Kagera. Poukázaním však na vtedajšie vzťahy medzi Tanzániou a Ugandou nie je ťažké si predstaviť, že Tanzánia mala aj iné dôvody k takémuto konaniu.

¹⁷⁵ pozri Wheeler, Nicholas J.; *Reflections on the legality and legitimacy of NATO's intervention in Kosovo*; In: *The International Journal of Human Rights*; vol. 4, afl. 3-4; 2000; str. 88

¹⁷⁶ Po chopení sa moci v roku 1971 Amin zaviedol osemročnú diktatúru. Jeho pravidlá údajne spôsobili masové popravy, znásilňovanie, mučenie a svojvoľné zatýkanie.

Hoci je sporné či sa Tanzánia dovoľavala výslovne doktríny humanitárnej intervencie, je potrebné poznamenať, že Tanzánia nemala žiadny záujem na územnom rozšírení. Aj keď jej dôvodom bolo odstránenie Amina zo scény, tento účel ako taký nie je v rozpore z doktrínou humanitárnej intervencie. Medzinárodné spoločenstvo vyjadrilo úľavu k zosadeniu Amina. Tanzánia za svoje konanie získala silnú podporu zo strany USA, V. Británia, Zambie, Etiópie, Angoly, Botswany, Gambie a Mozambiku. Rwanda, Guinea, Malawi, Kanada a Austrália následne uznali novú vládu pod vedením Yusuf Lule. Keňa spočiatku zostala neutrálnou, ale neskôr vyjadrila spoluprácu s novou ugandskou vládou. V roku 1979 na summite OAU prevažná väčšina afrických štátov (s výnimkou Sudánu a Nigérie) sa k tejto otázke nevyjadrila.¹⁷⁷

Všeobecný africký konsenzus zdá sa, že vytvára level tacitného súhlasu s konaním Tanzánie s otvoreným uznaním zdržania sa v súvislosti s otázkou, že takýto druh konania môže spôsobiť zneužitie práva. Avšak ak opomenieme uváženie o existujúcom strachu z prípadného zneužitia tejto doktríny, zdá sa, že africké štáty v tom čase odmietli otvorene schváliť akciu Tanzánie zo strachu, že sa v budúcnosti stanú rovnakým cieľom intervencie, a to na základe desivých záznamov o dodržiavaní ľudských práv niektorými z vlád. Humanitárna intervencia ponúka vysvetlenie pre intervencie Tanzánie v Ugande ako odpoveď na rozsiahle porušovanie ľudských práv počas Aminho režimu. Ako poznamenal Tesón, práve fakt rozsiahleho porušovania ľudských práv slúži ako príčina, na základe ktorej sa medzinárodné spoločenstvo zdržalo kritiky intervencie zo strany Tanzánie.¹⁷⁸ Pokiaľ ide o pohľad na tento prípad zo strany akademikov, prevažná väčšina hlasov zaznieva v prospech legality humanitárnej intervencie. Napriek tomu v činení konečných záverov sú taktiež opatrní a hoci došlo k uznaniu humanitárnej intervencie v tomto prípade,

¹⁷⁷ Sudánsky prezident Jaffer Numeiry zaujal stanovisko, že pre OAU nebolo možné Ugandu odsúdiť. Prezident Nigérie Olusegen Obasanjo neprijal tvrdenia tanzánskej vlády. Obvinil ich z agresie s tým, že Tanzánia ako prvá vpadla na územie Ugandy.

¹⁷⁸ Teson ; *op.cit*; str. 167

zároveň dodávajú, že nejde o výslovne autoritatívny precedens existencie práva humanitárnej intervencie.

2.4.1.9 Stredoafriická republika (1979)

20.septembra 1979 francúzske vojenské jednotky vpadli do Stredoafrickej republiky vtedy známej ako Stredoafriická ríša a zvrhli samoustanoveného vládcu Jean-Bedel Bokassa, ktorý bol v tom čase na návšteve Líbie.¹⁷⁹ Činiteľom pre francúzsku intervenciu bol režim ktorý spôsobil zavraždenie okolo 200 detí stredných škôl a ďalšie porušovania ľudských práv, ktoré viedlo k rozsiahlym stratám na životoch.¹⁸⁰

Pri posúdení tohto príkladu intervencie je možné konštatovať niekoľko skutočností. V čase francúzskej intervencie sa samotné Francúzsko nikdy nedovoľovalo svojho konania ako humanitárnej intervencie. Pokiaľ ide o akademické názory, je ťažké sa dopátrať posúdenia tejto intervencie, pretože situácia v Stredoafrickej republike býva väčšinou akademikmi prehliadaná. Na situáciu sa je teda možné pozrieť z dvoch pohľadov. Pri pohľade pre podporu legalita humanitárnej intervencie francúzska intervencia je príkladom humanitárnej intervencie a to na základe posúdenia, že išlo o odpoveď na porušovanie ľudských práv, ktoré viedlo k masovým stratám na životoch. Otázkou na druhej strane však ostáva či počas režimu Bokassa došlo až k takému porušovaniu ľudských práv, aby mohlo byť charakterizované ako argument pre rozsiahle straty na životoch. Ďalším faktom zostáva skutočnosť, že Francúzsko malo ekonomické záujmy v tejto oblasti a to najmä kvôli diamantom, uránu a inému nerastnému bohatstvu ako aj naliehavý záujem na získaní moci a zabránení úspechu jednotiek podporovaných Kubou a Ruskom.

¹⁷⁹ ICISS (2001b), str. 63

¹⁸⁰ pozri ICISS (200b), str. 63-64; V januári (1979) Bokassa vydal rozhodnutie, ktoré stanovilo povinnosť deťom stredných škôl nosiť špeciálne uniformy vyrobené v podniku vo vlastníctve jednej z jeho žien. Deti usporiadali verejnú demonštráciu, ktorá bola neskôr nasledovaná výtržnosťami. Armáda sa snažila potlačiť vzniknutú situáciu a následne zapálila oheň na niekoľkých demonštrantoch ... Okolo ... 200 detí bolo zabitých (odpor zosilnel) ... Bokassa nariadil zatýkanie a študenti boli zatvorení do väzenia v Ngaragba, kde ... boli mučení a zabití v priebehu niekoľkých dní.

2.4.1.10 Kosovo (1999)

Pôvodu krízy na území Kosova, ako provincie bývalej Juhoslávie, je možné porozumieť v súvislosti s novou vlnou nacionalizmu, ktorú prinieslo obdobie prezidenta Slobodana Milosevića a oficiálne prijatá politika srbského extrémizmu.¹⁸¹ Odňatie autonómie Kosovu v roku 1989 následne pokračovalo v politike Belehradu, ktorej cieľom bola zmena etnického zloženia v tomto regióne a vytvorenie situácie blízkej apartheidu.¹⁸² Zo začiatku 90.rokov už bolo zrejmé, že kríza v Kosove je výrazná. Vojenský konflikt medzi Kosovskou oslobodeneckou armádou (Kosovo Liberation Army – KLA) a Juhoslávie (Federal Republic of Yugoslavia – FRY) začalo v roku 1998. Kríza bola vyvolaná porušovaním ľudských práv v Kosove zo strany Srbov, a otočila sa na ozbrojený boj, čo zhoršilo reakciu Srbska.¹⁸³ Táto reakcia zahŕňala srbský útlak v podobe páchania množstva ukrutností, ktoré sa javili, ako majú charakter zločinov proti ľudskosti v zmysle norimberského rozhodnutia z roku 1945.

Rezolúciou 1199 z 23.septembra 1998 BR OSN vyzvala srbské vojenské jednotky z odchodu z Kosova poukazujúc na humanitárnu krízu v regióne, čo spôsobilo odchod utečencov z Kosova do susediacich krajín.¹⁸⁴ V marci 1999 NATO, tvrdiac, že koná na základe rezolúcie 1199, spustilo 78 dní trvajúce bombardovanie na ciele belehradskej vlády v Kosove.¹⁸⁵ Spolupráca z OSN po

¹⁸¹ Nezávislá komisia pre Kosovo (2000), str. 1; Milosevic sa dostal k moci v roku 1987 a začal vypracovávať spojenectvo srbských nacionalistov, ktorí snívali o „Veľkom Srbsku“.

¹⁸² Ibid.

¹⁸³ Nezávislá komisia pre Kosovo (2000), str. 164

¹⁸⁴ pozri Rezolúcia 1199 z 23.septembra 1998, UN Doc S/Res/1199 (1998). Ďalšie rezolúcie, ktorá BR OSN vydala v súvislosti s Kosovom sú: rezolúcia 1160 z 31.marca 1998, UN Doc/S/Res/1160 (1998); rezolúcia 1203 z 24.októbra 1998, UN Doc/ S/Res/1203 (1998); rezolúcia 1239 z 14.mája 1999, UN Doc/S/Res/1239 (1999) a rezolúcia 1244 z 10.júna 1999, UN Doc/S/Res/1244 (1999)

¹⁸⁵ UN Doc S/Res/1199 (1998)

zásahu NATO na prijatie opatrení k ukončeniu použitia ozbrojených síl NATO pridalo *ex post* schválenie tejto operácie OSN.¹⁸⁶

Práve otázka použitia sily NATO vo vzdušnom priestore bola predložená na rozhodnutie MSD zo strany FRY.¹⁸⁷ FRY tvrdila, že útok NATO a následné bombardovanie bolo porušením medzinárodného práva a odvolalo sa tak k MSD ako aj k Medzinárodnému trestnému tribunálu pre bývalú Juhosláviu pre vyvodenie trestnej zodpovednosti NATO. Súd sa odmietol zaoberať otázkou z dôvodu nedostatočnej jurisdikcie.

Legalita vojenskej intervencie NATO v roku 1999 v Kosove je neistá, a to z dôvodu neobdržania jasného zmocnenia BR OSN, alebo získať iný spôsob schválenia VZ OSN.¹⁸⁸

Cassese sa vyjadril k tejto otázke, že k tejto intervencii nie je čo povedať, okrem toho, že bola protiprávne v čase jej uskutočnenia.¹⁸⁹ Svoje tvrdenie zakladá na fakte, že akcia nemala výslovné zmocnenie zo strany BR OSN a jeho protiprávnosť zotrúva, a to aj napriek skutočnosti, že intervencia bola predvídaná pre zastavenie rozsiahleho porušovania ľudských práv a následnom rozhodnutí BR OSN, že situácia v Kosove založila ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Hoci BR OSN vyslovene neuznala intervenciu NATO *ex post facto*, na prijatie rezolúcie 1244 (1999) a následné vytvorenie UNMIK (United Nations Mission in Kosovo) sa nahliada ako na implicitné schválenie tohoto zásahu zo strany NATO.
pozri napr. Franck, T.M.; *Recourse to Force: State Action Against Threats and Armed Attacks*; Oxford University Press; 2002; str. 158–162

¹⁸⁷ Prípád týkajúci sa použitia sily (Juhoslávia vs. USA), ICJ Press Communiqué, 2.júna 1999

¹⁸⁸ Podľa Rezolúcie na jednotenie mieru (1950) VZ OSN je oprávnené konať a udeliť zmocnenie pre takéto konanie v prípade ak BR OSN nie je schopná vyhodnotiť danú situáciu ako ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.

¹⁸⁹ Cassese, Antonio; *Are human rights truly universal?*; In: *The politics of human rights*; 1999; str. 23-24

¹⁹⁰ *Ibid.*

Podobne k rovnakému záveru dochádza aj Nezávislá komisia pre Kosovo.¹⁹¹ Komisia na vzdory protiprávnosti uznáva, že intervencia bola legitímna a môže byť podporená na základe morálneho posúdenia porušovania ľudských práv.¹⁹² Komisia takýto záver dôvodí skutočnosťou nefungujúceho bezpečnostného mechanizmu obsiahnutého v Charte OSN.¹⁹³

História a prax štátov určí či zásah NATO v Kosove sa bude pripisovať k humanitárnej intervencii alebo nie. Čo však je jasné, je fakt, že 11 týždňovú leteckú vojnu NATO v Juhoslávii za účelom donútenia Milosevica ukončiť jeho zásah v Kosove musí byť posudzovaná v kontexte ozbrojenej humanitárnej intervencie. Vojenská operácia NATO v kosovskom konflikte môže vytvoriť významný precedens pre humanitárnu intervenciu založenú na obyčajovom medzinárodnom práve.

2.4.1.11 Záver

Na základe uvedených prípadov z histórie dávnejšej alebo nie tak dávnej je možné vyvodit' niekoľko konštatovaní. Ako bolo uvedená na začiatku tejto časti kapitoly humanitárna intervencia ako dôkaz praxe štátov by mala spĺňať štyri základné kritéria. Analýzou príkladov je možné dôjsť k týmto záverom.

Z príkladov ozbrojenej intervencie, ktoré boli popísané v tejto časti je ťažké nájsť jasný príklad, ktorý je možné uviesť ako príklad legality humanitárnej intervencie a teda praxe štátov v tejto oblasti. Mnohé intervencie nemajú charakter humanitárnej intervencie vôbec a to už najmä preto, že ich základným prvkom bolo konanie na základe pozvania alebo súhlasu zo strany

¹⁹¹ Nezávislá komisia pre Kosovo (2000), str. 186

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Nezávislá komisia pre Kosovo (2000), str. 176; „.... Charta vo svojom znení je v súčasnej ére medzištátnych konfliktov obsolétna a preto morálna prednosť zabrániť genocíde a niektorým druhom zločinov proti ľudskosti oprávňuje akciu dokonca ja vtedy, ak BR OSN pre ňu nemôže nájsť konsenzus. Tento argument vychádzajúci z geopolitického základu tvrdí, že koalícia podobne zmýšľajúcich štátov, alebo „osvietených“ štátov ... môže predstavovať dostatočnú morálnu autoritu, aby medzinárodné spoločenstvo oprávnene obišlo paralyzovanú BR OSN, ak si to okolnosti vyžadujú“.

štátu, ktorý bol podmetom tejto intervencie alebo účel bol motivovaný zachovaním demokratického zriadenia v krajine. Ako bolo spomenuté v prípade Ugandy, vyvstávajú pochybnosti či porušovanie ľudských práv a straty na životoch naplnili podmienku rozsiahlosti aktov, ktorá sa spája sa imanentne spája s problematikou humanitárnej intervencie. Ďalšie príklady boli podporou tvrdeniam, že štáty intervenovali z dôvodu regionálnej alebo teritoriálnej hegemonie či z čisto ekonomických dôvodov.

Príklady, ktorých je síce málo, ale v ktorých by sme mohli nájsť podporu pre humanitárnu intervenciu, musia byť následne doložené existenciou *opinio juris* ako prvku podstatného pre vytvorenie obyčajovej normy humanitárnej intervencie.

2.4.2 *Opinio juris*

Druhé kritérium pre platnosť obyčajového pravidla, *opinio juris*, môže byť najlepšie vysvetlené v zmysle výslovného alebo tacitného uznania, že štáty udelili takéto postavenie aktom humanitárnej intervencie. *Opinio juris* je subjektívny prvok, ktorý je vyžadovaný pre vytvorenie obyčajového pravidla medzinárodného práva. Požiadavka *opinio juris* vytvára záväzok, na základe ktorého štáty uznávajú prax vykonávanú v určitej otázke za záväznú a ktorá dopĺňa alebo je v súlade s ustanoveným súčasným medzinárodným zmluvným právom.¹⁹⁴ Podmienka právnej záväznosti tak vytvára opak konaniam, ktorých motívy sú založené na zvyklosti, spravodlivosti alebo morálke.

Pre určenie či existuje alebo neexistuje *opinio juris* v súvislosti s humanitárnou intervenciou musí byť kriticky posúdené, či štáty opakovane používajú ozbrojenú silu pre humanitárne účely bez formálnej autorizácie vyplývajúcej z Charty OSN alebo z inej zmluvy. Naviac výslovné alebo tacitné schválenie, ktoré predchádza aktom humanitárnej intervencie môže byť základom pre tvrdenie, že štáty čoraz viac manifestujú *opinio juris*.

¹⁹⁴ pozri Brownlie; *op.cit.*; str. 6

Indická invázia do Pakistanu bola schválená medzinárodným spoločenstvom ako dôkaz vstupu nového člena, Bangladéš, do OSN, ktorého prijatie bolo priamym následkom intervencie. V prípade invázie Tanzánie do Ugandy medzinárodné spoločenstvo akceptovalo bez protestu zvrhnutie Idi Amina. V prípade invázie Vietnamu do Kambodže, OSN odmietlo uznať nový režim vytvorený intervenujúcou mocnosťou, ale potom značný počet štátov túto inváziu podporil.

MSD zdôraznil v prípade Nikaragua¹⁹⁵, že správanie sa štátov je významným indikátorom *opinio juris*. V tomto prípade súd poznamenal, že ak sa štáty rozhodnú k akcii, reakcia na takýto akt musí poukazovať na správanie, ktoré je „dôkazom viery, že takéto konanie je preukázaním existujúceho záväzku platného práva“.¹⁹⁶ Správanie sa intervenujúcich štátov (v zmysle pokračujúcich intervencií aj v období po vstupe Charty OSN do platnosti) vychádzajúc z výslovného alebo tacitného uznania vytvára podporu pre tvrdenie o existencii *opinio juris* pri humanitárnej intervencii.

V literatúre teória známa ako „link theory“ predstavuje základ dovolávania sa možného základu pre neautorizovanú humanitárnu intervenciu podľa súčasne platného medzinárodného práva.¹⁹⁷ Teória vychádza z predpokladu existencie základu humanitárnej intervencie podľa obyčajového medzinárodného práva pred vstupom Charty OSN do platnosti, ale tento základ sa vstúpením Charty OSN do platnosti nezachoval a môže tak byť iba „prepojený“ s obdobím existencie Charty poukázaním na fakt, že mechanizmus použitia sily obsiahnutý v Charte zlyháva.

¹⁹⁵ Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits)* (1986) ICJ Rep 14

¹⁹⁶ Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits)* (1986) ICJ Rep 77

¹⁹⁷ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 19

Podľa tejto teórie zlyhanie systému kolektívnej bezpečnosti obsiahnutého v Charte OSN obnovuje existenciu domnelého pravidla obyčajového medzinárodného práva z obdobia pred OSN, ktoré podporuje tvrdenie o legalite humanitárnej intervencie.¹⁹⁸ „Link theory“ efektívne vychádza z aplikácie zásady *rebus sic stantibus*¹⁹⁹ voči ustanoveniam Charty OSN týkajúcich sa presadzovania a ochrany medzinárodného mieru a bezpečnosti vytvárajúc novú výnimku zo zákazu použitia ozbrojenej sily podľa čl. 2 (4) Charty OSN popri existujúcich výnimkách.²⁰⁰ „Link theory“ môže byť použitá na podporu existencie obyčajového pravidla povoľujúceho humanitárnu intervenciu vtedy, keď dôjde k neúčinnosti mechanizmu; je možné sa jej dovolávať vtedy, ak došlo k pokusu aplikovať kolektívny systém bezpečnosti a tento pokus bol neúspešný. „Link theory“ vychádza z tvrdenia, že v prípade absencie fungovania kolektívneho systému bezpečnosti OSN jednotlivé štáty majú následne právo na intervenciu z humanitárnych dôvodov.

Ponechaním „link theory“ bokom je pozoruhodné, že obyčajové medzinárodné právne normy „stavu núdze“ a „tiesne“ môžu taktiež predstavovať možnosť debát o oprávnení k humanitárnej intervencii. Už dávno je medzinárodným

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ Zásada *rebus sic stantibus* v medzinárodnom zmluvnom práve dovoľuje zmluvným stranám odstúpiť od zmluvy v prípadoch, ktoré nastali potom ako sa štát stal zmluvnou stranou a tieto okolnosti zmluvnej strane neumožňujú splnenie niektorých zo zmluvných podmienok. V súvislosti s aplikovaním tejto zásady voči Charte OSN je možné sa stretnúť s názormi, že zlyhanie systému udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti OSN znamená, že členské štáty OSN sa môžu napriek zneniu čl. 2(4) Charty OSN dovolávať obyčajovej normy povoľujúcej humanitárnu intervenciu existujúcej v období pred prijatím Charty OSN.

²⁰⁰ Kritici argumentujú, že aj keby domnelé pravidlo obyčajového medzinárodného práva existovalo pred rokom 1945, takéto pravidlo sa nezachovalo vstupom Charty OSN do platnosti. Iná kritika argumentuje, že tu nielen že neexistujú príklady s praxe štátov pred rokom 1945, ale ani *opinio juris*. pozri Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 19; Ronzitti; *op.cit*; str. 16-17 taktiež obdobne odmieta „link theory“ („Po prvé, legalita humanitárnej intervencie už bola napadnutá niekoľkými akademikmi na konci 19.storočia a začiatku 20. storočia. Po druhé, v období medzi vznikom Spoločnosti národov a začiatkom 2. svetovej vojny sa doktrína humanitárnej intervencie javila už ako obsolétna a prax štátov poukazuje, ako štáty odbočili pri odôvodňovaní ich agresívnej politiky. Po tretie, aj keby tu bol predpoklad, že právo na použitie ozbrojenej sily pokračuje okamihom vstupu Charty OSN do účinnosti takéto právo zaniká, pretože neexistuje žiaden dôkaz, že štáty mali v úmysle zaradiť takéto práva medzi výnimky z použitia sily.

obyčajovým právom uznaná existencia okolností, pri ktorých protiprávnosť určitého konania štátov je vylúčená a nevzniká tak právna zodpovednosť za takéto konanie. Táto zásada vystihuje výrok: „nevyhnutnosť nepozná právo“. Toto ustanovenie obyčajového medzinárodného práva bolo zapracované do návrhu článkov Komisiou pre medzinárodné právo ako časť problematiky týkajúcej sa zodpovednosti štátu.

Prvé takéto postavenie sa týka „stavu núdze“ obsiahnutého v čl. 25 Návrhu článkov o zodpovednosti štátu. Podľa tohto článku stavu núdze sa môže dovoľávať štát ako dôvodu vylučujúceho protiprávnosť konania, ak takéto konanie je jediným prostriedkom k ochrane podstatného záujmu štátu proti vážnemu a bezprostredne hroziacemu nebezpečenstvu.²⁰¹ Štát sa taktiež môže dovoľávať stavu núdze ak dôvodu vylučujúceho protiprávnosť konania ak takýmto konaním nie je závažným spôsobom dotknutý podstatný záujem štátu alebo štátov, voči ktorým záväzok existoval.²⁰²

Je možné argumentovať, že podpora a ochrana základných ľudských práv v ktoromkoľvek štáte je záležitosť týkajúca sa všetkých štátov a vytvára ich „podstatný záujem“. Vždy ak dochádza k páchaniu rozsiahleho porušovania ľudských práv v krajine, rozumej v zmysle vnútroštátneho konfliktu, použitie sily sa ukazuje ako jediný zrejmý prostriedok intervencie pre ukončenie utláčania, a teda zabezpečenie podstatného záujmu v zmysle ochrany ľudských práv a udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti. Takouto intervenciou nie je „vážnym spôsobom dotknutý podstatný záujem štátu“, voči ktorému sa intervencia uskutočňuje a tak dochádza k naplneniu kritéria stanoveného čl. 25 (1)(b).

Doktrína „stavu núdze“ je odmietaná na základe tvrdenia, že odkedy zákaz použitia sily je obyčajovou normou medzinárodného práva s povahou *ius cogens*, nie je možné sa takejto doktríny dovoľávať, ak by jej použitie znamenalo porušenie takej zásady ako je zákaz použitia sily. Tento argument

²⁰¹ Návrh článkov o zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie, čl. 25 (1)(a)

²⁰² Návrh článkov o zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie, čl. 25 (1)(b)

nachádza podporu v čl. 25 (2)(a) Návrhu článkov, podľa ktorého sa štát v žiadnom prípade nemôže dovoľávať stavu núdze ako okolnosti vylučujúcej protiprávnosť ak daný medzinárodný záväzok vylučuje možnosť dovoľávať sa núdze.²⁰³ Na základe tejto skutočnosti nie je možné dôvodiť, že humanitárna intervencie môže byť oprávnená na základe aplikácie doktríny stavu núdze.

Ďalšia otázka, ktorá vystupuje na povrch, je otázka či „tieseň“ tak, ako je obsiahnutá v čl. 24 Návrhu článkov o medzinárodnej zodpovednosti štátu by mohla poskytnúť oprávnenie pre humanitárna intervencie.²⁰⁴ Hoci formulácia čl. 24 vyplýva z poňatia tiesne tak, ako sa historicky vyvinula, nemôže byť použitá na širší zámer, ako je jej špecifický kontext a rozhodne nie na oblasť humanitárnej intervencie.²⁰⁵

Táto práca vychádza z tohto poznania a na základe z dôvodov uvedených vyššie je možné vyvodiť záver, že humanitárna intervencia nemôže byť výslovne podporená obyčajovým právom v otázke stavu núdze a tiesne, ale je možné nájsť pre ňu podporu v „link theory“.

2.4.3 Novovznikajúca obyčajová norma týkajúca sa humanitárnej intervencie

Následne je potrebné uvážiť otázku či je možné hovoriť o novovznikajúcej norme humanitárnej intervencie podľa obyčajového medzinárodného práva. V roku 1999 počas vystúpenia Generálneho tajomníka Kofi Annana na výročnom zasadnutí Komisie OSN pre ľudské práva uviedol, že pomaly, ale iste dochádza k vytváraniu normy „proti rozsiahlemu

²⁰³ pozri Návrh článkov o zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie, čl. 25(2)(a)

²⁰⁴ Návrh článkov o zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie, čl. 24 stanovuje:

1. protiprávnosť konania štátu, ktoré nie je v súlade s medzinárodným záväzkom tohto štátu je vylúčená, ak pôvodca takéhoto konania nemá inú rozumnú možnosť, v situácii tiesne, pre záchranu živote pôvodcu, alebo životov iných osôb zverených do starostlivosti pôvodcu.

2. Odstavec 1 sa nepoužije ak:

- a) situácia tiesne je vyvolaná buďto sama alebo v kombinácii s inými faktormi konania štátu, alebo
- b) pravdepodobne spôsobí podobné alebo väčšie nebezpečenstvo

²⁰⁵ pozri Správa zvláštneho spravodajcu Komisie pre medzinárodné právo k Návrhu článkov o zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie, Doc A/AC.4/498/Add.21 par.272

porušovaní ľudských práv, ktorá musí byť precedentne vzatá v úvahu nad záujmy štátnej suverenity“. Skutočnosť, ktorá musí byť vzatá na zreteľ v prípade posudzovania či existuje alebo neexistuje novovznikajúca norma, je vymedzenie vzťahu medzi Chartou OSN a všeobecným medzinárodným právom. MSD v prípade Nicaragua²⁰⁶ vykonal podstatné vyhlásenie: „..., že Charta OSN ... v žiadnom prípade nepokrýva celú oblasť regulácie použitia sily v medzinárodných vzťahoch“. Súd poznamenal, že ak „sa obyčajové medzinárodné právo skladá z pravidiel identickými so zmluvným právom v žiadnom prípade to neznamena, že druhé zmienené právo je definitívne a že obyčajové medzinárodné právo by už nemalo svoju vlastnú existenciu“.²⁰⁷

V paragrafe 178 Súd vykonal nasledujúcu poznámku:²⁰⁸

„Štát môže akceptovať pravidlo obsiahnuté v zmluve nie preto, že takéto pravidlo má aplikačnú prednosť, ale tiež preto, že zmluva pre štát stanovuje vhodné inštitúcie alebo mechanizmu, ktoré majú zabezpečiť implementáciu takéhoto pravidla. Teda ak má takéto pravidlo paralelu s pravidlom medzinárodného obyčajového práva, tieto pravidlá rovnakej povahy sú predmetom odlišného zaobchádzania pri ich implementácii ... závisiac podľa toho, či ide o obyčajové pravidlá alebo o zmluvné pravidlá.“

Ako bolo uvedené, zatiaľ čo humanitárna intervencia nemôže byť oprávnená na základe „stavu núdze“ alebo „tiesne“, mohla by nájsť oporu praxou štátov v období po roku 1945 a výslovný alebo tacitný súhlas, že štáty vykonávajú prax humanitárnej intervencie. Nepopieram, že takéto tvrdenie je kontroverzné

²⁰⁶ Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits) (1986) ICJ Rep 14 par 176*

²⁰⁷ Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits) (1986) ICJ Rep 14 par 177*

²⁰⁸ Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits) (1986) ICJ Rep 14 par 178*

vzhľadom na možnosť opačných presvedčivých argumentov. Práve z tohto dôvodu je vhodné skúmať, hoci ako už bolo zmienené, že existencia obyčajového medzinárodného práva je nejasná v otázke humanitárnej intervencie, či je možné hovoriť o novovznikajúcej norme založenej na súčasnej praxi štátov.

Vzrastajúca frekvencia intervencií môže viesť k zmene súčasného medzinárodného práva. Hoci, ako bolo uvedené, je akceptované, že medzinárodná humanitárna intervencie nemá žiadny základ podľa súčasného medzinárodného práva, narastajúca frekvencia intervencií vytvára priestor pre vývoj nového práva. Medzinárodné právo nie je statické; môže sa zmeniť prostredníctvom porušenia existujúceho práva a spojením vytvorenia novej praxe a *opinio iuris* podporujúcej túto zmenu.²⁰⁹ Na základe uvedeného rozhodne nie je možné vylúčiť možnosť novovznikajúcej normy medzinárodného práva týkajúcej sa humanitárnej intervencie. Narastúca dôležitosť medzinárodnej dôležitosti presadzovať a ochraňovať ľudské práva vytvára základ pre ďalší vývoj obyčajového práva oprávňujúceho k humanitárnej intervencii bez mandátu BR OSN.²¹⁰

Podľa čl. 2 (2) Charty OSN, všetci členovia Organizácie svedomite plnia záväzky, ktoré prevzali podľa Charty. Tieto povinnosti sú jasne vyložené v následných článkoch Charty OSN, na základe ktorých bolo vypracovaných množstvo zmlúv a rezolúcií OSN. Tieto ľudsko-právne inštrumenty a procedúry pre ich vynútenie spolu s pravidlami medzinárodného práva

²⁰⁹ Už v roku 1951 MSD podporil tento pohľad v Rybolovnom prípade (V. Británia vs. Nórsko), ICJ Rep 116 (1951). Prípade sa týka neoprávneného odchýlenia sa Nórska od určitých pravidiel obyčajového medzinárodného morského práva. Súd stanovil, že „pravdepodobne ak podstatný počet štátov presadzuje nové pravidlo, moment narastajúceho počtu tých, ktorí vyjadria súhlas, môže viesť k vzniku nového pravidla ...“. MSD sa podobne vyjadril aj v prípade Nikaragua; pozri Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA) (merits)* (1986) ICJ Rep 14 par 109

²¹⁰ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 23

predstavujú základné a neodvolateľné obmedzenie princípu nezasahovania do vecí, ktoré svojou podstatou patria do vnútornej právomoci štátov.²¹¹

2.5 Humanitárna intervencia a medzinárodné právo v 21. storočí

Vzhľadom na skutočnosť, ktorá vyplýva z doteraz platných medzinárodnoprávných noriem dotýkajúcich sa otázky humanitárnej intervencie, medzinárodné spoločenstvo sa rozhodlo posunúť vývoj ďalším smerom²¹². Tento fakt sa prejavil v ochote medzinárodných aktérov dať začiatkom 21. storočia za vznik novému konceptu známemu ako zodpovednosť za ochranu (R2P – Responsibility to Protect).Koncept R2P sa na medzinárodnej scéne objavil v roku 2001, ako súčasť záverečnej správy, ktorú vypracovala Medzinárodná komisia pre intervenciu a štátnu suverenitu²¹³.

V tejto záverečnej správe sa dostáva do stretu humanitárna intervencia a R2P, z ktorého je možné vyvodit' niekoľko záverov a tým načrtnúť základné rozdiely medzi oboma konceptmi.

Zatiaľ čo humanitárna intervencia je otázkou, ktorá sa primárne zaoberá použitím ozbrojenej sily z humanitárnych dôvodov, R2P je koncipovaná na oveľa širšom základe, ktorého podstata je vytvorená v troch neodmysliteľných súčastiach tohto konceptu. Zodpovednosť za ochranu je tvorená zodpovednosťou za prevenciu²¹⁴ – reakciu²¹⁵ – rekonštrukciu²¹⁶. Teda z časového hľadiska zahŕňa

²¹¹ Charta OSN čl. 2(7)

²¹² Joyner, Christopher C.; *The Responsibility to protect : Humanitarian Concern and the Lawfulness of Armed Intervention*; In: *International Law : Classic and Contemporary Readings*; Lynne Rienner; 2009; str. 705

²¹³ Medzinárodná komisia pre intervenciu a štátnu suverenitu (*ICISS – International Commission on Intervention and State Sovereignty*) predstavuje ad hoc komisiu zloženú z 12 členov a vytvorenú v roku 2000 pod záštitou kanadskej vlády ako reakcia na výzvu vtedajšieho Generálneho tajomníka Kofiho Anna vo vzťahu k obdobným situáciám ako nastali v Rwande či Srebrenici. V roku 2001 Komisia zverejnila správu týkajúcu sa humanitárnej intervencie pod názvom „Zodpovednosť za ochranu“. Obsahuje podstatné časti týkajúce sa humanitárnej intervencie (pričom Komisia tento termín v správe odmietla). Komisia sa v správe snažila nájsť čo najväčší možný balans medzi imperatívmi, ktoré tvoria gros problematiky humanitárnej intervencie. Snaží sa obmedziť najviac ako je to možné unilaterálnu intervenciu štátov a to najmä stanovením hraníc v podobe kritérií pre takúto ozbrojenú akciu.

²¹⁴ Správa jednoznačne zdôraznila, že práve prevencia (*Responsibility to Prevent*) je jednoducho najdôležitejšou zložkou konceptu R2P. Komisia má za to, že najúčinnjšou prevenciou k zabráneniu

nielen okamih samotného použitia sily, ale aj obdobie pred, ktoré má viesť k tomu, aby etapa reakcie nenastala a ak by náhodou prijaté preventívne opatrenie nenapomohli odvrátiť nutnú reakciu v podobe ozbrojeného zásahu, tak R2P zahŕňa aj obdobie následnej rekonštrukcie po použití ozbrojenej sily vo vzťahu k územia štátu, ktorý bol takýmto zásahom zasiahnutý. Teda ide o komplexnejšie spracovaný koncept.

Ďalším rozdielom je presunutie pozornosti od práva na intervenciu intervenujúceho štátu, k zodpovednosti za ochranu k trpiacemu obyvateľstvu, ktoré potrebuje pomoc. Takže pozornosť sa presúva od interventa k obyvateľstvu.

Ďalšou zmenou, ktorú R2P v záverečnej správe prináša je definovanie, šiestich kritérií, ktorých kumulatívne naplnenie bude dôvodom pre ozbrojený zásah z humanitárnych dôvodov. Ide o nasledovné kritériá:

1. spravodlivý dôvod – hrozba alebo realizácia závažnej a nenapraviteľnej škody ľudským bytostiam spočívajúce buď „*v rozsiahlych stratách na životoch, uskutočniteľných alebo predvídateľných, či už zahŕňajú genocídny úmysel alebo nie, ktoré sú výsledkom úmyselného konania štátu, alebo jeho nekonania alebo neschopnosti konať alebo v rozsiahlych etnických čistkách,*

eskalácie napätia k použitiu ozbrojenej sily je „vedomosť o krehkosti situácie a rizika s tým spojeného“ a v schopnosti použiť dostupné opatrenia, ktoré predstavujú: systém skorého varovania, preventívne nástroje a politická vôľa. Pozri *The Responsibility to Protect; Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*; <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>, s. 8-9; (27.8.2010)

²¹⁵ Zodpovednosť za reakciu (*Responsibility to React*) nastáva v prípade zlyhania všetkých vhodných preventívnych opatrení. Pri jej aplikácii musia byť kumulatívne naplnených všetkých šesť stanovených kritérií.

²¹⁶ Poslednú zodpovednosť v rámci R2P predstavuje zodpovednosť za rekonštrukciu (*Responsibility to Rebuild*), ktorá spočíva vo vypracovaní a realizácii stratégie, ktorá na území intervenovaného štátu nastane v post intervenovanom období. Zodpovednosť spočíva v poskytnutí pomoci k opätovnému vybudovaniu infraštruktúry v krajine zahŕňajúcu predovšetkým justíciu, administratívu a výkon samotnej správy.

*uskutočnených alebo predvídateľných či už sú realizované vraždami, násilným vyhánaním, aktmi teroru alebo znásilňovaním“.*²¹⁷

2. správny úmysel – primárny účel, ale nemusí byť jediný, by mala byť humanitárna motivácia, t.j. „zastaviť alebo odvrátiť ľudské utrpenie“.²¹⁸

3. oprávnená autorita –BR OSN, ak by nekonala, do úvahy prichádzajú aj Valné zhromaždenie OSN, regionálne organizácie a v krajnom prípade by to mohli byť aj skupina štátov alebo dokonca jednotlivé štáty.

4. vyčerpanie všetkých prostriedkov – pred ozbrojeným zásahom musia byť vyčerpané všetky iné prostriedky miernejšej povahy, ktoré by mohli vyriešiť vzniknutú situáciu, alebo je nepochybné, že takéto prostriedky by danú situáciu nezlepšili.

5. princíp proporcionality – proporcionality predstavuje jeden zo základných princípov *jus ad bellum* a ako taká nepredstavuje predmet kontroverzných interpretácií.

6. rozumné šance na úspech – podmienka je splnená, ak takto vedený zásah pomôže k zlepšeniu situácie a nie naopak, už aj tak kritickú situáciu by ešte zhoršil.

Čo sa týka postojov k zmienenej záverečne správe, ako to býva zaznievala kritika aj chvála. Predovšetkým sa vyzdvihovala myšlienka komplexnejšieho riešenia situácie, na druhej strane sa na stanovené kritéria opäť hľadalo ako na vágne a v podstate nestanovujúce žiadne limity, keďže opäť poskytujú značne veľký priestor pre voľne uváženie a predovšetkým politickú vôľu prípadných aktérov²¹⁹. Kritické ohlasy tvorcom tohto konceptu vyčítali tiež fakt, že

²¹⁷ The Responsibility to Protect; *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*; <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>, s. 32, § 4.19; (27.8.2010)

²¹⁸ The Responsibility to Protect; *Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*; <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>, s. 35, § 4.33; (27.8.2010)

²¹⁹ Alvarez, José E.; *The Schizophrenias of R2P*; In: *Human Rights, Intervention, and the Use of Force* / ed. by Philip Alston and Euan MacDonald; Oxford University Press; Oxford; 2008; str. 283

v podstate nejde o vytvorenie nového prístupu, ale návrat k tradícii, ktorú vzhladali v teórii spravodlivej vojne z obdobia 16.storočia.

Napriek tomu, že na medzinárodnej scéne sa za poslednú dekádu objavilo niekoľko konceptov²²⁰, ktoré mali tendenciu zaujať miesto po humanitárnej intervencii a tým vyriešiť aj dilemu, ktorá je s ňou už desaťročia spojená, až keď uzrelo svetlo sveta R2P, stal sa okamžite predmetom množstva neutíchajúcich diskusií na medzinárodnej scéne. Pričom nezostalo iba pri debatách, ale vývoj smeroval ďalej. R2P bola predmetom správy, ktorú vydal Panel na vysokej úrovni pre hrozby, výzvy a zmenu (*High Level Panel on Threats, Challenges and Change*) v roku 2004 pod názvom Bezpečnejší svet: naša zdieľaná zodpovednosť²²¹ či správa generálneho tajomníka Kofiho Annana Vo väčšej slobode: smerom k rozvoju, bezpečnosti a ľudským právam pre všetkých²²² z roku 2005. V tom istom roku sa uskutočnila najväčšia schôdzka svetových predstaviteľov na pôde OSN v rámci Svetového summitu OSN. Výsledkom tohto stretnutia bolo vydanie Záverečného dokumentu Svetového summitu (*UN World Summit Outcome Document*), ktorý sa jednoznačne postavil za podporu rozvíjajúceho sa konceptu. Následne v roku 2006 boli na pôde Bezpečnostnej rady OSN prijaté dve rezolúcie vzťahujúce sa k tomuto konceptu, a to Rezolúcia 1674 na ochranu civilistov počas ozbrojeného konfliktu²²³ a Rezolúcia 1706 vzťahujúca sa k situácii v Dárfure²²⁴. Práve prvá spomenutá rezolúcia obsahuje prvý oficiálny odkaz BR OSN na R2P. V roku 2008 bol generálnym tajomníkom OSN menovaný Zvláštno poradcu pre zodpovednosť za ochranu (*Special Adviser on the*

²²⁰ Medzi takéto koncepty zaraďujeme napr. právo či povinnosť zásahu, suverenita ako zodpovednosť, ľudská bezpečnosť, zásada neľahostajnosti alebo individuálna trestná zodpovednosť páchatel'ov najzávažnejších zločinov podľa medzinárodného práva.

²²¹ Pozri UN Doc. A/59/565; *A More Secure World: Our Shared Responsibility*; Report of the High Level Panel on Threats, Challenges and Change; United Nations; 2. decembra 2004

²²² Pozri UN Doc. A/59/2005; *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights For All*; Report of the Secretary-General; 21. marca 2005

²²³ Pozri UN Doc. S/RES/1674; *Protection of Civilians in Armed Conflict*; 28.apríla 2006

²²⁴ Pozri UN Doc. S/RES/1706; *Reports of the Secretary-General on Sudan*; 31.augusta 2006

Responsibility to Protect) a začiatkom roku 2009 generálny tajomník Pan Ki-Moon vydal správu s názvom „Implementácia zodpovednosti za ochranu“.²²⁵

Z uvedeného vývoja za posledných desať rokov je zrejmé, že konceptu R2P sa dostalo značného záujmu a ešte mohutnejšieho rozvoja rýchlosťou, ktorá medzinárodnej scéne a medzinárodnému právu ako takému nie je vlastná²²⁶. Preto je potrebné poukázať na daň, ktorú si takýto rýchly rozvoj vyžiadala a tá je značná, ak porovnáme konceptuálny rozmer R2P tak, ako bol navrhnutý ICISS a Záverečnom dokumente Svetového summitu. Na rozdiel od R2P navrhnutého ICISS je koncept R2P vychádzajúci zo Záverečného dokumentu, a teda v súčasnosti aktuálne platný koncept odlišný v niekoľkých smeroch. R2P v Záverečnom dokumente sa zameriava iba na štyri skutkové podstaty, ktoré dávajú oprávnenosť jeho aplikácii, a to prípady genocídy, vojnových zločinov, zločinov proti ľudskosti a etnické čistky. Zatiaľ čo pôvodná koncepcia R2P hovorila o obsahovom spojení troch druhou zodpovednosti, Záverečný dokument sa o týchto súčiastiach nezmieňuje. Z obsahového vymedzenia je možné vydedukovať, že súčasné konceptuálne poňatie napĺňa iba jednu zo zložiek, a to zodpovednosť za prevenciu. Záverečný dokument definuje tri piliere R2P. Prvým je primárna zodpovednosť štátu chrániť svoje obyvateľstvo pre závažnými zločinmi. Druhým je zodpovednosť medzinárodného spoločenstva pomáhať štátom pri výkone primárnej povinnosti a tretím je sekundárna povinnosť medzinárodného spoločenstva chrániť obyvateľstvo štátu, ktorý „zjavne zlyhal“ v jeho zodpovednosti chrániť. Všetky tri piliere sú v rovnocennom postavení a vzťah medzi nimi je doplnkovej (prvý a druhý pilier) a subsidiárnej (prvý a tretí pilier) povahy.²²⁷ Z dikcie uvedeného je zrejmé, že koncept tak, ako bol prijatý v Záverečnom dokumente, odsunul

²²⁵ Pan Ki-Moon; *Implementing the responsibility to protect*; A/63/677; 12. januára 2009; V tejto správe Generálny tajomník predovšetkým objasnil, že zodpovednosť štátov je odvodená od prirodzenej povahy štátov ako takých a od právnych záväzkov v oblasti ochrany ľudských práv a humanitárneho práva vyplývajúcich zo zmlúv a obyčajového práva. Správa explicitne uznáva úlohu MTS ako „kľúčového nástroja“ vo vzťahu k R2P.

²²⁶ Bílková, Veronika; *Odpovědnost za ochranu (R2P): Nová naděje nebo staré pokrytectví?*; Praha; PFUK; 2010

²²⁷ Pozri UN Doc. A/60/L.1, 2005 World Summit Outcome; 20. september 2005; § 138-140

otázku ozbrojenej sily a jej použitia v prípade zlyhania štátu bokom a vôbec ju nerieši.

Kapitola 3: Právne námietky voči humanitárnej intervencii

3.1 Úvod

3.2 Právne námietky voči humanitárnej intervencie

3.3 Zmena charakteru štátnej suverenity

3.3.1 Suverenita vs. humanita: Dilema

3.3.2 Faktory prispievajúce k narušeniu štátnej suverenity

3.3.2.1 Internacionalizácia ľudských práv

3.3.2.2 Globalizácia

3.3.2.3 Úloha médií a informačných technológií

3.3.2.4 Individualizácia v medzinárodnom práve a noví aktéri na medzinárodnom poli

3.3.2.5 Zmena charakteru ozbrojeného konfliktu

3.3.3 Následok narušenia: Suverenita ako zodpovednosť

3.4 Záver

3.1 Úvod

Medzinárodní právnici zaujímajúci sa o legalitu všetkých medzinárodných snáh štátov sa predovšetkým potýkajú s otázkou právneho základu humanitárnej intervencie. Námietky voči humanitárnej intervencii sa stretávajú predovšetkým v dvoch kategóriách; prvou kategóriou je právna otázka a druhou kategóriou je politická otázka. Právnymi námietkami sú tvrdenia, že humanitárna intervencia porušuje základný princíp štátnej suverenity a tak porušuje aj normy nezasahovania a nepoužitia sily, ktoré ako také pramenia zo samotnej doktríny štátnej suverenity a významným spôsobom ju dopĺňajú.

Najväčšími stúpenkami zásady nezasahovania sú slabšie štáty, predovšetkým štáty Tretieho sveta, obhajujúce určité obmedzenia ich suverénnych práv v medzinárodnom systéme. Obavy krajín Tretieho sveta sa opierajú o skutočnosť, že väčšina vojenských intervencií za posledné storočie bola uskutočnená bohatšími štátmi.

Táto kapitola sa zameriava na argumenty, ktoré obhajujú tieto námietky a zároveň zaujíma postoj k obsahu týchto námietok. Tento postoj sa točí okolo dvoch hlavných bodov. Prvým je skutočnosť, že doktrína štátnej suverenity za posledné roky prešla výrazným vývojom, ktorý má za následok jej narušenie a vo svetle súčasného medzinárodného práva nemôže byť chápaná tým istým spôsobom, ako v čase kodifikovania Charty OSN v roku 1945.

Následne je argumentované, že suverenitu je najlepšie možné chápať ako zodpovednosť štátu. Štát by nemal byť schopný sa dovoliavať doktríny suverenity, pokiaľ nie je schopný preukázať, že zabezpečil minimálne kritériá zodpovednosti voči ochrane jeho obyvateľstvu.

3.2 Právne námietky voči humanitárnej intervencii

Právne námietky voči humanitárnej intervencii sa točia okolo otázky štátnej suverenity. Táto skutočnosť vyvstáva z faktu, že moderný medzinárodný systém rozdeľuje svet na suverénne štáty. Prevažná väčšina základných noriem pravidiel a aktov medzinárodného práva tak vychádza z premisy autonómie a suverenity štátov. Taktiež súčasný systém medzinárodného práva je postavený na domnienke, že štát je primárnym aktérom na medzinárodnom poli.

Pôvodný význam slova „suverenita“ v právnom slova zmysle je odvodený od myšlienky nadradenosti štátu. V medzinárodnom práve sa idea suverenity vzťahuje k idee nezávislosti a nezasahovania.²²⁸ Právo byť nezávislý

²²⁸ Norma vyjadrujúca zákaz intervencie v medzinárodnom práve bola prvýkrát definovaná Vattelom v roku 1758 hoci táto doktrína už pred tým existovala ako nepísaný obyčaj. „Nezasahovanie“ znamená zákaz „nezákonného zásahu vonkajšej moci do územnej integrity a politickej nezávislosti štátu.“ pozri: Vattel de, E.; *The Law of Nations; or, Principles of the Law*

predpokladá právo štátnej autonómie v otázkach, ktoré náležia do vnútorných záležitostí. Sudca Max Huber poskytol klasickú definíciu suverenity v prípade Las Palmas z roku 1928, kde stanovuje:²²⁹

„Suverenita vo vzťahoch medzi štátmi znamená nezávislosť. Nezávislosť v tejto súvislosti predstavuje právo výkonu moci vnútorných funkcií štátu z vylúčením ostatných štátov.“

Doktrína štátnej suverenity a jej sprevádzajúca zásada nezasahovania požívajú vysokú dôležitosť v medzinárodnom práve.²³⁰ Brownlie definuje suverenitu ako „pilier medzinárodného práva“.²³¹ Štátna autonómia znamená, že „štát nie je objektom žiadnej vonkajšej moci iba, ak by s takým konaním dobrovoľne súhlasil“.²³²

Doktrína štátnej suverenity a doprevádzajúca zásada nezasahovania našli vyjadrenie v množstve medzinárodných dokumentov ako napr. Montevidejský dohovor o právach a povinnostiach štátu, ktorý deklaruje, že „žaden štát nemá právo zásahu do vnútorných záležitostí iného štátu“.²³³ Rovnaké princípy sú vyjadrené v celku absolútnym spôsobom aj v Charte Organizácie amerických štátov a to:²³⁴

„Žaden štát alebo skupina štátov nemá právo zasahovať priamo alebo nepriamo, pre akýkoľvek dôvod, do vnútorných alebo vonkajších záležitostí ktoréhokoľvek štátu. Uvedené zásada zakazuje nielen ozbrojenú silu, ale aj

of Nature, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns; J.W. Johnson; Philadelphia; 1860

²²⁹ *Island of Palmas (Miangas) Case (Netherlands v. U.S.); 2 U.N. Rep. Int'l Arbitra Awards 829; str. 838*

²³⁰ Pre analýzu súvisiacu z otázkou „prominentnosti“ princípu suverenity a nezasahovania v medzinárodnom práve pozri Kritsiotis; *op.cit*; str. 1005, 1008-1013

²³¹ pozri Brownlie; *op.cit*; str. 287

²³² *Ibid.*

²³³ 165 LNTS 19, čl. 8

²³⁴ 119 UNTS 3, čl. 3

akúkoľvek inú formu zásahu alebo hrozbu proti štátu ako takému, alebo proti jeho politickým, ekonomickým alebo kultúrnym prvkom.“

Nezasahovanie a princíp štátnej suverenity sa tiež odrážajú v čl. 8 Paktu Ligy arabských štátov,²³⁵ čl. 3 Návrhu deklarácie o právach a povinnostiach štátu Komisie pre medzinárodné právo²³⁶ a časť I a II helsinského Záverečného aktu²³⁷

Charta OSN stanovuje, že organizácia je založená na princípe zvrchovanej rovnosti jej členov.²³⁸ Charta taktiež potvrdzuje princíp rovnosti práv a právo na sebaurčenia národov.²³⁹ Obidve zmienené zásady sú následkom práva každého štátu na suverenitu, územnú integritu a nezávislosť. Čl. 2(7) Charty výslovne ustanovuje, že žiadne ustanovenie Charty nedáva právo na zásah do záležitostí, ktoré „patria do vnútornej právomoci štátov“.

Zásady štátnej suverenity a nezasahovania sa jasne odrážajú v dohovoroch prijatých po roku 1945. V roku 1965 VZ OSN prijalo Deklaráciu o neprípustnosti zásahu do vnútorných záležitostí štátov a ochrane ich nezávislosti a suverenity (všeobecne známa ako Deklarácia o nezasahovaní).²⁴⁰ Deklarácia osobitne objasňuje, že štáty by sa mali zdržať konania, ktoré vo svojej povahe je schopné narušiť suverenitu a nezávislosť iných štátov.²⁴¹ V roku 1970 bola rovnaká zásada vtelená do Deklarácie zásad medzinárodného práva týkajúcej sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi, ktorá stanovuje.²⁴²

²³⁵ 70 UNTS 234; prijatá 22.marca 1945

²³⁶ Ročenka Komisie pre medzinárodné právo (1949), str. 286

²³⁷ 14 ILM 1292; prijatá 1.augusta 1975

²³⁸ Charta OSN, čl. 2(1)

²³⁹ Charta OSN, čl. 1(2)

²⁴⁰ UNGA Res 2131 (XX) z 21.decembra 1965

²⁴¹ vid'. Deklarácia, čl. 3

²⁴² Deklarácia zásad medzinárodného práva týkajúca sa priateľských vzťahov a spoluprácu; UNGA Res 2625 (XXV) z 26.októbra 1970

„Žiadny štát ani skupina štátov nemá právo zasahovať priamo alebo nepriamo ... do vnútorných alebo vonkajších záležitostí ktoréhokoľvek štátu. Preto ozbrojená intervencia a všetky iné formy zasahovania alebo hrozby proti osobnosti štátu alebo jeho politickým, hospodárskym alebo kultúrnym základom sú porušením medzinárodného práva.“

Pozoruhodným je nedávnejšie vtelená zásada nezasahovania do Alžírkej dohody (1981), kde sa USA zaviazali, že nebudú zasahovať do vnútorných záležitostí Iránu a prehlásili právo všetkých národov na slobodné určenie a bez zásahu akéhokoľvek druhu do ich ekonomických, politických a sociálnych štruktúr.

Okrem zmlúv a deklarácií aj prípady riešené medzinárodným právom sú proti zásahom do vnútorných záležitostí iného štátu. V prípade Korfského prielivu²⁴³ Veľká Británia vstúpila do teritoriálnych vôd Albánska z dôvodu prehliadky tohto územia za účelom nájdenia mín rozmiestneným údajne albánsku vládou. MSD poznamenal:²⁴⁴

„Údajné právo zásahu, ako manifestácia politickej sily ako takej prezentovaná v minulosti dala za vznik množstvu vážnych zneužití práva a ako taká nemôže ... nájsť miesto v medzinárodnom práve...“

Súd odmietnuc argument V. Británie, že použitím sily v albánskych teritoriálnych vodách neporušil štátnu suverenitu, sa vyjadril, že „pre zaistenie rešpektovania medzinárodného práva ... (Súd) musí rozhodnúť, že konanie britského námorníctva spôsobilo porušenie suverenity Albánska“.²⁴⁵

²⁴³ *Korfský prieliv* (V- Británia vs. Albánsko) (1949) ICJ Rep 4 par 35

²⁴⁴ *Korfský prieliv* (V- Británia vs. Albánsko) (1949) ICJ Rep 4 par 35

²⁴⁵ *Ibid.*

MSD toto stanovisko potvrdil v prípade týkajúceho sa vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragüe²⁴⁶ stanovením nasledujúceho:

„Zásada nezasahovania obsahuje právo každého štátu vykonávať jeho záležitosti bez vonkajšieho zásahu. Existencia opinio juris štátov k zásade nezasahovania je podporená ustanovujúcou a podstatnou praxou... Z pohľadu všeobecne prijatej formulácie, zásada [nezasahovania] zakazuje všetkým štátom alebo skupine štátov zasahovať priamo alebo nepriamo do vnútorných alebo vonkajších záležitostí iných štátov,“

V často citovaných slovách separátneho názoru k vyššie zmienenému prípadu sudca Sette-Camara vyslovil nasledujúce:²⁴⁷

„Je jednoznačne stanovené, že nepoužitie sily a nezasahovanie – druhé zmienené ako doplnok k rovnosti štátov a sebaurčeniú – nie sú len základnými zásadami obyčajového medzinárodného práva, ale sú taktiež uznané ako záväzné pravidlá obyčajového medzinárodného práva, ktoré ukladajú povinnosti všetkým štátom.“

Jednou z otázok, ktorými sa súd v prípade Nikaragua zaoberal bolo, či štáty majú všeobecné právo zasahovať priamo alebo nepriamo s použitím alebo bez použitia sily z dôvodu podpory opozície v inom štáte, ak je to dôvodné k presadeniu politických a morálnych zásad. Súd rozhodol, že takéto právo neexistuje stanovením: „...žiadne právo intervencie ... neexistuje v súčasnom medzinárodnom práve“.²⁴⁸

²⁴⁶ prípad Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)* (1986) ICJ Rep 14 par. 168

²⁴⁷ prípad Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)* (1986) ICJ Rep 14 par. 177

²⁴⁸ prípad Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. USA)* (1986) ICJ Rep 14 par. 208

Z uvedeného je možné vyvodiť konštatovanie, že zásada štátnej suverenity a nezasahovania sú základnými zásadami v medzinárodnom práve. Na tomto základe tí, ktorí nahliadajú na humanitárnu intervenciu ako nelegálnu tvrdia, že vojenský zásah je odchýlkou od medzinárodne uznanej normy nezasahovania. Tvrdia, že takéto odchýlenie sa je urážkou vestfálskeho systému, ktorý predstavuje základný kameň štátnej suverenity²⁴⁹.

Legalita humanitárnej intervencia je tiež spochybnená tvrdením že predstavuje porušenie čl. 2(4) Charty OSN, na ktorý je nahliadané ako na rozširujúcu normu pre ochranu štátov proti akémukoľvek útoku voči ich suverenite. ČL. 2(4) stanovuje:

„Všetci členovia Organizácie sa vo svojich medzinárodných stykoch vystríhajú hrozby silou alebo použitia sily proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti každého štátu ako aj každého iného spôsobu nezlúčiteľného z cieľmi OSN.“

Pre niektorých akademikov²⁵⁰ čl. 2(4) indikuje úplný a jednoznačný zákaz použitia sily v medzinárodných vzťahoch okrem výnimiek jednoznačne vymedzených Chartou OSN. Na základe tohto tvrdenia Charta OSN poukazuje iba na päť oprávnených dôvodov použitia sily:

- ozbrojená sila použitá ako donucujúce opatrenie prijaté BR OSN podľa Kapitoly VII čl. 42
- individuálna alebo kolektívna sebaobrana v súlade s čl. 51
- donucujúce opatrenia uskutočnené regionálnymi organizáciami podľa čl. 53

²⁴⁹ Diskusie ohľadne legality humanitárnej intervencie sa odohrávajú v zásade medzi dvoma názorovými tábormi; tzv. klasicisti a realisti. Medzi zástancou klasického pohľadu na humanitárnu intervenciu patria napr. I. Brownlie, A. Frowein, M. Byers; k realistom radíme najmä T.M.Franck, R.B.Lillich, R.Higgins.

²⁵⁰ pozri napr. Franck, T.M; *The Power of Legitimacy Among Nations*; Oxford University Press; 1990; str. 74-79 a ďalej napr. Higgins, R.; *Problem and Process: International Law and How We Use It*; Clarendon Oxford Press; 1994; str. 5

- peacekeepingové jednotky OSN autorizované BR OSN alebo VZ OSN a nasadené zo súhlasom daného štátu
- spoločná akcia uskutočnená piatimi stálymi členmi BR OSN podľa čl. 106 Charty

K takémuto istému záveru dochádza Brownlie a zároveň tieto prípady rozširuje o ďalšie tri možnosti:

- útok proti bývalému nepriateľskému štátu podľa čl. 53 a 107 Charty
- tam, kde jeden štát je zmocnený použiť silu v mene OSN²⁵¹
- zásah na území štátu s výslovným súhlasom vlády tohto štátu

Pre vylúčenie možnosti nájdania právneho základu pre humanitárnu intervenciu v systéme vytvoreného Chartou OSN a v medzinárodnom práve všeobecne Brownlie pokračuje v tvrdení, že:²⁵²

„Zo znenia čl. 2(4) Charty OSN je zrejmé zdôraznenie všeobecného zákazu zásahu jednotlivými štátmi a neexistujú žiadne inteligentné argumenty, ktoré by preukázali opak. Oprávnenosť pre použitie sily jednotlivými štátmi musí ... byť jednoznačne a striktne vymedzenou výnimkou. Takáto koncepcia verejného poriadku však vedie k ére raketových a nukleárných zbraní“

Podpora pre štáty v dodržiavaní širšie formulovaného princípu nepoužitia sily a nezasahovania je možné nájsť nielen v ustanoveniach Charty OSN ale aj v ďalších medzinárodných právnych dokumentoch.

²⁵¹ Tak ako v prípade SC Res 221; 5 ILM 534 (1966), v ktorom bola vláda V. Británie vyzvaná „brániť použitím sily, ak je to nevyhnutné, príchodu ... plavidiel, u ktorých je dôvodné podozrenie, že privážajú olej určený pre Rhodéziu.

²⁵² Brownlie; *op.cit* ; str. 22

3.3 Zmena charakteru štátnej suverenity

3.3.1 Suverenita vs. humanita: Dilema

Generálny tajomník OSN Kofi Annan vo svojej reči pri príležitosti 54. zasadnutia VZ OSN v roku 1999 zástupcom štátov medzinárodného spoločenstva OSN prezentoval nasledujúcu dilemu:²⁵³

„Tí, pre ktorých najväčšou hrozbou pre budúcnosť medzinárodného poriadku je použitie sily pri absencii mandátu BR OSN, je možné sa spýtať nie v súvislosti s Kosovom ale v kontexte s Rwandov: ak v takýchto temných dňoch a hodinách, ktoré vedú ku genocíde je koalícia štátov pripravená k zásahu pre obranu populácie Tutsiov ale neobdržala promptné zmocnenie BR OSN, mala by takáto koalícia stáť stranou a dovoliť, aby sa takéto ukrutnosti rozšírili?

Tí, pre ktorých zásah v Kosove predznamenal novú éru, kedy štáty a skupiny štátov môžu uskutočniť ozbrojenú akcia mimo ustanoveného mechanizmu vynucovania medzinárodného práva, je možné sa spýtať: nie je takéto konanie nebezpečenstvom oslabujúcim aj tak nedokonalý bezpečnostný systém vytvorený po 2.svetovej vojne a vytvárajúc nebezpečné precedensy pre budúce intervencie bez jasne určeného kritéria, kto sa môže dovolávať takéhoto precedensu a za akých okolností?“

Po analýze rozporuplnosti záujmov, ktoré sú súčasťou citovaného príhovoru Annan pokračoval v tvrdení, že klasický právny koncept štátnej suverenity môže za určitých okolností podľahnúť „suverenite jednotlivca“.²⁵⁴ Ďalej argumentoval:²⁵⁵

²⁵³ Pre plnú verziu príhovoru Generálneho tajomníka z 54. zasadnutia VZ OSN SG/SM/7136 GA/9596 z 20.septembra 1999

²⁵⁴ pozri tiež Reisman, W. Michael; *Unilateral action and the transformations of the world constitutive process : the special problem of humanitarian intervention*; In: *European journal of international law*; vol. 11, afl. 1; 2000; „Medzinárodné právo stále ochraňuje suverenitu, ale nie je prekvapením, že ide skôr o suverenitu národov ako o suverenitu suverenity.“

²⁵⁵ SG/SM/7136 GA/9596

„Ak je humanitárna intervencia v skutočnosti neakceptovateľným útokom proti suverenite, ako by sme mali reagovať na Rwandu, Srebrenicu či ďalšie rozsiahle a systematické porušovania ľudských práv, ktoré sú v rozpore s každou zásadou našej humanity ... Iste žiadna právna zásada, dokonca ani zásada suverenity, nemôže ochrániť pred páchaním zločinov proti ľudskosti ... Ozbrojená intervencia musí vždy zostávať ako podmienka poslednej možnosti, ale v prípade masových vrážd je to podmienka, ktorej sa nemôžeme zriecť.“

Taktiež dodal, že je základom medzinárodného spoločenstva dosiahnuť konsenzus nielen v zásade, že masové a systematické porušovanie ľudských práv je potrebné skúmať, ale taktiež spôsoboch rozhodnutia sa, aký krok je nevyhnutný, kedy a kým na zastavenie takéhoto druhu porušovania medzinárodného práva.²⁵⁶

Dilema načrtnutá Generálnym tajomníkom v jeho prejave môže byť v širšom slova zmysle poňatá ako zhrnutie, ktoré predstavuje konkurujúce normatívne hodnoty v medzinárodnom práve. Základnou otázkou je: Čo si zasluhuje prioritu; dôraz na predchádzanie použitia sily medzi štátmi a udržanie stabilných vzťahov medzi nimi alebo „humanita“ – ochrana základných práv osôb? Vzťah medzi týmito dvoma záujmami, ktorými je suverenita vs. humanita je komplikovaný a plný rozporov, ktoré bránia k nájdeniu riešenia.

Jeden z pohľadov vychádza z toho, že akékoľvek porušenie zákazu použitia alebo hrozby silou stanovené čl. 2(4) Charty OSN ako základné porušenie „ústavy“ medzinárodného spoločenstva môže mať za následok rozsiahle dôsledky pre medzinárodný mier a bezpečnosť. Tieto následky môžu vyvolať napr. situáciu ak dochádza k intervencii bez mandátu BR OSN čoho následkom môže byť dištancovanie sa stálych členov Rady od intervencie, čo môže mať za následok vznik nebezpečného napätia a neistoty.²⁵⁷

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 8

Druhý pohľad sa zameriava na zvýraznenie potreby presadenia „zásad humanity“. V tomto pohľade všeobecný rešpekt pre ľudské práva je taktiež chápaný ako nevyhnutný predpoklad pre stabilné medzinárodné spoločenstvo ako aspekt „ústavy medzinárodného spoločenstva“. Na základe uvedeného je možné povedať, že medzinárodné zlyhanie v otázke zabránenia rozsiahleho porušovania ľudských práv je nielen že protiprávne, pretože napr. porušuje Dohovor o genocíde, ale taktiež podporuje represívne režimy v používaní krutých metód za účelom udržania ich vlastnej moci.²⁵⁸ Na základe tohto pohľadu každý medzinárodný poriadok, ktorý toleruje genocídu alebo iné formy rozsiahleho porušovania ľudských práv je vo svojej podstate nestabilný, pretože tak štátny ako aj medzinárodný poriadok sú úzko prepojené a oba v rozsiahlej miere odvodzujú ich legitimitu a stabilitu od ich schopnosti chrániť jednotlivcov alebo skupiny proti násilnostiam.²⁵⁹

V medzinárodnom práve je táto dilema riešená poskytnutím vyššej hodnoty tým zásadám ktoré ochraňujú ľudské práva a všeobecné blaho alebo vývoj medzinárodného spoločenstva v najširšom slova zmysle. Jednoznačne takýto prístup musí mať dopad na zásadu štátnej suverenity v jej primárnej podstate. Na nasledujúcich stranách je rozpracovaných päť faktorov, ktoré prispeli k narušeniu zásady štátnej suverenity v súčasnom svetovom poriadku.

3.3.2 Faktory prispievajúce k narušeniu štátnej suverenity

Navzdory dôležitosti spojenej so suverenitou v medzinárodnom právnom systéme, vývoj za posledných šesť dekád postupne, ale nevyhnutným spôsobom mení pôvodný koncept suverenity. Zmeny v právnej interpretácii normy zakotvenej v čl. 2(7) Charty OSN ako aj celkového konceptu štátnej suverenity sú výsledkom faktu, že materiálne podmienky, na základe ktorých je suverenita vykonávaná sa výrazne menia od roku 1945.

²⁵⁸ Ibid.

²⁵⁹ Ibid.

Vývoj v oblasti ľudských práv má ďalekosiahly dopad na zásadu štátnej suverenity, ktorá bola kľúčovým elementom Charty OSN v čase jej prijímania, ďalej rozsiahly proces internacionalizácie (ktorým je narastajúci význam medzinárodných dohôd, členstva v medzinárodných organizáciách, ekonomická previazanosť ako aj narastajúca úloha medzinárodných mimovládnych organizácií či médií) výrazným spôsobom redukuje prejav štátnej suverenity v praktickom význame slova. Tieto faktory prepojené so zmenou charakteru ozbrojených konfliktov a to predovšetkým po zmene, ktorá nastala koncom Studenej vojny a zmenou postojov štátov vo vzťahu k intervencii vytvára kumulatívny efekt v potrebe nájsť vhodný balans medzi zákazom použitia sily štátmi a ľudskými právami. Táto potreba nájdania vhodného balansu sa v súčasnom medzinárodnom práve prejavuje viac ako kedykoľvek predtým.

3.3.2.1 Internacionalizácia ľudských práv

Po prvé suverenity vo svojom klasickom význame trpí na základe narastajúcej internacionalizácie ľudských práv. Obrovský nárast podstaty práva ľudských práv za posledných niekoľko dekád má za následok vyňatie otázky ľudských práv z pod domény suverenity jednotlivých štátov a základné ľudské práva a slobody sú teraz v záujme medzinárodného spoločenstva ako celku.

Štáty vstupujú do zmlúv alebo preberajú záväzky dodržiavať ľudské práva podľa obyčajového medzinárodného práva čo má za následok narastajúci vzťah medzi ľudskými právami a právom na intervenciu na humanitárnom základe.²⁶⁰ V súčasnosti v rozpore s predchádzajúcimi obdobiami povinnosť dodržiavať ľudské práva je zodpovednosť, ktorá má väčšiu prioritu nad zásadou suverenity a vnútroštátnymi záležitosťami štátu.²⁶¹

Po dlhú dobu bolo s ľudskými právami zaobchádzané ako so záležitosťami, ktoré patria výlučne do právomoci štátov. V súčasnosti sú ľudské práva uznané

²⁶⁰ Kwakwa; *op.cit*; str. 19

²⁶¹ Brownlie; *op.cit*; str. 564 – 580

za časť medzinárodného práva s inštitucionálnou štruktúrou zahŕňajúcou podstatné definovanie ľudských práv a mechanizmov na vynútenie týchto práv. Z toho dôvodu môžeme hovoriť o rozsiahlej internacionalizácii ľudských práv. Univerzálny charakter ľudských práv je jasne manifestovaný v názve prvého celosvetového dokumentu o ľudských právach, Všeobecná deklarácia ľudských práv,²⁶² a vyjadrené v jej preambule, ktorá opisuje deklaráciu ako „minimálny štandard pre všetky národy“. Všeobecnosť doktríny znamená, že ľudské práva odstraňujú ekonomické, geografické, politické, sociálne a kultúrne bariéry. Sú univerzálne a spoločné.

Od prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv bolo pod záštitou OSN prijatých množstvo ďalších inštrumentov ochrany ľudských práv dotýkajúcich sa všetkých aspektov ľudského života. Šesť základných ľudsko-právnych zmlúv OSN predstavuje Dohovor o obmedzení všetkých foriem rasovej diskriminácie²⁶³, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach²⁶⁴, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach²⁶⁵, Dohovor o obmedzení všetkých foriem diskriminácie žien²⁶⁶, Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému a degradujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu²⁶⁷ a Dohovor o právach dieťaťa²⁶⁸. Ďalšími dôležitými dohodami OSN o ľudských právach je Dohovor o genocíde²⁶⁹ a Dohovor týkajúci sa právneho postavenia utečencov.²⁷⁰

²⁶² prijatá ako rezolúcia VZ OSN 217 (III) z 10.decembra 1948

²⁶³ UNGA Res 2106 (XX) z 21.decembra 1965, vstúpila do platnosti 4.januára 1969

²⁶⁴ UNGA Res 2200 (XXI) zo 16.decembra 1966, vstúpila do platnosti 23.marca 1976

²⁶⁵ zo 16.decembra 1966, vstúpila do platnosti 3.januára 1976

²⁶⁶ UNGA Res 34/180 z 18.decembr 1979, vstúpila do platnosti v 1981

²⁶⁷ UNGA Res 39/46 z 10.decembra 1984, vstúpila do platnosti 28.júna 1987

²⁶⁸ UNGA Res 44/25 z 20.novembra 1989, vstúpila do platnosti 2.septembra 1990

²⁶⁹ prijatá v 1948, vstúpila do platnosti v roku 1951

²⁷⁰ Dohovor o právnom postavení utečencov, prijatý v 1951, vstúpil do platnosti v roku 1954

Viedenská deklarácia o ľudských právach z roku 1993 posunula charakter univerzality ďalej vo vyjadrení, že „ľudské práva a základné slobody sú prirodzeným právom *každého človeka*“ a „univerzálnosť povahy týchto práv a slobôd je nesporná“.²⁷¹ Deklarácia taktiež ujasňuje, že všetky ľudské práva sú univerzálne a že „medzinárodné spoločenstvo musí zachádzať s ľudskými právami rovnocenným spôsobom na rovnakom základe a s rovnakým dôrazom.“²⁷²

Internacionalizácia ľudských práv sa tiež rozširuje do oblastí, ktoré boli rezervované pre hospodárske záujmy štátov, ako je napr. Európska únia, v ktorej európske štáty postupujú časť svojej suverenity prospech integrácie, ľudských práv a regionálneho vývoja. V Afrike Africká charta ľudských práv a práv národov bola ratifikovaná všetkými africkými štátmi a teda tento zakladajúci akt predstavuje nové vytvorenie Africkej únie. Zakladajúci akt AU explicitne dovoľuje Únii zasahovať (vojensky) na zastavenie alebo zabránenie situáciách genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti v členských štátoch únie.²⁷³ Množstvo zásad vychádzajúcich z ľudsko-právnych nástrojov OSN alebo jednotlivých regiónov sú kodifikované v národných listinách ľudských práv, čo je ďalším dôkazom univerzality týchto ľudských práv.

Ľudské práva sa postupne stávajú „zdieľanou zodpovednosťou“ tak štátov ako aj medzinárodného spoločenstva. Zatiaľ čo štáty zostávajú primárne zodpovedné za zaistenie ľudských práv za účasti rozvinutého monitorovacieho systému ochrany ľudských práv. Ponechajúc záujem mimo štátov a medzivládnych organizácií je taktiež možné poukázať na globálne ekonomické inštitúcie, obzvlášť Medzinárodný menový fond (MMF) a Svetová banka (SB), ktoré upustili od výslovnej koncentrácie na ekonomické otázky a zameriavajú sa tiež na faktor ľudských práv pri ich činnosti.

²⁷¹ UN Doc A/CONF 157/23, časť 1, par. 1

²⁷² časť 1, par. 8

²⁷³ pozri Zakladajúci akt AU, čl. 4 (h)

Počas dlhého obdobia MMF a SB preferovali ich záujmy vyslovene na podporu ekonomických záujmov členských štátov, ponechaním mimo záujmu ľudské práva ako politické otázky. Avšak tieto inštitúcie začali zohľadňovať otázku ľudských práv v 80. a 90. rokoch 20. storočia, kedy dochádza k celkovému vývoju v tejto oblasti. Napríklad MMF v roku 1997 sa zaoberal čisto otázkami svojej správy zatiaľ čo SB už začala javiť väčší záujem o všeobecne rozšírenú problematiku ľudských práv. SB sa výrazne zasadzuje do činnosti mimovládnych organizácií a občianskej spoločnosti v ekonomických, sociálnych a politických otázkach. V roku 1998 SB vydala komplexný dokument vytvárajúci prepojenie medzi vývojom a ľudskými právami.²⁷⁴ Kontrolný panel SB zaisťuje, že jej aktivity spĺňajú jej nariadenia a tým zvyšuje svoju transparentnosť.²⁷⁵

Internacionalizácia ľudských práv narastá za posledné desaťročia. Ustanovenie práv a povinností jednotlivcov a narastajúca úloha mimovládnych organizácií a medzinárodných finančných inštitúcií v otázkach príbuzných k ľudským právam vedie k situácii, za ktorej štátna suverenita je postihnutá výrazným narušením.

3.3.2.2 Globalizácia

Druhým faktorom, ktorý prispieva k narušeniu štátnej suverenity súvisí s prudkým nárastom, za posledných niekoľko dekád, globálnej vzájomnej prepojenosti a predstavuje ho proces globalizácie.²⁷⁶ Zmeny na svetovej scéne výrazne narušili hranice medzi národnými ekonomikami a svetovými

²⁷⁴ pozri všeobecne Svetová banka (1998): <http://data.worldbank.org/news/world-development-indicators-1998-available> (otvorené 11.12.2011)

²⁷⁵ pozri napr. Výročná správa kontrolného panelu SB: <http://www.inspectionpanel.com> (otvorené 5. 9.2011)

²⁷⁶ Pojem „globalizácia“ nemá všeobecne prijatú definíciu. Napr. pozri Garcia; *op.cit*; str. 56; „... je to proces a výsledok interakcie medzi rôznymi štátmi sveta v otázkach suverenity, kultúry a ekonomiky.“

ekonomikami, ktoré nikdy neboli tak úzko integrované v mnohých smeroch ako je tomu dnes.²⁷⁷

Fenomén globalizácie dáva prednosť pohľadu existujúcej jednoty v otázkach sociálnych, ekonomických, politických, kultúrnych a environmentálnych a vytvára tak svet do podoby jedného spoločenstva, kde život a aktivity každej osoby sú ovplyvňované druhými naprieč svetadielmi. Hoci globalizácia nie je výslovne novým fenoménom, posledné desaťročie 20. storočia bolo svedkom ohromnej akcelerácie tohto procesu. Globalizácia teraz viac ako kedykoľvek predtým zvyšuje možnosť kontaktov medzi ľuďmi cez národné hranice v oblasti ekonomickej, technologickej, kultúrnej.

Globalizácia v jej súčasnej podobe je výsledkom vzájomnej interakcie niekoľkých faktorov. Po prvé, sa tu objavil nový globálne prepojený trh tovarov a služieb. Po druhé, v globálnom poriadku sa na scéne objavili noví aktéri. Štáty tak viac už nepatria medzi primárnych aktérov. Ďalšie entity ako nadnárodné spoločnosti vstúpili na medzinárodnú scénu s integrovanou produkciou a trhovým systémom. Svetová obchodná organizácia, prvá nadnárodná organizácia s autoritou donútiť národné vlády konať v súlade s pravidlami, Medzinárodný trestný súd pri zohrávaní úlohy „globálnej“ trestnej spravodlivosti, obrovský nárast mimovládnych organizácií ako aj proliferácia regionálnych organizácií ako napr. Európska únia, Africká únia sú teraz aktívnymi aktérmi vo svetových záležitostiach. Po tretie, potreba nových pravidiel a noriem, čo zahŕňa trhovú politiku vo svetovom meradle s väčšou privatizáciou a liberalizáciou ako predtým, ľudsko-právne dohovory zasahujúce do oboch oblastí a početnosť environmentálnych dohovorov. Po štvrté, existencia rýchlejších a lacnejších prostriedkov komunikácie ako fax, mobilný

²⁷⁷ Kwakwa; *op.cit.*; str. 19 poznamenáva: „globalizácia taktiež ovplyvňuje národné vlády podrobením ich domácich politík väčšiemu medzinárodnému záujmu a zvyšuje schopnosť cudzích vlád vytvárať na ne tlak. Zvyšujúca sa globalizácia svetovej ekonomiky v otázkach obchodu, imigrácie a finančných tokov podporuje názor, že významné rozhodnutia už nie sú robené iba v rámci určitého územia ... Vzrastajúca ekonomická globalizácia zbavila vlády možnosti vytvárania finančných tokov a obmedzila riadenie následkov rozhodnutí iných vlád.“

telefón, elektronická pošta, internet, atď. Všetky vyššie zmienené faktory svojou kombináciou vyústili do troch následkov: nižšia spotreba času, zmenšenie priestoru a odstránenie hraníc.²⁷⁸ Tieto tri faktory vedú k narušeniu klasickej doktríny štátnej suverenity.

3.3.2.3 Úloha médií a informačných technológií

Tretí faktor prispievajúci k narušeniu konceptu štátnej suverenity je revolučný vývoj v telekomunikáciách a technológiách, ktoré sú taktiež prepojené s problematikou ľudských práv. Táto revolúcia obmedzila kontrolu, ktorú vlády vykonávali nad dostupnosťou a šírením informácií.

3.3.2.4 Individualizácia v medzinárodnom práve a noví aktéri na medzinárodnom poli

Štvrtým faktorom vedúcim k narušeniu štátnej suverenity sa týka narastajúcej účasti jednotlivcov, medzinárodných vládnych organizácií, medzinárodných mimovládnych organizácií a ďalších neštátnych aktérov na medzinárodnom poli. Ako následkom je skutočnosť, že rešpekt pre suverenity a jurisdikciu obmedzenú hranicami sa postupne presúva z teórie absolútnej suverenity k teórii „suverenity, ktorá nemá kľúčové postavenie“. V oblasti medzinárodného práva je prijatých množstvo dohovorov, deklarácií o zásadách a iné ľudsko-právne nástroje, ktoré definujú úlohu jednotlivca na medzinárodnom poli. Ďalej je možné narastajúcu úlohu jednotlivcov v medzinárodnom práve deklarovať ustanoveniami, ktoré sa týkajú možnosti jednotlivca podávať sťažnosti v rámci mechanizmov vytvorených Opčným protokolom I Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, Dohovorom o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie, Dohovorom proti

²⁷⁸ Pozri UNDP; *Human Development Reports*; 1999; str. 33; stanovuje, že „nižšia spotreba času“ vedie k rýchlym zmenám na trhoch a technológiách následkom čoho činnosť vykonávaná aj vo väčšej vzdialenosti má dopad na životy ľudí žijúcich kilometre od seba vzdialených; „zmenšenie priestoru“ ovplyvňuje životy ľudí, pracovné príjmy a zdravie ovplyvňované udalosťami, ktoré sa dejú na druhej strane sveta; „odstránenie hraníc“ má za následok úpadok národných hraníc nie iba pre obchodný kapitál a informácie, ale tiež pre idey, normy, kultúru a hodnoty.

mučeniú a inému krutému, neľudskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu a Opčný protokol Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien.

Medzinárodné právo je tradične definované ako právo upravujúce vzťahy medzi štátmi. Táto definícia je modifikovaná vývojom v medzinárodnom práve, ktorý postupne udeľuje jednotlivcom práva a povinnosti a teda spôsobilosť konať na medzinárodnom poli. Príkladom takéhoto vývoja je oblasť medzinárodného trestného práva, ktoré zaväzuje jednotlivcov nepáchať medzinárodné zločiny a chráni ich pred páchatel'mi takýchto medzinárodných zločinov. Na tomto základe Rímsky štatút MTS ustanovuje individuálnu trestnú zodpovednosť²⁷⁹ a od tejto zodpovednosti nemôže byť upustené v prípade, ak je osoba hlavou štátu alebo predstaviteľom vlády.²⁸⁰ V súlade so zásadou individuálnej trestnej zodpovednosti podľa Štatútu Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu²⁸¹ odsúdil Jeana Kambanda, bývalého predsedu vlády Rwandy pre genocídu k doživotnému väzeniu.²⁸²

Aktérmi na medzinárodnom poli už dnes nie sú len štáty ale tiež nadnárodné spoločnosti a medzinárodné organizácie. V skutočnosti zo 100 najväčších ekonomík sveta iba 49 z nich sú štáty, zatiaľ čo zostávajúcich 51 predstavujú nadnárodné spoločnosti.

Individualizácia medzinárodného práva taktiež vedie k vzrastajúcemu argumentu pre zodpovednosť nadnárodných spoločností a ďalších neštátnych aktérov pre porušovanie ľudských práv. V rovnakom čase individualizácia ľudských práv ovplyvňuje narastajúcu úlohu mimovládnych organizácií pre

²⁷⁹ Rímsky štatút MTS, čl. 25 (1): „Súd má právomoc nad jednotlivcami“ a čl. 25 (2): „Osoba, ktorá pácha zločin patriaci do jurisdikcie Súdu je individuálne zodpovedný a podlieha trestu.“

²⁸⁰ Rímsky štatút MTS, čl. 27

²⁸¹ Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu, čl. 6

²⁸² Prokurátor v. Jean Kambala ICTR-97-23-S

zdôrazňovanie vynucovania ľudsko-právnych noriem stanovených systémom OSN ako aj regionálnymi mechanizmami ochrany ľudských práv.²⁸³

3.3.2.5 Zmena charakteru ozbrojeného konfliktu

Piatym a jedným z najväčších faktorov, ktorý prispieva k úpadku konceptu štátnej suverenity je zmena charakteru ozbrojeného konfliktu. Účasť medzinárodného spoločenstva v násilných konfliktoch a humanitárne krízy výrazne stúpili od konca studenej vojny.²⁸⁴ V tom istom čase dochádza aj k zmene svetového bezpečnostného systému. Zatiaľ čo Studená vojna bola poznamenaná rivalitou medzi supervelmocami, množstvo krajín si teraz uvedomuje, že už nie sú podstatou strategickej dôležitosti niekdajších „nepriateľov“.

Následkom tohto stavu vecí, kde priamy záujem veľmocí je nižší vo vzťahu k ozbrojeným konfliktom, čo má za následok, že niektoré štáty sa dištancujú od konfliktov, alebo sú na pokraji takéhoto konania. Ako následok je fakt, že vlády niektorých štátov pristupujú ku krutým represívnym opatreniam v snahe udržať národnú jednotu.

Ozbrojené konflikty od skončenia Studenej vojny taktiež strácajú tradičné rozlíšenie medzi vnútroštátnym a medzinárodným konfliktom. Konflikt v rámci štátu často vedie ku konfliktom medzi štátmi a naopak. Tento zmenený charakter konfliktov znamená jednak prechod od tradičného chápania vojenského resp. ozbrojeného konfliktu medzi štátmi a dáva za vznik asymetrickému ozbrojenému konfliktu²⁸⁵. A zároveň to má za následok, že nie

²⁸³ napr. mimovládne organizácie sú oprávnené predložiť sťažnosť o porušovaní ľudských práv podľa čl. 55 Africkej charty ľudských práv a práv národov. Nie je nevyhnutné aby preukázali, že sú obeťou údajného porušenia.

²⁸⁴ Tento fakt ovplyvnil počet rezolúcií BR OSN o humanitárnych krízach a vo zvýšení počtu peacekeepingových vojenských jednotiek OSN a vojenských koalícií rozmiestnených naprieč zemegulou od roku 1990

²⁸⁵ Prevažná väčšina súčasných ozbrojených konfliktov predstavujú práve vnútroštátne ozbrojené konflikty. Pri vysporiadavaní sa s otázkou platnosti medzinárodného humanitárneho práva v týchto druhoch konfliktov sa ICTY pri svojej rozhodovacej činnosti zaoberal aj vymedzením definície ozbrojeného konfliktu podľa súčasne platného medzinárodného práva: „... ozbrojený konflikt existuje zakaždým, keď dôjde k uchýleniu sa k ozbrojenej sile medzi štátmi alebo k dlhotrvajúcemu

je možné uplatniť tradičné diplomatické prostriedky intervencie tam, kde je obyvateľstvo vystavené vyvražďovaniu zo strany ich vlastných vlád. Ekonomické sankcie majú taktiež iba obmedzený účinok a ich vplyv sa stáva patrný až po dlhšom období, zatiaľ čo ochrana pred genocídou alebo rozsiahlym vyvražďovaním obyvateľov si vyžaduje rýzny a rýchly zásah. To znamená, že vojenská intervencia je často jediným spôsobom ako zabrániť katastrofe, a to samozrejme podstatným spôsobom narušuje princíp štátnej suverenity tak, ako bol tradične formulovaný.

Na základe toho je možné konštatovať, že hoci štáty neustupujú zo svojej pozície, ale kombinácia faktorov globalizácie, úlohy médií a informačných technológií, individualizácie v medzinárodnom práve, nových aktérov na medzinárodnom poli a zmena charakteru ozbrojených konfliktov vedie k podstatnému narušeniu klasickej koncepcie doktríny štátnej suverenity.

3.3.3 Následok narušenia: Suverenita ako zodpovednosť

Následkom porušenia doktríny štátnej suverenity v súvislosti s problematikou humanitárnej intervencie je potreba interpretácie existujúcich noriem suverenity v kontexte zmien, ku ktorým dochádza od obdobia vytvorenia noriem Chartou OSN. Takáto interpretácia môže viesť k nájdeniu právneho základu pre humanitárnu intervenciu v zmluvnom a obyčajovom medzinárodnom práve, ktoré sú v rozpore s kodifikovanou doktrínou štátnej suverenity (majú za následok nezasahovanie a nepoužitie sily)

V súčasnosti je na štátnu suverenitu nahliadané z pohľadu zodpovednosti. Ak sa štát pripojí k univerzálnej medzinárodnej organizácii, akou je OSN, vytvára predpoklad, že tento štát je sám o sebe zodpovedným členom medzinárodného spoločenstva. Štát vystupuje ako suverén, čo zahŕňa podmienku, že bude konať

ozbrojenému násiliu medzi vládnymi orgánmi a organizovanými ozbrojenými skupinami či medzi takýmito skupinami vo vnútri jedného štátu. MHP sa aplikuje takýchto ozbrojených konfliktov a (jeho pôsobnosť) pokračuje aj po zastavení nepriateľstva až d doby, kedy je dosiahnuté všeobecné uzatvorenie mieru; alebo v prípade vnútroštátneho konfliktu je dosiahnuté mierové urovnanie ...“ pozri Prosecutor v. Dusko Tadić, Decision on the Defence Motion for Intercutory Appeal on Jurisdiction; I.C.T.Y.No. IT-94-1-AR 72 reprinted at 35 I.L.M. 32, at 48 (1998); p. 70

zodpovedne a ochraňovať bezpečnosť, životy a blaho vlastného obyvateľstva.²⁸⁶ Ak štát zlyhá v jeho primárnej povinnosti chrániť svojich obyvateľov, táto zodpovednosť sa presúva na medzinárodné spoločenstvo, ktoré môže použiť všetky prostriedky k ochrane základných práv v mene ľudskosti.²⁸⁷ „Prechod“ zodpovednosti vychádza zo základu, že štát, ktorý nemôže ochraňovať základné práva jeho populácie spôsobuje prechod tejto zodpovednosti na medzinárodné spoločenstvo. Je dobré spomenúť, že humanitárna intervencia je iba jedným zo spôsobov, ktorým medzinárodné spoločenstvo môže opätovne ustanoviť suverenitu v krajine, kde dochádza k rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv.

3.4 Záver

Jednou z najväčších výziev pre medzinárodných právnikov do budúcnosti je efektívne zameranie sa na konceptuálny konflikt, ktorý sa odráža v dvoch proti sebe stojacich zásadách v Charte OSN; suverenita a ľudské práva. Táto kontradiktórnosť je zrejmá z nasledujúcich otázok: Patria ľudské práva výslovne do oblasti vnútroštátnych záležitostí štátu alebo do medzinárodného záujmu svetového spoločenstva? Kto má nadradenú právomoc nad nescudziteľnými ľudskými právami, štát alebo medzinárodné spoločenstvo? Okrem toho tu neustále pretrváva napätie medzi hodnotami mieru a spravodlivosti, stability a zmeny, ktoré taktiež musia byť vzaté v úvahu.

Táto kapitola poukazuje na pokračujúce konceptuálne narušenie štátnej suverenity v prospech ľudských práv. Dôsledkami takéhoto vývoja je zmena v chápaní obsahu suverenity tak, ako bola kodifikovaná množstvom dokumentov na poli medzinárodného práva. Zároveň suverenita narastá v otázke zodpovednosti vlády za ochranu práv jeho obyvateľstva. Zlyhanie ochrany týchto práv presúva zodpovednosť na medzinárodné spoločenstvo, ktoré je oprávnené zabezpečiť takúto ochranu rôznymi prostriedkami vrátane humanitárnej intervencie.

²⁸⁶ pozri Medzinárodná komisia pre intervenciu a štátnu suverenitu (ICISS) (2001a), str. 13

²⁸⁷ Ibid.

Na tomto mieste považujem tiež za potrebné zmieniť, že kritika humanitárnej intervencie nevychádza len čisto z právneho základu. Tento „útok“ tiež pozostáva z niekoľkých politických námietok, ktoré sa používajú proti akejkol'vek podpore humanitárnej intervencie. Hoci tieto námietky nemožno považovať za podstatný *modus operandi* pre určenie statusu humanitárnej intervencie v medzinárodnom práve, úloha takýchto politických postojov nemôže byť odmietnutá ani ignorovaná z pohľadu práva.

Každá z týchto námietok vytvárajú z humanitárnej intervencie objekt kritiky. Niektorí akademici, ktorí nazierajú na humanitárnu intervenciu ako protiprávnu v medzinárodnom práve, často argumentujú, že jej použitie zvyšuje „možnosti zneužitia použitej sily a dlhotrvajúceho účinku narušujúceho medzinárodný normatívny systém, ktorý ho uvádza do zlej povesti“.²⁸⁸ Ak by humanitárna intervencia bola akceptovaná, štáty by sa tak mohli pustiť „do heroických misií“ pre záchranu toho, čo oni považujú za ohrozené obyvateľstvo, ale v skutočnosti by bola používaná ako dôvod k zakrytiu skutočného použitia sily z dôvodu alternatívnych a pochybných ambícií štátu. Je jednoznačné konštatovať na základe doterajšieho vývoja, že humanitárne dôvody zásahu je jednoduché proklamovať.

Taktiež je možné argumentovať, že ak by humanitárna intervencia bola tolerovaná právom, mohla by sa stať „vstupnou bránou“ pre intervencie tvrdením, že porušovanie ľudských práv je v skutočnosti bežnou záležitosťou a vytvorila by predpoklad, aby každá potencionálna situácia umožnila štátu intervenovať na území iného štátu.

Je možné pristúpiť k tvrdeniu, že ak by bolo humanitárnej intervencii udelené uznanie zo strany práva mohla by byť úvodom pre nekonečné možnosti výberu použitia ozbrojenej sily v prípadoch humanitárnej nutnosti a tento obrat by vystavil nebezpečenstvu kľúčové príbuzné vzťahy medzi medzinárodným právom a pravidlami práva. To znamená, že za situácií, kde by sa politický

²⁸⁸ Kritsiotis; *op.cit.*; str. 1020

prospech zhodoval s existenciou humanitárneho základu pre intervenciu²⁸⁹, by mohlo dôjsť k záveru, že za každých okolností je nevyhnutná zložka humanitárnej intervencie naplnená.

Kritici humanitárnej intervencie taktiež tvrdia, že hovoriť o intervencii je jednoduchšie ako jej samotné prevedenie. Táto námietka voči humanitárnej intervencii vidí problém v tom, že k schváleniu humanitárnej intervencii nemá dôjsť jednoducho preto, že zhoršuje situáciu v štáte, ktorý je predmetom útoku a použitie sily má za následok väčšie komplikácie. Napriek tomu toto stanovisko nie je vyslovene proti humanitárnej intervencii a použitiu sily, ale zdôrazňuje, že medzinárodné právo by malo nájsť spôsoby ako minimalizovať komplikácie, ktoré prichádzajú z realizáciou humanitárnej intervencie.

Ďalšou politickou námietkou voči humanitárnej intervencii je pohľad na ozbrojený konflikt a jeho následky; bombardovanie a zmrzačovanie, ktoré vytvárajú názor, že takéto prostriedky nemôžu slúžiť ako prostriedky na ochranu ľudských práv. Je tvrdené, že takýto devastujúci zásah je popretím ľudských práv ako takých. Táto námietka vychádza z presvedčenia, že „humanitárna intervencia“ je rozporuplným pojmom, na základe ktorého žiadna intervencia z praktického pohľadu nie je humanitárna a to práve z dôvodu vedľajších škôd, ktoré spôsobuje. Je možné argumentovať, že hoci humanitárna intervencia môže viesť k náhodným obetiam, intervencia je stále humanitárna, ak jej podstatou je zastavenie strát na životoch a takýto zásah hoci môže spôsobiť nečakané straty na životoch, zachráni ich viac ako, keby k humanitárnej intervencii nedošlo.

²⁸⁹ viz. prípad intervencie Vietnamu v Kambodži

Kapitola 4: Kritériá pre humanitárnu intervenciu

4.1 Úvod

4.2 Potreba vypracovania kritérií pre humanitárnu intervenciu

4.3 Zásady pre humanitárnu intervenciu

4.3.1 Prvenstvo preventívnych prostriedkov

4.3.2 Potreba uznania primárnej úlohy BR OSN

4.3.2.1 BR OSN – aspekty inštitucionálnej reformy

4.3.3 Ktoré štáty sú oprávnené intervenovať?

4.3.4 Kedy by mala byť intervencia dovolená?

4.3.5 Aké podmienky musia byť naplnené počas intervencie?

4.3.5.1 Proporcionalita

4.3.5.2 Rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva

4.3.5.3 Súlad s cieľmi OSN

4.3.5.4 Súlad s cieľmi intervenujúcej medzivládnej organizácie

4.3.6 Kedy a ako má dôjsť k ukončeniu humanitárnej intervencie?

4.4 Záver

4.1 Úvod

Táto kapitola popisuje dôvody definovania kritérií pre humanitárnu intervenciu, pojednáva o tom, ako a kedy by sa mala intervencia uskutočniť a kto je oprávnený k tejto humanitárnej intervencii. Sú tu obsiahnuté minimálne kritériá podstatnej povahy, ktoré by mali byť naplnené pred tým, ako by akékoľvek tvrdenie opodstatnenosti humanitárnej intervencie bolo možné považovať za právne odôvodnené, tzv. „hraničné kritériá“. Ak dôjde k naplneniu tejto hranice, množstvo ďalších procesných kritérií by malo

doplniť legalitu domáhanej sa humanitárnej intervencii. Obidva materiálne ako aj procesné kritériá sú považované v tejto práci za rovnako dôležité.

Hoci problematika kritérií pre humanitárnu intervenciu sa môže dotýkať úlohy štátov, je potrebné mať na vedomí, že táto úloha môže byť vykonávaná aj v kontexte medzivládnych organizácií. Ako je zdôraznené v kapitole 1 tejto práce, táto práca sa sústreďuje na kolektívnu humanitárnu intervenciu, ktorá je opakom jednostrannej intervencie. V súvislosti s princípom „zdieľaného bremena“ je tiež uprednostňované, že regionálna alebo subregionálna medzivládna organizácia zapojená do humanitárnej intervencii by tak mala konať na základe celkového dohľadu BR OSN.

Táto kapitola sa taktiež zameriava na rôzne možnosti inštitucionálnych zmien v rámci medzivládnych organizácií alebo možností ich inštitucionálneho zlepšenia, ktoré by umožňovalo týmto organizáciám zohrávať efektívnejšiu úlohu pri výkone humanitárnej intervencie. V tejto súvislosti sa zameriavam predovšetkým na reformy v rámci OSN.

4.2 Potreba vypracovania kritérií pre humanitárnu intervenciu

Je predpokladateľné, že výkon humanitárnej intervencie bude pokračovať aj v dohľadnej budúcnosti. Je tomu tak, pretože dochádza k pokračovaniu páchania rozsiahleho porušovania ľudských práv a to predovšetkým v kontexte s vnútroštátnymi ozbrojenými konfliktmi. Jedným z ďalším následkom pre humanitárnu intervenciu je fakt, že budúcnosť právneho poriadku s najväčšou pravdepodobnosťou bude mať za následok ďalšie „zjemňovanie“ tradičného pozitivistického pohľadu a absolutistického pohľadu týkajúceho sa použitia sily podľa Charty OSN. Vychádzajúc zo skutočnosti pokračujúcej potreby humanitárnej intervencie, je nevyhnutné vypracovať zásady oprávňujúce humanitárnu intervenciu a obmedzenia jej potenciálneho zneužitia.

Vyzdvihnutie potreby jasného vymedzenia právnych princípov humanitárnej intervencie naznačil už v roku 1999 Generálny tajomník OSN Kofi Annan na adresu VZ OSN:²⁹⁰

„Tak, ako sa učíme, že svet nemôže stáť stranou, keď dochádza k páchaniu rozsiahleho a systematického porušovania ľudských práv, tak sa tiež musíme naučiť, že intervencia musí byť postavená na legitímnych a univerzálnych princípoch, ak je to záujem udržania podpory zo strany obyvateľstva jednotlivých štátov“

Pravidlá a kritériá pre humanitárnu intervenciu môžu objasniť minimum podmienok, ktoré musia byť splnené na strane intervenujúceho štátu. Tieto podmienky taktiež môžu napomôcť k štruktúre rokovaní v rámci BR OSN a VZ OSN týkajúce sa špecifických prípadov intervencie. Zároveň môžu poskytnúť medzinárodnému spoločenstvu základ pre zhodnotenie prípadov neautorizovanej humanitárnej intervencie, ktoré prebiehajú a môžu byť tolerované v príslušných prípadoch a zároveň poskytujú dostatočný rámec „legitímnych kritérií“.²⁹¹

Pravidlá a kritériá pre humanitárnu intervenciu môžu byť tiež podstatné pre ďalší vývoj práva týkajúceho sa humanitárnej intervencie, ako aj vytvorenie počiatočného bodu pre získanie medzinárodného uznania právneho základu oprávňujúceho k humanitárnej intervencii, ktoré nie je založené na štatúte (v ktorom humanitárna nutnosť prevažuje nad právom zákazu použitia sily).²⁹²

Stanovenie všeobecných štandardov by zaistilo predvídateľnosť navzdory súčasnej povahe humanitárnych intervencií *ad hoc*. Nepopieram, že identifikovanie kritérií pre oprávnenosť humanitárnych intervencií nevyrieši

²⁹⁰ Pozri *Report of the Secretary-General on the Work of the Organization*; UN GAOR; UN Doc A/54/PV4 (1999)

²⁹¹ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 28

²⁹² Ibid.

problém automatického rozhodnutia či konkrétny prípad prejde týmto „testom“. Môže však vytvoriť spoločný rámec, okolo ktorého by sa daná argumentácia mala odvíjať.

4.3 Zásady pre humanitárnu intervenciu

Táto časť sa zameriava na štyri kritériá humanitárnej intervencie, predstavené ako štyri otázky, a inkorporuje tak materiálne ako aj procesné požiadavky pre oprávnenosť humanitárnej intervencie. Sú to:²⁹³

- Ktoré štáty by mali byť oprávnené intervenovať?
- Kedy je táto intervencia oprávnená?
- Aké podmienky majú byť naplnené v priebehu intervencie?
- Ako a kedy musí byť intervencia ukončená?

Prvé dve ústredné kritériá sú rozobraté ako primárne, ďalšie sa vzťahuje k otázke nadradenosti preventívnych prostriedkov a posledné kritérium sa týka primárnej úlohy BR OSN v otázke použitia sily v medzinárodnom práve.

4.3.1 Prvenstvo preventívnych prostriedkov

Odkedy je použitie sily v medzinárodnom práve chápané ako výnimočné opatrenie a ako opatrenie, ktoré prichádza do úvahy za výnimočných okolností, prvenstvo by malo byť dané preventívnym opatreniam.²⁹⁴ Generálny tajomník OSN vo svojej správe v roku 1999

²⁹³ Obdobne sú tieto otázky zahrnuté aj v štúdiu Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000) avšak táto práca sa zameriava na rozpracovanie predmetnej problematiky so zohľadnením aj ďalších diskutovaných pohľadov zahŕňajúcich: Charney; *op.cit.*; Dánsky inštitút medzinárodných vzťahov (1999); Nezávislá komisia pre Kosovo (2000); ICISS (2001a); ICISS (2001b) a Zacklin, Ralph; *Beyond Kosovo: the United Nations and humanitarian intervention*; In: Virginia journal of international law; vol. 41, afl. 4;2001

²⁹⁴ Zacklin; *op.cit.*; str. 938

poznamenal, že „dokonca najnákladnejšia preventívna politika je ďalekosiahlo lacnejšia [...] ako najmenej nákladné použitie ozbrojenej sily“.²⁹⁵

Prevenca ozbrojených konfliktov a s tým spojené rozsiahle porušovanie ľudských práv je na prvom mieste zodpovednosťou medzinárodného spoločenstva konajúceho prostredníctvom OSN alebo regionálnej či sugregionálnej medzivládnej organizácie. Prevencia môže byť dosiahnutá rôznymi spôsobmi vrátane asistencie pri podpore miestnych iniciatív pre zlepšenie vlády a ľudských práv, podpora správy, mediácie ako aj snahy o dosiahnutie dialógu a zmierenia.²⁹⁶

Potreba reagovať na základné dôvody, ktoré vedú k ozbrojeným konfliktom a k rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv je pevne zakotvená v samotnej Charte OSN. Charta uznáva, že riešenia ekonomických, sociálnych, zdravotných a im príbuzným problémom sú podstatné pre „vytvorenie podmienok stability a blahobytu, ktoré sú potrebné pre mierové a priateľské vzťahy medzi národmi“.²⁹⁷

Pre efektívnu prevenciu rozsiahleho a systematického porušovania ľudských práv je nevyhnutné mať informácie o vážnosti situácie a rizikách, ktoré sú s ňou spojené, tzv. „systém skorého varovania“.²⁹⁸ Pri zohľadňovaní týchto situácií sa niekedy neberie do úvahy nadradenosť efektívnej prevencie založenej na zhromažďovaní potrebných informácií a skorom varovaní. Toto presvedčenie je založené na domnienke, že vytvorenie sofistikovaného mechanizmu skorého varovania nemusí nevyhnutne zabrániť zásahu. Taktiež sa ozývajú argumenty, že častejšie to, čo v skutočnosti chýba, nie je dostatok údajov, ale ich analýza a prevedenie do následného politického postupu, ako aj

²⁹⁵ Report on the Work of the Organization; 1999; poz. 5

²⁹⁶ ICISS (2001a), str. 19

²⁹⁷ Charta OSN, čl. 55

²⁹⁸ ICISS (2001a), str. 20

vôľa riešiť danú situáciu.²⁹⁹ To znamená, že to, čo je najviac potrebné nie je skoré varovanie, ale skorý zásah, ktorý by zabránil páchaniu rozsiahleho porušovania ľudských práv.

Argumenty uvedené vyššie vychádzajú z predpokladu existencie potrebných údajov a zasadujú sa za podporu analýzy týchto údajov a príslušnej reakcie na ne. Ak sa však zameriame vyslovene na africký kontinent, systém skorého varovania založený na zdokumentovaných informáciách z oblasti eskalujúceho konfliktu sú všeobecne nedostačujúce a v tejto súvislosti nie je možné hovoriť o uskutočnení zásahu na základe analýzy údajov, keď samotné údaje neexistujú. K uznaniu tejto potreby Protokol týkajúci sa ustanovenia Mierovej a bezpečnostnej rady AU predvída vytvorenie kontinentálneho systému skorého varovania.³⁰⁰

Systém skorého varovania vo všeobecnosti pozostáva z dvoch komponentov. Prvým je pozorovacie a monitorovacie centrum, ktoré je zodpovedné za zhromažďovanie dát. Druhým komponentom sú pozorovacie a monitorovacie jednotky v rámci regionálnych či subregionálnych organizácií, ktoré sú navzájom prepojené vhodnými prostriedkami komunikácie z hlavným monitorovacím centrom, ktorých úlohou je zhromažďovať a spracovávať údaje na rôznych úrovniach a prenášať ich do monitorovacieho centra.³⁰¹

²⁹⁹ ICISS (2001a), str. 21; (...“Zdá sa, že skutočným problémom je zlyhávanie komplexnej analýzy spojený s nedostatočnou politickou vôľou postupovať v riskantných situáciách“.)

³⁰⁰ Protokol o ustanovení Mierovej a bezpečnostnej rady; čl. 12

³⁰¹ Na obdobnom spôsobe monitorovania na regionálnej a subregionálnej úrovni by mal byť postavený systém skorého varovania OSN. Tento systém bol vytvorený počas pôsobenia Generálneho tajemníka OSN Boutros Boutros-Ghaliho. V roku 1992 predložil návrh tzv. *Agendy pre mier* s podtitulom preventívna diplomacia, peacekeeping a peacemaking. Prostredníctvom tohoto návrhu malo dôjsť k jednoduchšiemu zachovávaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti ako základnej úlohy OSN. Podstatou bolo vybudovanie systému skorého varovania na monitorovanie oblastí, ktoré majú blízko k eskalovaniu konfliktu. Napriek opakovanému snaženiu Sekretariátu o vytvorenie takto fungujúceho systému je potrebné konštatovať, že OSN dodnes nemá efektívne fungujúci systém, ktorý by na rozsiahlom základe získaval, zhromažďoval a vyhodnocoval údaje, ktoré by následne viedli k zabráneniu vypuknutia konkrétneho konfliktu. Napriek nefunkčnému systému OSN aspoň zotrváva v spolupráci s ďalšími orgánmi relevantných medzinárodných organizácií na regionálnej úrovni, výskumnými strediskami, akademickými inštitúciami a mimovládskymi organizáciami v oblastiach a otázkach, ktorý má byť venovaný práve systému skorého varovania.

4.3.2 Potreba uznania primárnej úlohy BR OSN

Podľa Charty OSN BR OSN má primárnu právomoc pri schválení použitia sily.³⁰² V tejto súvislosti v súlade s dodržaním pravidiel medzinárodného práva, rozhodnutie o použití sily by malo predovšetkým náležať BR OSN. Prevažná záväzok štátov vyplývajúcich z Charty OSN je nadradená nad záväzky na základe akejkoľvek inej zmluvy, ako to jasne zakotvuje samotná Charta.³⁰³

Na základe tejto skutočnosti neschopnosť BR OSN naplniť túto primárnu funkciu z dôvodu nezhody medzi členmi alebo v prípade, ak jeden alebo viacerí stálych členov využije právo veta, musí byť jednoznačne stanovené akým spôsobom postupovať pri výkone humanitárnej intervencie v takomto prípade. Viac ako zrejmé však je, že za súčasného fungovania BR OSN je vyriešenie tejto otázky takmer nemožné.

4.3.2.1 BR OSN – aspekty inštitucionálnej reformy

Podľa Charty OSN BR OSN má primárnu zodpovednosť za zachovanie medzinárodného mieru a bezpečnosti.³⁰⁴ Pri výkone tohto mandátu Rada prejavuje vôľu interpretovať tieto právomoci širšie ako je dané v Kapitole VII Charty. Ako výsledok tejto interpretácie má za to, že nielen použitie sily medzi štátmi, ale taktiež rozsiahle porušovanie ľudských práv, ako ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, oprávňuje k ozbrojenej intervencii.³⁰⁵ Práve na základe tohto pohľadu Rada prijala opatrenia najmä v 90. rokoch 20. storočia vo vzťahu k vnútroštátnym situáciám v Iraku, v bývalej Juhoslávii, Libérii, Somálsku, Sierra Leone a ďalších štátov. Destabilizácia a nepokoje v týchto krajinách boli čisto vnútroštátneho charakteru hoci niektoré z nich

³⁰² Charta OSN, čl. 2(4), 24 a 25

³⁰³ Charta OSN, čl. 103; „V prípade konfliktu záväzkov členov Organizácie podľa tejto Charty s ich záväzkami podľa akejkoľvek inej medzinárodnej dohody, prednosť majú záväzky podľa tejto Charty.“

³⁰⁴ Charta OSN, čl. 24

³⁰⁵ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 34

mali medzinárodný rozmer v podobe odchodu utečencov alebo hrozby bratia rukojemníkov šíriacich sa do okolitých krajín.

V predmetných rezolúciách BR OSN sa niekedy, nie však vždy, odvoláva na tento rozsah. Dokonca je možné argumentovať, že najmä v 90. rokoch 20. storočia sa BR OSN sama dištancovala od argumentu, že ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti sa môže týkať len prípadov majúcich „medzinárodný rozmer“. Zásah v Somálsku bol prvým, v ktorom BR OSN zmocnila intervenciu vo vnútroštátnom konflikte na základe Kapitoly VII Charty OSN.³⁰⁶ V tejto rezolúcii sa Rada dovoľavala „jedinečného charakteru“ krízy v Somálsku. Rada ďalej stanovuje, že bolo „mysliteľné“, že kríza „vyžaduje bezprostredný zásah“ pretože bola „zhoršujúcej sa ... a mimoriadnej povahy vyžadujúcej výnimočnú odpoveď“.³⁰⁷ Podobné slová boli následne použité k humanitárnej intervencii v Rwande (1994)³⁰⁸ a na Haiti (1994)³⁰⁹. Evidentne v súčasnosti Rada vidí vnútroštátne konflikty s rozsiahlymi humanitárnymi dôsledkami ako ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti ako takej a tak dáva širšiu interpretáciu čl. 39 Charty OSN.³¹⁰

Zdôraznením výnimočného charakteru okolností týkajúcich sa každej z týchto operácií sa BR OSN pravdepodobne snaží zabrániť vytvoreniu precedensu, pomocou ktorého by bolo povinnosťou zasiahnuť v každom vnútroštátnom konflikte. Napriek tomu sa Rada čoraz častejšie dovoľáva „výnimočných okolností“ a oveľa ťažšie je možné zachovať takýto druh rozhodnutia ako výnimočný. Pravdepodobne si toto Rada uvedomila a vo väčšine súčasných rezolúcií týkajúcich sa použitia sily už neodkazuje na „výnimočný“ charakter

³⁰⁶ Res S/794 z 1992

³⁰⁷ Res S/794 z 1992, preambula par. 2, 4 a 5

³⁰⁸ Res 929/1994 („ ... súčasná situácia v Rwande vytvára výnimočný prípad, ktorý si vyžaduje okamžitú odpoveď medzinárodného spoločenstva“.)

³⁰⁹ Res 940/1994 („Výnimočný charakter ... jeho zhoršujúcej sa a mimoriadnej povahy vyžaduje výnimočnú odpoveď“.)

³¹⁰ Charta OSN, čl. 39 stanovuje, že: „BR OSN určí či došlo k ohrozeniu mieru, porušeniu mieru alebo k útočnému činu a doporučí alebo rozhodne aké opatrenia sa majú vykonať podľa článkov 41 a 42, aby bol udržaný alebo obnovený medzinárodný mier a bezpečnosť“.

situácie. Namiesto toho jednoducho poznamenáva bez stanovenia akýchkoľvek dôvodov, že „situácia si vyžaduje naliehavú odpoveď medzinárodného spoločenstva“.³¹¹

Napriek vyššie zmienenému pozitívnemu vývoju v rámci činnosti BR OSN je zrejmé, že miera politickej povahy vytvárania rozhodnutí v rámci BR OSN bráni efektívnosti tejto Rady. Okrem toho závislosť Rady na vôli členských štátov poskytnúť vojenské jednotky prispieva k selektívnosti, čo spôsobuje neschopnosť a neochotu Rady zasahovať v každej situácii humanitárnej krízy na rovnakej úrovni.

Ekonomicky silné štáty sa stávajú politicky a finančne menej zodpovedné a za podporu vojenských jednotiek OSN pri humanitárnych misiách od konca Studenej vojny.³¹² Tieto štáty sú dokonca menej ochotné poskytnúť svoje vojská misiám OSN.³¹³ Tento postoj je vyvolaný názorom štátov, že mier a bezpečnosť „malých štátov“ nepatrí medzi zásadné otázky medzinárodného spoločenstva.

Efektívnosti BR OSN taktiež bráni regionalizmus, *de iure* Charta OSN nepovoľuje nadradenosť regionalizmu nad globalizmom. Hoci Charta povoľuje regionálne dohody alebo orgány, ktoré sa môžu zaoberať otázkami udržania medzinárodného mieru a bezpečnosti vhodné pre akcie oblastného charakteru.³¹⁴

Je pozoruhodné, že samotná Rada použila ustanovenie zmienené vyššie ako základ na vyhnutie sa situáciám, na ktorých členovia rady nemajú politický ani strategický záujem. Poukázať je možné napríklad na tri roky trvajúcu

³¹¹ pozri napr. Res S/1080 (1996) týkajúca sa Zairu

³¹² pozri Damrosch, Lori F.; *The Permanent Five as enforcers of controls on weapons of mass destruction : building on the Iraq 'precedent'?*; In: European journal of international law; vol. 13, afl. 1, pag. 305-321;2002; str. 60, 61

³¹³ Damrosch; *op.cit*; str. 15

³¹⁴ Charta OSN, čl. 52(1); príkladom intervencií, ktoré sa uskutočnili pod záštitou regionálnej organizácie boli zásah ECOWAS v Libérii a Sierra Leone, NATO v Kosove.

občiansku vojnu v Nigérii (1967 – 1970). Generálny tajomník predišiel možnosti zaujímať sa touto otázkou na pôde BR OSN deklarovaním, že „OAU by mala byť najvhodnejším prostriedkom na presadenie mieru v Nigérii“.³¹⁵

Je podstatné, že BR OSN si zachováva primát garanta medzinárodného mieru a bezpečnosti a teda aj použitia sily. Toto vyplýva z ustanovení Charty a právo by malo slúžiť na udržanie tohto stavu. Použitie sily regionálnymi organizáciami bez zmocnenia BR OSN popiera základné medzinárodné právo týkajúce sa použitia sily tak, ako je kodifikované v Charte OSN.³¹⁶ Má sa za to, že regionálna organizácia môže predčiť BR OSN, ak je humanitárna kríza tak závažná, že akékoľvek odloženie by mohlo viesť k rozsiahlym stratám na životoch v spôsobe, ktorý by mohol šokovať svedomie ľudstva.

Vplyv ekonomicky vyspelých štátov v BR OSN a zvyšujúca sa „súťaž“ regionálnych organizácií vedie k návrhom na reformovanie BR, ktoré by ju urobili efektívnejšou aj v otázke humanitárnej intervencie. Diskusie ohľadne reformy BR OSN sa zameriavajú predovšetkým na rozšírenie členstva v Rade a obmedzenie práva veta. Takéto úpravy môžu zvýšiť efektivitu a uznanie BR OSN medzi členskými štátmi OSN, vzhľadom na to, že čoraz viac neefektívna BR OSN môže ohroziť medzinárodný mier a bezpečnosť. To môže viesť k situácii, prostredníctvom ktorej členské štáty OSN budú nahliadať na BR ako na stále viac nevyhovujúce fórum pre riešenie adekvátnych otázok. To môže mať za následok ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti daný nesmiernou vojenskou mocou náležajúcej štátom ako Nemecko, Kanada, Austrália a Taliansko. Stále členstvo v BR OSN sa považuje za „historický anachronizmus“ a „spoločenstvo najväčších víťazných spojencov, ktorí by spoločne mohli udržať zvyšok (sveta) v poriadku“.³¹⁷ Skutočnosť, že Rada nie

³¹⁵ SG/SM/998; 13.septembra 1968

³¹⁶ čl. 52(4) a 53(1) Charty OSN spolu vyjadrujú, že BR OSN si ponecháva primát nad otázkami medzinárodného mieru a bezpečnosti. Tieto ustanovenia sú podporené čl. 103, ktorý stanovuje, že záväzky podľa tejto Charty majú prednosť pred záväzkami podľa akejkoľvek inej dohody (vrátane dohôd uzatvorenými v rámci regionálnych organizácií).

³¹⁷ Leigh-Phippard, Helen; *The 1995 NPT Extension Conference : can the treaty survive the outcome?; Verification : arms control, peacekeeping and the environment*; 1996 ; str. 420

je presným odrazom súčasného rozdelenia moci medzi štátmi oslabuje legitimitu jej rozhodnutí a prispieva ku kritike jej činnosti. BR by mala byť reformovaná³¹⁸ pre zaistenie buď spravodlivého geopolitického zastúpenia alebo zodpovedať politickej realite rozdelenia moci či naplnenie oboch týchto kritérií.

Na rozdiel od akéhokoľvek iného orgánu OSN rozhodnutia BR sú záväzné pre všetky štáty.³¹⁹ To je spôsobené tým, že právomoc BR OSN sa odvodzuje od jej špecifickej zodpovednosti tak, ako je stanovená podľa článku 24(1) Charty OSN. Hoci konanie BR je záväzné pre všetky členské štáty, vyplýva zo schválenia 15 členov tejto Rady z členov OSN všeobecne. Na základe váhy týchto rozhodnutí je silné odôvodnenie pre rozšírenie BR.

Medzinárodná komisia pre reformu BR OSN, zriadená na podnet Kofiho Annana, navrhla rozšírenie BR OSN z 15 na 24 členov s tým, že pre status nových členov navrhla niekoľko variantov. Jeden variant počíta s tým, že 9 nových členov by malo mať mandát nestáleho člena BR tak, ako súčasná desiatka nestálych členov, avšak 8 z nových členov by malo špeciálny status, pretože by boli zvolení na štvorročné funkčné obdobie s možnosťou znovuzvolenia na ďalšie 4 roky. Druhý model predpokladá, že 6 z nových členov by malo status stáleho člena avšak bez práva veta a 3 noví členovia by mali status nestálych členov BR OSN. Oba tieto varianty však počítajú s tým, že by k rozšíreniu došlo na základe regionálneho princípu a v prípade prvého variantu by z ôsmich nových členov so špeciálnym statusom mal každý región dve nové krajiny (Afrika, Ázia, Latinská Amerika a Európa). V prípade druhého variantu by zo 6 nových stálych členov dve miesta pripadli africkému a ázijskému kontinentu a po jednom Európe a Latinskej Amerike. Ukazuje sa

³¹⁸ O reforme OSN a BR OSN sa hovorí už dlho. A to predovšetkým na základe jasného faktu, že na začiatku 21. storočia Rada nemôže efektívne a akcieschopne fungovať v zložení, ktoré odráža výsledky 2. svetovej vojny. Už v roku 1965 došlo napríklad k rozšíreniu BR o 4 nestálych členov (celkove z 11 na 15 členov). Taktiež sa objavili požiadavky reformy v rokoch 1993 a 1997, kedy generálny tajomník Kofi Annan vypracoval program reformy. Všetky tieto snahy vychádzajú z názorov, že BR OSN nie je schopná čeliť dnešným výzvam a jej zloženie nereflektuje súčasnú medzinárodnú situáciu.

³¹⁹ Charta OSN, čl. 25

ako vhodné aj rozšírenie členstva v BR zo súčasných 15 na 20 štátov; 5 z každého regiónu v rámci OSN. Počet stálych členov Rady by bolo vhodné zvýšiť z piatich na osem. Ak by došlo k zvýšeniu počtu permanentých členov aspoň po jednom z týchto miest by malo byť pridelené Afrike a Latinskej Amerike. Práve Afrika je regiónom, kde v dôsledku častého porušovania ľudských práv je možné predpokladať pokračujúcu účasť BR na riešení týchto otázok aj v budúcnosti a jej zastúpenie medzi stálymi členmi BR je viac ako potrebná³²⁰.

Japonsko je považované za krajinu majúcu najsilnejšiu pozíciu pre stále členstvo na základe tak jeho medzinárodnej ekonomickej vyspelosti ako aj významnej finančnej podpore rozpočtu OSN.³²¹ Taktiež sú tu ďalší potenciálni kandidáti vrátane napr. Brazílie, ako najväčšej krajiny Latinskej Ameriky a Indie, ktorej vojenské jednotky v mierových misiách sú v OSN druhé najpočetnejšie hneď po USA.³²² Prevažná väčšina kandidátov na miesto stáleho člena zakladá svoje nároky na princípe geografického zastúpenia s výnimkou Japonska a Nemecka.³²³

Napriek tomu, že záujmy o reformu OSN ako takej a BR tiež neutíchajú, stále nechávajú otvorené otázky. Pokusy o reformu totiž niekoľkokrát už skončili neúspešne. Akýkoľvek dodatok k Charte musí byť schválený dvojtretinovou väčšinou štátov vo VZ OSN, hlasovať za musí súčasne aj všetkých päť stálych členov BR a nemôže byť použité právo veta. Návrh by následne musel získať aj podporu dvoch tretín národných parlamentov tých krajín, ktoré s ním vyslovili súhlas. Otázkou tiež zostáva či by zreformovaná BR v podobe väčšieho počtu

³²⁰ Otázkou však ostáva, ktorá krajina by mala Afriku zastupovať. Do úvahy v súčasnosti prichádzajú najmä dve krajiny: Juhoafrická republika (ako ekonomicky najvyspelejšia krajina) či Nigéria (ako demograficky najväčšia krajina).

³²¹ Leigh-Phippard; *op.cit*; str. 330; Výška finančných príspevkov členských štátov OSN do spoločného fondu sa ukazuje priaznivo voči Japonsku ako prípadného budúcemu stálemu členovi BR OSN, pretože jeho príspevky dosahujú výšku 12% celkového rozpočtu OSN. Túto sumu neprevyšuje žiaden z ďalších členských štátov s výnimkou USA. pozri UN Doc ST/ADM/SER B/387

³²² Damrosch; *op.cit*; str. 62

³²³ Ibid. Tak ako Japonsko aj Nemecko patrí medzi najväčších prispievateľov do rozpočtu OSN.

stálych členov alebo iných pravidiel pre uplatnenie práva veta zamedzila konfliktom, ktorým nebola schopná zamedziť BR za súčasného zloženia.

4.3.3 Ktoré štáty sú oprávnené intervenovať?

Ochrana rozsiahle interpretovaného práva na život patrí do kategórie záväzkov *erga omnes*, teda ide o záväzok, na plnení ktorého majú právny záujem všetky štáty medzinárodného spoločenstva. Tieto záväzky nečakajú na individuálny zásah štátu, voči ktorému bol takýto záväzok porušený tzn., že v medzinárodnom práve je predvídané kolektívne a nie jednostranné použitie sily s výnimkou, ak individuálny štát koná na základe sebaobrany v súlade s čl. 51 Charty OSN. Práve z dôvodu existencie problematiky humanitárnej intervencie, ktorá nie je ani jasne vymedzená ani univerzálne prijatá, kolektívne intervencie, uskutočňované prostredníctvom OSN alebo regionálnou organizáciou alebo dokonca koalíciou štátov budú zostávať najlegitímnejšou formou intervencie. Z tohto dôvodu by mala byť daná prednosť humanitárnej intervencii uskutočňovanej skupinou štátov konajúcich pod záštitou medzivládnej organizácie. Pri takýchto zásadách pre humanitárnu intervenciu je systém „břzd a protiváh“ (*the checks and balances*) efektívnejší v inštitucionálnom kontexte ako, keď je humanitárna intervencia uskutočňovaná individuálnym štátom.

Z operatívnych dôvodov by mala byť daná prednosť do zapojenia sa k humanitárnej intervencii krajinách nachádzajúcich sa v danom regióne, pretože tieto krajiny sú z praktického hľadiska schopné intervenovať, ako aj poskytnúť základnú logistiku. Zároveň však musí byť zaistené, že ich geografická blízkosť nebude podporou pre zneužitie takéhoto zásahu.³²⁴ Procesne by malo dôjsť k snahe využiť k humanitárnej intervencii regionálne medzivládne organizácie v súlade s Kapitoulou VII Charty OSN.

³²⁴ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 28 - 29

Štáty, ktoré sa zúčastňujú humanitárnej intervencie by mali byť zmluvnými stranami univerzálnych a regionálnych prostriedkov ochrany ľudských práv. V prípade ratifikácie alebo pristúpenia k ľudsko-právnym zmluvám, štát by mal vykazovať stabilitu a rešpekt voči právu a základným ľudským právam ako takým. Taktiež zasahujúce štáty by nemali byť zapletené akýmkoľvek spôsobom v masových porušovaniach ľudských práv, voči ktorým je samotná intervencia vedená. To by malo posilniť integritu intervenujúcich štátov ako aj ich nestrannosť. Z toho vyplýva, že v prípadoch, kde sa intervencia uskutočňuje prostredníctvom medzivládnej organizácie a štáty intervenujú v jej mene, tieto kritériá by takto konajúce štáty mali taktiež spĺňať. Organizácia sama o sebe by mala byť neutrálna a nemala by podporovať vládu štátu, ktorý je predmetom intervencie, alebo povstalcov či akúkoľvek inú skupinu, ktorá sa na území daného štátu nachádza.

K prevedeniu tejto požiadavky poskytuje podporu samotná Charta OSN prostredníctvom Kapitoly VIII. Napriek tomu počas trvania existencie Charty k uplatneniu týchto ustanovení dochádza až v 90. rokoch 20. storočia. Takéto konanie rozhodne požíva viac legitimity ako jednostranné zásahy. V článkoch 52 až 54 Charta explicitne uznáva oblastné dohody a entity oprávnené pre udržanie mieru a bezpečnosti. Charta taktiež ustanovuje možnosť použitia oblastných dohôd na donucovanie akcie pod právomocou BR OSN.³²⁵

V tejto súvislosti regionálne zásahy dávajú za vznik niekoľkým obavám. Predovšetkým nie je z ustanovení Charty jasné, čo sa myslí pod „donucovacou akciou“ a presne aký druh splnomocnenia BR by mal byť udelený na základe oblastnej dohody, ak by sa jednalo o splnomocnenie k oblastnej donucovacej akcii. Je však zrejmé, ako už bolo v tejto práci spomenuté³²⁶, že nie je možné, aby došlo k zásahu z podnetu regionálnej organizácie a potom len prípadne

³²⁵ podľa Charty OSN, čl. 53(1): „Ak je to vhodné, BR OSN použije takéto oblastné dohody alebo orgány na donucovacie akcie pod svojou právomocou. Žiadna donucovacia akcia podľa oblastných dohôd sa však nepodnikne bez splnomocnenia BR ...“

³²⁶ pozri Kapitola 2, časť 2.3.1

k následnému informovaniu BR OSN. Takéto konanie je v rozpore s množstvom ustanovení súčasného znenia Charty OSN. Teda primárna úloha stále zotrúva na strane BR.

Na základe neschopnosti OSN uskutočňovať vlastné donucovacie akcie sa však javí ako najpriateľnejšou alternatívou počítať pri uskutočňovaní humanitárnej intervencie s regionálnymi medzivládnyimi mechanizmami, ktoré sú zaradené a sú schopné uskutočniť donucovacie akcie na regionálnej úrovni. Napriek tomu, že aj takýto druh zásahu so sebou stále nesie určitý stupeň kontroverzie, kolektívne akcie však vo všeobecnosti požívajú viac legitimacy ako jednostranné donucovacie akcie a v otázke humanitárnej intervencie o to zvlášť.

4.3.4 Kedy by mala byť intervencia dovolená?

Je nevyhnutné definovať okruh okolností, ktoré by mohli vyvolať humanitárnu intervenciu. Pri definovaní týchto okolností práca vychádza z definície humanitárnej intervencie, ktorá je tu prijatá. Situácia musí byť vážna, základné ľudské práva sú alebo pravdepodobne sú vážne porušované, a to vo veľkom rozsahu a existuje tu naliehavá potreba intervencie. Tzn., že by tu mal byť spravodlivý dôvod ako „najvyššia humanitárna nutnosť“³²⁷ alebo „vážne porušovanie ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva“.³²⁸

Pojmy „najvyššia humanitárna nutnosť“ a „vážne porušovania ľudských práv a medzinárodného humanitárneho práva“ majú sklon k ich subjektívneho definovaniu. Nájdenie definícií vedie k otázkam: „Koľko ľudí musí zomrieť predtým, ako humanitárnu intervenciu bude možné vyhlásiť za oprávnenú?“. Je zrejmé, že predmetom oprávnenosti humanitárnej intervencie nie je relevancia počtu zabitých alebo mučených osôb. Namiesto toho intervenujúce štáty by

³²⁷ Wheeler; *op.cit.*; str. 36

³²⁸ Nezávislá komisia pre Kosovo (2000), str. 193

mali mať presvedčenie, že porušovania ľudských práv na území daného štátu dosiahli taký rozsah, že šokujú svedomie ľudstva.³²⁹

Musí byť preukázaný jasný a verejne prístupný dôkaz, že medzinárodné zločiny vážneho rozsahu, prevažne pripisované zločinom genocídia, vojnovým zločinom a zločinom proti ľudskosti, sa na území daného štátu páchajú, alebo sa má za to, že dochádza k ich páchaniu.³³⁰ Na druhej strane však nedostatok „oficiálnych“ dôkazov by nemalo byť dôvodom pre ospravedlnenie k nezasiahnutiu z humanitárnych dôvodov. Predovšetkým o takejto situácii môžeme hovoriť v súvislosti s genocídou v Rwande v roku 1994, kedy napriek nedostatku oficiálnych dôkazov bolo uverejnených niekoľko varovaní o bezprostredne hroziacej kríze zo strany mimovládnych organizácií ako aj médií, ktoré svedčili o eskalujúcich násilnostiach. Napriek tomu tieto signály pôvodne neboli vzaté v úvahu s tvrdením, že dôkazy boli nedostatočné na to, aby bolo možné predvídať genocídu. Je preukázané, že povolenie skorého zásahu by umožnilo intervenujúcim štátom predísť humanitárnej núdzi. Z toho možno vyvodiť, že humanitárna intervencia by mala byť povolená, ak dôjde k zabitiu niekoľkých stoviek ľudí, ale základným bodom by mala byť predzvesť masového vyvražďovania alebo etnických čistiek.³³¹ K naplneniu tohoto kritéria došlo v prípade Kosova, kde intervencia bola predbežným zásahom.³³² Nanešťastie vo všetkých ďalších prípadoch humanitárnej intervencie obsiahnutých v tejto práci, vojenská intervencia prišla príliš neskoro pre záchranu obyvateľstva.

V súvislosti so vznikom humanitárnej intervencie porušovanie základných ľudských práv by malo byť vážne (systematické a vo veľkom rozsahu). Táto požiadavka obsahuje tak kvalitatívny prvok („vážne“, „systematické“) ako aj

³²⁹ Wheeler; *op.cit.*; str. 34; stanovil, že vo všeobecnosti „najvyššia humanitárna nutnosť existuje vtedy, ak jedinou nádejou na záchranu životov je záchrana, ktorá závisí od vonkajšieho zásahu“.

³³⁰ Charney; *op.cit.*; str. 1245

³³¹ Wheeler; *op.cit.*; str. 34; „Intervenujúce štáty nepotrebujú čakať, kým začne zabíjanie, ak je tu jasný dôkaz o bezprostredne hroziacom masakre.“

³³² pozri Charney; *op.cit.*; str. 1231

kvantitatívny prvok („vo veľkom rozsahu“). Vážne porušovanie základných práv zahŕňa nielen vyhladovanie prostredníctvom hromadných popráv a úmyselných vojenských útokov na civilné obyvateľstvo, ale taktiež mučenie, bratie rukojemníkov, znásilňovanie a vážne zasahovanie do ľudskej dôstojnosti, akým je napr. ponižujúce zaobchádzanie. Je preto potrebné, aby humanitárna intervencia bola obmedzená na tri zločiny, a to genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, pretože tieto zločiny sú „najzávažnejšie trestné činy týkajúce sa medzinárodného spoločenstva“.³³³ Určenie, že dochádza k páchaniu týchto zločinov sa môže riadiť na základe ich definícií v Štatúte Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu, Štatúte Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu.³³⁴

Legitímna vláda v krajine sa môže dopúšťať páchania takýchto porušení (Irak, Kosovo), môže k nim dať súhlas (Východný Timor) alebo môže byť neschopná ich kontrolovať (Somálsko). Tzn., že vážne a systematické porušovanie základných ľudských práv páchané nešťatnými aktérmi môže taktiež zakladať dôvod pre humanitárnu intervenciu. Čo musí byť preukázané, je neschopnosť daného štátu, čo má za následok úplný pád vlády, práva a poriadku.³³⁵ Taktiež musí byť potvrdené, že medzinárodne uznaná vláda je neschopná alebo nemá vôľu poskytnúť obetiam takýchto násilností potrebnú ochranu. Skutočnosť, že authority daného štátu majú vôľu, ale nie sú schopné udržať právo v krajine, ako aj zabrániť rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv bolo uznané Generálnym tajomníkom OSN ako jeden z faktorov, ktorý by BR OSN mala uvážiť v prípade rozhodovania v danej situácii.³³⁶

³³³ Rímsky štatút MTS, preambula

³³⁴ Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu; čl. 3-5, Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu; čl. 2 a 3

³³⁵ V prevažnej väčšine prípadov pád štátu je spojený z humanitárnymi tragédiami, ktoré vyplývajú z ozbrojeného konfliktu, miestneho násillia a vážneho porušovania ľudských práv, ktorý vyúsťuje v masovú odchod utečencov a medzinárodnému premiesťovaniu osôb.

³³⁶ Pozri Správu Generálneho tajomníka BR OSN o ochrane civilistov za ozbrojeného konfliktu; S/1999/957, par. 40

Taktiež je možné predvídať situáciu, kedy akákoľvek forma vlády alebo inej autority v danej krajine úplne absentuje. V takýchto prípadoch autorizácia, ktorá je vyžadovaná podľa medzinárodného práva v súvislosti so vstupom vojenských jednotiek na štátne územie daného štátu nemôže byť platne udelená. Ak porušovanie ľudských práv je výsledkom zlyhania orgánov štátu, je potrebné zistiť či predstavitelia vlády sú neschopní ukončiť takéto porušovania. Navyše je dôležité preukázať, že vláda zlyhala, alebo odmietla požiadať tretie štáty alebo medzinárodné organizácie o pomoc a odmietla ich vstup na svoje územie.

Príkladom krízy, v ktorej je možné sa dovolávať humanitárnej intervencie môže predstavovať výhradne vnútroštátny konflikt alebo konflikt s medzinárodnými dôsledkami (odliv utečencov na územia susedných štátov alebo rozsiahla destabilizácia regiónu). Evidentná hrozba vnútroštátneho alebo medzinárodného ozbrojeného konfliktu nie je sama o sebe dostatočným naplnením podmienok oprávňujúcich k humanitárnej intervencii. V tom istom čase musí dôjsť taktiež k naplneniu podmienky ohrozenia medzinárodného mieru a bezpečnosti kvôli vážnym a rozsiahlym porušovaniam základných ľudských práv ako neoddeliteľnej podmienky pre intervenciu.³³⁷

Pri humanitárnej intervencii musia byť naplnené aj ďalšie podmienky. Musí byť ustanovené, že porušovania ľudských práv, ktoré sú páchané, môžu byť zvrátené, môže im byť zabránené alebo predídene nasadením vojenského personálu a techniky. Avšak aj v takomto prípade primárny účel intervencie musí byť humanitárny. Tzn., že operácia musí byť zacielená na predchádzanie alebo ukončenie humanitárnej núdze zahŕňajúcej rozsiahle porušovania ľudských práv.³³⁸

Intervenujúce štáty musia jednoznačne deklarovat' humanitárny účel intervencie medzinárodnému spoločenstvu vopred a to z dôvodu

³³⁷ pozri Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 30

³³⁸ Zacklin; *op.cit.*; str. 939; „Použitie sily musí byť obmedzené účelom ich použitia, ktorým je zastavenie porušovania a obnovenie rešpektu pre ľudské práva“.

minimalizovania nebezpečenstva použitia čl. 51 Charty OSN ako odpovede na intervenciu zo strany napadnutého štátu.³³⁹ Takáto predbežná a jasná informácia by tiež napomohla pri medzinárodnom monitorovaní prebiehajúcej intervencie. Hoci aj keď národné, strategické a ďalšie záujmy majú vplyv na rozhodnutie intervenovať, musia byť jasne podriadené pod humanitárny účel intervencie. Ideálne by presadzovanie medzinárodného práva (zahŕňajúceho presadzovanie ľudských práv) a národných záujmov mali aspoň kolidovať.

Intervenujúci štát by mal taktiež preukázať, že došlo k vyčerpaniu všetkých prostriedkov bez použitia sily voči štátu porušujúceho ľudské práva, a to bez akéhokoľvek úspechu.³⁴⁰ Tieto prostriedky bez použitia sily môžu zahŕňať pokusy ukončiť humanitárnu krízu podporou občianskej spoločnosti v danom štáte, ako aj úsilím monitorovať ľudské práva regionálnymi alebo inými medzinárodnými organizáciami zodpovednými za takéto monitorovanie. Takéto úsilie by malo napr. obsahovať predloženie (alebo snahu o predloženie) návrhu rezolúcie BR OSN. Ak stáli členovia BR OSN nemôžu dosiahnuť zhodu, logickým krokom je iniciovanie debaty na pôde VZ OSN na základe procedúry stanovenej v rezolúcii pre zjednotenie mieru. Ďalšie prostriedky bez použitia sily, ktoré majú presvedčiť daný štát k zastaveniu páchanie porušení zahŕňa vyjednávanie a protiopatrenia bez použitia sily, ktorými sú napr. sankcie. Takýto prístup ponechá humanitárnu intervenciu ako prostriedok poslednej možnosti (*last resort*), k realizácii ktorého dochádza po vyčerpaní iných prostriedkov ochrany. Zároveň je však potrebné jednoznačne stanoviť časové rozhranie pre použitie mierových prostriedkov na zaistenie toho, že prostriedky bez použitia sily sú uprednostnené namiesto priamej intervencie a zároveň, že v prípade zlyhania týchto prostriedkov na zmiernenie situácie je nevyhnutné okamžité zasiahnutie humanitárnou intervenciou.

³³⁹ Charta OSN v čl. 51 stanovuje „... nijaké ustanovenie tejto Charty nebráni prirodzenému právu na individuálnu alebo kolektívnu sebaobranu, ak dôjde k ozbrojenému útoku ...“

³⁴⁰ Nezávislá komisia pre Kosovo (2000), str. 194; „Musí tu existovať vážny pokus o nájdenie mierového riešenia konfliktu. Toto riešenie musí zaistiť, že zneužívanie je ukončené spoľahlivým a dlhodobo udržateľným spôsobom alebo nastolenie adekvátnej vlády je v procese dosiahnutia“.

Daný štát by mal byť vyzvaný k predchádzaniu alebo ukončeniu rozsiahleho a systematického porušovania ľudských práv buď ním samotným alebo za pomoci ďalších štátov alebo medzivládnych organizácií. Počiatočné varovanie adresované štátu by malo vychádzať zo strany OSN pravdepodobne rezolúciou BR OSN alebo VZ OSN. Spojením s touto úlohou OSN regionálna medzivládna organizácia nachádzajúca sa v rovnakom regióne ako daný štát, ak má spôsobilosť tak konať, by mala mať zodpovednosť za varovanie daného štátu.

Ak daný štát zlyhá alebo nemá vôľu vyhovieť v rozumne krátkom čase, v takom prípade by malo byť vydané voči takémuto štátu záverečné varovanie. Takéto konanie poskytne danému štátu možnosť, aby buď zastavil porušovania, ak má na ich páchaní spoluvinu, alebo vzniesť námietku voči zamýšľanej kolektívnej akcii, a to pred BR OSN alebo VZ OSN. V takomto prípade však môže nastať možnosť rapidného zhoršenia humanitárnej núdze, ktorá môže nevyhnutne vyžadovať bezprostrednú vojenskú akciu. Čakanie pre vyčerpanie všetkých alternatív možností mierového riešenia situácie sa môže ukázať ako kontraproduktívne. Ak raz kríza eskaluje do nekontrolovateľného chaosu, ani vojenský zásah už nemôže mať žiadny efekt.³⁴¹

Vyššie zmienené procesné podmienky týkajúce sa vyčerpania všetkých mierových prostriedkov a použitie sily ako posledná možnosť by mali byť ladené s potrebou rýchleho zásahu vo vzťahu k humanitárnej núdzi. Až pri takomto spojení je možné navrhovať, že intervenujúce štáty by mali vyčerpať všetky prostriedky mierového riešenia situácie s výnimkou, kedy je možné preukázať, že odloženie použitia sily by viedlo k nenahraditeľnej škode. V takýchto prípadoch tie štáty, ktoré sú oprávnené k zásahu, tak môžu zasiahnuť za podmienky, majúcej zodpovednosť za škody, ktoré spôsobia takouto intervenciou, ak bude ustanovené, že takáto intervencia nebola oprávnená. Na druhej strane pre zachovanie takejto podmienky sa môže stať, že

³⁴¹ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 30

snaha o dosiahnutie zastavenia týchto porušovaní prostredníctvom prostriedkov bez použitia sily nezabráni pokračovaniu v páchaní masakrov a vyhost'ovaniu na území daného štátu.

Na základe uvedeného je vhodné konštatovať, že potenciálna humanitárna intervencia by mala byť skúmaná na základe konkrétneho prípadu. Podľa súčasného záujmu pre podporu zmiernenia ľudského utrpenia je najrealistickejším prístupom humanitárna intervencia. Vzhľadom na to, že prostriedky vynucovania na medzinárodnom poli nevytvárajú priestor pre jasnú podporu právnej normy zaväzujúcej k humanitárnej intervencii, prístup individuálneho skúmania každého prípadu sa javí ako najpoužiteľnejšia možnosť. Opätovne je potrebné zdôrazniť, že hoci vyššie stanovené kritéria odkazujú na „intervenujúce štáty“ predpokladá sa, že intervencia by mala byť uskutočnená predovšetkým medzivládnu organizáciou.

4.3.5 Aké podmienky musia byť naplnené počas intervencie?

Počas prebiehajúcej intervencii musí dôjsť k stretu niekoľkých materiálnych a procedurálnych kritérií. Tieto podmienky sa týkajú konceptu proporcionality, rešpektovania medzinárodného humanitárneho práva, súlad s cieľmi OSN a s cieľmi intervenujúcej medzivládnej organizácie. Tieto jednotlivé podmienky sú bližšie rozobraté nižšie.

4.3.5.1 Proporcionalita

Humanitárna intervencia musí byť proporcionálna k závažnosti situácie. To sa v prevažnej miere týka účelu a prostriedkov intervencie. V dobe uskutočňovania intervencie musí byť obmedzená na rozsah nevyhnutný a proporcionálny k účelu zastavenia rozsiahleho a systematického porušovania ľudských práv. Podstata princípu proporcionality vychádza z požiadavky, na základe ktorej závažnosť a rozsah porušovania musí byť na porovnateľnej úrovni s počítanými stratami na životoch, poškodením majetku a výdajmi finančných prostriedkov.

Z toho dôvodu by sa intervenujúce štáty mali vyvarovať použitiu sily, ak sú tu indikátory, ktoré naznačujú, že humanitárna intervencia by viedla k horšej situácii ako tej, ktorá sa nachádza na území daného štátu pred zásahom. Je pravdepodobné, že tam, kde porušovania ľudských práv alebo ich následky nezakladajú ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, samotná humanitárna intervencia môže spôsobiť takéto ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti.³⁴²

Opäť aj pri tejto podmienke je potrebné vytvoriť rovnováhu, aby nedošlo k zhoršeniu situácie v danom štáte. Na jednej strane použitie alebo hrozba silou musí byť dostatočne spoľahlivé na vytvorenie požadovaného výsledku. Na druhej strane takéto použitie alebo hrozba sily musí byť náležite kontrolované, aby sa predišlo destabilizácii v regióne, ktoré by mohlo viesť dokonca k ešte väčším stratám na životoch.

Dopad humanitárnej intervencie na vládnú štruktúru v krajine, proti ktorej je intervencia vedená, musí byť obmedzená na základe toho, čo je nevyhnutné pre dosiahnutie humanitárneho účelu. To tiež môže znamenať, že intervencia môže zasiahnuť do štruktúry štátu a foriem jeho právomocí v súvislosti so zaistením dodržiavania ľudských práv v budúcnosti (napr. prostredníctvom spravodlivých volieb). Počas 90. rokov 20.storočia zohrávali národne vlády pri rozsiahlom porušovaní základných ľudských práv v niektorých prípadoch významnú úlohu, a tak jedine útok proti takémuto režimu mohol ukončiť tieto porušovania.

Ďalšia proporcionálna požiadavka zahŕňa dopady pre medzinárodný mier a bezpečnosť. Ak, u ich samotnej podstaty alebo pre ich dôsledky závažné rozsiahle porušovanie základných ľudských práv vytvára ohrozenie medzinárodného mieru a bezpečnosti, samotná humanitárna intervencia nemôže prispieť k ešte väčšej hrozbe pre medzinárodný mier a bezpečnosť.

³⁴² Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 31

4.3.5.2 Rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva

Pravidlá medzinárodného humanitárneho práva by sa mali dodržiavať počas akéhokoľvek prípadu humanitárnej intervencie. V tejto súvislosti Ženevské dohovory z roku 1945 predstavujú časť obyčajového medzinárodného práva a musia sa nimi riadiť štáty bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú zmluvnou stranou. Taktiež sú takmer univerzálne ratifikované, čo znamená, že dovolávanie sa ich statusu obyčajového medzinárodného práva nemusí byť nevyhnutné.³⁴³ Ak sa intervencia uskutočňuje štátmi, ktoré nie sú zmluvnými stranami Dodatočných protokolov z roku 1977, pravidlá obyčajového medzinárodného práva v oblasti medzinárodného humanitárneho práva by sa mali dodržiavať.³⁴⁴

Porušenie medzinárodného humanitárneho práva môže oprávňovať štát, ktorý je predmetom humanitárnej intervencie podať žalobu na náhradu škody. Ak sa humanitárna intervencia uskutočňuje bez autorizácie BR OSN, zúčastnené štáty by sa mali podriadiť jurisdikcii MSD. Intervenujúci štát by mal byť pripravený na to, byť žalovaný za akúkoľvek priamu škodu spôsobenú tomuto štátu za možné porušenie medzinárodného práva. Takáto dohoda by mala byť vyhotovená vo forme písomného vyhlásenia vykonaného zo strany intervenujúcich štátov pred samotnou intervenciou a uložená u BR OSN a kompetentného orgánu relevantnej regionálnej medzivládnej organizácie.

Táto požiadavka by mala znížiť možnosť zneužitia humanitárnej intervencie, pretože hoci tu neexistuje inštitucionálna sústava pre vynútenie rozhodnutí rozsudkov MSD, morálna váha rozhodnutí MSD je stále viac značná. Snahou tejto požiadavky je zvýšiť legitimitu humanitárnej intervencie.

³⁴³ Ženevské dohovory z roku 1949 ratifikovalo do roku 2011 úplne alebo s výhradami 194 štátov.

³⁴⁴ Pravidlá obyčajového medzinárodného práva ozbrojených konfliktov sú kodifikované v množstve Haagskych dohovorov.

Podobne aj vojenský personál by mal byť pripravení na to, byť subjektom jurisdikcie MTS³⁴⁵ či medzinárodného trestného tribunálu zriadeného ad hoc. Individuálna pričítateľnosť pre porušovania medzinárodného humanitárneho práva je významný faktor vo vzťahu k legitimácii humanitárnej intervencie. Zároveň predstavuje novouznanú normu vynucovania individuálnej zodpovednosti za porušenie medzinárodného trestného a humanitárneho práva.³⁴⁶

4.3.5.3 Súlad s cieľmi OSN

Intervencia nesmie byť v rozpore s cieľmi OSN. Napríklad intervencia musí udržať teritoriálnu integritu a politickú nezávislosť štátu, ktorý je predmetom takejto intervencie. Účel ozbrojenej intervencie by mal byť obmedzený výhradne na zmiernenie rozsiahleho porušovania ľudských práv. Nemala by sa domáhať presadenia akéhokoľvek iného cieľa, ktorý nie je priamo spojený s humanitárnym účelom intervencie. Počas celej doby výkonu humanitárnej intervencie BR OSN by mala dohliadať na intervenujúce štáty. Tie by mali BR okamžite oznámiť informácie týkajúce sa operácie pred jej samotným výkonom. Počas intervencie by mali BR OSN poskytnúť aktuálne informácie o rozsahu, postupe a pravdepodobnom trvaní intervencie³⁴⁷.

4.3.5.4 Súlad s cieľmi intervenujúcej medzivládnej organizácie

Štáty a jednotlivci účastníci sa na humanitárnej intervencii by mali rešpektovať ciele a princípy intervenujúcej medzivládnej organizácie. Humanitárna intervencia sa domáha zásahu voči masovému porušovaniu ľudských práv a preto sa v širšom zmysle domáha opätovného nastolenia

³⁴⁵ Hoci MTS môže vykonávať svoje funkcie a právomoci na území ktorejkoľvek zmluvnej strany a na území ktoréhokoľvek iného štátu (na základe zvláštnej dohody). Môže však svoju jurisdikciu vykonávať aj nad osobami, ktoré sú občanmi štátu, ktorý nie je zmluvnou stranou Štatútu pokiaľ je žaloba predložená BR OSN *proprio motu* (na jej vlastný návrh) podľa čl. 13 (b).

³⁴⁶ Tento princíp bol kodifikovaný v množstve inštrumentov. Pozri napr. Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu, čl. 6; prístupný aj online <http://www.ictt.org/english/legaltexts/statute.htm> (otvorené 26.10.2011)

³⁴⁷ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 31

panstva práva. Dodržiavanie pravidiel práva by malo byť ako prvé zo strany zasahujúcich subjektov.

4.3.6 Kedy a ako má dôjsť k ukončeniu humanitárnej intervencie?

Intervenujúce štáty musia byť dopredu schopné suspendovať humanitárnu intervenciu hneď potom, ako štát, ktorého sa dotýka, je ochotný a schopný ukončiť rozsiahle porušovania ľudských práv, alebo v okamihu, keď BR OSN alebo regionálna medzivládna organizácia na základe autorizácie BR OSN vykonáva donucujúce prostriedky zahŕňajúce použitie sily pre ten istý humanitárny účel.³⁴⁸

Intervenujúce štáty by mali intervenciu ukončiť tiež vtedy, ak účel, t.j. zastavenie porušovania ľudských práv, bol dosiahnutý. Tu opätovne musí byť vzatá do úvahy požiadavka proporcionality, aj keď všetko bude závisieť od špecifických okolností. V situáciách zahŕňajúcich rozsiahle porušovanie ľudských práv podmienky pre zabezpečenie týchto práv efektívne v krátkom období často nie je možné naplniť. Na jednej strane preto intervencia nemôže byť ukončená predčasne a podmienky pre postkonfliktný proces peacebuildingu musia byť vytvorené. Napr. intervencia by mala byť ukončená potom, ako dôjde k zaisteniu, že je tu vláda, ktorá je schopná efektívne kontrolovať výkon práva a poriadku. Takáto vláda môže byť prechodnou vládou, ktorá je oprávnená riadiť krajinu do vyhlásenia riadnych volieb. Taktiež v súvislosti s dosiahnutím humanitárneho účelu, zásah nemôže presiahnuť rozumnú dĺžku.

Ak raz došlo k uskutočneniu humanitárnej intervencie, zodpovednosť je na medzinárodnom spoločenstve alebo minimálne na tých štátoch, ktoré podporujú intervenciu, aby došlo k zaisteniu minimálnych podmienok na území daného štátu slúžiacich k zastaveniu akéhokoľvek predvídateľného páchania rozsiahleho a systematického porušovania ľudských práv. Takáto povojnová

³⁴⁸ Zacklin; *op.cit.*; str. 939

obnova prevažne taktiež zahŕňa aj finančný záväzok spolu s vojenskou alebo nevojenskou prítomnosťou nezávislých pozorovateľov, ktoré majú poskytnúť tak štátu ako aj neštátnym aktérom prostriedky pre vytvorenie spôsobilých policajnej a súdnej štruktúry, obnovenie ekonomiky a podpora a posilnenie občianskej spoločnosti.

Postkonfliktné stratégie obnovy môžu tiež zahŕňať vytvorenie podmienok pre národné umiernenie ako aj dlhotrvajúce pôsobenie medzinárodného spoločenstva pre pomoc na opätovné vybudovanie občianskych, politických a ekonomických inštitúcií nevyhnutných na podporu daného štátu.³⁴⁹ Povaha takýchto komplexných a multidimenzionálnych peacebuildingových operácií, často označovaná ako pokračovanie humanitárnej intervencie, je označovaná za kontroverznú či diskutabilnú, ale je nevyhnutne potrebné trvať na nej ako na jednej z podmienok legality humanitárnej intervencie.

Každé pokračovanie humanitárnej intervencie v procese peacebuildingu musí vylúčiť akékoľvek pokusy o pozmenenie geografických hraníc daného štátu alebo zosadenie politickej vlády daného štátu vrátane akýchkoľvek škôd spôsobovaných voči civilnému obyvateľstvu. Akékoľvek použitie sily, ktoré sa považuje nad rozsah dvoch obyčajových princípov medzinárodného práva (nevyhnutnosti a proporcionality), by mohlo byť napadnuté na MSD, MTS alebo obdobnom regionálnom orgáne.

4.4 Záver

V tejto kapitole sa poukazuje na potrebu vytvoriť materiálne a procesné kritériá pre humanitárnu intervenciu. Takéto kritériá sú dôležité, pretože by objasnili právo humanitárnej intervencie a zároveň by poskytli základný rámec vyhodnotenia platnosti tvrdení pre realizáciu humanitárnej intervencie. Pri definovaní týchto kritérií by prioritou mala byť zverená preventívnym opatreniam a uznaná primárna úloha BR OSN. Táto kapitola sa taktiež zaoberá

³⁴⁹ Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law (2000), str. 32

otázkou posúdenia kritérií pre humanitárnu intervenciu z dôvodu pokusu o zodpovedanie otázok týkajúcich sa toho, ktoré krajiny či medzinárodné organizácie môžu intervenovať, kedy a ako by mali zasiahnuť a kedy a ako by mali ukončiť takúto intervenciu. Taktiež je poukázané na fakt, že humanitárna intervencia by mala byť uskutočňovaná prostredníctvom regionálnej medzivládnej organizácie, do oblasti ktorej daný štát patrí, pod dohľadom OSN.

Použitie sily by nemalo porušiť požiadavky proporcionality a nutnosti a malo by byť v súlade s medzinárodným humanitárnym právom. Pokiaľ je daná možnosť, intervenujúce štáty by mali vyčerpať mierové prostriedky riešenia situácie a následne sa domáhať podpory pre použitie sily na pôde BR OSN alebo VZ OSN. Táto kapitola sa zaoberá aj možnými spôsobmi reformovania BR OSN pre zvýšenie efektívnosti jej rozhodovacej činnosti a prijímania záväznosti jej rozhodnutí členskými štátmi OSN.

Ako z tejto kapitoly vyplýva, otázka humanitárnej intervencie je riešená a mala by byť v praxi riešená komplexne. Táto komplexnosť zahŕňa všetky fázy humanitárnej intervencie. Ide nielen o fázu predchádzania vzniku vážneho porušovania ľudských práv, kde ako primárna má vystupovať zodpovednosť štátu a až pri jeho zlyhaní sa pridáva zdieľaná zodpovednosť medzinárodného spoločenstva. Koncept humanitárnej intervencie nemusí v sebe nevyhnutne niesť len požiadavku použitia sily. Ako bolo zmienené vyššie, prvenstvo majú preventívne prostriedky ochrany. Do tejto fázy je možné hovoriť o uplatnení viac-menej akceptovaného konceptu R2P na medzinárodnom poli, a teda o vzniku akéhosi dualizmu v tomto smere. Zatiaľ čo sa R2P vo svojej súčasnej podobe nezaobrá riešením situácie prostredníctvom použitia ozbrojenej sily, dochádza tak k určitému prelínaniu týchto konceptov s tým, že doktrína humanitárnej intervencie ide široko nad rámec R2P a v humanitárnej intervencii tak R2P zastupuje len časť týkajúcu sa preventívnych prostriedkov.

Medzinárodné spoločenstvo si je veľmi dobre vedomé neochoty jednotlivých štátov vyriešiť otázku možného použitia sily pod záštitou humanitárnej

intervencie. Napriek tomu vnútroštátne konflikty, ktoré zahŕňajú rozsiahle a systematické porušovanie ľudských práv stále pretrvávajú. Hoci je ťažké zmeniť postoj k tejto doktríne BR OSN sa snaží zmeniť postoj k situáciám majúcich takýto obdobný, humanitárny, charakter. Za zmienku napríklad stojí upriamenie pozornosti na znenia rezolúcií, ktoré BR vydala vo vzťahu k situácii v Rwande (929/1994) a Líbii (1973/2011)³⁵⁰. V oboch situáciách konštatovala rozsiahle a systematické porušovania ľudských práv. Rezolúcia vo vzťahu k Líbii však po novom obsahuje ustanovenia³⁵¹, ktoré sa priamo vyjadrujú k ochrane civilistov a splnomocňuje členské štáty alebo regionálne organizácie:³⁵²

„ ... použiť všetky dostupné prostriedky na ochranu civilistov a civilného obyvateľstva v oblastiach, kde môžu byť vystavené útokom namierených proti nim ... “

Zdá sa, že takýmto ustanovením sa v súčasnosti BR OSN „elegantným“ spôsobom snaží splnomocniť štáty ku konania bez akejkoľvek zmienky o humanitárnej intervencii či humanitárnom účele.

³⁵⁰ pre porovnanie pozri: Príloha č. 1 a 2 tejto práce

³⁵¹ BR OSN S/Res/1973 (2011) par. 4 a 5

³⁵² BR OSN S/Res/1973 (2011) par. 4

Kapitola 5: Závery a odporúčania

5.1 Úvod

5.2 Závery práce

5.2.1 Záver 1: Charta OSN

5.2.2 Záver 2: Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia

5.2.3 Záver 3: Zakladajúci akt AU

5.2.4 Záver 4: Obyčajová norma humanitárnej intervencie

5.2.5 Záver 5: Responsibility to Protect

5.2.6 Záver 6: Právne námietky voči humanitárnej intervencii

5.2.7 Záver 7: Úloha BR OSN

5.1 Úvod

Som si plne vedomá skutočnosti, že debata o humanitárnej intervencii nie je novou. Existuje množstvo štúdií, publikácií a medzinárodných konferencií, ktoré sa zaoberajú hĺbkou tohto problému ako aj úlohy OSN, ktorú by vo vzťahu k humanitárnej intervencii mala zohrávať. Avšak, napriek neúfichajúcemu záujmu nedošlo doposiaľ k nájdeniu jednoznačnej odpovedi na otázku okolností, za ktorých je humanitárna intervencia nevyhnutná a dovolená. Ani prípady, v ktorých sa štáty dovolávali konceptu humanitárnej intervencie pre odôvodnenie ich intervencie na území iného štátu, neslúžia pre objasnenie tejto otázky.

Na druhej strane je však nepopierateľné, že posledné dve desaťročia priniesli so sebou množstvo zmien, ktoré majú dosah aj na udržanie a obnovenie medzinárodného mieru a teda napĺňanie úloh samotnou BR OSN. Predovšetkým ukončenie Studenej vojny dalo za vznik príležitosti užšej spolupráce medzi stálymi členmi BR a teda uskutočnenia efektívnejších akcií

BR OSN, a to aj v otázkach situácií existencie humanitárnej krízy. To všetko vytvára nové príležitosti k vzniku fungujúcejšiemu systému kolektívnej bezpečnosti. Zároveň posun v oblasti nazerania na ľudské práva, ktoré majú najvýraznejší vplyv na nový pohľad chápania konceptu humanitárnej intervencie či prípadne nových pokusov o riešenie obsahu problematiky tohto konceptu.

5.2 Závěry práce

5.2.1 Záver 1: Charta OSN

Argumenty pre podporu alebo vyvrátenie postavenia humanitárnej intervencie v súčasnom medzinárodnom práve môžeme nájsť tak v zmluvnom ako aj obyčajovom práve. Najdôležitejším ustanovením, s ktorého musíme vychádzať pri posudzovaní tejto otázky, je čl. 2(4) Charty OSN, ako základu tvoriaceho medzinárodné zmluvné právo. Tento článok ustanovuje všeobecný zákaz tak použitia ako aj hrozby použitia sily OSN, regionálnou organizáciou či samotnými štátmi. Tento článok bol prevzatý z Briand-Kellogovho paktu a narozdiel od svojho predchodcu, ktorý sa snažil o postavenie vojny mimo zákona, čl. 2(4) je formulovaný oveľa všeobecnejšie a zakazuje nielen vojnu, ale akékoľvek použitie ozbrojenej sily. Vývoj po viac ako 60 rokov platnosti Charty OSN spôsobil, že medzinárodné spoločenstvo musí čeliť novým otázkam, na ktoré Charta OSN nereflektuje, ale zároveň je stále východiskovým bodom pri riešení otázok. Takouto oblasťou sa stala aj problematika humanitárnej intervencie. Pri nahliadaní na túto problematiku vo svetle platných ustanovení Charty možno naraziť na dva základné závery. Tieto závery vychádzajú z explicitného znenia ustanovení Charty ako aj z extenzívneho nahliadania a to práve z dôvodu zmeny medzinárodného právneho poriadku od dôb prijatia Charty. Prvý zmienený postoj vychádza zo záveru, že okrem výnimiek z použitia explicitného zákazu použitia sily, ktoré sú obsiahnuté v Charte, nie je možné nájsť akúkoľvek podporu pre ďalšie výnimky z tohoto všeobecného zákazu a teda neexistuje žiadne ustanovenie, ktoré by podporilo tvrdenie, že humanitárnu intervenciu je tiež možné

subsumovať pod niektoré ustanovenia Charty ako výnimku zo zákazu použitia sily. Extenzívny prístup výkladu vychádza z dvoch základných tvrdení pre podporu humanitárnej intervencie. ČL. 2(4) explicitne zakazuje akékoľvek použitie sily proti územnej celistvosti a politickej nezávislosti každého štátu. To znamená, že na základe tohto pohľadu *de facto* akékoľvek použitie sily, ktoré nezasahuje územnú celistvosť a politickú nezávislosť *de jure* stále dodržiava toto ustanovenie. Tiež je potrebné upozorniť, že evolutívny výklad ustanovení môže mať za následok akcie bez ohraničenia limitov. Takýto prístup rozhodne nie je najsprávnejší a vývoj by mal skôr smerovať k právnemu ukotveniu.

Ďalšími argumentmi pre humanitárnu intervenciu je možnosť uplatnenia klauzuly *rebus sic stantibus* v prípade zlyhania systému na udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Ako aj medzera v znení čl. 2(7), ktorú možno nájsť pri interpretácii spojenia „nijaké ustanovenie tejto Charty ...“, čo ponecháva priestor pre interpretáciu, že zatiaľ, čo je intervencia všeobecne zakázaná podľa čl. 2(7), je možné hľadať prameň oprávnenia inde, napr. v praxi štátov, v prirodzenom práve na intervenciu štátov, ak je spravodlivá, oživenie obyčajového práva humanitárnej intervencie, atď.

V práci je taktiež rozoberaná možnosť rozšírenia humanitárnej intervencie aj o možnosť prípadného porušovania hospodárskych a sociálnych práv, ktoré môžu viesť k stratám na životoch. Podstatný je samozrejme následok straty na životoch. V tejto súvislosti sa už aj tak problematická téma rozširuje o ďalší aspekt. Na základe súčasného vývoja medzinárodného práva a hlavne postoja štátov na medzinárodnom poli je zrejmé, že uzákonenie humanitárnej intervencie sa neteší veľkej podpore. Samotné rozšírenie humanitárnej intervencie ešte aj na prípady porušovania hospodárskych a sociálnych práv je za súčasného stavu nemysliteľné. Tiež je otázne, či môžeme hovoriť o aplikácii humanitárnej intervencii na občianske a politické práva. Preto mám za to, že v súčasnosti môžeme uvažovať o humanitárnej intervencii v intenciách tých práv, pre ktoré bola pôvodne doktrína vytvorená (t.j. právu na život, ktoré

dosahuje enormných rozmerov) a zabrániť tak ešte vágnejšiemu vymedzeniu a väčšiemu spolitizovania.

Príklady, ktoré sa odvolávajú na činnosť BR OSN vo vzťahu k humanitárnej intervencii a to najmä v súvislosti s akciami, ktoré uskutočnila od zač. 90 rokov 20. storočia nie je možné považovať za výkon humanitárnej intervencie podľa definície v tejto práci. Zmocnenia k jednotlivým zásahom na základe vydaných rezolúcií sú výsledkom erózie zásady štátnej suverenity, dynamického vývoja ľudsko-právnej ochrany, ktoré boli vyňaté spod pôsobnosti čl. 2(7) Charty OSN a zároveň uznania, že porušovanie ľudských práv na území jednotlivých štátov môže dať za vznik konaniu podľa čl. 39 Charty OSN v znení čl. 42 Charty OSN.

Počas činnosti BR OSN vymedzila určité pravidlá, ktoré naznačujú postup konania v takýchto prípadoch, aj keď v zásade samotné konanie hoci so špecifickým, humanitárnym, účelom spadá pod právomoci Kapitoly VII.³⁵³ Napriek tomu došlo k jasnému vymedzenou súvzťažného vzťahu medzi udržaním medzinárodného mieru a porušovaním ľudských práv. Donucovaciu akciu na humanitárnom základe možno teda charakterizovať týmito znakmi:

a) Situácia musí predstavovať otázku nutnosti, kedy dochádza k rozsiahlemu porušovaniu ľudských práv. Na prvom mieste by táto situácia mala byť interpretovaná ako útok na životy ľudí a to v najširšom zmysle. Teda nemalo by ísť len o vyvražďovanie na základe súhrnu popráv a vojenských útokov na civilistov, ale všetky situácie rozsiahleho ohrozenia na životoch, ako je napr. hladomor. Zároveň je zrejmé, že otázka vymedzenia pojmu „rozsiahle porušenie“ nie je možné presne definovať, takže každá situácia si vždy vyžaduje individuálne posúdenie.

³⁵³ K jasnejšiemu vymedzeniu vzťahu medzi medzinárodným mierom a bezpečnosťou a medzinárodnou ochranou ľudských práv došlo prvýkrát prostredníctvom rezolúcií S/RES/688 (1991) týkajúca sa represálií vo vzťahu k Iraku, S/RES/733 (1992) týkajúca sa situácie v Somálsku, ktoré poskytli interpretáciu Kapitoly VII Charty OSN vyjadrením priameho spojenia medzi rozsiahlym porušovaním ľudských práv a ohrozením mieru a bezpečnosti. Tieto Rezolúcie založili vznik donucovacích akcií na humanitárnom základe.

b) Akcia by mala byť primeraná závažnosti situácie. To po prvé a predovšetkým znamená, že prostriedky ozbrojenej intervencii sa majú dostať k slovu až po vyčerpaní miernejších prostriedkov riešenia situácie (*last resort*). A až keď tieto prostriedky zlyhali alebo sú nemožné je možné pristúpiť k ozbrojenému útoku. Po druhé, proporcionalita v spôsobe použitia ozbrojenej sily a po tretie trvanie ozbrojenej intervencie. Táto podmienka samozrejme závisí od špecifických okolností, za ktorých dochádza k porušovaniu ľudských práv. Podstatou však je, že takýto zásah by nemal byť neadekvátne rýchly a nasledovať odchodom z danej krajiny. Obsahom zásahu by malo byť aj nevyhnutné zotrvanie v krajine, ktorá bola predmetom tohto zásahu a následná asistencia pri rekonštrukcii a vybudovaní najmä novej administratívy a organizovanie volieb. Nie však zasahovanie do domácej politickej scény.³⁵⁴

c) Nadväzuje na predchádzajúce uvedené a síce fakt, že efekt intervencie by mal čo najmenej zasahovať do konštitutívnej štruktúry danej krajiny.

d) Základnou úlohou takejto donucovacej akcie je zabránenie ďalšiemu porušovaniu ľudských práv, takže samotná intervencia by nemala spôsobiť ešte väčšie straty na životoch ako tých, ku ktorým by došlo bez nej. K použitiu sily na humanitárnom základe tu dochádza pre zastavenie rozsiahleho porušovania ľudských práv a nie aby bola spôsobená ešte väčšia destabilizácia regiónu, čo by mohlo byť následkom, ak by samotná intervencia prispela ešte k väčším stratám na životoch.

Určite by stálo za úvahu návrh rezolúcie, ktorá by definovala rámec tohto špecifického druhu donucovacích akcií BR OSN. V súčasnosti síce máme množstvo rezolúcií, ktoré sa touto otázkou zaoberajú, ale ide skôr o individuálne riešenie tej-ktorej konkrétnej situácie bez zjednocujúceho rámca.

Pokiaľ však ide o formulovanie podobného rámca pre humanitárnu intervenciu. Tu by už išlo skôr o nebezpečenstvo, že ak by sa k takémuto kroku

³⁵⁴ Dobrým príkladom takejto „následnej starostlivosti“ sú napr. povinnosti jednotiek UNTAC v Kambodži.

pristúpilo, mohlo by dôjsť k jeho ľahkému zneužitiu v praxi. Vo všeobecnosti by sa mal tento rámec odvíjať od požiadaviek rovnakých ako pri donucovacej akcii vrátane ďalších uvedených:

e) Hlavným cieľom intervenujúceho štátu by mala byť ochrana ľudských práv. Vlastné záujmy intervenujúceho štátu by mali mať subsidiárnu úlohu a politické, ekonomické či iné ohľady by v tomto prípade vôbec nemali hrať úlohu.

f) Efektívna akcia OSN alebo regionálnej organizácie autorizovanej OSN je nemožná alebo pravdepodobne zaberie dlhé obdobie na prevedenie.

g) Každá takáto intervencia by mala byť oznámená BR OSN a vziať zodpovednosti za takúto akciu. Intervenujúce vojenské jednotky by mali byť podriadené individuálnej trestnej zodpovednosti pre porušenia medzinárodného humanitárneho práva na území daného štátu a štáty alebo intervenujúca medzivládna organizácia by mala byť v prípade potreby subjektom konania pred Medzinárodným súdnym dvorom, ak dôjde k porušeniu teritoriálnej integrity daného štátu.

h) Potom ako dôjde k uskutočneniu cieľu intervencie, t.j. k zastaveniu porušovania ľudských práv na území daného štátu, intervenujúce štáty by mali okamžite stiahnuť ich vojenské jednotky, alebo urobiť tak hneď potom, ako je dokončená postkonfliktná obnova daného územia.

Zo všetkých uvedených príkladov v tejto práci, ktoré mali manifestovať existenciu normy humanitárnej intervencie sa práve situácia z roku 1994 v Rwande javí, ako „učebnicový“ príklad, ktorý napĺňa všetky skutkové predpoklady pre zásah na základe humanitárnej intervencie. A to s odhliadnutím od postupu BR OSN a teda prípadného konania podľa Kapitoly VII. Pretože hoci situácia sama bola doplnená ešte aj spusteným mechanizmom BR OSN, v podstate nezabránilo tomu, čo sa v tej chvíli v danej krajine dialo. Tragédia v Rwande vystupuje ako jasný príklad toho, že ak sa v danej situácii nenaplnia mocenské, politické, vojenské, surovinové alebo ekonomické

dôvody, koncept humanitárnej intervencie zostáva na úrovni teoretickej a v zásade ani nemá dôvod sa dostať k slovu.

Prípadné úvahy o reforme a prepísanie Charty, ktorá by odrážala súčasný systém fungovania a tým aj začleniť humanitárnu intervenciu ako jednu z výnimiek všeobecného zákazu sily, považujem za hrozbu jej zneužitia a použitia v prípadoch, ktoré by slúžili vlastným účelom. Odvolávanie sa na obyčaj nie je postačujúci a to hlavne z dôvodu nejasných a vágnych podmienok legality výkonu humanitárnej intervencie podľa obyčajového práva. A ak by aj došlo k dôvodu existujúcou praxou zo strany štátov, neexistuje *opinio iuris*.

5.2.2 Záver 2: Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia

Dohovor o genocíde predstavuje taktiež jeden z právnych dokumentov, na ktorých analýzu je možné nahliadať pri riešení postavenia humanitárnej intervencie v zmluvnom práve. Zo znení článkov nie je možné jednoznačne nájsť čokoľvek, čo by priamo hovorilo o možnosti postupu v súlade s humanitárnou intervenciu. Až extenzívnym výkladom sa dá čl. 8 Dohovoru považovať za základ prípadného obhájenia aktu humanitárnej intervencie. Napriek skutočnosti, že genocída predstavuje zločin proti medzinárodnému právu teda jej páchaním dochádza k závažnému porušovaniu *jus cogens* a pôsobí *erga omnes*, nie sú prípady, kedy sa štáty pri svojich akciách humanitárneho charakteru dovoľávali tohto Dohovoru.

Z uvedeného vyplýva, že intervencia v prípade genocídy môže zahŕňať ozbrojené použitie sily, z konania štátov je možné usúdiť, že takéto konanie je skôr právo ako povinnosť daných štátov. Táto skutočnosť našla odraz aj v prípade Rwandy, kedy stáli členovia BR OSN mali veľkú obavu použiť pojem genocída na označenie vzniknutej situácie práve z obavy, že by to znamenalo ich povinnosť zakročiť voči potlačeniu páchanej genocídy. Na druhej strane sa môže jednať iba o kolektívny zásah podľa ustanovení Charty.

5.2.3 Záver 3: Zakladajúci akt AU

Ako bolo uvedené, práve Zakladajúci akt AU je v súčasnosti jediným platným právnym dokumentom, v ustanoveniach ktorému môže nájsť výslovnú zmienku o „práve na intervenciu“. Hoci nie je presne zmienený spôsob výkonu intervencie, zo skutkových okolností tam uvedených je možné dôvodiť, že má ísť o intervenciu s použitím ozbrojenej sily.

Je možné, že takýmto ustanovením reagovala Africká únia práve na prípady, ktoré dávajú za vznik tvrdeniu, že OSN sa v mnohých otázkach stáva nepružnou organizáciou, v ktorej prevláda politická vôľa jednotlivých členských štátov. Napriek tomu zo znenie predmetného čl. 4(h) a jeho doplnenia je možné vyvodit' množstvo implementačných a aplikačných problémov, ktoré v konečnom dôsledku takéto ustanovenie robia viac ako práve problematickým.

5.2.4 Záver 4: Obyčajová norma humanitárnej intervencie

Prax štátov (*usus*) ako aj *opinio juris* predstavujú dva prvky, ktorých existencia musí byť preukázaná pre ustanovením obyčajového medzinárodného práva. Táto práca sa zaoberala rozpracovaním prípadov, ktoré dávajú v mnohých smeroch príklad pre existenciu štátnej praxe humanitárnej intervencie. Žiaľ pri ich podrobnejšej analýze bolo zistené, že len jeden či dva z nich by skutočne mohli slúžiť ako príklad výkonu humanitárnej intervencie bez zjavnejších vedľajších motívov ako ekonomický prospech, hegemonistický, či konanie založené na existencii predchádzajúcej zmluvy alebo súhlasu či pozvaníu k takejto intervencii. A to môže sotva postačovať na preukázanie existujúcej praxe štátov v oblasti humanitárnej intervencie.

Pokiaľ ide o druhú zložku obyčaje – *opinio juris* – pohľad bol zameraný predovšetkým na rozpracovanie tzv. link theory. Na základe zmienenej teórie by som vyjadrila určité pochybovanie o niektorých jej tvrdeniach. Predovšetkým jej hlavným predpokladom je existencia obyčajového práva, ktoré vytvorilo právny základ pre humanitárnu intervenciu, V každom prípade

však neexistujú dostatočné príklady praxe štátov v konaní, ktoré by potvrdzovalo definíciu humanitárnej intervencie, s ktorej vychádza táto práca. Po druhé, ak by aj takéto obyčaj existovala, je otázne či si zachovala svoje znaky a pokračuje vo svojej existencii a platnosti aj v období Charty OSN. A po tretie, aj keby si zachovala takúto existenciu spolu s platnosťou Charty OSN, otázne zostáva či v súlade s aplikáciou Viedenského dohovoru o zmluvnom práve čl. 64 by nebolo potrebné preukázať povahu obyčaje humanitárnej intervencie *jus cogens*. Na základe týchto skutočností je možné vyvodiť záver, že aj keby existovalo staré obyčajové pravidlo týkajúce sa humanitárnej intervencie do dnešných dní, asi ťažko by poskytlo právny základ pre humanitárnu intervenciu.

Analýza doktríny obyčajového medzinárodného práva vychádzajúca z „tiesne“ a „stavu núdze“ ma vedie k záveru, že v nich nie je možné nájsť základ pre humanitárnu intervenciu.

5.2.5 Záver 5: *Responsibility to Protect*

R2P predstavuje jeden z množstva konceptov, ktorý má za úmysel riešiť koncept humanitárnej intervencie. Napriek tomu, že za posledných niekoľko rokov sa na medzinárodnej scéne objavilo niekoľko konceptov za týmto cieľom, R2P sa stal najviac prijateľný a preto mu bola venovaná pozornosť aj v tejto práci. Hoci pôvodným zámerom bolo ustanovenie jasných podmienok pre výkon „práva na ochranu obyvateľstva, ktoré je vystavené hrubému porušovaniu ľudských práv na území daného štátu“ tento sa účel sa v súčasnosti akosi odkláňa od pôvodného zámeru. Tým, že R2P sa snažil urobiť z konceptu humanitárnej intervencie prijateľnejšiu doktrínu pre medzinárodné spoločenstvo, výsledkom je fakt, že v súčasnosti R2P pojednáva len o niektorých otázkach celkového konceptu humanitárnej intervencie a najviac problematickejšia časť, ktorá vlastne humanitárnu intervenciu robí tak problematickou, zostáva mimo rozsahu R2P.

Súčasný stav na medzinárodnej scéne teda dáva za vznik množstvu otáznikov. Určite nie je koncept R2P ani v jeho pôvodnej podobe ani v súčasnosti prijateľ

podobe možné považovať za „všeliak, ktorý vyrieši trápenie ľudstva“, ale je možné ho ešte stále spájať s tendenciami, ktoré mal na začiatku svojho zrodu? Jeho myšlienkou bolo nájsť vhodnejšie riešenie, ako bola humanitárna intervencia a predovšetkým vytvoriť právny rámec aplikácie. Skutočne má ešte stále R2P možnosť splniť takéto poslanie? Mám za to, že vznikla situácia, kde na medzinárodnej scéne popri sebe existuje R2P, ktorá keď zlyhá, dostane sa opäť k slovu otázka použitia ozbrojenej sily a keďže nie je imanentne riešená R2P, opäť sa začnú debaty o humanitárnej intervencii. Napriek niektorým tvrdeniam o nahradení humanitárnej intervencii R2P³⁵⁵ myslím, že takýto záver určite nie je možné urobiť vychádzajúc z uvedeného a je len otázka času, kedy štáty opäť budú postavené pred situáciu, v ktorej sa o slovo bude hlásiť ozbrojená sila. Je R2P koncept, ktorým bude daná situácia riešená? Urobiť takéto konštatovanie je veľmi ťažké vzhľadom na to, že R2P v súčasne platnej podobe sa touto otázkou vôbec nezaobera. Humanitárna intervencia napriek značným snahám tak rozhodne medzinárodnú scénu neopustila a ani neopúšťa. Či sa nakoniec dostane vývoj k tomu, aby medzinárodné spoločenstvo rozšírilo koncept R2P, neopomínajúc ani otázku použitia ozbrojenej sily ako poslednej možnosti riešenia situácie, závisí od nasledujúceho vývoja na politickej scéne a predovšetkým na vôli samotných aktérov. A to či sa prípadné budúce snahy zahrnú do konceptu R2P, ale prípadne iného novovzniknutého konceptu ukáže až čas. Podstatou však zostáva, že bez ohľadu na formálne premenovanie konceptu, z obsahového hľadiska sa stále štáty potýkajú z konceptom humanitárnej intervencie. A zároveň aj prostredníctvom práve tohto menovaného konceptu je viditeľná snaha štátov o vytvorenie legitímneho rámca pre zásahy v prípade rozsiahleho porušovania ľudských práv. To je prínos, ktorý je nepopierateľne uznateľným. Na druhej strane však ostávajú stále pretrvávajúca rovnako podstatná sporná otázka – právna opora legality takéhoto konania.

³⁵⁵ Massingham, Eva; *Military Intervention for Humanitarian Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force for Humanitarian Ends?*; In: *International Review of the Red Cross*; vol. 91, issue 876; 2009; str. 815

5.2.6 Záver 6: Právne námietky voči humanitárnej intervencii

Právne námietky uznania doktríny humanitárnej intervencie v medzinárodnom práve sa vzťahujú k vzťahu medzi humanitárnou intervenciou na jednej strane a doktrínou štátnej suverenity a doprevádzajúcich zásad nezasahovania a nepoužitia sily na strane druhej. V literatúre kritika voči humanitárnej intervencii nie je vyslovene založená iba na právnych princípoch. Útok voči nej vychádza aj z politických námietok. Politickými námietkami sú tvrdenia, že humanitárna intervencia má sklon k zneužitiu a k jej selektívnej aplikácii, že humanitárna intervencia komplikuje situáciu na území štátu, ktorý je predmetom takejto intervencie a že „humanitárna intervencia“ je kontradiktórnym pojmom samým o sebe.

V tejto práci vychádzam zo záveru, že progresívna interpretácia Charty OSN, noriem pre zákaz použitia sily³⁵⁶ a nezasahovania³⁵⁷ môžu vytvoriť rovnováhu so záväzkami štátov podporovať a ochraňovať ľudské práva.³⁵⁸ Rovnováha medzi týmito dvoma hodnotovými normatívmi však v žiadnom prípade nemôže vytvárať argument existencie právneho rámca humanitárnej intervencie v súčasne platnom medzinárodnom práve.

Politická námietka, že humanitárna intervencia má sklon k zneužitiu je založená na prvomotívovom prístupe, v rámci ktorého sa pripisuje primárna dôležitosť skutočným dôvodom, pre ktoré sa štáty účastnia humanitárnej intervencie. Mojm argumentom je, že motívom interventa by sa nemala udeľovať hierarchia dôležitosti, pokiaľ nie je možné preukázať, že sú vyslovene v rozpore s humanitárnym výsledkom intervencie.

V súvislosti s argumentom, že humanitárna intervencia spôsobuje komplikácie, je možné argumentovať, že komplikácie, ktoré prichádzajú s humanitárnou

³⁵⁶ Charta OSN, čl. 2(4)

³⁵⁷ Charta OSN, čl. 2(7)

³⁵⁸ Charta OSN, čl. 1(3), 13, 55, 56, 62, 68 a 76

intervenciou, sú bežnými komplikáciami a to, čo je potrebné pre minimalizovanie týchto komplikácií je stanovenie kritérií humanitárnej intervencie. V súvislosti s názorom, že humanitárna intervencia je sama o sebe kontradiktórna ničením a neblahými následkami na životoch, je možné vyvrátiť toto tvrdenie tým, že humanitárna intervencia môže byť oprávnená z utilitaristického postoja v prípade ak slúži k záchrane viacerých životov ako tých, ku ktorých strate dochádza náhodne počas humanitárnej intervencie.

Dilema medzi klasickou doktrínou štátnej suverenity na jednej strane a zásadou ochrany ľudských práv na druhej strane môže vytvárať dva spôsoby pohľadu. Prvý, ak je na koncept štátnej suverenity nahliadané zo súčasného pohľadu, je argumentovateľné, že navzdory jeho dôležitosti v medzinárodnom práve, vývoj za posledných niekoľkých dekád postupne, ale nevyhnutne zmenil jeho pôvodnú koncepciu. Druhý, spolu s internacionalizáciou ľudských práv, globalizáciou, revolučným vývojom telekomunikačných technológií a médií, individualizácia medzinárodného práva a vznik nových aktérov na medzinárodnom poli ako aj zmena povahy ozbrojených konfliktov prispieva k narušeniu konceptu štátnej suverenity.

Pre komplexnosť spracovania témy je potrebné uviesť aj niekoľko argumentov, v ktorých možno nájsť podporu či práve naopak dôvody proti humanitárnej intervencii hoci ich základ nie je čisto právnej povahy. Množstvo teoretikov³⁵⁹ sa prikláňa k názoru, že bez ohľadu na to, čo ustanovujú právne normy existuje morálna povinnosť zasiahnuť, aby bolo možné chrániť obyvateľstvo pred genocídou a rozsiahlym vyvražďovaním. Toto stanovisko sa opiera o tvrdenie, že suverenita je odvodená od zodpovednosti štátu chrániť svoje obyvateľstvo, a keď štát v tejto povinnosti zlyhá, stráca tak práva, ktoré mu plynú z jeho suverenity. Z nadväznosti na obdobnú argumentáciu „straty suverenity“ vychádzajú aj ďalšie prístupy.³⁶⁰ Takýto postoj však vytvára množstvo

³⁵⁹ pozri napr. Franck, T.M; *The Power of Legitimacy Among Nations*; *op.cit.*; str. 74-79 a ďalej napr. Higgins, R.; *Problem and Process: International Law and How We Use It*; *op.cit.*; str. 5

³⁶⁰ Možno poukázať napr. na myšlienku „spoločnej humanity“, podľa ktorej všetci jednotlivci majú základné ľudské práva a povinnosti podporovať a zachovávať ich voči všetkým ostatným. Zástancovia teórie spravodlivej vojny tvrdia, že povinnosť poskytnúť pomoc tým, ktorí ju

problémov. Ak by bola štátom garantovaná morálna opodstatnenosť intervencií, vznikol by obrovský priestor pre zneužívanie humanitárnych argumentov na dosiahnutie mocenských cieľov. V tejto súvislosti sa tiež poukazuje na vznik ďalšieho problému, ak by bolo morálne siahnuť v takýchto prípadoch po zbraniach a zasiahnuť, nebolo morálne pomôcť štátu ešte predtým, ako sa do takto vyhrotenej situácie dostal? Toto je jeden z argumentov, ktoré súčasné medzinárodné spoločenstvo vedú ku krokom predznamenantým nové vývojové trendy v tejto otázke.

Ku kritike morálnej opodstatnenosti humanitárnej intervencie sa pridávajú aj ďalšie námietky z radov právnikov, teoretikov či politikov na medzinárodnom poli. Z oblasti medzinárodného práva zaznievajú hlasy, podľa ktorých je potrebné vychádzať zo znenia Charty OSN a podľa tej je jednoznačne ustanovený zákaz použitia zbraní okrem uvedených dvoch výnimiek. Na základe striktného výkladu je jednoznačným záverom, že v prípade polemík ohľadne humanitárnej intervencie je potrebné aplikovať čl. 2 ods. 4. Z radov politikov zaznievajú ohlasy, že žiaden štát nemá právo vyslať vlastných vojakov ako svojich obyvateľov na územie iného štátu prelievať krv za, hoci trpiace, ale obyvateľstvo iného štátu. K tomu sa pridáva aj kladenie dôrazu na skutočnosť, že žiaľ štáty ozbrojené operácie obhajujú humanitárnymi cieľmi, ale často tento cieľ nie je primárny. Čo privádza k argumentácii o tzv. selektívnej reakcii, kedy štáty zasahujú iba v prípadoch podľa svojho uváženia a svojich národných záujmov až k otázke možnosti zneužitia humanitárnej intervencie.

5.2.7 Záver 7: Úloha BR OSN

Charta OSN udeľuje primárnu zodpovednosť BR v otázkach týkajúcich sa použitia ozbrojenej sily pre udržanie medzinárodného mieru a bezpečnosti. Za účelom dodržania pravidiel medzinárodného práva by tento primát Rady

potrebujú, má univerzálny charakter či vychádzajú z religiózneho stanoviska, všetky svetové náboženstvá v spojení s etickým systémom vytvárajú morálnu dohodu, na základe ktorej genocída a rozsiahle vyvražďovanie predstavuje zlo a všetci majú povinnosť takémuto zlu predchádzať či trestať páchatel'ov tohto zla.

mal zotrvať. Dôsledkom udržania tohto primátu vo vzťahu k humanitárnej intervencii je, že Rada by mala vykonávať dohľad nad všetkými humanitárnymi intervenciami. BR OSN by mala zmocniť všetky prípady humanitárnej intervencie. Tak, kde Rada zmocňuje k intervencii regionálnu alebo subregionálnu organizáciu, intervenujúca organizácia by mala Rade poskytovať priebežné informácie o vývoji týkajúceho sa intervencie, a to až do ukončenia intervencie.

Hoci je zřejmé, že takýmto spôsobom dochádza k odklonu od čistého konceptu humanitárnej intervencie. Tento prístup v zmysle súčasne fungujúceho systému kolektívnej bezpečnosti je viac ako žiadaným faktorom.

Z čisto funkčného hľadiska je výhodnejšie, ak krajiny vytvoria regionálnu alebo subregionálnu medzivládnu organizáciu pre zmocnenie ako aj finančnú a logistickú podporu intervencie v mene OSN alebo v mene príslušnej organizácie, ale pod dohľadom BR OSN. Regionálne alebo subregionálne organizácie sú vhodné práve z dôvodu rýchleho zásahu v prípade humanitárnej nutnosti vyplývajúcej z geografickej blízkosti k danému štátu. Navyše tieto krajiny môžu byť zasiahnuté rozsiahlym porušovaním ľudských práv na území daného štátu nachádzajúceho sa v regióne. Takýmito následkami môže byť napr. medzihraničné prechody utečencov alebo šírenie nezákonného držania zbraní. Taktiež je možné predpokladať, že štáty v regionálnej a subregionálnej organizácii, ktorého súčasťou je aj daný štát, sú pravdepodobne viac zaujaté rozsiahlym porušovaním ľudských práv. Účasť regionálnej a subregionálnej organizácie na humanitárnej intervencii v rámci ich jurisdikcie môže zvýšiť subsidiaritu a „zdieľané bremeno“ pri udržiavaní medzinárodného mieru a bezpečnosti, dôsledkom čoho je zvýšenie efektivity BR OSN.

Členstvo v Rade by, v súlade s vytvorením spravodlivého geografického rozloženia, malo prejsť reformou, ktorá by predovšetkým reformovala počet členov BR OSN či prípadne právo veta. Zastúpenie medzi stálymi členmi BR OSN by mal mať každý región OSN, a to minimálne jedným členom. Teda stále členstvo by malo byť rozšírené o zástupcov z Latinskej Ameriky a Afriky.

Reformy BR by napomohli k dosiahnutiu legitímnosti Rady medzi členskými štátmi OSN. Taktiež rozhodnutia reformovanej Rady týkajúce sa humanitárnej intervencie by pravdepodobne oveľa viac pritiahli dodržiavanie týchto rozhodnutí.

Abstrakt

Práca sa zaoberá skúmaním problematiky humanitárnej intervencie. Hoci je na túto oblasť možné nahliadať z viacerých hľadísk, v tejto práci je koncentrácia zameraná na právnu problematiku tohto konceptu. Napriek tomu, že problematika nie je novou, ale sa na scéne objavuje značnú dobu, ani náhodou nie je možné hovoriť o jednoznačne ustálenej doktríne. Práve naopak vývoj za posledné dve desaťročia rokov z nej robí tému aktuálnejšiu ako kedykoľvek predtým.

Vo svojom úvode sa zameriavam predovšetkým na odlišenie konceptu humanitárnej intervencie do príbuzných konceptov, ktoré sú si spoločné v niektorých črtách, ale zároveň odlišujúce prvky z nich robia rozdielne typy intervencií a v žiadnom prípade nie je možné ich zamenenie s konceptom humanitárnej intervencie. Ide predovšetkým o intervenciu na ochranu štátnych občanov na území štátu, ktorý je predmetom zásahu, intervencia na uľahčenie sebaurčenia, prodemokratická intervencia či ďalšie druhy intervencií, ktoré by mohli byť s humanitárnou intervenciou zamenené a preto je potrebné ich dôrazne odlišovať. Zároveň práca presne vymedzuje, čo je v nej mienené pod pojmom humanitárnej intervencie, nakoľko jej presné definovanie tak, ako je na ňu nahliadané v tejto práci, je potrebné výslovne definovať. Pojem tak, ako je v práci používaný vychádza z vymedzenia vzťahujúceho sa na použitie ozbrojenej sily štátom, skupinou štátov alebo medzinárodnou organizáciou v treťom štáte za účelom ochrany osôb nachádzajúcich sa na tomto území pred rozsiahlym porušovaním základných ľudských práv a to najmä páchaním rozsiahleho vyvražďovania, genocídou, zločiny proti ľudskosti, vojnových zločinov. Obete nie sú obyvateľmi štátu/štátov, ktoré zasahujú. Teda štátna príslušnosť nie je rozhodujúca. A čo je podstatné, štát, voči ktorému je vedený zásah, nedal na takéto konanie súhlas.

Najväčšia časť práce je venovaná posúdeniu právneho základu pre humanitárnu intervenciu, a to skúmaním tak zmluvného ako aj obyčajového práva. Pojednanie o súvzťažnosti vzťahov medzi takými imperatívami súčasného

medzinárodného právneho poriadku akým je zásada štátnej suverenity, nezasahovanie a ochrany ľudských práv, právne námietky, ktoré vyvstávajú vo vzťahu k tomuto konceptu ako aj otázka jeho legitimacy. Všetky tieto otázky sú posúdené vo svetle aktuálne platného medzinárodného práva a zohľadňujú všetky trendy vývoja v tomto smere.

Abstract in English

The doctrine of “humanitarian intervention” has long been a controversial subject, both in law and in international relations, and remains so today. For humanitarian intervention is typical that it is a multidisciplinary issue. This problem is questionable not only from the point of view of law; however there also arise many ethic and moral dilemmas.

The study handles the humanitarian intervention from the view of international law hence my aim is to outline the legal questions connected with this issue.

At first it must be said that humanitarian intervention exists for a very long time although it has been subject of discussions for last ten or twenty years.

What makes the humanitarian intervention such controversial point in question in contemporary international law?

First of all the concept of humanitarian intervention must be distinguished from related concepts, such as “humanitarian action”, “humanitarian operations”, “humanitarian assistance”, “intervention to protect nationals abroad”, “intervention to facilitate self-determination”, “pro-democratic intervention” and more other concepts closely link to humanitarian intervention

If we start to concentrate just on humanitarian intervention there are questions to think about:

Firstly, the main question is: What is the humanitarian intervention? We need the legal definition if we want to answer. But there is no generally accepted definition of this term. For the purpose of this article which deals with the military intervention, the humanitarian intervention is mostly understood as: the use of force by a state, or group of states or international organization in a third state for the purpose of protecting the nationals of the target state from massive violations of the most fundamental human rights, especially mass murder and genocide. The victims are not nationals of the intervening state.

Secondly, the question of legality of humanitarian intervention. The humanitarian intervention is not the issue of customary law, there exists only treaty law. The relevant treaty law can be found in UN Charter.

The problem of humanitarian intervention lies in three legal absolutes:

- a) peace – according to the articles (23-51) of the UN Charter, the Security Council is the body whose primary purpose is to maintain international peace and security. The massive deprivation of fundamental human rights within territory of one state can threaten international peace. But one of the basic principles of international law is the principle of state sovereignty which means the obligation of non-intervene in matters that are essentially within the domestic jurisdiction of any state.
- b) human rights – the rapid development of human rights ideology in the second half of 20th century gave rise to a number of approaches under which the human rights are not only the matter within the domestic jurisdiction of the state.
- c) use of force – according to the articles of the UN Charter, the use of force is illegal. The qualifications to this rule are claims made in the name of self-defence or collective security with the authorization by Security Council under the Chapter VII. But most international lawyers have agreed that intervention for the purposes of humanitarianism and democracy building did not pass these two exceptions.

Thirdly, the question of the right authority.

Who has the right to covered action by the mandate? In general, Security Council is the right body which may authorize the use of force. But this is not so evident. History proves a great deal of situations where the condition of mass violation of human rights was fulfilled but the Security Council was inactive. It is also questionable if the action covered by the mandate is the humanitarian intervention in the right meaning of this concept.

From this reason it must be underlined that the humanitarian intervention is not only the legal question but also the question of political will of the state. Although the development has tended from humanitarian intervention to responsibility to protect the fact of political will still remains.

This study seeks to contribute to the scholarly debate regarding the values that should prevail when widespread human rights deprivations occur within the domestic jurisdiction of states. On the one hand there are the “state-system values” of state sovereignty, non-intervention and the prohibition of the use of force. These principles are said to constitute the bedrock of contemporary international law. On the other hand there are other equally legal norms engrained in international human rights and humanitarian law. One of the main issues that the study attempts to tackle is: Which of the two sets of values should be prevail in the face of mass and atrocious violations of human rights? In addressing this issue, the study highlights the dilemma of the competing interests of humanity *vis-a-vis* the need to adhere to traditional paradigmas that constitute basic international law. Ultimately, the study defines when, if at all, the international community acting in concert may exercise the right or duty exists, how and by whom it may be exercised. The study attempts to challenge some of the deeply held assumptions about the efficacy, legality and legitimacy of collective humanitarian intervention.

The study provides a theoretical analysis of the concept of humanitarian intervention and examines the legal status of humanitarian intervention under treaty law. The aim of the study is also to establish the position of humanitarian intervention under customary international law, by exploring the relevant state practice and *opinio juris*. It establishes clearer procedures and criterias relating to when and how intervention should take place and makes recommendations regarding legal and institutional issues requiring consideration if the right or duty of humanitarian intervention has been exercised.

Zoznam použitej literatúry a prameňov

Knižné publikácie

- Abiew, Francis Kofi; *The evolution of the doctrine and practice of humanitarian intervention*; Kluwer Law International; 1999
- Arend, Anthony Clark and Beck, Robert J.; *International Law and the use of Force: Beyond the UN Charter paradigm*; London and New York; Routledge; 1993
- Bílková, Veronika; *Odpovědnost za ochranu (R2P): Nová naděje nebo staré pokrytectví?*; Praha; PFUK; 2010
- Brownlie, Ian; *Principles of public international law*; Oxford; Clarendon Press; 1998
- Brownlie, Ian; *International law and the use of force by states*; Clarendon Press; 1963
- Cassese, Antonio; *The current legal regulation of the use of force*; Martinus Nijhoff Publishers; Dordrecht (Netherlands); 1986
- Čepelka, Čestmír; Šturma, Pavel; *Mezinárodní právo veřejné*; 1. vyd.-Praha, C.H.Beck; 2008
- Chornet, Ramón Consuelo; *¿Violencia necesaria? : la intervención humanitaria en derecho internacional*; Trotta; Madrid; 1995
- Escudero Espinosa, Juan Francisco; *Aproximación histórica a la noción de intervención humanitaria en el derecho internacional*; Universidad de León; 2002
- Garrié Faget, Rodolfo; *Organismos militares interamericanos*; Depalma; 2000
- Geldenhuis, Deon; *Foreign political engagement : remaking states in the post-cold war world*; Macmillan Press; 1998
- Gibbs, David N.; *First do no harm : humanitarian intervention and the destruction of Yugoslavia*; Vanderbilt University Press; Nashville, TN; 2009

Gray, Christine; *International Law and the Use of Force: fully updated second edition*; Oxford University Press Inc., New York; 2006

Hehir, Aidan; *Humanitarian intervention: an introduction; Basingstoke [etc.]* : Palgrave Macmillan; 2010

Leigh-Phippard, Helen; *The 1995 NPT Extension Conference : can the treaty survive the outcome?; Verification : arms control, peacekeeping and the environment*; 1996

Moore, John Norton; *The lawfulness of United States assistance to the Republic of Vietnam*; s.n.; 1966

Murungu, Chacha; *Prosecuting International Crimes in Africa*; Pretoria University Law Press (PULP); 2011

Nardin, Terry; Williams, Melissa S.; *Humanitarian Intervention*; New York University Press; New York and London; 2006

Newman, Michael; *Humanitarian intervention : confronting the contradictions*; Hurst & Company; London; 2009

Oppenheim, L; *International law : a treatise ; Vol. 2: War and neutrality*; Longmans; 1906

Pattison, James; *Humanitarian intervention and the responsibility to protect : who should intervene?*; Oxford University Press; Oxford; 2010

Pavlíček, Václav a kol; *Ústavní právo a státověda, II.díl, Ústavní právo České republiky, Část 2*; Linde Praha; 2004

Poltak, Celeste; *Humanitarian Intervention : A Contemporary Interpretation of the Charter of the United Nations* ; University of Toronto Faculty of Law review; 2002

Stürchler, Nikolas; *The Threat of Force in International Law*; Cambridge University Press; 2007

Tesón, Fernando R.; *Humanitarian intervention: an inquiry into law and morality*; 3rd; Transnational Publishers; 2005

Thomashausen, Sophie; *Humanitarian Intervention in an evolving world order: The Cases of Irayue, Somalia, Kosovo and East Timor*; African Institute of South Africa; 2002

Články v odborných časopisoch

Alvarez, José E.; *The Schizophrenias of R2P*; In: *Human Rights, Intervention, and the Use of Force* / ed. by Philip Alston and Euan MacDonald; Oxford University Press; Oxford; 2008; str. 275 – 284

Barinka, Roman; *Status humanitární intervence v mezinárodním právu*; Právník; 142/9 (2003); str. 855-900

Bellamy, Alex J.; Wheeler, Nicholas J.; *Humanitarian Intervention in World Politics*; In: *The Globalization of World Politics : an Introduction to International Relations*; Oxford University Press; Oxford; 2008; str. 524-541

Bellamy, Alex J.; *Responsibility to protect or Trojan Horse : the Crisis in Darfur and Humanitarian Intervention after Iraq*; In: *Ethics & International Affairs : a Reader*; Georgetown University Press; Washington, D.C.; 2009; str. 143-169

Bulto, Takele Soboka; *The promises of new constitutional engineering in post-genocide Rwanda*; In: *African Human Rights Law Journal*; Vol. 8, No. 1, str. 187-207

Cassese, Antonio; *Are human rights truly universal?*; In: *The politics of human rights*; 1999

Charney, Jonathan I.; *Anticipatory humanitarian intervention in Kosovo*; In: *American journal of international law*; vol. 93, afl. 4, pag. 834-841; 1999

Damrosch, Lori F.; *The Permanent Five as enforcers of controls on weapons of mass destruction : building on the Iraq 'precedent'?*; In: *European journal of international law*; vol. 13, afl. 1, pag. 305-321; 2002

Enabulele, A.O.; *Humanitarian Intervention and Territorial Sovereignty : the Dilemma of Two Strange Bedfellows*; In: The International Journal of Human Rights; vol. 14, afl. 3; 2010; str. 407-424

Evans, Gareth; *From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect*; In: Wisconsin International Law Journal; vol. 24, afl. 3; 2006; str. 703 – 722

Evans, Gareth; *The Responsibility to Protect : Rethinking Humanitarian Intervention*; In: The Adventure of Peace : Dag Hammarskjöld and the Future of the UN / ed.: Sten Ask and Anna Mark-Jungkvist; New York; 2006; str. 298 - 311

Falk, Richard; *On Humanitarian Intervention : a New World Order Dilemma*; In: America and the Misshaping of a New World Order; University of California Press; 2010; str. 215 – 229

Farer, Tom J.; *Humanitarian intervention before and after 9/11: legality and legitimacy*; In: Humanitarian intervention ; 2003

Finnemore, Martha; *Paradoxes in Humanitarian Intervention*; In: Moral Limit and Possibility in World Politics; Cambridge University Press; Cambridge; 2008; str. 197 – 224

Focarelli, Carlo; *The Responsibility to Protect Doctrine and Humanitarian Intervention : Too Many Ambiguities for a Working Doctrine*; In: Journal of Conflict and Security Law; vol. 13, afl. 2; 2008; str. 191-213

Fonteyne, J.P.L.; *The customary international law doctrine of humanitarian intervention : its current validity under the U.N. charter*; In: California Western international law journal; vol. 4, pag. 203-270; 1974

Gaparayi, Idi T.; *Justice and social recontraction in the aftermath of genocide in Rwanda: An evaluation of the possible role of the gacaca trigunals*; In: African Human Rights Law Journal; Vol. 1, No. 1, str. 65-7; 2001

García Labajo , Juan M.; *La prohibición del uso de la fuerza : la intervención y la injerencia humanitaria*; In: Revista española de derecho militar; afl. 70; 1997; str. 145 – 161

Green, L.C.; *Humanitarian law and the man in the field*; In: The Canadian yearbook of international law; vol. 14, pag. 96-115; 1976

Gutiérrez Espada , Cesáreo; *Uso de la fuerza, intervención humanitaria y libre determinación (la "Guerra de Kosovo")*; In: La protección internacional de los derechos humanos a los cincuenta años de la declaración universal / Antonio Blanc Altemir (ed.); 2001; str. 191 - 219

Joyner, Christopher C.; *The Responsibility to protect : Humanitarian Concern and the Lawfulness of Armed Intervention*; In: International Law : Classic and Contemporary Readings; Lynne Rienner; 2009; str. 693 – 723

Joshi, Ravinder; *Genocide in Rwanda: The Root causes*; In: East African Journal of Peace and Human Rights; Vol. 3, No 1, str. 51-91; 1996

Kamanga, Khoti; *Rwandan Conflict and the Genocide Convention: Implications for Tanzania*; In: African Yearbook of International Law; Vol. 5, str. 63-89; 1997

Kannyo, Edward; *Civil Strife and Humanitarian Intervention in Africa: a Preliminary Assessment*; In: African Yearbook of International Law; Vol. 4, str. 51-83; 1996

Kolb, Robert; *Note on humanitarian intervention*; International review of the Red Cross; vol. 85, afl. 849; 2003; str. 119-134

Kratochvíl, Jan; *Humanitární intervence v současném mezinárodním právu*; Acta Universitatis Carolinae Iuridica; č. 3/2005; 119-143

Kritsiotis, Dino; *Developing Approaches Towards Legitimising Intervention on Humanitarian Grounds*; In: Journal of Armed Conflict Law, 1364-0224; vol. 4, afl. 1, pag. 91-102;1997

Kritsiotis, Dino; *Public International Law and its Territorial Imperative*; In: Michigan Journal of International Law; vol. 30, afl. 3, pag. 547-566;2009

Kwakwa, Edward; *Internal conflicts in Africa : is there a right of humanitarian action ?*; In: African Yearbook of international law; vol. 2, pag. 9-45; 1994

Lang, Anthony F., Jr; *Humanitarian intervention; in Ethics and World Politics*; 2010; Oxford University Press; Oxford; str. 324 - 342

Massingham, Eva; *Military Intervention for Humanitarian Purposes : Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force for Humanitarian Ends?*; In: *International Review of the Red Cross*; vol. 91, issue 876; 2009; str. 803-831

May, Larry; *Humanitarian Intervention: Problems of Collective Responsibility*; In: *Philosophy of Law : Classic and Contemporary Readings*; Wiley-Blackwell;2010; str. 221 - 239

Mayall, James; *Humanitarian Intervention and International Society : Lessons from Africa*; In: *Humanitarian Intervention and International Relations / ed. by Jennifer M. Welsh*; Oxford University Press; Oxford; 2006; str. 120 – 141

McClellan, Emma; *The Responsibility to Protect: The Role of International Human Rights Law*; In: *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 13 No. 1; 2008; str. 123 – 152

Minta, Ike; *The Rwanda Conflict:with the Failure of Peacekeeping, is Peacemaking still possible?*; In: *African Yearbook of International Law*; Vol. 4, str. 19-37; 1996

Mortimer, Edward; *Under what circumstances should the UN intervene militarily in a "domestic crisis"*; In: *Peacemaking and peacekeeping for the new century*;1998

Nanda, Ved P.; *Humanitarian Intervention under International Law and U. N. Charter*; In: *International Law : Issues and Challenges*, vol. 1; Gurgaon : Hope India Publications; 2009; str. 109 – 126

Pattison, James; *Legitimacy and Humanitarian Intervention : Who Should Intervene?*; In: *The International Journal of Human Rights*; vol. 12; 2008; str. 395 - 413

Pattison, James; *Humanitarian Intervention, the Responsibility to Protect and Jus In Bello*; In: *Global Responsibility to Protect*; vol. 1; 2009; str. 364 – 391

Poli, Ludovica; *The Responsibility to Protect in International Law and the Opinion Necessitatis of an Accountable International Community*; Journal of African and International Law, Vol. 3, Number 2, str. 335-359; 2010

Reisman, W. Michael; *Unilateral action and the transformations of the world constitutive process : the special problem of humanitarian intervention*; In: European journal of international law; vol. 11, afl. 1, pag. 3-18; 2000

Roberts, Adam; *The United Nations and Humanitarian Intervention*; In: Humanitarian Intervention and International Relations / ed. by Jennifer M. Welsh; Oxford University Press; Oxford; 2006; str. 71 – 97

Ronzitti, Natalino; *Demilitarization and neutralization in the Mediterranean*; In: The Italian yearbook of international law; vol. 6, pag. 33-54; 1985

Ryniker, Anne; *The ICRC's position on "humanitarian intervention"*; International review of the Red Cross; vol. 83, afl. 842; 2001; str. 527 - 532

Sarkin, Jeremy; *Humanitarian Intervention and the Responsibility to protect in Africa*; In: Africa's Human Rights Architecture; Fanele; Auckland Park; 2008; str. 45 - 67

Sarkin, Jeremy; *The Role of the United Nations, the African Union and Africa's Sub-Regional Organizations in Dealing with Africa's Human Rights Problems : Connecting Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect*; In: Journal of African Law; vol. 53, afl. 1; 2009, str. 1-33

Schlochauer, H.-J.; *Humanitarian Intervention*; in: R. Bernhardt (ed.), Encyclopedia of Public International Law; Volume II ; 1995; str. 926-933

Sinjela, Mpazi; *The United Nations and Internal/International Conflicts in Africa: A Documentary Survey*; In. African Yearbook of International Law; Vol. 6, str. 289-363; 1998

Šturma, Pavel; *MSD k aplikaci Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia*; Právní zpravodaj; 10/2007; str. 11-15

Verwey, W.D; *Protection of the environment in times of armed conflict: in search of a new legal perspective*; In: Leiden journal of international law; vol. 8, afl. 1, pag. 7-40;1995

Vršanský, Peter; *Humanitárna intervencia v medzinárodnom práve*; Právny obzor, roč. 83, č.6 (2000); str. 513-516

Welsh, Jennifer M.; *The Evolution of Humanitarian Intervention in International Society : Conclusion*; In: Humanitarian Intervention and International Relations / ed. by Jennifer M. Welsh; Oxford University Press; Oxford; 2006; str. 176 - 210

Welsh, Jennifer M.; *Taking consequences seriously : objections to humanitarian intervention*; In: Humanitarian intervention and international relations / ed. by Jennifer M. Welsh; Oxford University Press; Oxford; 2004; str. 52 - 68

Wheeler, Nicholas J.; *Humanitarian Intervention and International Society*; In: Genocide; Sage; Los Angeles, CA; 2008; str. 106 - 136

Wheeler, Nicholas J.; *Reflections on the legality and legitimacy of NATO's intervention in Kosovo*; In: The International Journal of Human Rights; vol. 4, afl. 3-4, pag. 145-163; 2000

Yusuf, Abdulqawi A.; *The right to intervention by the African Union: A New Paradigm in Regional Enforcement Action?*; In. African Yearbook of International Law; Vol. 11, str. 3-21; 2003

Zacklin, Ralph; *Beyond Kosovo: the United Nations and humanitarian intervention*; In: Virginia journal of international law; vol. 41, afl. 4, pag. 923-940;2001

Medzinárodné zmluvy a oficiálne dokumenty

Advisory Council on International Affairs & Advisory Committee on Issues of Public International Law; *The Use of Force for Humanitarian Purposes (Enforcement action for humanitarian purposes and humanitarian intervention)*; Hague; 2000

Convention concerning the Duties and Rights of States in the Event of Civil Strife;
20.február 1928

Charter of the Organization of African Unity; 25.máj 1963

Charter of the Organization of American States; 30.apríla 1948

Charta OSN, 26.júna 1945

CM 12048 (LXVII); *Report of Eminent Personalities to Investigate the Genocide in Rwanda and the Surrounding Events*; 29. mája 2000

Decl AHG/Decl.3 XXIX Rev 1; *The Declaration on the Establishment, within the OAU, of a Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution*; 29. júna 1993

Dohovor o obmedzení všetkých foriem diskriminácie žien; UNGA Res 34/180;18.decembr 1979

Dohovor o obmedzení všetkých foriem rasovej diskriminácie; UNGA Res 2106 (XX); 21.decembra 1965

Dohovor o právach dieťaťa; UNGA Res 44/25; 20.novembra 1989

Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému a degradujúcemu zaobchádzaniu a trestaniu; UNGA Res 39/46; 10.decembra 1984

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia, 8. decembra 1948

Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance; 2.septembra 1947

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach ; UNGA Res 2200 (XXI) zo 16.decembra 1966

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach; UNGA Res 2200 (XXI) zo 16.decembra 1966

Montevideo Convention on Rights and Duties of States; 26.decembra 1933

Návrh článkov o zodpovednosti štátu za medzinárodne protiprávne konanie; Doc A/AC.4/498

Pact of the League of Arab States; 22.march 1945

Report of the Secretary-General on the Work of the Organization; UN GAOR; UN Doc A/54/PV4; 1999

S/1994/1405; *Final Report of the Committee of Experts Established Pursuant to UN Security Council Resolution 935 (1994)*; 9. septembra 1994

SG/SM/7136 GA/9596; Secretary-General's Speech to the 54th Session of the General Assembly; 20.septembra 1999

Treaty of the Friendship, Co-operation and Mutual Assistance; 14.mája 1955

UN Doc. A/59/565; *A More Secure World: Our Shared Responsibility*; Report of the High Level Panel on Threats, Challenges and Change; United Nations; 2. decembra 2004

UN Doc. A/59/2005; *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights For All*; Report of the Secretary General; 21. marca 2005

UN Doc. A/60/L.1; 2005 World Summit Outcome; 20. september 2005

UN Doc. A/63/677; *Impelenting the responsibility to protect*; Report of the Secretary General; 12.január 2009

UN Doc. A/RES/20092625; *Declaration of Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with Charter of the United Nations*; 24.október 1970

UN Doc. A/6220; *Declaration on the Inadmissibility of Intervention in the Domestic Affairs of States and the Protection of their Independence and Sovereignty*; 1965

UN Doc. A/RES/63/308; *Responsibility to protect*; 7.októbra 2009

UN Doc E/CN.4/1995/7; *Report of the United Nations Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Rwanda*

UN Doc E/CN.4/1996/68; *Report of the United Nations Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Rwanda*

UN Doc S/Res/713/1991; *Socialist Federal Rep. of Yugoslavia*; 25. septembra 1991

UN Doc S/Res/724/1991; *Socialist Federal Rep. of Yugoslavia*; 15. decembra 1991

UN Doc S/Res/733/1992; *Somalia*; 23. januára 1992

UN Doc S/Res/752/1992; *Bosnia and Herzegovina*; 15. mája 1992

UN Doc S/Res/757/1992; *Bosnia and Herzegovina*; 30. mája 1992

UN Doc S/Res/758/1992; *Bosnia and Herzegovina*; 8. júna 1992

UN Doc S/Res/770/1992; *Bosnia and Herzegovina*; 13. augusta 1992

UN Doc S/Res/771/1992; *Former Yugoslavia*; 13. augusta 1992

UN Doc S/Res/780/1992; *Former Yugoslavia*; 6. októbra 1992

UN Doc S/Res/787/1992; *Bosnia and Herzegovina*; 16. novembra 1992

UN Doc S/Res/794/1992; *Somalia*; 3. decembra 1992

UN Doc S/Res/816/1993; *Bosnia and Herzegovina*; 31. marca 1993

UN Doc S/Res/912/1994; *on adjustment of the mandate of the UN Assistance Mission for Rwanda due to the current situation in Rwanda and settlement of the Rwandan conflict*; 21. apríla 1994

UN Doc S/Res/918/1994; *on the expansion of the mandate of the UN Assistance Mission for Rwanda and imposition of an arms embargo on Rwanda*; 17. mája 1994

UN Doc S/Res/929/1994; *on establishment of a temporary multinational operation for humanitarian purposes in Rwanda until the deployment of the expanded UN Assistance Mission for Rwanda*; 22. júna 1994

UN Doc S/Res/940/1994; *on authorization to form a multinational force under unified command and control to restore the legitimately elected President and authorities of the Government of Haiti and extension of the mandate of the UN Mission in Haiti*; 31. júla 1994

UN Doc S/Res/1199/1998; *on the situation in Kosovo (FRY)*; 23. septembra 1998

UN Doc. S/RES/1674; *Protection of Civilians in Armed Conflict*; 28. apríla 2006

UN Doc. S/RES/1706; *Reports of the Secretary-General on Sudan*; 31. augusta 2006

UN Doc S/Res/1973/2011; *The situation in Libya*; 17. marca 2011

UNGA Res 377/ 1950; 3. novembra 1950

UNGA Res 48/141; 20. decembra 1993

Všeobecná deklarácia ľudských práv; UNGA 217 (III) z 10. decembra 1948

Zakladajúci akt Africkej únie, 11. júla 2000

Súdne rozhodnutia

Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Hercegovina v. Serbia and Montenegro); ICJ Reports 2007

Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgicko v. Španielsko) (1970); I.C.J. Rep 53

Island of Palmas (Miangas) Case (Netherlands v. U.S.); 2 U.N. Rep. Int'l Arbitra Awards 829

Korfský prieliv (V- Británia vs. Albánsko) (1949) ICJ Rep 4

Prokurátor v. Jean Kambala; ICTR-97-23-S

Prosecutor v. Dusko Tadić, Decision on the Defence Motion for Intercutory Appeal on Jurisdiction; I.C.T.Y.No. IT-94-1-AR 72 reprinted at 35 I.L.M. 32, at 48 (1998)

Rybolovný prípad (V. Británia vs. Nórsko), ICJ Rep 116 (1951)

Vojenských a polovojenských aktivít v a proti Nikaragui - *The Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua* (Nicaragua v. USA) (1986) ICJ Rep 14

Wimbeldon; PCIJ; Series A, No.1 (1923)

Internetové zdroje

International Panel of Eminent Personalities (2000) Rwanda; <http://www.oau-oau/Document/ipep/rwanda-e/EN.htm> (28.3.2011)

Štatút Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu;
<http://www.ictr.org/english/legaltexts/statute.htm> (26.10.2011)

The Responsibility to Protect; Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty; <http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>; (27.8.2010)

Výročná správa kontrolného panelu SB; <http://www.inspectionpanel.com> (5.9.2011)

Prílohy

Príloha č. 1 - Situácia v Rwande

Rezolúcia BR OSN 912 (1994)

8. Decides, in the light of the current situation in Rwanda, to adjust

the mandate of UNAMIR as follows:

(a) To act as an intermediary between the parties in an attempt to secure

their agreement to a cease-fire;

(b) To assist in the resumption of humanitarian relief operations to the

extent feasible; and

(c) To monitor and report on developments in Rwanda, including the safety

and security of the civilians who sought refuge with UNAMIR,

and authorizes a force level as set out in paragraphs 15 to 18 of the

Secretary-General's report of 20 April 1994 for that purpose.

9. Decides to keep the situation in Rwanda under constant review and

states its readiness to consider promptly any recommendations which the

Secretary-General may make concerning the force level and mandate of UNAMIR in the light of developments.

Rezolúcia BR OSN 918 (1994)

3. Decides to expand UNAMIR's mandate under resolution 912 (1994) to

include the following additional responsibilities within the limits of the

resources available to it:

(a) To contribute to the security and protection of displaced persons,

refugees and civilians at risk in Rwanda, including through the establishment

and maintenance, where feasible, of secure humanitarian areas;

(b) To provide security and support for the distribution of relief supplies and humanitarian relief operations.

4. Recognizes that UNAMIR may be required to take action in self-defence

against persons or groups who threaten protected sites and populations, United

Nations and other humanitarian personnel or the means of delivery and

distribution of humanitarian relief

Rezolućia BR OSN 929 (1994)

Welcoming the cooperation between the United Nations, the Organization of

African Unity (OAU) and neighbouring States to bring peace to Rwanda.

Deeply concerned by the continuation of systematic and widespread killings

of the civilian population in Rwanda.

Recognizing that the current situation in Rwanda constitutes a unique case

which demands an urgent response by the international community.

Determining that the magnitude of the humanitarian crisis in Rwanda

constitutes a threat to peace and security in the region.

6. Calls upon all Member States to respond urgently to the

Secretary-General's request for resources, including logistical support, in

order to enable expanded UNAMIR to fulfil its mandate effectively as soon as

possible and requests the Secretary-General to identify and coordinate the

supply of the essential equipment required by troops committed to the expanded

UNAMIR.

7. Welcomes, in this respect, the offers already made by Member States of

equipment for troop contributors to UNAMIR and calls on other Members to offer

such support, including the possibility of comprehensive provision of equipment

to specific troop contributors, to speed UNAMIR's expanded force deployment.

8. Requests Member States cooperating with the Secretary-General to

coordinate closely with UNAMIR and also requests the Secretary-General to set up

appropriate mechanisms to this end.

9. Demands that all parties to the conflict and others concerned

immediately bring to an end all killings of civilian populations in areas under

their control and allow Member States cooperating with the Secretary-General to

implement fully the mission.

Príloha č. 2 – Situácia v Líbii

Rezolúcia BR OSN 1973 (2011)

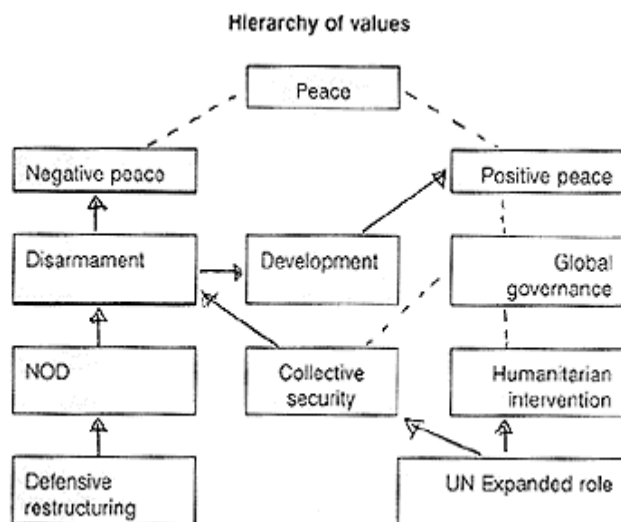
Protection of civilians

4. *Authorizes* Member States that have notified the Secretary-General, acting nationally or through regional organizations or arrangements, and acting in cooperation with the Secretary-General, to take all necessary measures, notwithstanding paragraph 9 of resolution 1970 (2011), to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi, while excluding a foreign occupation force of any form on any part of Libyan territory, and *requests* the Member States concerned to inform the Secretary-General immediately of the measures they take pursuant to the authorization conferred by this paragraph which shall be immediately reported to the Security Council.

5. *Recognizes* the important role of the League of Arab States in matters relating to the maintenance of international peace and security in the region, and bearing in mind Chapter VIII of the Charter of the United Nations, *requests* the Member States of the League of Arab States to cooperate with other Member States in the implementation of paragraph 4.

Príloha č. 3 - Humanitárna intervencia v. medzinárodný mier a bezpečnosť

The diagram below illustrates some of the possible inherent dilemmas in the form of a hierarchy of values, with an indication of logical (dotted lines) and causal (arrows) connections:

Negative and positive peace, however, have quite different - perhaps even conflicting - implications:

- Negative peace calls for disarmament combined with provisions for collective security. One path to disarmament that will not increase the risk of war is a defensive restructuring of the armed forces, to be implemented unilaterally or via arms control. A relevant guideline for this process is the concept of non-offensive defence (NOD), more about which below.
- Positive peace calls for development, hence also for disarmament that may allow for a reallocation of resources from military to civilian needs. It also calls for a political transformation, the gist of which may be captured by the slogan of 'global governance'. Global governance may, if only in extreme cases, call for military interventions.

Both the attainment of negative and positive peace call for an expanded role for the United Nations as the most appropriate (and only legitimate) framework for global governance, responsible for a reallocation of resources to development purposes, as well as for collective security and humanitarian interventions*.

* Moller, Bjorn; *UN Military Demands and Non-Offensive Defence Collective Security, Humanitarian Intervention and Peace Support Operations*; Copenhagen Peace Research Institute; 2002

